

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی

رشته تربیت کودک
گروه بهداشت و سلامت
شاخه فنی و حرفه‌ای
پایه یازدهم دوره دوم متوسطه

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - ۲۱۱۳۱۱

پدیدآورنده:

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف:

دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کار دانش

شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف:

معصومه صادق، اکرم دهقانی، آزاده فضایی و طاهره گل‌گلی (اعضای شورای برنامه‌ریزی)

سیدامیر قاسم تبارکاشیکلا (مؤلف)

مدیریت آماده‌سازی هنری:

اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

شناسه افزوده آماده‌سازی:

احمد رضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - جواد صفری (مدیر هنری) - مریم دهقان‌زاده (صفحه‌آرا) -

مریم کیوان (طراح جلد) - مریم دهقان‌زاده (رسم) - زهرا ایمانی‌نصر، فاطمه صغری ذوالفقاری، حسین

چراغی، نیلوفر حکیم‌جوادی و حمید ثابت‌کلاچاهی (امور آماده‌سازی)

نشانی سازمان:

تهران: خیابان ایران‌شهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن:

۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ وب‌سایت: www.chap.sch.ir

ناشر:

شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (دارو پخش)

تلفن: ۵ - ۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰ صندوق پستی: ۱۳۹ - ۳۷۵۱۵

چاپخانه:

شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ:

چاپ اول ۱۴۰۵

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

ملت شریف ما اگر در این انقلاب بخواهد پیروز شود باید دست از آستین
برآرد و به کار بپردازد. از متن دانشگاه‌ها تا بازارها و کارخانه‌ها و مزارع و
باغستان‌ها تا آنجا که خودکفا شود و روی پای خود بایستد.
امام خمینی «قُدَسَ سِرُّهُ»

۱.....	پودمان اول: پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک
۲.....	واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط کودک با کودک.....
۳۷.....	واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط مربی با کودک.....
۵۹.....	پودمان دوم: پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک
۶۰.....	واحد یادگیری ۱: توسعه مهارت‌های مشارکتی کودک با کودک.....
۸۲.....	واحد یادگیری ۲: توسعه مهارت‌های مشارکتی مربی با کودک.....
۱۱۵.....	پودمان سوم: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با مدیر و کارکنان
۱۱۶.....	واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با مدیر.....
۱۳۳.....	واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان.....
۱۶۵.....	پودمان چهارم: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با خانواده
۱۶۶.....	واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط مربی با خانواده.....
۱۹۵.....	واحد یادگیری ۲: برقراری مشارکت مربی با خانواده.....
۲۲۱.....	پودمان پنجم: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با جامعه
۲۲۲.....	واحد یادگیری ۱: به‌کارگیری راهبردها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت.....
۲۴۶.....	واحد یادگیری ۲: مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت.....
۲۷۷.....	منابع

این کتاب در سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ مورد ارزشیابی کشوری از منظر چهار گروه از دنیای کار (کارفرمایان بزرگ، خبرگان حرفه‌ای، فروشندگان و ارائه‌دهندگان خدمات، انجمن‌های حرفه‌ای) و چهار گروه از دنیای آموزش (هنرآموزان خبره، مربیان خبره مراکز پیش از دبستان، هنرجویان پایه دوازدهم رشته تربیت کودک و فارغ‌التحصیلان شاغل در این رشته) قرار گرفت و نتایج آن در محتوا اعمال گردید.

وضعیت دنیای کار و تغییرات در فناوری، مشاغل و حرفه‌ها، ما را بر آن داشت تا محتوای کتاب‌های درسی را همانند پایه‌های قبلی براساس نیاز کشور خود و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران در نظام جدید آموزشی تغییر دهیم. مهم‌ترین تغییر در کتاب‌ها، آموزش و ارزشیابی براساس شایستگی است. شایستگی، توانایی انجام کار واقعی به‌طور صحیح و درست تعریف شده است. توانایی شامل دانش، مهارت و نگرش می‌شود. در این برنامه برای شما، چهار دسته شایستگی در نظر گرفته شده است:

۱- شایستگی‌های فنی برای جذب در بازار کار

۲- شایستگی‌های غیرفنی برای پیشرفت و موفقیت در آینده

۳- شایستگی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات

۴- شایستگی‌های مربوط به یادگیری مادام‌العمر

بر این اساس دفتر برنامه‌ریزی و تألیف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش مبتنی بر اسناد بالادستی و با مشارکت متخصصان برنامه‌ریزی درسی و خبرگان دنیای کار مجموعه اسناد برنامه درسی رشته‌های فنی و حرفه‌ای را تدوین نموده‌اند که مرجع اصلی و راهنمای تألیف کتاب‌های درسی هر رشته است. برای تألیف هر کتاب درسی بایستی مراحل زیادی قبل از آن انجام پذیرد. این کتاب سومین کتاب کارگاهی است که خاص رشته تربیت کودک در پایه یازدهم تألیف شده است. کسب شایستگی‌های این کتاب برای موفقیت در شغل و حرفه برای آینده بسیار ضروری است و پایه‌ای برای دیگر دروس می‌باشد. هنرجویان عزیز سعی کنید تمام شایستگی‌های آموزش داده شده در کتاب را کسب نمایید و فرا گیرید.

کتاب درسی پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی شامل ۵ پودمان و ۱۰ واحد یادگیری است. هر پودمان دارای دو واحد یادگیری است و هر واحد یادگیری از چند مرحله کاری تشکیل شده است. شما هنرجویان عزیز پس از یادگیری واحدهای یادگیری پودمان می‌توانید شایستگی‌های مربوط به آن پودمان را کسب نمایید. کسب شایستگی در هر دو واحد یادگیری پودمان، شرط لازم برای کسب شایستگی در آن پودمان است.

لازم به ذکر است شایستگی‌های غیرفنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد. ولی کسب حداقل نمره قبولی ۲ در شایستگی‌های غیرفنی هر واحد یادگیری، شرط لازم برای کسب نمره قبولی در شایستگی‌های فنی (مستمر - پایانی) همان واحد یادگیری است. علاوه بر این کتاب درسی شما می‌توانید از بسته آموزشی نیز استفاده نمایید.

فعالیت‌های یادگیری در ارتباط با شایستگی‌های غیرفنی از جمله مدیریت منابع، اخلاق حرفه‌ای، حفاظت از محیط‌زیست و شایستگی‌های یادگیری مادام‌العمر و فناوری اطلاعات و ارتباطات همراه با شایستگی‌های فنی طراحی و در کتاب درسی و بسته آموزشی ارائه شده است. شما هنرجویان عزیز کوشش نمایید این شایستگی‌ها را در کنار شایستگی‌های فنی آموزش ببینید، تجربه کنید و آنها را در انجام فعالیت‌های یادگیری به کار گیرید.

رعایت نکات ایمنی، بهداشتی و حفاظتی از اصول انجام کار است لذا توصیه‌ها و تأکیدات هنرآموز محترم درس را در خصوص رعایت این نکات که در کتاب آمده است در انجام مراحل کاری جدی بگیرید.

برای انجام فعالیت‌های موجود در کتاب می‌توانید از کتاب همراه هنرجو استفاده نمایید.

امیدواریم با تلاش و کوشش شما هنرجویان عزیز و هدایت هنرآموزان گرامی‌تان، گام‌های مؤثری در جهت سربلندی و استقلال کشور و پیشرفت اجتماعی و اقتصادی و تربیت شایسته جوانان برومند میهن اسلامی برداشته شود.

در پایان سخن، این کتاب تقدیم می‌شود به وجود ماندگار دانش‌آموزان و معلمان کشورمان که در جنگ‌های تحمیلی (دوازده روزه، رمضان و نبرد هرمز (۱۴۰۴-۱۴۰۵)) مظلومانه به مقام رفیع شهادت رسیدند.

رشته تربیت کودک در راستای تأمین نیروی انسانی متخصص برای آموزش و پرورش کودکان پیش از دبستان در برنامه‌ریزی درسی خود با توجه به رشد یکپارچه و همه‌جانبه کودکان به تهیه و تدوین دروس تخصصی اقدام نموده است. درس «پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی» یکی از این دروس تخصصی است که در پایه یازدهم ارائه می‌شود.

هدف این درس آشنا کردن هنرجویان با اصول پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با کودکان، خانواده، جامعه و نحوه آموزش آن از طریق فعالیت‌هایی در این راستا است. محتوای این درس ضمن ارائه فعالیت‌های مختلف و بیان یافته‌های علمی و تحقیقی و ضرورت‌ها کمک می‌کند تا مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی در این زمینه از طریق فعالیت‌های مختلف تهیه، اجرا و ارزشیابی گردد. این درس به صورت ۸ واحد نظری و عملی، شامل ۳۰۰ ساعت مهارتی که ۱۸۰ ساعت آن عملی و ۱۲۰ ساعت نظری ارائه شده است و شامل ۵ پودمان و ۱۰ واحد یادگیری است که عبارت‌اند از:

پودمان اول – پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک: با هدف آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک و نقش آن در رشد اجتماعی کودکان از طریق آگاهی، تمرین‌ها، بازدیدها و توانایی انجام فعالیت‌های مختلف در این زمینه است.

پودمان دوم – پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک: با هدف آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک و نقش آن در رشد اجتماعی کودکان از طریق تمرین‌ها و توانایی انجام فعالیت‌های مختلف در این زمینه است.

پودمان سوم – پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با مدیر و کارکنان: با هدف آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با مدیر و کارکنان و نقش آن در رشد اجتماعی کودکان از طریق آگاهی، تمرین‌ها، بازدیدها و توانایی انجام فعالیت‌های مختلف در این زمینه است.

پودمان چهارم – پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با خانواده: با هدف آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با خانواده و نقش آن در رشد اجتماعی کودکان از طریق آگاهی، تمرین‌ها، بازدیدها و توانایی انجام فعالیت‌های مختلف در این زمینه است.

پودمان پنجم – پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با جامعه: با هدف آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با جامعه و نقش آن در رشد اجتماعی کودکان از طریق آگاهی‌ها، تمرین‌ها، بازدیدها و توانایی انجام فعالیت‌های مختلف در این زمینه است.

نظر به اهمیت موضوع، این کتاب بر همین منوال طراحی شده است تا هنرجو گام به گام با مفهوم ارتباط و مشارکت و مهارت‌های لازم آنها آشنا شود و برای فهم بهتر مطالب آموخته شده با انجام یک سری تمرین، آموخته‌هایش را محک زده و نهایتاً بتواند به رشد اجتماعی کودکان کمک نماید.

به‌منظور بهبود و عمق‌بخشی به آموخته‌های هنرجویان، لازم است از مراکز پیش از دبستان ماهانه به‌صورت مستمر بازدید به عمل آید.

ارزشیابی به دو صورت فرایندی و پایانی صورت می‌گیرد و مبتنی بر شایستگی است که در پایان هر واحد یادگیری جدول استاندارد و ارزشیابی شایستگی آن آمده است.

لازم به ذکر است که شایستگی‌های غیرفنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد. ولی کسب نمره قبولی ۲ در شایستگی‌های غیرفنی هر واحد یادگیری، شرط لازم برای کسب قبولی در شایستگی‌های فنی (مستمر – پایانی) همان واحد یادگیری است.

در پایان سخن، این کتاب تقدیم می‌شود به وجود ماندگار دانش‌آموزان و معلمان کشورمان که در جنگ‌های تحمیلی (دوازده روزه، رمضان و نبرد هرمز ۱۴۰۵ و ۱۴۰۴)، مظلومانه به مقام رفیع شهادت رسیدند.

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کار دانش

پودمان اول

پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک

«یادگیری زندگی در کنار دیگران، یکی از مهم‌ترین جنبه‌های رشد کودک به‌شمار می‌رود.»

واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط کودک با کودک

واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط مربی با کودک

واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط کودک با کودک

مقدمه

روابط کودک با همسالانش در سال‌های نخست زندگی، فقط یک تجربه ساده نیست، بلکه پایه‌ای مهم برای رشد اجتماعی و عاطفی او به شمار می‌آید. این واحد یادگیری، به بررسی مفهوم و اهمیت روابط همسالان، رشد این روابط در طول زمان، مهارت‌های اصلی دوست‌یابی و راهکارهایی عملی برای ایجاد تعامل مثبت بین کودکان می‌پردازد. در کنار این موارد، نمونه‌هایی از اشتباهات رایج مربیان و راهبردهای اثربخش توسعه روابط کودک با همسالان بررسی می‌شود تا مشخص شود چگونه فعالیت‌های او به روابط کودکان آسیب می‌زند و چگونه در آینده شرایطی فراهم کند که دوستی‌ها و روابط اجتماعی بین کودکان سالم‌تر و پایدارتر شکل بگیرد. هم‌چنین هنرجویان با انجام فعالیت‌های ارائه شده، مهارت‌های عملی لازم را در این زمینه کسب می‌کنند.

استاندارد عملکرد

پرورش توانمندی‌های مربی در توسعه مهارت‌های ارتباطی کودک با همسالان از طریق توسعه شناخت روابط کودک با همسالان در اوان کودکی، به کارگیری فرایند رشد در روابط با همسالان در کودکان و به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه روابط کودک با همسالان بر اساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور.

شایستگی‌های فنی

- ۱ توسعه شناخت روابط کودک با همسالان در اوان کودکی
- ۲ به کارگیری فرایند رشد در روابط با همسالان در کودکان
- ۳ به کارگیری راهبردهای اثربخش و توسعه روابط کودک با همسالان

شایستگی‌های غیر فنی

- ۱ اجتماعی بودن
- ۲ مذاکره
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

۱- هدف توانمندسازی: روابط کودک با همسالان در اوان کودکی را توضیح دهد.

روابط کودک با همسالان در اوان کودکی

گفت و گو کنید

فعالیت ۱: لحظه‌ای چشمان خود را ببندید و به دوران پیش دبستان خود بازگردید. به یاد بیاورید که با دوستانتان چگونه بازی می‌کردید. لحظات شاد یا چالش‌هایی که در تعامل با همسالانتان داشته‌اید را به خاطر دارید؟ در گروه‌های کلاسی درباره موارد زیر و تجربه‌های خود در تعامل با دوستان دوران پیش دبستان و تأثیر آنها بر خودتان، گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:

الف) روابط با همسالان آن زمان برای شما چه معنایی داشت؟
ب) این روابط چگونه بر تجربه‌های روزمره‌تان تأثیر می‌گذاشت؟

شکل ۱- روابط کودک با همسالان

کودکان خردسال در محیط‌های پیش از دبستان، با دو نوع رابطه اجتماعی روبه‌رو هستند:

الف) رابطه با بزرگ‌ترها
ب) رابطه با همسالان.

کودکان خردسال از بزرگ‌ترها برای حمایت، راهنمایی و یادگیری قوانین و مهارت‌ها کمک می‌گیرند، در حالی که با همسالان خود روابط برابر و دوستانه دارند، بازی می‌کنند و معناها، دوستی‌ها و فرهنگ مختص گروه همسالان را شکل می‌دهند (شکل ۱).

تعریف روابط با همسالان

روابط همسالان^۱ به روابطی گفته می‌شود که میان کودکان هم‌سن یا کودکانی که در مرحله رشدی نسبتاً مشابهی قرار دارند، شکل می‌گیرد و از طریق بازی و تعاملات روزمره با یکدیگر تقویت و توسعه می‌یابد. این روابط شامل دو جنبه اصلی: پذیرش کودک توسط همسالان و دوستی‌های دوفره می‌باشد. بنابراین، دوستی زمانی شکل می‌گیرد که تعداد تعاملات مثبت با یکدیگر زیاد باشد، این تعاملات شامل صحبت کردن و همکاری باشد و بین آنها ابراز احساسات مثبت وجود داشته باشد.

گفت و گو کنید

فعالیت ۲: در گروه‌های کلاسی در مورد رفتارهای کودکان در دوستی‌ها و روابط آنها با همسالان گفت‌وگو کنید. تجربه‌های خود با دوستانتان را که نشان دهد چه رفتارهایی، دوستی نزدیک و پایدار را مشخص می‌کند و چه رفتارهایی، فقط تعامل معمول با گروه را نشان می‌دهد، در کلاس ارائه دهید.

۲- هدف توانمندسازی: گزارشی از اهمیت روابط کودک با همسالان در اوان کودکی را ارائه دهد.

اهمیت روابط کودک با همسالان در اوان کودکی

گفت و گو کنید

فعالیت ۳: در گروه‌های کلاسی در مورد تجربه‌های خود از روابط با همسالان در دوران کودکی با توجه به موارد زیر گفت و گو کنید و نکات و پاسخ‌های خود را با هم‌کلاسی‌های خود به اشتراک بگذارید:

- ☐ چرا داشتن دوست یا گروهی از همسالان برای شما در آن زمان مهم بود؟
- ☐ چه اتفاقی می‌افتاد اگر کودکی در گروه پذیرفته نمی‌شد یا کمتر با دیگران تعامل داشت؟
- ☐ روابط شما با همسالان چگونه به یادگیری مهارت‌های اجتماعی و همکاری کمک می‌کرد؟

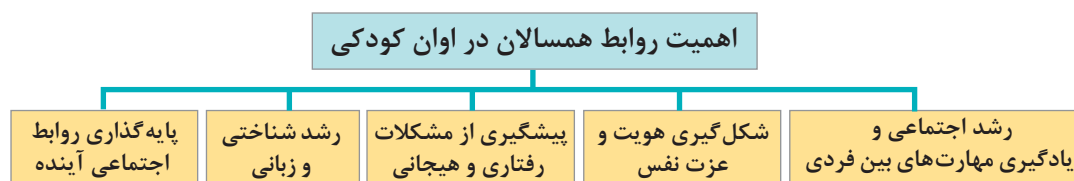
سال‌های نخست زندگی کودک فقط به یادگیری مهارت‌های پایه مانند راه رفتن، حرف زدن یا شناختن اشیاء محدود نمی‌شود؛ بلکه یکی از مهم‌ترین عرصه‌های رشد، یادگیری زندگی در کنار دیگران است. کودک از همان سال‌های نخست زندگی، در کنار خانواده و مراقبان، وارد دنیای همسالان می‌شود؛ دنیایی که

شکل ۲- روابط اولیه کودک با همسالان

در آن با کودکانی هم‌سن یا کمی بزرگ‌تر و کوچک‌تر از خود ارتباط برقرار می‌کند. این روابط در نگاه اول ممکن است ساده و صرفاً نوعی بازی به نظر برسند، اما در حقیقت، پایه‌های بسیاری از توانایی‌های اجتماعی، هیجانی، شناختی و حتی آینده تحصیلی کودک در همین روابط شکل می‌گیرد. اگر کودک بتواند تجربه‌های مثبت، دوستانه و معنادار با همسالان داشته باشد، در مسیر رشد و یادگیری، گامی بزرگ به جلو برمی‌دارد (شکل ۲).

نمودار زیر پنج جنبه کلیدی اهمیت روابط با همسالان در اوان کودکی را نشان می‌دهد.

نمودار ۱- اهمیت روابط با همسالان در اوان کودکی

۱- رشد اجتماعی و یادگیری مهارت‌های بین فردی: کودک با دوستانش، تمرین می‌کند چگونه اجتماعی شود. در جریان تعامل با همسالان، او یاد می‌گیرد که باید گاهی صبر کند، نوبت بگیرد، اسباب‌بازی‌هایش را تقسیم کند و اختلاف‌ها را بدون خشونت حل کند. این فرصت‌ها بهترین کلاس عملی برای تمرین مهارت‌های اجتماعی هستند. کودکان با هم تمرین می‌کنند چگونه قواعد بازی گروهی را رعایت کنند، چگونه از هم دفاع کنند یا با هم کار مشترکی را پیش ببرند. این مهارت‌ها در آینده، هنگام ورود به مدرسه و جامعه، به کودک کمک می‌کند تا بتواند به خوبی با دیگران ارتباط برقرار کند.

فعالیت ۴: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر:

الف) فهرستی از بازی‌هایی که مهارت‌های اجتماعی و بین فردی کودکان را تقویت می‌کنند، ارائه دهید.
 ب) یک نمونه از آن بازی را در کلاس اجرا کنید.
 ج) دلایل انتخاب این بازی را ارائه دهید.

جست‌وجو کنید

۲- شکل‌گیری هویت و عزت نفس: دوست داشتن و دوست داشته شدن به کودک احساس ارزشمندی

شکل ۳- شکل‌گیری هویت و عزت نفس

می‌دهد. زمانی که کودک در جمع دوستان پذیرفته می‌شود، احساس می‌کند که مهم و دوست‌داشتنی است. این تجربه‌ها به او کمک می‌کند تا تصویری مثبت از خود داشته باشد و اعتماد به نفس بیشتری پیدا کند. در مقابل، کودکی که مدام از سوی دوستان طرد شود، ممکن است دچار احساس تنهایی یا کم‌ارزشی شود. به همین دلیل، روابط مثبت با همسالان نقش مهمی در شکل‌گیری هویت شخصی و اجتماعی کودک دارند (شکل ۳).

تمرین کنید

فعالیت ۵: در گروه‌های کلاسی، درباره یکی از ویژگی‌های مثبت یا رفتارهای دوستانان که باعث دوست‌داشتنی شدن یا محبوبیت آنها شده است، صحبت کنید. برای مثال: «سارا خیلی خوب داستان تعریف می‌کند.» سپس درباره موضوعات زیر گفت‌وگو کنید:

- ☐ چرا وقتی دیگران از ما تعریف می‌کنند، احساس خوبی پیدا می‌کنیم؟
- ☐ اگر کسی در جمع پذیرفته نشود، چه احساسی خواهد داشت؟
- ☐ چگونه می‌توانید به احساس ارزشمندی دوستان خود کمک کنید؟
- ☐ گزارشی از اجرای این تمرین در کلاس ارائه دهید.

۳- پیشگیری از مشکلات رفتاری و هیجانی: روابط دوستانه برای کودکان مثل یک سپر محافظ عمل می‌کنند. کودکی که دوستان صمیمی دارد، معمولاً آرام‌تر، شادتر و انعطاف‌پذیرتر است. او می‌تواند با تکیه بر حمایت دوستانش، احساسات منفی‌اش مثل ترس، خشم یا غم را بهتر مدیریت کند. برای مثال، کودکی را تصور کنید که در مرکز پیش از دبستان با یک مشکل روبه‌رو می‌شود. اگر دوستی داشته باشد که او را دلداری دهد یا همراهی‌اش کند، احتمال اینکه به پرخاشگری یا گریه‌های طولانی پناه ببرد خیلی کمتر می‌شود. اما کودکی که تنهاست و از سوی دیگران پس زده می‌شود، ممکن است بیشتر دچار لجبازی، اضطراب یا احساس اندوه و ناراحتی شود. به همین دلیل، کیفیت روابط همسالان می‌تواند بر سلامت روانی و رفتاری کودک اثر عمیق داشته باشد.

شکل ۴- تقویت توانایی حل مسئله

۴- رشد شناختی و زبانی: بازی و گفت‌وگو با دوستان، ذهن کودک را فعال‌تر می‌کند. وقتی کودکان با هم بازی می‌کنند، باید برای ادامه بازی فکر کنند، نقشه بریزند و مشکلات پیش‌آمده را حل کنند. این فعالیت‌ها باعث تقویت توانایی حل مسئله می‌شود. علاوه بر این، صحبت کردن با دوستان فرصتی عالی برای تمرین زبان و گسترش واژگان فراهم می‌آورد. کودکان در گفت‌وگوهای گروهی یاد می‌گیرند چگونه خواسته‌های خود را بیان کنند، به حرف دیگران گوش دهند و پاسخ مناسب بدهند. این فرایندها به رشد هوش اجتماعی و زبانی آنها کمک می‌کند (شکل ۴).

تمرین کنید

فعالیت ۶: در گروه‌های کلاسی با هم یک داستان کوتاه به روش زیر ارائه دهید:

- ۱ ابتدا یکی از شما یک جمله ساده برای شروع داستان بگوید، مانند «در یک روز بارانی، یک خرگوش کوچک در جنگل گم شد.»
- ۲ نفر بعدی جمله‌ای مرتبط با جمله قبلی اضافه کند و این روند ادامه یابد تا همه اعضای گروه در شکل‌گیری داستان مشارکت داشته باشند.
- ۳ هنگام افزودن جملات، دقت کنید که جمله شما با جمله قبلی ارتباط منطقی داشته باشد و بتوانید ایده‌های تازه و خلاقانه یا واژگان جدید را به داستان وارد کنید.
- ۴ پس از پایان داستان، با یکدیگر درباره اینکه این بازی چگونه می‌تواند به رشد مهارت‌هایی مانند حل مسئله و مهارت‌های زبانی کودکان کمک کند، گفت‌وگو کنید.
- ۵ نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

بیشتر بدانید

لو ویگوتسکی^۱، روان‌شناس معروف روسی، باور داشت که رشد شناختی کودک در بستر روابط اجتماعی شکل می‌گیرد و تعامل با دیگران مهم‌ترین عامل یادگیری است. وقتی کودکان با دوستانشان بازی می‌کنند و درباره قوانین بازی با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند، در واقع با کمک هم می‌توانند کارهایی انجام دهند که به تنهایی قادر به انجامشان نیستند. در این فرایند، کودک با شنیدن واژه‌های تازه، مشاهده شیوه‌های فکر کردن دوستان و تمرین بیان خواسته‌هایش، مهارت‌های زبانی و شناختی خود را گسترش می‌دهد. بنابراین، همسالان نه فقط هم‌بازی، بلکه همراهان و یاریگرانی هستند که با تبادل نظر و حل مسائل مشترک، زمینه پرورش تفکر و زبان کودک را فراهم می‌کنند.

۵- پایه‌گذاری روابط اجتماعی آینده: روابطی که کودک در سال‌های نخست زندگی تجربه می‌کند، فقط مربوط به همان دوران نیست. این تجربه‌ها مثل الگویی هستند که در ناخودآگاه او باقی می‌مانند و بر روابطش در دوران مدرسه، نوجوانی و حتی بزرگسالی اثر می‌گذارند. برای مثال، کودکی که یاد گرفته در بازی‌های گروهی با دیگران همکاری کند، احتمالاً در آینده هم در کلاس، در تیم‌های ورزشی یا در محیط کار فردی همکار و قابل‌اعتماد خواهد بود. در مقابل، کودکی که در روابط اولیه‌اش بیشتر تجربه طرد شدن یا دعوا و تنهایی داشته، ممکن است در روابط بعدی‌اش هم دچار مشکل شود.

روابط سالم با همسالان، نوعی سرمایه بلندمدت برای موفقیت اجتماعی کودک در آینده است.

نکته

گزارش دهید

فعالیت ۷: با یکی از والدین یا اعضای خانواده گفت‌وگو کنید و درباره تجربه‌های فرزند آنها در بازی‌های گروهی و روابط با همسالان بپرسید. برای مثال: «کودک شما در بازی‌های گروهی با دوستان چگونه رفتار می‌کند؟» یا «چه تجربه‌های مثبت یا منفی در روابط با همسالان داشته است؟» یادداشت‌های خود را جمع‌آوری کرده و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید. سپس درباره اینکه روابط اولیه کودکان چگونه بر مهارت‌های اجتماعی آینده اثر می‌گذارد، جمع‌بندی کوتاهی ارائه دهید.

تمرین کنید

- ۱ گزارشی از تفاوت بین تعاملات معمول گروهی و دوستی پایدار دو نفره و دلایل این تفاوت‌ها در کودکان تهیه کنید.
- ۲ یک پوستر آموزشی درباره اهمیت روابط همسالان در اوان کودکی تهیه کنید.
- ۳ با جست‌وجو در منابع علمی گزارشی در مورد نظریه‌های مربوط به روابط همسالان در اوان کودکی ارائه دهید.
- ۴ با چند مربی با تجربه درباره اهمیت روابط با همسالان گفت‌وگو کنید و پاسخ‌ها را با مطالب کتاب درباره پنج جنبه اهمیت این روابط مقایسه و تحلیل کنید و گزارش آن را ارائه دهید.

خودارزیابی

پودمان ۱: پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک				واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط کودک با کودک			
مرحله ۱: توسعه شناخت روابط کودک با همسالان در اوان کودکی							
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۱ واحد یادگیری برقراری ارتباط کودک با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.							
ردیف	مورد			۳	۲	۱	
۱	تا چه حد می‌توانید یک تعریف علمی و دقیق از روابط کودک با همسالان ارائه دهید؟						
۲	تا چه حد می‌توانید درباره تفاوت بین تعاملات معمول بین همسالان و دوستی پایدار دو نفره، گزارشی ارائه دهید؟						
۳	تا چه حد می‌توانید یک پوستر آموزشی درباره اهمیت روابط کودک با همسالان در اوان کودکی تهیه کنید؟						
۴	تا چه حد می‌توانید برای هر یک از جنبه‌های پنج‌گانه اهمیت روابط کودک با همسالان را فعالیتی طراحی و ارائه دهید؟						

۳- هدف توانمندسازی: فرایند رشد روابط کودک با همسالان در کودکان را توضیح دهد.

رشد روابط کودک با همسالان در کودکان

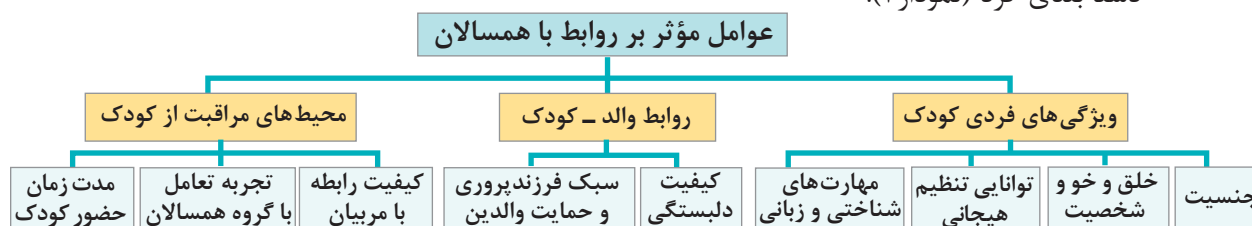
گفت و گو کنید

فعالیت ۸: تصور کنید سارا به تازگی وارد کلاس شما شده است. او کودک ساکتی است و بیشتر وقتش را به تنهایی بازی می‌کند. نرگس دوست دارد با او هم‌بازی شود، اما نمی‌داند چگونه به او نزدیک شود. به نظر شما:

- ☐ چرا سارا در برقراری دوستی با دیگران دشواری بیشتری دارد؟
- ☐ چه کارهایی می‌تواند به او کمک کند تا با همسالانش راحت‌تر ارتباط برقرار کند؟
- ☐ پاسخ‌های خود را با هم‌کلاسی‌هایتان مقایسه کنید.

یکی از پرسش‌های اصلی درباره روابط همسالان این است که چه عواملی بر شکل‌گیری و کیفیت این روابط در کودکان خردسال تأثیر می‌گذارند. پژوهش‌ها نشان می‌دهد این عوامل را می‌توان در سه گروه اصلی زیر دسته‌بندی کرد (نمودار ۲).

نمودار ۲- عوامل مؤثر بر رشد روابط کودک با همسالان در کودکان

۱- ویژگی‌های فردی کودک

روابط کودکان با همسالان از ویژگی‌های فردی کودکان تأثیر می‌پذیرد که از مهم‌ترین آنها جنسیت، مزاج (خلق و خو)

شکل ۵- جنسیت و روابط کودک با همسالان

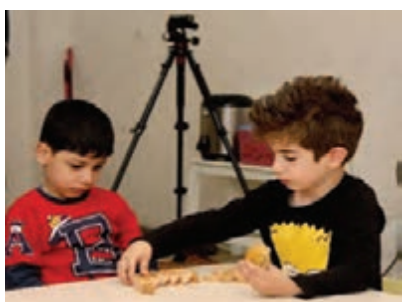
و شخصیت، توانایی تنظیم هیجانی و مهارت‌های شناختی و زبانی است.

■ **جنسیت:** دختران در مرکز پیش از دبستان معمولاً گرایش بیشتری به رفتارهای دوستانه، همدلی و بازی‌های گروهی دارند، در حالی که پسران بیشتر به بازی‌های پرتحرک و گاهی پرخاشگرانه علاقه نشان می‌دهند. بازی با همسالان هم‌جنس هم این تفاوت‌ها را تقویت می‌کند (شکل ۵).

■ **خلق و خو و شخصیت:** کودکان دشوار (کودکانی که گاهی رفتارهای چالش‌برانگیز یا غیرقابل پیش‌بینی دارند) یا خجالتی، کمتر با دیگران تعامل مثبت دارند و احتمال بروز تعارض در روابطشان بیشتر است.

■ **توانایی تنظیم هیجانی:** توانایی مدیریت هیجانات منفی مانند مدیریت خشم هنگام دعوا بر سر اسباب‌بازی، کودکان را در برقراری دوستی و مشارکت در گروه‌های مثبت یاری می‌کند، در حالی که کودکانی که هیجانات خود را خوب مدیریت نمی‌کنند، معمولاً با همسالانی همراه می‌شوند که مشکلات مشابه دارند و این می‌تواند شایستگی اجتماعی آنها را در آینده کاهش دهد.

■ **مهارت‌های شناختی و زبانی:** کودکانی که به خوبی صحبت‌ها و رفتارهای دیگران را درک می‌کنند، بهتر می‌توانند موقعیت‌ها را بفهمند، در بازی‌های تخیلی و گروهی مشارکت کنند و شایستگی اجتماعی بالاتری نشان دهند، در حالی که ضعف در این مهارت‌ها باعث تعارضات بیشتر و مشکلات در روابط می‌شود (شکل ۶).

شکل ۶- مهارت‌های شناختی و زبانی و روابط کودک با همسالان

فعالیت ۹: به یک مرکز پیش از دبستان^۱ بروید و رفتار کودکان را هنگام بازی و برقراری ارتباط با دوستانشان با دقت مشاهده کنید. موارد زیر را بررسی کنید:

- ۱ چگونه کودکان هیجانات خود را مدیریت می کنند مثلاً در صورت ناراحتی چه واکنشی نشان می دهند؟
- ۲ چگونه با هم تعامل می کنند، مثلاً همکاری می کنند یا با هم بازی گروهی انجام می دهند؟
- ۳ مشاهدات خود را با هم کلاسی های خود به اشتراک بگذارید و درباره تفاوت ها و شباهت ها گفت و گو کنید.
- ۴ گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

۲- روابط والد - کودک

■ **کیفیت دلبستگی:** روابط کودکان با همسالان از روابط والد - کودک نیز تأثیر می پذیرد و کیفیت دلبستگی اولیه، یعنی رابطه عاطفی و امن کودک با پدر یا مادر، نقش مهمی در این روابط دارد. غالباً کودکان با دلبستگی ایمن^۲، در تعاملات اجتماعی شایستگی بالاتر، محبوبیت بیشتر و پرخاشگری کمتر نشان می دهند، در حالی که کودکان با دلبستگی ناایمن^۳، احساسات منفی و پرخاشگری بیشتری دارند و کنترل کمتری بر تعاملات خود دارند.

شکل ۷- سبک فرزندپروری و حمایت والدین

■ **سبک فرزندپروری و حمایت والدین:** روش های فرزندپروری بر روابط والد - کودک نیز تأثیر می گذارند. سبک های فرزندپروری تنبیهی و مستبدانه، پرخاشگری کودکان را افزایش می دهند، درحالی که تعاملات مثبت والد - کودک، رفتارهای اجتماعی مثبت و پذیرش همسالان را افزایش می دهد (شکل ۷).

در این بین، نقش پدران نیز مهم است. بازی های حرکتی و سبک های فرزندپروری مناسب پدر به محبوبیت و پذیرش کودکان در میان همسالان کمک می کند. والدین می توانند با فراهم کردن فرصت های تعامل با همسالان و ارائه راهنمایی درباره رفتار مناسب، مهارت های اجتماعی کودکان را تقویت کنند. مطالعات نشان می دهد کودکانی که والدین برای آنها قرارهای بازی با دوستان و همسالان ترتیب می دهند و این ملاقات ها را به صورت غیرمستقیم نظارت می کنند، بیشتر مورد علاقه همسالان خود قرار می گیرند، رفتارهای اجتماعی مثبت بیشتری نشان می دهند و دوستان بیشتری پیدا می کنند.

فعالیت ۱۰: به یک محیط بازی کودکان بروید و با دقت تعامل کودکان با والدین را مشاهده کنید. این بار تمرکز شما روی رفتار والدین باشد. موارد زیر را بررسی کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید:

- ☐ والدین چگونه کودکان را در بازی با دیگران تشویق می کنند؟
- ☐ چه زمانی وارد بازی می شوند و چه زمانی اجازه می دهند کودک خودش مسئله ای را حل کند؟
- ☐ چطور به کودک کمک می کنند تا احساساتش را کنترل کند؟
- ☐ چه رفتارهایی باعث افزایش محبوبیت و مهارت اجتماعی کودکان می شود؟

۱- در ایران، معمولاً برای اشاره به مراکز آموزش و پرورش کودکان صفر تا شش سال، از اصطلاح «مراکز پیش از دبستان» استفاده می شود. با این حال، از سال ۱۴۰۲ و با تأکید سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک به عنوان نهاد متولی این حوزه، واژه «کودکستان» برای اشاره به این مراکز پیشنهاد و به کار گرفته شده است. در این کتاب، بر حسب ضرورت و با توجه به بافت متن، یکی از این دو اصطلاح با هر دو به کار رفته اند.

۲- Secure Attachment

۳- Insecure Attachment

۳- محیط‌های مراقبت از کودک

■ **کیفیت رابطه با مربیان:** محیط‌های مراقبت از کودک مانند مرکز پیش از دبستان، فرصت‌های تازه‌ای برای شکل‌گیری مهارت‌های اجتماعی فراهم می‌کنند، چون کودکان در آنجا با مربیان و همسالان خود در ارتباط مداوم قرار می‌گیرند.

■ **تجربه تعامل با گروه همسالان:** تجربه بازی و فعالیت‌های گروهی با همسالان به کودکان کمک می‌کند تا مهارت‌های ارتباطی و دوستی را یاد بگیرند. با این حال، اگر گروه همسالان بیش از اندازه بزرگ یا شلوغ باشد، ممکن است برای کودکانی که مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی کمتری دارند، فشار و استرس ایجاد کند (شکل ۸).

شکل ۸- تجربه تعامل کودک با گروه همسالان

۳- **مدت زمان حضور کودک:** کودکی که ساعت‌های زیادی را در مرکز پیش از دبستان می‌گذراند، ممکن است بیشتر دچار مشکلات رفتاری یا پرخاشگری شود، به‌ویژه اگر فرصت کافی برای بازی فردی، استراحت یا تعامل سالم با همسالان و مربیان نداشته باشد. بنابراین وجود مربیان حمایتگر، گروه‌های مناسب و زمان‌بندی درست می‌تواند به رشد بهتر روابط اجتماعی کودکان کمک کند.

گزارش دهید

فعالیت ۱۱: در گروه‌های کلاسی داستان زیر را با دقت مطالعه کنید. پس از خواندن داستان، در گروه‌های کلاسی به موارد زیر پاسخ دهید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید:

آرمان پسری ۵ ساله است که از ساعت ۸ صبح تا ۵ عصر در مرکز پیش از دبستان حضور دارد. در ابتدای روز، آرمان کمی پرانرژی است، اما نزدیک ظهر بی‌قرار می‌شود و عصرها اغلب خسته و کلافه به نظر می‌رسد. او در گروه همسالان تلاش می‌کند وارد بازی شود، اما وقتی قوانین بازی رعایت نمی‌شود یا نوبت او نادیده گرفته می‌شود، سریع عصبانی شده و از جمع فاصله می‌گیرد. آرمان دوستان ثابت ندارد و بیشتر وقتش را تنها در گوشه‌ای از حیاط می‌گذراند. مربی کلاس، خانم نادری، فردی مهربان است، اما به دلیل شلوغی کلاس و تعداد زیاد کودکان، توجهش بیشتر به مدیریت نظم عمومی و کودکان پرانرژی معطوف می‌شود. وقتی آرمان ناراحت است، با جملاتی ساده مثل «اشکالی نداره، برو یک بازی دیگه پیدا کن» او را آرام می‌کند، اما فرصت کمی برای همراهی عمیق یا راهنمایی فردی او دارد. این شرایط باعث شده آرمان گاهی احساس کند در گروه جایی ندارد و حتی برخی صبح‌ها تمایلی برای حضور در مرکز پیش از دبستان نشان نمی‌دهد.

- ☐ تعامل آرمان با همسالانش چه ویژگی‌هایی دارد؟
- ☐ چه عواملی بر تعامل آرمان با همسالانش تأثیر گذاشته است؟
- ☐ مدت زمان حضور طولانی آرمان در مرکز پیش از دبستان چه پیامدهایی برای او داشته است؟
- ☐ اگر شما مربی بودید، چه تغییراتی در محیط، روش ارتباط یا برنامه روزانه خود برای برقراری ارتباط با آرمان ایجاد می‌کردید؟

مراحل رشد روابط با همسالان در کودکان

فعالیت ۱۲: به شکل‌های زیر با دقت نگاه کنید. در گروه‌های کلاسی در مورد تفاوت‌های روابط کودکان با هم در سنین مختلف گفت‌وگو کنید.

گفت‌وگو کنید

روابط کودکان با همسالان از همان سال‌های نخست زندگی شکل می‌گیرد و به مرور با رشد جسمی، شناختی و عاطفی کودک، ماهیتی متفاوت و پیچیده‌تر پیدا می‌کند. شناخت مراحل رشد کودکان در روابط با همسالان به مربی کمک می‌کند تا بفهمد چرا رفتارهای کودکان در سنین مختلف متفاوت است. مراحل رشد روابط کودکان با همسالان شامل موارد زیر است که در جدول ۱ آورده شده است.

۱ تا ۲ سالگی: روابط کودکان با همسالان از حدود ۱ تا ۲ سالگی آغاز می‌شود. در این مرحله تمرکز کودک بر خودش است و کمتر به کودک دیگر فکر می‌کند، مثلاً وقتی یک اسباب‌بازی را می‌خواهد بدون توجه به کودک دیگر، آن را برمی‌دارد.

۲ تا ۳ سالگی: در این سن، کودک تلاش می‌کند بدون خشونت یا کشیدن اسباب‌بازی، خواسته‌اش را به دیگران منتقل می‌کند، هر چند هنوز توجهی به نیازهای کودک دیگر ندارد. برای مثال ممکن است بگوید «این توپ مال من است!» و قاطعانه آن را از کودک دیگر بخواهد.

۳ تا ۴ سالگی: با رسیدن به این سن، کودک وارد مرحله **تعامل متقابل** می‌شود و یاد می‌گیرد برای رسیدن به اهداف، از گفت‌وگو و توافق استفاده کند، مثلاً در بازی قطار بازی، دو کودک تصمیم می‌گیرند که یکی راننده و یکی مسافر باشد و نوبت‌ها را رعایت کنند.

۴ تا ۵ سالگی: در این سن کودکان با همکاری و درک متقابل با هم بازی می‌کنند و برای رسیدن به نیازهای مشترک، برنامه‌ریزی می‌کنند، مثلاً در ساختن یک خانه با لگو، نقش‌ها را تقسیم می‌کنند و با توافق، یک کار گروهی را انجام می‌دهند.

جدول ۱- روابط کودک با همسالان در سال‌های اوان کودکی

سن تقریبی ^۱	ویژگی‌های روان‌شناختی و اجتماعی
۱ تا ۲ سالگی	تمرکز بر نیازهای شخصی، بی‌توجهی به خواسته‌های دیگران، رفتارهای خودمحورانه (مثل گرفتن اسباب‌بازی بدون توجه به کودک دیگر)
۲ تا ۳ سالگی	آغاز بیان نیازها و خواسته‌ها با کلمات، ابراز قاطعانه مالکیت، توجه محدود به همسال و ناتوانی نسبت به در نظر گرفتن دیدگاه او
۳ تا ۴ سالگی	شکل‌گیری تعامل متقابل، هماهنگی و همکاری اولیه، توانایی مذاکره ساده، رعایت نوبت و تجربه اولین نشانه‌های گفت‌وگوی اجتماعی
۴ تا ۵ سالگی	رشد همکاری و همدلی، تقسیم نقش‌ها در بازی، درک متقابل دیدگاه‌ها، توانایی حل مسئله مشترک و شکل‌گیری تجربه کار گروهی واقعی

۱- این سنین تقریبی هستند و در بعضی موارد ویژگی‌های روان‌شناختی و اجتماعی در سنین مختلف با یکدیگر هم‌پوشانی دارند و تفاوت‌های فردی در این زمینه طبیعی است.

تمرین کنید

فعالیت ۱۳: هر یک از چهار داستان زیر، رشد روابط با همسالان در دوره‌های ۱-۲، ۳-۴، ۴-۵ سالگی را نشان می‌دهد. مشخص کنید هر داستان به کدام سن تعلق دارد. پاسخ خود را با جدول ۱ و هم‌کلاسی‌های خود مقایسه کنید.

داستان ۱: در کلاس، علی و کیان هردو به یک پازل علاقه‌مند هستند. ابتدا هر دو می‌خواهند قطعات را بردارند، اما بعد از کمی گفت‌وگو تصمیم می‌گیرند هر کدام بخشی از پازل را کامل کند و نتیجه را با هم ترکیب کنند.

داستان ۲: در اتاق بازی، سارا و عاطفه مشغول ساختن یک برج با لگو هستند. سارا پیشنهاد می‌دهد که او طبقات پایین و عاطفه بالاتر را بسازند. عاطفه مخالفت می‌کند و می‌خواهد خودش همه برج را بسازد. پس از کمی گفت‌وگو، هر دو تصمیم می‌گیرند نوبتی بسازند.

داستان ۳: در اتاق بازی، امیر یک مکعب را برمی‌دارد و با آن مشغول می‌شود. آراد کنارش می‌ایستد و به او نگاه می‌کند. امیر بدون توجه به آراد، همچنان با مکعب بازی می‌کند. هر دو در یک فضا هستند، اما هیچ تعامل واقعی میانشان شکل نمی‌گیرد.

داستان ۴: در حیاط، هانا توپ را برداشته و با آن بازی می‌کند. مریم می‌خواهد توپ را بگیرد، اما هانا بدون توجه به او بازی را ادامه می‌دهد. مریم چند لحظه اعتراض می‌کند و بعد سراغ بازی دیگری می‌رود.

بازدید کنید

فعالیت ۱۴: با هماهنگی هنرآموز خود، هنگام بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، رفتار کودکان را در گروه‌های سنی مختلف مشاهده کنید. تفاوت‌های روابط بین کودکان در سنین مختلف را شناسایی کنید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

- ☐ چه رفتارهایی در کودکان کوچک‌تر، بیشتر دیده می‌شود؟
- ☐ کودکان بزرگ‌تر، چگونه با هم تعامل می‌کنند؟
- ☐ نتیجه مشاهدات و یادداشت‌های خود را در کلاس گزارش دهید.

دوستی‌ها از اوایل کودکی شروع می‌شوند؛ آنها ممکن است به یک کودک خاص علاقه نشان دهند، بخواهند اسباب‌بازی‌هایشان را با او به اشتراک بگذارند، نزدیک هم بمانند و با هم بازی کنند. در مرکز پیش از دبستان، دوستی‌ها با بازی‌های گروهی و نمایشی جلوه بیشتری پیدا می‌کنند و در دوران پیش از دبستان، علاوه بر بازی، تعاملات کلامی نیز پررنگ می‌شود و شامل روابط مثبت و انجام فعالیت‌های مشترک مورد علاقه هر دو کودک است.

تمرین کنید

فعالیت ۱۵: روی کارت‌های مختلف، نمونه رفتارهای کودکان در سنین مختلف را مانند موارد زیر بنویسید:

«کودک بدون توجه اسباب‌بازی را می‌گیرد»، «کودک می‌گوید: این مال منه!»، «دو کودک نوبت‌ها را رعایت می‌کنند»، «دو کودک نقش‌ها را تقسیم می‌کنند و همکاری می‌کنند».

سپس در گروه‌های کلاسی کارت‌ها را بردارید و آنها را به ترتیب سن (از ۱ تا ۵ سالگی) کنار هم مثل یک پازل بزرگ بچینید. بعد از چیدن کارت‌ها، با دوستانتان با توجه به تغییر رفتار کودکان در طول رشد در مورد سؤال زیر گفت‌وگو کنید: روابط همسالان چگونه از «تمرکز بر خود» به «همکاری و همدلی» تبدیل می‌شود؟

۴- هدف توانمندسازی: فرایند رشد روابط کودک با همسالان در کودکان را به کار گیرد.

مهارت‌های اساسی دوستی در کودکان: آغاز، تداوم و حل تعارض

گفت‌وگو کنید

فعالیت ۱۶: آخرین باری که با کسی دوست شدید یا با یک هم‌کلاسی جدید صحبت کردید، چه کاری باعث شد این ارتباط آغاز شود؟ چه رفتارهایی باعث شد دوستی ادامه پیدا کند و رابطه مثبت بماند؟ وقتی در این تعامل اختلاف یا سوءتفاهمی پیش می‌آمد، چه کاری انجام می‌دادید تا رابطه آسیب نبیند؟

پاسخ خود را با هم‌کلاسی‌هایتان در میان بگذارید و درباره تجربه‌هایتان گفت‌وگو کنید.

دوستی در کودکی فرایندی است که از یک لحظه کوتاه آغاز می‌شود، در گذر زمان تداوم می‌یابد و گاهی با چالش‌ها و تعارض‌هایی همراه می‌شود. مهارت‌های لازم برای ایجاد و حفظ دوستی در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار ۳- مهارت‌های اساسی دوستی در کودکان

۱- آغازگری ارتباط : در آغاز هر دوستی، نخستین گام این است که یک کودک به دیگری نزدیک شود و نشانه‌ای از علاقه برای برقراری ارتباط نشان دهد. این آغاز می‌تواند شکل‌های ساده‌ای داشته باشد: گفتن «سلام»، لبخند زدن، پرسیدن یک سؤال یا معرفی کوتاه خود. چنین رفتارهایی زمینه‌ای فراهم می‌کند تا طرف مقابل احساس راحتی کند و پاسخ مثبتی بدهد. وقتی این پاسخ مثبت دریافت شود، تعامل ادامه پیدا می‌کند و شانس شکل‌گیری یک رابطه دوستانه بیشتر می‌شود. کودکان برای شروع ارتباط همیشه از کلمات استفاده نمی‌کنند. نگاه کردن، نزدیک شدن، گوش دادن یا تقلید از رفتار دیگران هم می‌تواند راهی برای نشان دادن علاقه باشد. برای مثال، کودکی ممکن است کنار گروهی بنشیند که مشغول فعالیت هستند و با مشاهده بازی دیگران به تدریج وارد جمع شود. این رفتارها به کودک اجازه می‌دهد بدون فشار مستقیم تعامل با همسالان را آغاز کند.

تقلید، یکی از راهبردهای رایج کودکان خردسال برای شروع ارتباط است و نقش مهمی در رشد مهارت‌های اجتماعی دارد. برای مثال، کودکی ممکن است همان وسیله‌ای را بردارد که دوستش در حال بازی با آن است یا حرکتی که همسالان انجام می‌دهند را تقلید کند. وقتی کودکان می‌بینند رفتارهایشان توسط دیگران تقلید می‌شود، اغلب احساس خوشایندی پیدا می‌کنند و پذیرای ارتباط بیشتری می‌شوند. با این حال، کودکان بزرگ‌تر ممکن است چنین رفتاری را مزاحمت یا تقلید غیرمطلوب بدانند و واکنش منفی نشان دهند. بنابراین لازم است کودکان یاد بگیرند چه زمانی و به چه شیوه‌ای از تقلید استفاده کنند تا تعاملات اجتماعی مثبت و مؤثری داشته باشند.

فعالیت ۱۷: ابتدا روی برگه‌های کوچک چند کارت طراحی کنید. هر کارت باید نشان‌دهنده یک نشانه ارتباطی ساده باشد (مثلاً لبخند، دست تکان دادن، تعارف وسیله، نگاه دوستانه یا حتی اخم). سپس کارت‌ها را با هم جابه‌جا کنید. هر نفر کارتی را که به او رسیده اجرا می‌کند، بدون آنکه حرفی بزند. هم‌کلاسی‌های شما باید حدس بزنند پیام کارت چیست؟ در پایان این بازی در گروه‌های کلاسی در مورد سؤال: «فهمیدن این نشانه‌های غیرکلامی چه نقشی در شروع ارتباط و دوستی دارد؟» گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاسی ارائه دهید.

بازی کنید

در مرحله آغاز دوستی، معیارهایی است که کودکان برای انتخاب نخستین دوست در نظر می‌گیرند.

نکته

شکل ۹- آغازگری ارتباط

با این حال، همه کودکان در آغازگری رابطه مهارت یکسانی ندارند. بعضی‌ها ممکن است ایده‌دوستی برای نزدیک شدن داشته باشند اما زمان را اشتباه انتخاب کنند یا پیام خود را به شکل مناسبی منتقل نکنند. برخی دیگر هم نشانه‌های اجتماعی مانند لبخند، سلام یا دعوت به بازی را نمی‌بینند و فرصت پاسخ‌گویی را از دست می‌دهند (شکل ۹).

فعالیت ۱۸: کارت‌هایی طراحی کنید و روی هر کارت یک علاقه یا ویژگی شخصی مثل «دوستدار نقاشی»، «عاشق حیوانات» یا «دوستدار بازی در حیاط» بنویسید. سپس کارت‌ها را با هم جابه‌جا کنید و سعی کنید هم‌کلاسی پیدا کنید که کارت او مشابه یا مکمل کارت شما باشد. وقتی جفت مناسب را پیدا کردید، با هم گفت‌وگویی درباره علاقه مشترک داشته باشید و بعد کارت‌هایتان را کنار هم قرار دهید تا نشان دهد علاقه‌های مشترک چگونه می‌توانند شروع یک دوستی باشند.

۲- تداوم رابطه مثبت: پس از برداشتن گام نخست برای آغاز دوستی، مهارت مهم بعدی توانایی حفظ و تداوم رابطه است. اگر کودکان تنها در شروع ارتباط موفق باشند، اما ندانند چگونه آن را ادامه دهند، دوستی‌ها کوتاه‌مدت و ناپایدار خواهند بود. کودکانی که در تعاملات روزمره به دیگران توجه نشان می‌دهند، معمولاً با علاقه و احترام پاسخ می‌دهند و گاهی نیز پیشنهادهای سازنده ارائه می‌دهند، معمولاً در جمع همسالان محبوب‌ترند و دوستی‌های پایدارتری دارند.

ویژگی اصلی این کودکان آن است که در روابط خود صرفاً به منافع شخصی نمی‌اندیشند، بلکه همکاری، کمک و ابراز هیجانات مثبت را تمرین می‌کنند. آنها به راحتی محبت و همدلی نشان می‌دهند و از موفقیت‌های دوستانشان شاد می‌شوند. چنین رفتاری باعث می‌شود حضورشان برای دیگران لذت‌بخش باشد و تمایل به ادامه ارتباط با آنها تقویت شود.

لازم به ذکر است که هدف مربی کمک به برقراری روابط سالم، محترمانه و معنادار است. نمونه‌هایی از رفتارهایی که به تداوم رابطه کمک می‌کنند عبارت‌اند از:

■ **ابراز علاقه:** لبخند زدن، تماس چشمی، سر تکان دادن یا پرسیدن سؤال‌های مرتبط.

■ **همکاری:** نوبت دادن، به اشتراک گذاشتن وسایل یا همکاری در انجام یک کار.

■ **ابراز پذیرش:** گوش دادن به نظرات همبازی و پذیرفتن روش پیشنهادی او.

شکل ۱۰- تداوم دوستی کودکان

■ **محبت و همدلی:** گفتن جملات دوستانه («چه نقاشی قشنگی کشیدی») یا توجه به احساس دیگران («به نظر ناراحت می‌ای؛ می‌خواهی کنارت بشینم؟»).

■ **کمک کردن:** ارائه پیشنهادهای کوچک برای آسان‌تر شدن کار («اگه بخوای، جعبه رو نگه می‌دارم تا راحت‌تر ببندی»).

■ **تشویق و قدردانی:** تحسین موفقیت‌ها («ایده خیلی خوبی بود!»).

تداوم دوستی نیازمند تعادل در رفتارهای اجتماعی، ترکیبی از توجه، همکاری، محبت و احترام متقابل است. این مهارت‌ها اگرچه ساده به نظر می‌رسند، اما تمرینی مداوم می‌طلبند تا به بخشی پایدار از شخصیت اجتماعی کودک تبدیل شوند (شکل ۱۰).

فعالیت ۱۹: با هماهنگی هنرآموز خود، رفتارهای کودکان را حین بازی در مرکز پیش از دبستان، یادداشت کنید. سپس در مورد سؤالات زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

۱ کدام دسته از رفتارها باعث رضایت و علاقه همسالان می‌شود؟

۲ کدام رفتارها باعث دور شدن و طرد شدن کودک می‌شود؟

۳- حل تعارض: همان طور که کودکان از طریق دوستی ها یاد می گیرند چگونه همکاری کنند و لذت ببرند، گاهی هم با اختلاف نظر، نارضایتی یا برخوردهای احساسی روبه رو می شوند. تعارض در ساده ترین تعریف یعنی موقعیتی که دو کودک درباره یک موضوع یا رفتار اختلاف پیدا می کنند؛ یکی مقاومت می کند یا اعتراض دارد و دیگری بر نظر خود پافشاری می کند.

در تعارض، محور اصلی «اختلاف دیدگاه یا خواسته» است، نه لزوماً آسیب زدن به دیگری. این نکته مهم است، زیرا اغلب تعارض با پرخاشگری اشتباه گرفته می شود.

نکته

پرخاشگری زمانی است که کودک عمداً می خواهد به دیگری آسیب بزند؛ اما در تعارض، هدف اصلی بیان تفاوت نظر یا دفاع از حق شخصی است. بنابراین، هر اختلافی به معنای دشمنی یا رفتار منفی نیست. ممکن است در نگاه اول تعارض امری ناخوشایند به نظر برسد، اما روان شناسان کودک تأکید می کنند که تعارض می تواند نقشی سازنده داشته باشد. وقتی کودکان درگیر اختلاف می شوند، فرصت پیدا می کنند:

- احساسات خود را بیان کنند و حرفشان شنیده شود.
- دیدگاه طرف مقابل را درک کنند و همدلی بیاموزند.
- راه های منطقی و عادلانه برای حل مشکل پیدا کنند.
- احترام به حقوق دیگران را تجربه کنند.

به این ترتیب، تعارض ها زمینه ای برای یادگیری مهارت های اجتماعی، شناختی و اخلاقی هستند. درست همان طور که دوستی و همکاری به رشد کمک می کنند، تجربه اختلاف نیز بخش مهمی از مسیر یادگیری زندگی جمعی است (شکل ۱۱).

شکل ۱۱- تفاوت تعارض و پرخاشگری در کودکان

فعالیت ۲۰: در شکل ۱۱ دو تصویر مشاهده می کنید. یکی نشان دهنده پرخاشگری و دیگری بیانگر تعارض بین کودکان است. در گروه های کلاسی در مورد هر دو تصویر گفت و گو کنید و مشخص کنید هر تصویر کدام رفتار را نشان می دهد. در مورد دلایل انتخاب خود گفت و گو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

منابع هفت گانه تعارض بین همسالان

فعالیت ۲۱: در گروه های کلاسی، هر گروه یک بازی ساده یا فعالیت گروهی انتخاب کند. در هر گروه، یک نفر نقش رهبر را به عهده بگیرد و قوانین بازی را پیشنهاد کند. سایر اعضا می توانند پیشنهادات او را بپذیرند، با آن مخالفت کنند یا پیشنهاد جایگزین ارائه دهند. پس از اجرای بازی، هر گروه درباره تجربه خود با توجه به سؤالات زیر گفت و گو کند:

(الف) چه احساسی هنگام اجرای نقش خود داشتند؟
 (ب) چه مشکلاتی در اجرای نقش برای آنها پیش آمد؟
 (ج) چه راه هایی می توانست به همکاری بهتر کمک کند؟

گفت و گو کنید

تعارض های همسالان معمولاً از چند منبع اصلی سرچشمه می گیرند. شناخت منابع تعارض میان همسالان برای مربی اهمیت ویژه ای دارد، زیرا به او امکان می دهد اختلاف ها را دقیق تر درک کرده و واکنش متناسبی نشان دهد. وقتی مربی بداند ریشه تعارض در چیست، می تواند سریع تر مداخله کند و مانع گسترش آن شود. هفت منبع اصلی که معمولاً باعث شکل گیری تعارض میان کودکان می شوند، در نمودار صفحه بعد نشان داده شده است.

نمودار ۴- منابع هفتگانه تعارض میان همسالان

شکل ۱۲- تعارض بر سر منابع، شایع‌ترین شکل تعارض در بین کودکان خردسال

۱- تعارض بر سر منابع: شایع‌ترین شکل تعارض زمانی است که کودکان بر سر چیزهایی مثل اسباب‌بازی، کتاب یا حتی فضا برای نشستن رقابت می‌کنند. در سال‌های نخست زندگی، مفهوم «اشتراک‌گذاری» یا «نوبت گرفتن» هنوز به‌طور کامل درونی نشده است. کودکان اغلب اشیاء را «مال خود» می‌دانند و همین باعث اختلاف می‌شود. در واقع، این نوع تعارض فقط دربارهٔ اشیاء نیست؛ بلکه فرصتی برای یادگیری ارزش همکاری و تقسیم منابع است (شکل ۱۲).

۲- تعارض‌های قدرت و کنترل: در بازی‌های گروهی، بعضی کودکان می‌خواهند رهبر باشند، قوانین را تعیین کنند یا نقش‌ها را تقسیم کنند. وقتی دیگران این کنترل را نمی‌پذیرند، اختلاف پیش می‌آید. این نوع تعارض بازتاب میل طبیعی کودکان به استقلال و جست‌وجوی جایگاه اجتماعی در گروه است.

۳- تعارض‌های هیجانی: گاهی دلیل اصلی اختلاف، هیجان‌های شدید مانند خشم، دلخوری یا ناامیدی است. کودکان خردسال هنوز در تنظیم احساسات خود مهارت کافی ندارند، بنابراین ممکن است سریع گریه کنند، عصبانی شوند یا کنار بکشند. با حمایت مناسب، کودکان می‌آموزند احساساتشان را بشناسند و بیان کنند، نه اینکه فقط واکنش شدید نشان دهند.

فعالیت ۲۲: با توجه به موارد دهگانه، یک بازی یا فعالیت گروهی طراحی کنید^۱ که به کودکان کمک کند هیجان‌های منفی خود را هنگام تعامل با همسالان شناسایی و مدیریت کنند.

تمرین کنید

۴- تعارض‌های مبتنی بر قوانین: بسیاری از بازی‌ها با نوعی از قوانین همراه‌اند، اما کودکان برداشت‌های متفاوتی از قوانین دارند. یکی ممکن است آنها را سخت‌گیرانه اجرا کند و دیگری انعطاف‌پذیرتر باشد. این تفاوت باعث بروز اختلاف می‌شود. چنین تعارض‌هایی به کودکان کمک می‌کند اهمیت توافق جمعی، انعطاف و احترام به قواعد مشترک را بفهمند.

فعالیت ۲۳: در گروه‌های کلاسی بر اساس تجربیات خود از بازی با همسالان، در مورد سؤالات زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

گزارش دهید

۱. چه قوانینی را در بازی‌ها تجربه کرده‌اید؟
۲. چه قوانینی باعث اختلاف شما با دوستانتان شده است؟
۳. چه راه‌هایی برای توافق جمعی و انعطاف‌پذیری وجود دارد؟

۱- برای طراحی فعالیت یا بازی، لازم است ده مؤلفه در نظر گرفته شود: نام فعالیت، هدف فعالیت، نوع فعالیت، زمان فعالیت، گروه سنی کودکان، تعداد مربی و مربی‌یار، مکان فعالیت، وسایل و ابزار مورد نیاز، تعداد کودکان، و روش اجرا. در پایان شیوه‌ارزشیابی را در فعالیت طراحی شده مشخص کنید.

۵- تعارض‌های ناشی از طرد اجتماعی: هیچ کودکی دوست ندارد کنار گذاشته شود. زمانی که کودکان احساس می‌کنند از گروه یا بازی حذف شده‌اند، تعارض‌های هیجانی شدیدی رخ می‌دهد. این نوع تعارض‌ها به نیاز اساسی کودکان برای تعلق و پذیرش اجتماعی برمی‌گردند. تجربه طرد می‌تواند عزت نفس کودک را تهدید کند، اما در عین حال فرصتی برای یادگیری اهمیت شمول و همدلی با دیگران نیز فراهم می‌کند.

گزارش دهید

فعالیت ۲۴: با هماهنگی هنرآموز خود به یک مرکز پیش از دبستان یا زمین بازی کودکان بروید و رفتار کودکان هنگام بازی گروهی را مشاهده کنید در مورد سؤالات زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

- ۱ چه رفتارهایی باعث می‌شود بعضی کودکان احساس طرد شدن کنند یا کنار گذاشته شوند؟
- ۲ چه راهکارهایی برای دعوت به مشارکت و همدلی بین کودکان پیشنهاد می‌دهید؟

۶- تعارض‌های ناشی از سوء تفاهم: گاهی اختلاف‌ها به دلیل برداشت اشتباه از رفتار یا گفتار دیگری رخ می‌دهند. مثلاً کودکی قصد دارد اسباب‌بازی خود را به اشتراک بگذارد، اما دیگری فکر می‌کند می‌خواهد آن را بگیرد. محدودیت‌های زبانی و شناختی کودکان باعث می‌شود سوء تفاهم‌ها رایج باشند. این نوع تعارض نشان می‌دهد که چقدر زبان و ارتباط روشن در روابط اجتماعی اهمیت دارد.

گزارش دهید

فعالیت ۲۵: با چند مربی شاغل در یک مرکز پیش از دبستان در مورد سؤال زیر گفت‌وگو کنید. سپس پاسخ‌ها را یادداشت کنید و فهرستی از روش‌های پیشنهادی آنها در کلاس گزارش دهید:

«وقتی کودکان دچار سوء تفاهم می‌شوند، چه روش‌هایی برای روشن کردن منظور آنها و کاهش تعارض مؤثر است؟»

۷- تعارض‌های رقابتی: رقابت بخشی از بازی‌های کودکان است، به‌ویژه وقتی موضوع برد و باخت مطرح باشد. برخی کودکان نمی‌توانند شکست را بپذیرند و همین موجب بروز دعوا یا دلخوری می‌شود. رقابت در حد متعادل می‌تواند مفید باشد، زیرا کودکان یاد می‌گیرند موفقیت و شکست را تجربه کنند. اما اگر رقابت خیلی شدید شود، روابط دوستانه آسیب می‌بیند.

گزارش دهید

فعالیت ۲۶: در گروه‌های کلاسی در مورد تجربه‌های خود در بازی‌ها و رقابت‌های شما و دوستانتان گفت‌وگو کنید و سؤالات زیر را پاسخ دهید و نتیجه را گزارش دهید:

- الف در چه مواقعی این رقابت و بازی‌ها باعث شادی یا انگیزه شما در بازی شده است؟
- ب) چه مواقعی این رقابت و بازی‌ها باعث دلخوری یا اختلاف شما با دوستانتان شده است؟
- ج) چگونه می‌توان رقابت را متعادل کرد تا کودکان تجربه موفقیت و شکست داشته باشند و روابط دوستانه آنها حفظ شود؟

شکل ۱۳- مهارت‌های حل تعارض در مذاکره کودکان

مهارت‌های حل تعارض در مذاکره کودکان

کودکانی که از روش‌های سازنده برای حل اختلاف استفاده می‌کنند و در عین حال نیازهای خودشان را نیز در نظر می‌گیرند، بیشترین موفقیت را در حفظ روابط دوستانه دارند. این کودکان نه تنها احترام خود را حفظ می‌کنند، بلکه دیدگاه دیگران را نیز درک می‌کنند و همزمان روابطشان پایدار باقی می‌ماند. کودکانی که در حل تعارض‌ها موفق عمل می‌کنند، معمولاً مجموعه‌ای از مهارت‌ها و شایستگی‌های چندگانه را به نمایش می‌گذارند (شکل ۱۳ و جدول ۲).

این توانایی‌ها و مهارت‌های حل تعارض به همراه نمونه‌های عملی در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- مهارت‌های حل تعارض در مذاکره کودکان و مثال‌های عملی

مهارت‌ها	مثال
بیان واضح حقوق، نیازها یا احساسات خود	«من می‌خواهم این بار انتخاب فیلم با من باشد»
شنیدن و توجه به حقوق و احساسات دیگران	«درسته، تو خیلی وقت بود منتظر دیدن این فیلم بودی»
پیشنهاد راه‌حل‌های غیرخشونت‌آمیز	«بیا قرعه‌کشی کنیم.»
توضیح دلیل راه‌حل پیشنهادی	«این طوری هر کدام از ما یک فرصت پیدا می‌کنیم»
ایستادگی در برابر خواسته‌های غیرمنصفانه	«نه، دفعه قبل تو انتخاب کردی، حالا نوبت من است»
پذیرش اختلاف نظر منطقی	«باشه، به این فکر نکرده بودم»
مصالحه و پیدا کردن راه‌حل مشترک	«بیایم هر دو فیلم را ببینیم یا به جایش بریم شنا»

نکته

کودک‌انی که همیشه منفعل هستند و از خود دفاع نمی‌کنند، به تدریج اعتمادبه‌نفس خود را از دست می‌دهند و در بین همسالان نیز جایگاه ضعیف‌تری پیدا می‌کنند. کودک‌انی هم که پرخاشگرانه واکنش نشان می‌دهند، معمولاً طرد می‌شوند. هیچ‌کدام از این دو روش به نتیجه مثبت منجر نمی‌شود.

تمرین کنید

فعالیت ۲۷: در گروه‌های کلاسی :

الف) یک موقعیت تعارض مانند اختلاف بر سر انتخاب بازی یا اسباب‌بازی، بین دو کودک را شبیه‌سازی کنید. هر گروه باید تلاش کند با استفاده از مهارت‌های حل تعارض، مانند بیان واضح نیازها، شنیدن دیدگاه دیگران و پیدا کردن راه‌حل مشترک، اختلاف را حل کند.

ب) پس از اجرا، گروه‌ها درباره این که چه روش‌هایی مؤثر بوده و چه نکاتی می‌توانست بهتر انجام شود، گفت و گو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

- درباره عوامل مؤثر بر رشد روابط کودک با همسالان در کودکان یک بروشور آموزشی برای مربیان درست کنید.
- مراحل رشد روابط کودک با همسالان و شکل‌گیری دوستی‌ها را در یک جدول مشخص کنید.
- گزارشی از ویژگی‌های رفتاری و نمونه‌های تعامل کودکان در هر مرحله با توجه به سؤال ۲، ارائه دهید.
- فهرست‌وارسی در مورد مهارت‌های سه‌گانه دوستی کودکان (آغازگری، تداوم رابطه، مدیریت تعارض) را هنگام بازی تهیه کنید و با تکمیل آن، گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.
- بروشور با موضوع «منابع هفت‌گانه تعارض بین همسالان» تهیه کنید.
- فعالیتی با موضوع «مهارت‌های حل تعارض در کودکان (مدیریت اختلاف نظرها)» طراحی و اجرا کنید.

پودمان ۱: پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک				واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط کودک با کودک	
مرحله ۲: به‌کارگیری فرایند رشد روابط کودک با همسالان در کودکان					
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۲ واحد یادگیری برقراری ارتباط کودک با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.					
ردیف	مورد				
۱	تا چه حد می‌توانید بروشور آموزشی در مورد عوامل مؤثر بر رشد روابط با همسالان در کودکان برای مربیان تهیه کنید؟	۳	۲	۱	
۲	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد مراحل رشد روابط با همسالان و شکل‌گیری دوستی‌ها را از طریق مشاهده رفتار کودکان تهیه کنید؟				
۳	تا چه حد می‌توانید با تهیه فهرست واری در مورد مهارت‌های سه‌گانه دوستی کودکان (آغازگری، تداوم رابطه، مدیریت تعارض) هنگام بازی و تکمیل آن، گزارش آن را در کلاس ارائه دهید؟				
۴	تا چه حد می‌توانید بروشور با موضوع «منابع هفت‌گانه تعارض بین همسالان» تهیه کنید؟				
۵	تا چه حد می‌توانید فعالیتی با موضوع «مهارت‌های حل تعارض در کودکان (مدیریت اختلاف نظرها)» طراحی و اجرا کنید؟				

۵- هدف توانمندسازی: راهبردهای توسعه روابط با همسالان در بین کودکان را توضیح دهد.

موانع اصلی در روابط کودکان با همسالان

فعالیت ۲۸: شکل روبه‌رو را با دقت مشاهده کنید. سپس در گروه‌های کلاسی در مورد موضوع زیر گفت‌وگو کنید و نکات مهم را در کلاس به اشتراک بگذارید:

«مربیان چگونه می‌توانند با به‌کارگیری راهبردهای آموزشی، روابط دوستانه و تعامل مثبت میان کودکان را تقویت کنند؟»

گفت‌وگو کنید

بسیاری از کودکان به دلایل متعدد، به‌طور طبیعی نمی‌دانند چگونه دوستی را آغاز کنند، آن را ادامه دهند یا در موقعیت‌های دشوار از آن محافظت نمایند. کودکان با سه مانع اصلی در روابط همسالان روبه‌رو می‌شوند:

۱- همیشه نمی‌دانند رفتار دوستانه مناسب دقیقاً چیست: برای مثال، کودکی ممکن است در زمین بازی برای آغاز رابطه، توپ همسال خود را ناگهان بگیرد و فکر کند این کار نوعی دعوت به بازی است. در حالی که همین رفتار می‌تواند باعث رنجش طرف مقابل و شروع یک تعارض شود.

۲- نمی‌دانند چه مهارت‌هایی را باید به کار ببرند یا چگونه از آنها استفاده کنند: برای نمونه، کودکی که دوست دارد وارد گروهی از همسالان شود، ممکن است تنها در گوشه‌ای بایستد و بدون گفتن کلامی منتظر بماند.

۳- نمی‌توانند هنگام تعامل با دیگران به‌خوبی رفتار خود را کنترل یا اصلاح کنند: برای مثال، کودکی که هنگام اختلاف نظر در بازی زود عصبانی می‌شود، ممکن است با داد زدن یا کنار کشیدن از گروه واکنش نشان دهد.

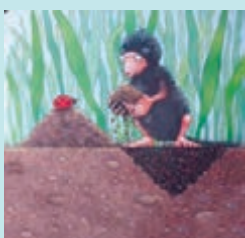

این موانع نشان می‌دهد که کودکان برای آغاز دوستی، حفظ ارتباط و مدیریت موقعیت‌های دشوار به مهارت‌هایی نیاز دارند که بدون آموزش و تمرین به دست نمی‌آیند. در این میان، نقش مربی بسیار تعیین‌کننده است. نخستین گام برای حمایت از روابط دوستانه کودکان، مشاهده دقیق و هدفمند است: بررسی الگوهای بازی کودکان، جایگاه اجتماعی آنها در گروه همسالان و رفتارهایی که می‌توانند فرصت‌های دوستی را تقویت یا تضعیف کنند.

فعالیت ۲۹: در گروه‌های کلاسی، داستان یک تپه... یک گودال^۱ را بخوانید. موانع اصلی در روابط دوستان با هم را در داستان مشخص کنید. سپس یافته‌های خود را به صورت گزارش در کلاس ارائه دهید:

موشی و موشک، دو موش کور کوچکند که با خیال راحت، روی زمین دراز کشیده‌اند. موشی غلت می‌زند و می‌پرسد: «دوست داری یک بازی بکنیم؟» موشک سرش را می‌خاراند و می‌گوید: «بازی؟ خوب است. ولی چه بازی؟» موشی کمی فکر می‌کند و جواب می‌دهد: «مثلاً ساخت‌وساز. شروع کنیم به ساختن یک چیزی.» موشک می‌گوید: «فکر خوبی است من دوست دارم یک تپه بسازم نه تپه، نه یک کوه خیلی بزرگ.» موشی می‌گوید: «ولی من اصلاً از کوه و تپه خوشم نمی‌آید دوست دارم یک گودال درست کنم یک گودال بزرگ و عمیق.» موشک با خنده مسخره می‌گوید: «گودال، ما همه عمرمان توی گودال و زیرزمین زندگی می‌کنیم. حالا که آمده‌ایم بیرون برای بازی و هواخوری، باز هم گودال درست کنیم؟ واقعاً که پیشنهاد مسخره‌ای است!». موشی که از این حرف حسابی عصبانی شد. فریاد می‌زند: «به حرف من گفتی مسخره؟ مسخره تویی!».

این حرف، موشک را به شدت ناراحت می‌کند ولی چون حال و حوصله دعوا ندارد با حالت قهر می‌گوید: «تو اصلاً خلایق و ابتکار نداری واقعاً که خسته‌کننده‌ای!». دست بر شانه موشی می‌گذارد و او را هل می‌دهد، موشی دست موشک را کنار می‌زند و می‌گوید: «من خسته کننده‌ام؟ اگر یک‌بار دیگر مرا هل بدهی آن وقت...». موشک با تمسخر می‌گوید: «آن وقت، لابد شکایتم را به مامان می‌کنی؟» موشی با عصبانیت پا بر زمین می‌کوبد و می‌گوید: «من دیگر هیچ وقت با تو بازی نمی‌کنم!» و رویش را از موشک برمی‌گرداند. موشک هم با عصبانیت پا بر زمین می‌کوبد و می‌گوید: «چه بهتر اصلاً کی خواست با تو بازی کند؟» و پشتش را به موشی می‌کند. هر کدام به تنهایی مشغول کار مورد علاقه خودشان می‌شوند وقتی به هم نزدیک‌تر می‌شوند، می‌فهمند که هر دو یک کار کردند موشی از خاک‌هایی که برای گودال کنده تپه درست کرده و از خاک‌هایی که موشک برای درست کردن تپه از زمین کنده گودال درست شده است. هر دو وقتی چشمشان به کار دیگری می‌افتد از تعجب خشکشان می‌زند. نمی‌توانند آن چه را که می‌بینند باور کنند. موشی چطور می‌تواند باور کند که موشک گودال ساخته باشد؟! و موشک باورش نمی‌شود که موشی حاضر به ساختن تپه شده باشد!

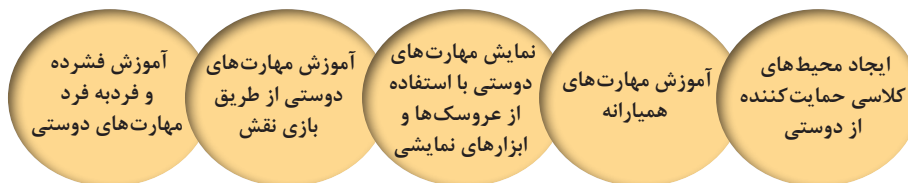

از دیدن این صحنه، هر دو خنده‌شان می‌گیرد و آن قدر می‌خندند که از پشت بر زمین می‌افتند. موشی در میان خنده بریده‌بریده می‌گوید: «بین... ما داشتیم سر... چی... دعوا می‌کردیم.» موشک هم با خنده جواب می‌دهد: «اگر با هم کار کرده بودیم، تو یک گودال عمیق داشتی و من یک تپه بزرگ.» موشی می‌گوید: «حالا هم دیر نشده. شروع کنیم. حالا با هم کار کردن رو شروع کنیم.» هر دو با اشتیاق، دست به کار می‌شوند و شروع می‌کنند به کندن زمین و درآوردن خاک و عمیق کردن گودال و بزرگ کردن تپه. به این ترتیب، در زمانی کوتاه، یک گودال عمیق کنده می‌شود که هر دو می‌توانند در آن دراز بکشند و استراحت کنند و یک تپه بزرگ درست می‌شود که هر دو می‌توانند روی آن بایستند و از تماشای منظره پشت علف‌ها لذت ببرند.

راهبردهای مؤثر برای کمک به کودکان در روابط با همسالان و دوستی‌ها

راهبردهای آموزشی به کودکان فرصت می‌دهد در محیط کلاس یا بازی‌های روزمره، رفتارهای اجتماعی مثبت را تمرین کنند و به تدریج توانایی برقراری ارتباطی پایدار و سازنده با همسالان را به دست آورند (نمودار ۵).

نمودار ۵- راهبردهای مؤثر برای تقویت روابط همسالان در کودکان

۱- ایجاد محیط‌های کلاسی حمایت‌کننده از دوستی: هر کودکی، صرف‌نظر از میزان نیاز به حمایت بزرگسالان، از محیط‌هایی بهره‌مند می‌شود که در آن احترام به دوستی‌ها رعایت شده و تعامل مثبت میان همسالان تشویق می‌شود. چنین محیط‌هایی نه تنها کودکان را ترغیب می‌کنند تا در تعاملات اجتماعی شرکت کنند، بلکه فرصت می‌دهند مهارت‌های لازم برای ایجاد دوستی را تمرین کرده و از تجربه‌های مثبت در ارتباط با همسالان خود بهره‌مند شوند. بزرگسالان می‌توانند این محیط حمایتی را از طریق طراحی فرصت‌های فراوان برای تعامل آزاد کودکان با همسالان فراهم کنند.

۲- آموزش مهارت‌های همیارانه (جفت‌سازی همسالان): یکی از مهم‌ترین روش‌ها برای تقویت مهارت‌های دوستی در کودکان، آموزش مهارت‌های همیارانه^۱ است که در ادبیات علمی با عنوان جفت‌سازی همسالان^۲ نیز شناخته می‌شود. در ساده‌ترین حالت، آموزش مهارت‌های همیارانه به این معناست که کودکی که مهارت‌های بیشتری در برقراری دوستی دارد، با کودکی که از این مهارت‌ها کمتر برخوردار است در یک جفت قرار می‌گیرد به گونه‌ای که این دو کودک به صورت هدفمند در کنار یکدیگر قرار داده می‌شوند تا از یکدیگر بیاموزند و فرصتی برای تمرین مهارت‌های دوستانه پیدا کنند.

شکل ۱۴- راهبرد جفت‌سازی همسالان

مربیان می‌توانند فعالیت‌های خاصی طراحی کنند که نیازمند همکاری و تعامل است، مانند ساخت پروژه‌های هنری یا خواندن داستان به صورت دو نفره. این روش به‌ویژه برای کودکانی که در تعاملات اجتماعی نادیده گرفته می‌شوند یا مهارت کمتری دارند، مفید است و به آنها کمک می‌کند جایگاه اجتماعی خود را بهبود دهند و تعامل مثبت با همسالان را بیاموزند (شکل ۱۴).

۳- نمایش مهارت‌های دوستی با استفاده از عروسک‌ها

و ابزارهای نمایشی: یکی از روش‌های مؤثر برای آموزش و تقویت مهارت‌های دوستی در کودکان، استفاده از عروسک‌ها، شخصیت‌های اسباب‌بازی و ابزارهای نمایشی است. حتی کودکان کوچک از تماشای داستان‌هایی که با این ابزارها اجرا می‌شوند لذت می‌برند و می‌توانند رفتارهای دوستانه را بهتر درک کنند. این روش، گفت‌وگو و تفکر درباره روابط اجتماعی و هیجانات مرتبط با تعامل با همسالان را تقویت می‌کند و فرصت یادگیری مهارت‌های حل مسئله و همکاری را فراهم می‌آورد (شکل ۱۵).

شکل ۱۵- نمایش مهارت‌های دوستی با استفاده از عروسک‌ها و ابزارهای نمایشی

۱- buddy skills training

۲- Peer-Pairing

۴- آموزش مهارت‌های دوستی از طریق بازی نقش: یکی از روش‌های مؤثر برای تقویت مهارت‌های دوستی در کودکان، استفاده از بازی نقش^۱ است. کودکان ذاتاً به بازی نقش علاقه‌مندند، زیرا این نوع بازی هم سرگرم‌کننده است و هم امکان تجربه موقعیت‌های اجتماعی مختلف را فراهم می‌کند.

شکل ۱۶- آموزش مهارت‌های دوستی از طریق بازی نقش

بازی نقش نوعی بازی تخیلی مشترک میان کودکان است که در آن هر کودک به طور موقت نقش یک فرد یا شخصیت (واقعی یا خیالی) را ایفا می‌کند. در این بازی، کودک با استفاده از اعمال، گفتار و رفتارهای مرتبط با نقش خود، تجربه‌ای عملی از جایگاه و وظایف شخصیت را بازآفرینی می‌کند. پس از هر اجرا، گفت‌وگوی گروهی درباره احساسات و واکنش‌های هر فرد، یادگیری عمیق‌تر و پایدارتر را ممکن می‌سازد (شکل ۱۶).

۵- آموزش فشرده و فردبه‌فرد مهارت‌های دوستی: زمانی که کودکان از ناتوانی در ایجاد دوستی احساس ناراحتی می‌کنند و نمی‌دانند چه اقدامی انجام دهند، می‌توانند از راهبرد «آموزش فشرده و فردبه‌فرد مهارت‌های دوستی»^۲ بهره‌مند شوند. در این روش، جلسات کوتاه و منظم برگزار می‌شود و در هر جلسه، بزرگسال به طور اختصاصی با یک کودک به منظور تقویت یک مهارت مشخص دوستی کار می‌کند تا عملکرد او در تعامل با همسالان بهبود یابد.

فعالیت ۳۰: در گروه‌های کلاسی، یکی از راهبردهای معرفی شده را انتخاب کنید و در مورد کاربردهای آن، نقاط قوت و محدودیت‌های احتمالی آن گفت‌وگو کنید. سپس یافته‌های خود به صورت گزارش در کلاس ارائه دهید و نتایج را با هم مقایسه کنید.

گزارش دهید

۶- هدف توانمندسازی: راهبردهای توسعه روابط با همسالان در بین کودکان را به کار گیرید.

راهبردهای توسعه روابط با همسالان در بین کودکان

این قسمت، مکمل بخش پیشین است و بر اجرای عملی راهبردها متمرکز است. هدف این قسمت، فراهم کردن یک چارچوب کاربردی و قابل اجرا است تا بتوانید مهارت‌های دوستی را در عمل به کودکان آموزش دهید و از آنها در توسعه روابط مثبت و مؤثر حمایت کنید.

فعالیت ۳۱: در گروه‌های کلاسی با توجه به شکل‌های زیر، در مورد موضوعات زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:

گفت‌وگو کنید

- ☐ یک فضای مطلوب برای تقویت روابط دوستانه کودکان در مرکز پیش از دبستان چگونه باید باشد؟
- ☐ چه فرصت‌هایی برای تعامل آزاد و بازی فراهم می‌شود؟

^۱ Role Play

^۲ Intensive One-on-One Friendship Coaching

نکات اجرایی راهبرد اول: ایجاد محیط‌های کلاسی حمایت‌کننده از دوستی: برای ایجاد محیط‌های کلاسی حمایت‌کننده از دوستی به موارد زیر توجه کنید:

■ **به کودکان برای یادگیری نام یکدیگر کمک کنید:** نام هر کودک را به‌طور مکرر به کار ببرید تا نام‌ها برای همه آشنا شود. با کودکان کوچک‌تر، بازی‌های نام‌گذاری یا آوازهایی که شامل نام هر کودک هستند انجام دهید.

■ **فرصت‌های تعامل آزاد برای کودکان فراهم کنید:** برای تقویت مهارت‌های دوستی، لازم است فرصت‌های فراوانی برای تعامل آزاد کودکان با همسالان فراهم شود تا بتوانند با هم صحبت کنند، بازی کنند و از همراهی یکدیگر لذت ببرند. این فرصت‌ها باید شامل زمان‌های برنامه‌ریزی‌شده روزانه و فعالیت‌های کم‌ساختاریافته مانند بازی آزاد، فعالیت‌های گروهی یا زمان‌های فضای باز باشد. توجه اصلی بزرگسالان باید بر مشاهده و گوش دادن باشد تا کودکان بتوانند روابط دوستانه خود را به‌طور طبیعی شکل دهند.

■ **کودکان را به شرکت در بازی‌های وانمودی تشویق کنید:** بازی وانمودی^۱ نوعی رفتار بازی‌محور است که در آن کودکان اعمال غیرواقعی (خیالی) انجام می‌دهند و در خلال آن، یک شیء یا فرد را به‌عنوان شیء یا فرد دیگر تصور می‌کنند، در حالی که کاملاً از واقعیات پیرامون خود آگاه هستند^۲. برای مثال می‌توانید بگویید: «به نظر می‌رسد سام و ماهان دارند در فروشگاه بازی می‌کنند. شما هم می‌توانید کمی خرید کنید.» اگر کودکان در ورود به بازی مردد هستند، خودتان وارد بازی شوید و با آنها همراه شوید: «من به چندتا تخم‌مرغ نیاز دارم. بیا با من کمک کن تا کیسه خریدم را پر کنیم.» از بازتاب دادن رفتار کودکان استفاده کنید تا بازی ادامه پیدا کند. به تدریج کنار بکشید تا کودکان بتوانند خودشان بازی را ادامه دهند. این رویکرد برای همه کودکان مؤثر است، به‌ویژه کودکانی که در گروه نادیده گرفته یا طرد شده‌اند (شکل ۱۷).

شکل ۱۷- بازی‌های وانمودی

فعالیت ۳۲: در گروه‌های کلاسی، چند بازی وانمودی با موضوعات مشخص در کلاس اجرا کنید.

تمرین کنید

■ **گفت‌وگوهای گروهی کوچک و بزرگ برگزار کنید:** با کودکان گفت‌وگوهایی ترتیب دهید تا شباهت‌های خود و همسالانشان را کشف کنند. برای شروع، موضوعاتی مانند «چیزهایی که خیلی به آنها علاقه دارم» را مطرح کنید و از کودکان بخواهید واکنش خود را به این موضوعات بیان کنند. سپس هر کودک را دعوت کنید تا کودکی دیگر را که علاقه‌ای مشابه دارد شناسایی کند، برای مثال: «سارا و من هر دو دوست داریم...»

■ **تعاملات دوستانه بین همسالان در لحظه وقوع را تقویت کنید:** هنگامی که کودکان با یکدیگر رفتار دوستانه‌ای دارند، به آن توجه کنید. از بازتاب دادن رفتارها یا ارائه توضیحات برای تقویت تعاملات دوستانه استفاده کنید، مانند: «تو داری به مانی کمک می‌کنی تا اسباب‌بازی‌ها را جمع کند.»

۱- pretend play

۲- در مقایسه با بازی نقش که بر نقش‌های اجتماعی و شخصیتی تمرکز دارد، بازی وانمودی بیشتر روی اشیاء و موقعیت‌های خیالی تأکید دارد. برای مثال کودکی که یک جعبه را به‌عنوان ماشین تصور می‌کند و با دوستانش «مسیر سفر» را طی می‌کند، یا با یک عروسک مانند یک نوزاد واقعی رفتار می‌کند، در حال انجام بازی وانمودی است.

فعالیت ۳۳: در گروه‌های کلاسی، دو نمایشنامه در مورد راه‌هایی که مربی می‌تواند رفتارهای دوستانه کودکان را در لحظه تقویت کند، ارائه و اجرا کنید.

■ **به کودکان برای پیوستن به بازی‌های گروهی کمک کنید:** مربی با مشاهده تعاملات کودکان در جریان شکل‌گیری گروه‌های بازی، کودکانی را که در ورود به جمع تردید دارند یا از سوی همسالان کمتر پذیرفته می‌شوند شناسایی می‌کند و با بهره‌گیری از رویکردی تدریجی، زمینه مشارکت آنها در فعالیت‌های گروهی را فراهم می‌سازد.

برای مثال: چند کودک در حال ساختن یک خانه حیوانات با بلوک‌ها هستند، اما «آریا» در فاصله‌ای دور ایستاده و تمایلی به نزدیک شدن نشان نمی‌دهد. مربی ابتدا او را تشویق می‌کند که حیوانات پلاستیکی خود را بردارد و در نزدیکی گروه مشغول بازی شود. سپس به او پیشنهاد می‌دهد که می‌تواند حیوانات خود را به خانه حیوانات اضافه کند. اگر آریا همچنان مردد باشد، مربی همراه با او وارد بازی می‌شود و می‌گوید: «من و آریا می‌خواهیم از حیوانات مراقبت کنیم و آنها را به خانه حیوانات ببریم.» پس از مدتی، مربی به تدریج از بازی فاصله می‌گیرد تا آریا بتواند به تنهایی و در کنار سایر کودکان به بازی ادامه دهد.

■ **به کودکان برای شناخت تأثیر رفتارشان بر برقراری و حفظ دوستی کمک کنید:** برای این کار به کودکان اطلاعاتی بدهید تا بهتر بفهمند که همسالانشان رفتار آنها را چگونه تفسیر می‌کنند. برای مثال، پویا برای جلب توجه رایان او را هل داد. رایان عصبانی شد و صحنه را ترک کرد. وقتی او درخواست پویا را رد کرد، پویا خشمگین شد. در این لحظه، بزرگسال متوجه تعجب پویا شد، او را کنار کشید و گفت «به نظر می‌رسد که تو می‌خواهی با رایان دوست شوی. اما هل دادن درد دارد. وقتی او را هل می‌دهی، آن قدر عصبانی می‌شود که دیگر نمی‌خواهد با تو بازی کند. دوستان به هم آسیب نمی‌زنند. دفعه بعد اسمش را صدا بزن و بگو چه چیزی می‌خواهی.» بزرگسال به پویا اطلاعات مهمی داد که خودش به تنهایی به دست نیاورده بود. البته این پیام باید چندین بار و در موقعیت‌های مختلف تکرار شود تا پویا واقعاً بتواند از آن پیروی کند. اگر این الگوی منفی ادامه پیدا کند، پویا به احتمال زیاد نیازمند استفاده از راهبرد «آموزش فشرده و فردبه‌فرد مهارت‌های دوستی» خواهد بود که در صفحات آتی معرفی شد.

فعالیت ۳۴: رفتار کودکان را هنگام تشکیل گروه‌ها در مرکز پیش از دبستان یا پارک مشاهده کنید و نمونه‌ای از رفتارهای کودکی که برای ورود به گروه مردد است یا توسط سایر کودکان کنار گذاشته شده است را گزارش دهید.

شکل ۱۸- مهارت‌های مثبت کودکان

■ **مهارت‌های مثبتی که کودکان نشان می‌دهند را به آنها بازخورد دهید تا بتوانند در موقعیت‌های دیگر تکرار کنند:** برای مثال، اگر دیدید کودکان باهم وسایل را تقسیم می‌کنند، نوبت را رعایت می‌کنند، به هم لبخند می‌زنند یا به یک سازش می‌رسند، به اثرات مثبت این رفتارها در روابطشان اشاره کنید: «شما دو نفر راهی پیدا کردید که هر دویتان بتوانید میز را تمیز کنید. این یک روش دوستانه برای حل اختلاف است» (شکل ۱۸).

فعالیت ۳۵: در گروه‌های کلاسی نمایشنامه مثال «پویا و رایان» را اجرا کنید و درباره سوال زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:
اگر شما مربی بودید، چه جملات یا راهکارهای دیگری برای کمک به پویا پیشنهاد می‌دادید؟

■ **ارتباط میان کودکان را از طریق ارجاع گفت‌وگوها به یکدیگر تسهیل کنید:** برای مثال، اگر «پرنیان» به سمت بخش ساخت‌وساز با بلوک آمد، جایی که سایر کودکان مشغول کار هستند و از شما پرسید: «می‌توانم بسازم؟»، سؤال او را به یکی از سازندگان ارجاع دهید: «پرنیان، تو می‌خواهی یک برج بسازی. به یگانه بگو». در صورت نیاز، برای او جمله آماده کنید: «بگو: من آماده‌ام به تو کمک کنم» اگر یگانه پاسخ نداد، برای پیشبرد تعامل به یکی از کودکان اطلاعات بدهید. برای مثال بگویید: «پرنیان، یگانه حرفت را نشنید. نزدیک‌تر برو و دوباره به او بگو». یا «یگانه، پرنیان دارد سعی می‌کند چیزی به تو بگوید. به او نگاه کن و به حرف‌هایش گوش بده».

■ **به کودکان در ادامه‌دار شدن گفت‌وگوهایشان کمک کنید:** زمانی که کودکان با هم صحبت می‌کنند، بدون قطع کردن، گوش دهید. اگر گفت‌وگو دچار مکث یا قطع شد، با استفاده از بازتاب دادن حرف‌هایشان یا پرسیدن سؤالات باز، به ادامه تعامل کمک کنید. برای مثال، اگر گفت‌وگوی کودکان از موضوع اصلی منحرف شد و ارتباطشان قطع شد، می‌توانید آنها را دوباره به موضوع برگردانید: «پرنیان و یگانه، شما داشتید درباره اینکه چطور برج چوبی صاف بایستد صحبت می‌کردید. یگانه، می‌خواهی به پرنیان بگویی چه چیزی کشف کردی؟». گاهی کودکانی که هنوز در گفت‌وگو مهارت کافی ندارند، از این که مربی کلمات نامفهوم یا جملات ناقص آنها را برای دیگران تفسیر کند، سود می‌برند. برای نمونه، وقتی ناهید از نرگس می‌پرسد: «می‌خواهی آب‌پرتقال بخوری؟» و نرگس پاسخ می‌دهد: «آب‌پرتقال»، ممکن است ناهید متوجه نشود. کمی صبر کنید تا واکنش او را ببینید. اگر گیج شد، جمله نرگس را بازگو کنید: «او گفت: آب‌پرتقال». همچنین، اگر ناهید از نرگس پرسید: «می‌خواهی کمی آب‌پرتقال بخوری؟» و نرگس پاسخ نداد، باز هم نقش مفسر را داشته باشید: «نرگس، صدای ناهید را شنیدی؟ به او نگاه کن تا دوباره از تو بپرسد». زمانی که کودکان شروع به صحبت با یکدیگر کردند، آرام کنار بکشید تا شما به مرکز توجه آنها تبدیل نشوید.

فعالیت ۳۶: با هماهنگی هنرآموز خود از یک مرکز پیش از دبستان بازدید کنید. هنگام بازی کودکان، گفت‌وگوهای آنها را با دقت مشاهده کنید. هر بار که کودکی نتوانست منظور خود را به دوستش برساند یا مکالمه قطع شد، یادداشت کنید و پیشنهادی کوتاه برای ادامه گفت‌وگو ارائه دهید. سپس نتایج و پیشنهادهای خود را در کلاس گزارش دهید.

■ **زبان مذاکره و مصالحه را به کودکان آموزش دهید:** برای کمک به کودکان در حل تعارض‌ها و اختلافات معمول میان همسالان، بزرگسالان می‌توانند از موقعیت‌های طبیعی و روزمره استفاده کنند تا کلمات مناسب را الگوسازی کرده یا جملات آماده در اختیار کودک بگذارند. به این ترتیب کودک یاد می‌گیرد چگونه به جای پرخاش یا قهر، با زبان مناسب مشکل خود را بیان و حل کند.

■ **به کودکان برای تحمل غم‌ها و دلخوری‌های دوستی کمک کنید:** گاهی کودکان در روابط دوستانه‌شان دچار ناراحتی، دلخوری یا حتی از دست دادن یک دوست می‌شوند. در چنین موقعیت‌هایی اقدامات زیر را انجام دهید:

- ۱ بدون قضاوت به حرف‌های کودک گوش کنید و بگذارید آزادانه درباره ناراحتی یا دلخوری‌اش از یک دوست صحبت کند.

شکل ۱۹- کمک به کودکان برای تحمل غم‌ها و دلخوری‌های دوستی

- ۲ احساسات او را بازگو کنید و با پرسش‌های باز کمک کنید هیجان‌هایش را بهتر بشناسد و بیان کند.

- ۳ همدردی خود را نشان دهید. مثلاً بگویید: «خیلی متأسفم که تو و نیوشا نتوانستید مشکل‌تون رو حل کنید. از دست دادن یک دوست واقعا ناراحت‌کننده‌ست.»

- ۴ به کودک فرصت بدهید برای دوستی از دست‌رفته غصه بخورد و او را مجبور نکنید سریعاً فراموش کند یا دنبال دوست جدیدی برود.

- ۵ پس از مدتی، با او درباره فعالیت‌ها یا افرادی که می‌تواند با آنها رابطه تازه‌ای بسازد، گفت‌وگو کنید و ایده بدهید (شکل ۱۹).

فعالیت ۳۷: در گروه‌های کلاسی:

الف) هر نفر یک موقعیت واقعی از دلخوری‌اش از دوستش را شرح دهد. احساس خود را بیان کند و بگوید چگونه آن موقعیت را مدیریت کرده است یا چه راهکاری می‌توانست بهتر باشد.
 ب) درباره شباهت‌ها، تفاوت‌ها و درس‌هایی که از این تجربه‌ها می‌توان گرفت، گفت‌وگو کنید.
 ج) نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

نکات اجرایی راهبرد دوم: آموزش مهارت‌های همیارانه (جفت‌سازی همسالان)

آموزش مهارت‌های همیارانه (جفت‌سازی همسالان) در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار ۶- آموزش مهارت‌های همیارانه

■ **جفت‌سازی کودکان برای فعالیت‌ها:** کودکان را برای انجام پروژه‌ها یا فعالیت‌های مشترک به صورت هدفمند دو به دو جفت کنید. از همان ابتدا برای آنها توضیح دهید که در این فعالیت‌ها باید با هم همکاری کنند، با یکدیگر صحبت کنند و همراه هم باشند.

■ **حمایت از کودک خجالتی یا کم‌مهارت:** اگر کودکی خجالتی است یا مهارت اجتماعی کمی دارد، او را با یک هم‌بازی پذیرا تر و اجتماعی تر جفت کنید. بهتر است ابتدا این همکاری با کودکی هم‌جنس و کوچک‌تر انجام شود و سپس به تدریج با همسالان هم‌سن و حتی جنس مخالف نیز تمرین شود. این رویکرد فرصت می‌دهد کودک کم‌مهارت، مهارت‌های اجتماعی خود را در محیطی غیرتهدیدکننده و بدون فشار تمرین کند.

■ **برجسته‌سازی شباهت‌ها و علایق مشترک:** زمانی که کودکان برای اولین بار جفت می‌شوند، به آنها شباهت‌های موجود را نشان دهید یا فرصت دهید خودشان علایق مشترک را کشف کنند. این کار باعث می‌شود کودکان راحت‌تر به هم نزدیک شوند و تعامل مثبت آغاز شود. برای مثال، اگر دو کودک هر دو علاقه‌مند به بازی با حیوانات پلاستیکی هستند، می‌توان آنها را در یک فعالیت ساخت مزرعه یا باغ وحش جفت کرد تا تجربه‌ای مشترک داشته باشند.

شکل ۲۰- تمرین مهارت‌های اجتماعی مناسب

■ **تمرین مهارت‌های اجتماعی مناسب:** در طول فعالیت‌ها، بزرگسالان باید کودکان را در تمرین مهارت‌های اجتماعی هدایت کنند. به عنوان مثال، کودکی که مهارت کمتری دارد ممکن است نداند چگونه توجه هم‌بازی خود را جلب کند؛ در حالی که کودک با مهارت بالاتر می‌تواند رفتار هم‌بازی خود را مشاهده و بازخورد دهد. این تمرین مشترک به کودکان کمک می‌کند یاد بگیرند چگونه ارتباط مؤثر برقرار کنند، به یکدیگر گوش دهند و همکاری کنند. برای مثال، کودک با مهارت بیشتر می‌تواند به هم‌بازی خود نشان دهد که چگونه نوبت را رعایت کند یا چگونه با کلمات ساده احساسات خود را بیان کند (شکل ۲۰).

فعالیت ۳۸: در گروه‌های کلاسی مهارت‌های همیارانه (جفت‌سازی همسالان) را اجرا کنید.

نکات اجرایی راهبرد سوم: نمایش مهارت‌های دوستی با استفاده از عروسک‌ها و ابزارهای نمایشی

فعالیت ۳۹: در گروه‌های کلاسی، درباره سؤال زیر گفت‌وگو کنید و نظرات خود را در کلاس به اشتراک بگذارید.
«چرا مربی برای کودکی که ارتباط برقرار نمی‌کند از عروسک برای صحبت کردن با او استفاده می‌کند؟»

برای طراحی و اجرای نمایش می‌توان از مراحل زیر استفاده کرد:

۱- انتخاب مهارت دوستی برای آموزش: هر نمایش کوتاه باید بر آموزش یک مهارت مشخص از مهارت‌های دوستی تمرکز داشته باشد؛ مانند شروع ارتباط با دیگران، حفظ رابطه دوستانه یا حل اختلاف از طریق گفت‌وگو. مربی در آغاز، مهارت مورد نظر را انتخاب کرده و آن را به زبان ساده و قابل فهم برای کودکان بیان می‌کند تا جهت توجه آنها مشخص شود. برای مثال می‌گوید: «امروز می‌خواهیم ببینیم یک کودک چطور می‌تواند از دوستش اجازه بگیرد تا با او بازی کند.» با بیان این هدف، کودکان هنگام تماشای نمایش آماده می‌شوند تا به رفتار شخصیت‌ها دقت کنند و نشانه‌های مربوط به آن مهارت را تشخیص دهند.

۲- انتخاب شخصیت‌ها و ابزارها: برای اجرای نمایش، از ابزارهایی مانند عروسک‌ها، فیگورها (شخصیت‌های عروسکی) یا تصاویر استفاده می‌شود تا شخصیت‌های داستان به صورت عینی و قابل مشاهده نمایش داده شوند. مربی این ابزارها را پیش از اجرا انتخاب و آماده می‌کند و تلاش می‌کند از وسایلی استفاده کند که برای کودکان آشنا، ساده و جذاب باشد. در این فرایند، کودکان با مشاهده، اشاره کردن و در صورت امکان لمس کردن ابزارها با فضای نمایش ارتباط برقرار می‌کنند و حتی ممکن است نام شخصیت‌ها را تکرار کنند؛ این تعامل اولیه باعث می‌شود توجه و درگیری ذهنی آنها با نمایش افزایش یابد.

۳- طراحی سناریو یا فیلمنامه کوتاه: پیش از اجرا، مربی یک سناریوی کوتاه و هدفمند طراحی می‌کند که شامل دو بخش اصلی است: در بخش نخست، یک رفتار نادرست یا ناکارآمد در یک موقعیت اجتماعی نشان داده می‌شود و در بخش دوم، همان موقعیت با استفاده از رفتار درست و مهارت مناسب بازسازی می‌شود. مربی در این مرحله موقعیت اجتماعی آشنا برای کودکان را انتخاب کرده و گفت‌وگوها و کنش‌های هر شخصیت را به گونه‌ای طراحی می‌کند که تفاوت میان رفتار نادرست و درست به روشنی قابل مشاهده باشد.

برای مثال، اگر مهارت «درخواست برای ورود به بازی» باشد، مربی ابتدا موقعیتی را طراحی می‌کند که دو کودک در حال بازی با لگو هستند و کودک سوم بدون اینکه چیزی بگوید فقط کنار آنها می‌ایستد و منتظر می‌ماند تا به او توجه کنند، اما دیگران متوجه نمی‌شوند و او وارد بازی نمی‌شود؛ سپس همان موقعیت دوباره بازسازی می‌شود، اما این بار کودک سوم نزدیک می‌شود و می‌گوید: «می‌تونم با شما بازی کنم؟» و کودکان دیگر او را دعوت می‌کنند تا به بازی بپیوندند. سناریو باید بسیار کوتاه، ساده و قابل فهم باشد و تنها با چند جمله دیالوگ، موقعیت را روشن کند تا کودکان در مراحل بعدی بتوانند آن را به راحتی دنبال کرده و درباره آن فکر کنند.

۴- تهیه پرسش‌های هدایت‌کننده: پس از طراحی سناریو، مربی مجموعه‌ای از پرسش‌های هدفمند را آماده می‌کند تا گفت‌وگو پس از نمایش را هدایت کند. این پرسش‌ها به گونه‌ای انتخاب می‌شوند که کودکان را از مشاهده صرف به سمت فکر کردن و تحلیل هدایت کنند؛ برای مثال پرسش‌هایی مانند «چه اتفاقی

افتاد؟»، «کدام شخصیت درست عمل کرد؟ چرا؟» یا «اگر تو جای او بودی چه می‌کردی؟». در این مرحله هنوز اجرایی صورت نمی‌گیرد، اما کیفیت این پرسش‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای در عمق یادگیری دارد، زیرا کودکان را برای مشارکت فعال در بحث آماده می‌کند و به آنها کمک می‌کند تا رفتارها را نه فقط ببینند، بلکه درباره آنها فکر کنند.

۵- تمرین نمایش پیش از اجرا: در این مرحله، مربی سناریوی طراحی شده را با استفاده از ابزارهای نمایشی چند بار تمرین می‌کند تا اجرای آن روان، کوتاه و قابل فهم شود. او دیالوگ‌ها را ساده‌سازی می‌کند، ترتیب رخدادها را مرور می‌کند و نحوه استفاده از صدا، حرکت و عروسک‌ها را هماهنگ می‌سازد. این تمرین به مربی کمک می‌کند هنگام اجرای واقعی، تمرکز خود را به جای یادآوری متن، بر برقراری ارتباط با کودکان و هدایت توجه آنها بگذارد. در این مرحله کودکان حضور ندارند و تمرکز بر آماده‌سازی دقیق برای یک اجرای مؤثر است.

۶- اجرای نمایش و هدایت گفت‌وگو: در این مرحله، نمایش برای کودکان اجرا می‌شود و فرایند یادگیری به صورت مستقیم آغاز می‌گردد. مربی کودکان را به گونه‌ای می‌نشانند که دید مناسبی داشته باشند و با استفاده از حالت چهره، صدا و حرکت عروسک‌ها، سناریو را اجرا می‌کند. در جریان یا بلافاصله پس از اجرا، با طرح پرسش‌های از پیش آماده‌شده، کودکان را به بیان مشاهدات، تفسیر رفتارها و ارائه نظرهای خود دعوت می‌کند. کودکان در این مرحله از تماشاگر صرف به مشارکت‌کننده فعال تبدیل می‌شوند؛ آنها درباره آنچه دیده‌اند فکر می‌کنند، پاسخ می‌دهند و دیدگاه‌های خود را با دیگران به اشتراک می‌گذارند.

۷- ارزیابی تأثیر نمایش: پس از اجرای نمایش، مربی در همان روز یا در موقعیت‌های بعدی (به‌ویژه هنگام بازی و تعاملات کودکان) مشاهده می‌کند که آیا کودکان مفهوم مهارت را درک کرده و آن را در رفتارهای خود به کار می‌گیرند یا نه. این ارزیابی صرفاً به پرسیدن چند سؤال محدود نمی‌شود، بلکه شامل توجه به رفتار واقعی کودکان در موقعیت‌های طبیعی نیز هست. اگر کودکان توانستند درباره نمایش گفت‌وگوی مرتبط داشته باشند یا نشانه‌هایی از به کارگیری مهارت در بازی‌هایشان دیده شد، می‌توان نتیجه گرفت یادگیری در حال شکل‌گیری است. در غیر این صورت، مربی با بازنگری در سناریو، شیوه اجرا یا نوع پرسش‌ها، تلاش می‌کند نمایش را برای دفعات بعدی روشن‌تر و مؤثرتر کند. به این ترتیب، فرایند آموزش از حالت ثابت خارج شده و به یک چرخه اصلاح و بهبود تبدیل می‌شود.

۸- تشویق ساخت نمایش توسط کودکان بزرگ‌تر: در ادامه و با افزایش تجربه کودکان، به‌ویژه در سنین بالاتر، مربی آنها را تشویق می‌کند که خودشان نمایش‌های کوتاهی درباره موقعیت‌های دوستی طراحی و اجرا کنند. در این مرحله، کودکان از مشاهده و تحلیل فراتر رفته و به تولیدکننده موقعیت‌های یادگیری تبدیل می‌شوند؛ آنها مسئله‌ای را انتخاب می‌کنند، نقش‌ها را تقسیم می‌کنند و راه‌حل‌هایی را در قالب نمایش نشان

شکل ۲۱- نمایش مهارت‌های دوستی

می‌دهند. مربی در این فرایند نقش هدایت‌گر دارد؛ بدون اینکه کنترل کامل را در دست بگیرد، به کودکان کمک می‌کند ایده‌های خود را سازمان‌دهی کنند و نمایش را به گونه‌ای اجرا کنند که برای دیگران قابل فهم باشد. این جابه‌جایی از «یادگیری از طریق مشاهده» به «یادگیری از طریق خلق و اجرا»، موجب تعمیق درک مهارت‌های اجتماعی و تقویت حس مسئولیت و همدلی در کودکان می‌شود (شکل ۲۱).

۹- طراحی و اجرای نمایش کوتاه مهارت‌های حل مسئله اجتماعی: در پیشرفته‌ترین سطح، مربی از موقعیت‌ها و چالش‌های واقعی میان کودکان در کلاس الهام می‌گیرد و آنها را به نمایش‌های کوتاه تبدیل می‌کند تا کودکان بتوانند به صورت جمعی درباره آنها فکر کرده و راه حل پیدا کنند. در این فرایند، یک موقعیت آشنا مانند دعوا بر سر اسباب بازی یا نادیده گرفته شدن در بازی به کمک عروسک‌ها یا ابزارهای نمایشی بازسازی می‌شود و سپس گفت‌وگویی هدایت‌شده شکل می‌گیرد که طی آن کودکان گام‌های حل مسئله را تجربه می‌کنند، ابتدا مشکل را شناسایی می‌کنند، درباره احساسات شخصیت‌ها صحبت می‌کنند، راه حل‌های مختلف پیشنهاد می‌دهند، پیامد هر راه حل را بررسی می‌کنند، درباره بهترین گزینه به توافق می‌رسند و در نهایت، آن راه حل در قالب نمایش اجرا می‌شود. در این مرحله، مربی به جای ارائه پاسخ آماده، جریان گفت‌وگو را هدایت می‌کند تا کودکان خود به درک و انتخاب برسند. به این ترتیب، یادگیری از سطح مشاهده و تمرین فراتر رفته و به توانایی حل مسئله در موقعیت‌های واقعی زندگی کودکان پیوند می‌خورد. نمودار زیر نحوه استفاده مربیان برای اجرای چنین نمایشی را نشان می‌دهد.

نمودار ۷- اجرای نمایشنامه توسعه مهارت‌های حل مسئله اجتماعی

فعالیت ۴۰: در گروه‌های کلاسی:
 الف) هر گروه بر اساس مراحل ارائه‌شده، یک نمایشنامه طراحی کند که نشان‌دهنده راهکارهایی برای حل تعارض بین کودکان باشد.
 ب) گروه‌های کلاسی، نمایشنامه خود را در کلاس اجرا کنند.
 ج) پس از نمایش، با دیگران درباره تجربه و شیوه‌های ارائه شده گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

نکات اجرایی راهبرد چهارم: آموزش مهارت‌های دوستی از طریق بازی نقش

فعالیت ۴۱: در گروه‌های کلاسی:

الف) هر یک از شما یک تجربه کوتاه از بازی نقش خود در مدرسه، مرکز پیش از دبستان یا بازی‌های گروهی تعریف کند و هنگام تعریف تجربه، به موارد زیر توجه کنید:

چه احساسی داشتید؟ چگونه با دیگران همکاری کردید؟ چه چیزی بازی شما را آسان یا سخت کرد؟

ب) درباره شباهت‌ها و تفاوت‌های تجربیات خود با هم گفت‌وگو کنید و نکات مهم درباره تعامل مثبت و مهارت‌های دوستی را یادداشت کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

مراحل اجرا و چگونگی آموزش مهارت‌های دوستی از طریق بازی نقش به شرح زیر است:

۱- معرفی بازی نقش به کودکان: بازی نقش‌آفرینی را به کودکان به‌عنوان روشی برای تمرین رفتارها و مهارت‌های اجتماعی معرفی کنید. نقش‌ها را به‌صورت بخش‌های مختلف یک صحنه توضیح دهید که هر کودک قرار است یکی از آنها را ایفا کند؛ یعنی هر کودک در قالب یک شخصیت مشخص وارد داستان می‌شود و رفتار و گفتار متناسب با آن نقش را انجام می‌دهد. به کودکان بگویید که برخی نقش‌ها را اجرا خواهند کرد و برخی دیگر تماشاگر خواهند بود و همه پس از اجرا فرصت دارند در بحث گروهی شرکت کنند. همچنین محدوده صحنه و ابزارهای قابل استفاده را به آنها نشان دهید.

۲- آماده‌سازی سناریو و صحنه: یک موقعیت اجتماعی یا مشکل دوستانه ارائه دهید و به کودکان کمک کنید احساسات مرتبط با آن موقعیت را نیز نمایش دهند. نقش هر کودک را مشخص کنید و نکات کلیدی درباره رفتار یا گفتار مرتبط با نقش او را بیان کنید.

۳- کمک به ورود کودکان به نقش: اجازه دهید کودکان از ابزارها یا لباس‌های ساده استفاده کنند تا نقش خود را بهتر درک و تثبیت کنند. این مرحله برای کودکان زیر ۷ سال اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا بدون این کمک، ایفای نقش ممکن است برای آنها دشوار باشد. ابزارهایی مانند تصویر یا نماد می‌تواند نقش انتزاعی را ملموس کند.

۴- مشاهده و تشویق: رفتار و تلاش‌های کودکان را با دقت مشاهده و تشویق کنید. بازخورد مثبت و تشویق به تکرار و بهبود، اعتماد به نفس کودکان را افزایش می‌دهد.

۵- گفت‌وگو و بازخورد پس از اجرا: از بازیگران و تماشاگران بخواهید تجربه و احساسات خود را درباره رفتارها و گفتارهای مشاهده‌شده بیان کنند. این مرحله به تثبیت یادگیری و درک بهتر مهارت‌های دوستی کمک می‌کند.

۶- ساخت سناریوهای جایگزین و تمرین بیشتر: کودکان را تشویق کنید سناریوهای دیگری بسازند و آنها را اجرا کنند. سپس درباره نتایج و تفاوت‌ها گفت‌وگو کنید. این کار انعطاف اجتماعی و توانایی حل مسئله را تقویت می‌کند.

۷- جمع‌بندی نکات کلیدی: تفاوت‌ها و شباهت‌های دیدگاه‌ها را شناسایی و یک یا دو نکته اصلی که برای گروه بیشترین اهمیت را دارد، برجسته کنید. این کار باعث تثبیت یادگیری و تقویت مهارت‌های دوستی می‌شود.

چند مثال عملی:

■ کودک نقش شخصی را بازی می‌کند که نمی‌تواند نوبت خود را رعایت کند و هم‌بازی با رفتار صحیح، او را راهنمایی می‌کند.

■ دو کودک نقش‌های دوستانی را بازی می‌کنند که بر سر بازی با اسباب‌بازی اختلاف دارند و با کمک مربی، راه‌حل‌های مختلف را تجربه می‌کنند.

■ گروهی از کودکان نمایشنامه‌هایی طراحی می‌کنند که در آن یک کودک احساس تنهایی می‌کند و دیگران روش‌های دعوت و همراهی او را تمرین می‌کنند (شکل ۲۲).

شکل ۲۲- معرفی بازی نقش به کودکان

فعالیت ۴۲: در گروه‌های کلاسی :

الف) یک موقعیت اجتماعی کوتاه مثل کودکی که نمی‌تواند نوبت خود را رعایت کند یا کودکی که تنها مانده است، را طراحی کنید، نقش‌ها را بین اعضای گروه تقسیم کنید و نمایشنامه را به صورت کوتاه بازی کنید.

ب) پس از اجرای نقش‌ها، درباره احساسات و رفتارهای مشاهده شده با گروه خود صحبت کنید و ایده‌هایی برای تعامل بهتر ارائه دهید.

نکات اجرایی راهبرد پنجم: آموزش فشرده و فردبه‌فرد مهارت‌های دوستی

مراحل اجرا و چگونگی آموزش فشرده و فردبه‌فرد مهارت‌های دوستی به کودکان در نمودار زیر ارائه شده است:

نمودار ۸- مراحل اجرای راهبرد آموزش فشرده و فردبه‌فرد مهارت‌های دوستی

۱- انتخاب یک «مهارت دوستی برای بهبود» (که به دشواری خاص کودک مربوط باشد): ممکن است انتخاب مهارت برای شما راحت نباشد، به‌ویژه اگر کودکی را ببینید که به نظر می‌رسد در «همه چیز» مشکل دارد: نادیده گرفتن همسالان، رد کردن آنها، گرفتن چیزی از دیگران، هل دادن، قطع کردن صحبت‌ها، تسلط یافتن بر بازی یا تمسخر. وسوسه‌انگیز است که بخواهید یک تغییر کامل ایجاد کنید، اما تلاش برای انجام همه چیز به یک‌باره معمولاً به ناامیدی و شکست منجر می‌شود. رویکرد بهتر این است که روی یک مشکل خاص در هر زمان کار کنید. به این ترتیب، هم کودک و هم شما در هر مرحله موفقیت را تجربه می‌کنید و تلاش‌های بعدی را تشویق می‌کنید.

شکل ۲۳- شروع آموزش در زمانی مناسب

۲- شروع آموزش: آموزش را در زمانی بی‌طرف و بدون تنش آغاز کنید، نه بلافاصله پس از یک برخورد ناخوشایند. کودک را در یک موقعیت آرام کنار بکشید و توضیح دهید که چه اتفاقی خواهد افتاد: «علی، امروز ما یک وقت ویژه با هم خواهیم داشت. بیا با من تا همه چیز را به تو توضیح دهم» (شکل ۲۳).

۳- معرفی مهارت: مهارت را به صورت مشخص و واضح توضیح دهید، نه به شکل کلی‌گویی. برای مثال: «وقتی می‌خواهی کسی دوستت شود، مهم است که به نظرات او گوش بدی. یعنی به او نگاه کنی و وقتی او چیزی می‌گوید، خودت حرف نزنی». نکته بسیار مهم این است که نباید بگویید: «وقتی می‌خواهی کسی دوستت شود، باید مشتاق‌تر رفتار کنی». این جمله برای کودک کافی نیست تا بداند چه رفتاری انتظار می‌رود.

۴- نمایش مهارت: رفتار را مدل‌سازی کنید یا آن را در کودکان دیگر که در حال بازی هستند نشان دهید تا کودک مهارت را در عمل ببیند: «ببین، من به تو نشان می‌دهم. یک راه برای بازی با این عروسک‌ها به من بگو و من به نظراتت گوش می‌کنم.» یا «به آیدا نگاه کن، او به دقت به آنچه سحر می‌گوید گوش می‌دهد».

۵- ارائه دلیل اهمیت: دلیل اهمیت رفتار جدید را بیان کنید: «وقتی به نظرات دیگران گوش می‌دهی، آنها احساس خوبی پیدا می‌کنند و این باعث می‌شود بیشتر تو را دوست داشته باشند».

شکل ۲۴- ارزیابی استفاده کودک از مهارت

۶- تمرین مهارت: مهارت را با کودک تمرین کنید. نمونه‌هایی از استفاده صحیح و نادرست مهارت را با عروسک‌ها نشان دهید: «اینجا دو عروسک هستند، مینا و لایلا. مینا به لایلا پیشنهادی می‌دهد. نگاه کن و گوش بده: «به من بگو چقدر خوب لایلا به مینا نشان می‌دهد که می‌خواهد دوستش باشد». پس از چند بار نمایش، به کودک فرصت دهید تا رفتار جدید را با بازی نقش با شما یا کودک دیگری، یا با استفاده از عروسک‌ها تمرین کند. اختصاص دادن زمان برای تمرین به کودکان کمک می‌کند تا با مهارت‌های جدید خود احساس راحتی بیشتری داشته باشند. همچنین قرار گرفتن در نقش آغازگر و دریافت‌کننده رفتارهای اجتماعی به آنها کمک می‌کند احساس این موقعیت‌ها را بهتر درک کنند. از کودکان بخواهید ایده‌های خود را درباره راه‌های دیگر نشان دادن مهارت بیان کنند، سؤال بپرسند یا درباره احساسات و واکنش‌های خود صحبت کنند.

۷- ارزیابی استفاده کودک از مهارت: به تلاش‌ها و پیشرفت کودک در طول تمرین توجه کرده و آنها را تقویت کنید. نمونه‌هایی از استفاده مناسب کودک از مهارت را نشان دهید و او را به خاطر تلاشش تشویق کنید. از حمایت‌های غیرکلامی مانند لبخند و در آغوش گرفتن استفاده کنید. بازخورد اصلاحی ارائه دهید تا عملکرد کودک بهبود یابد و بر رفتارها تمرکز کنید: «این بار روی چشم‌های او تمرکز کردی. پیشرفت خیلی خوبی بود. فردا یک بخش جدید اضافه خواهیم کرد» (شکل ۲۴).

۸- تکرار فرایند آموزش: این روند را چندین بار تکرار کنید. از ابزارها و شرایط فرضی مختلف استفاده کنید. با مشاهده افزایش مهارت مورد نظر در تعاملات روزمره، تلاش‌ها را ستایش کرده و اطلاعات لازم برای بهبود عملکرد را به صورت آنی ارائه دهید. با پیشرفت کودک، برنامه‌ریزی کنید تا مهارت جدیدی را برای تمرین معرفی کنید یا به تدریج جلسات آموزش را کاهش دهید.

۹- ادامه بازخورد و تقویت: بازخورد و تقویت را ادامه دهید تا کودک به استفاده از هر مهارت پایبند بماند. مراقب باشید مهارت جدیدی معرفی نکنید تا زمانی که مهارت فعلی به خوبی تثبیت شده باشد.

فعالیت ۴۳: مربی کودکان ۵ ساله برای حل موضوع زیر به راهنمایی شما نیاز دارد:

«چگونه می‌توانم به کودکی که به دلیل هل دادن دیگران، همسالان با او ارتباط برقرار نمی‌کنند، کمک کنم؟» در گروه‌های کلاسی:

الف) بر اساس مراحل نه گانه «راهنمای آموزش فشرده و فردبه‌فرد مهارت‌های دوستی» گفت و گو کنید و راهکارهایی ارائه دهید. ب) نتیجه را در کلاس گزارش دهید و با مقایسه گزارش‌ها، فهرستی از ایده‌ها و راهکارهای مختلف را تهیه کنید.

تمرین کنید

اشتباهات رایج مربیان در توسعه روابط همسالان

فعالیت ۴۴: در گروه‌های کلاسی، فهرستی از اشتباهاتی که مربی ممکن است در هدایت و تقویت روابط همسالان انجام دهد، یادداشت نمایید. سپس درباره اهمیت شناخت این اشتباهات و پیامدهای آنها بر تعاملات اجتماعی کودکان به گفت‌وگو بپردازید و نتیجه را با سایر گروه‌ها به اشتراک بگذارید.

گفت و گو کنید

حمایت از روابط دوستانه میان کودکان، چه در قالب تعامل‌های روزمره و غیررسمی و چه در چارچوب فعالیت‌های ساختاریافته و برنامه‌ریزی‌شده، بخشی اساسی از نقش مربیان در محیط‌های آموزشی و تربیتی است. با این حال، تجربه و پژوهش‌ها نشان می‌دهد که برخی از اشتباهات رایج می‌تواند روند شکل‌گیری و تقویت این روابط را مختل کند. هنگامی که بزرگسالان در مقام تسهیل‌گر یا راهنمای روابط دوستانه عمل می‌کنند، ضروری است نسبت به این خطاها آگاهی داشته باشند و آگاهانه از تکرار آنها پرهیز کنند. شناخت این اشتباهات نخستین گام برای ایجاد محیطی سالم‌تر و کارآمدتر در حمایت از تعاملات اجتماعی کودکان است. اشتباهات رایج مربیان در توسعه روابط همسالان می‌تواند شامل موارد زیر باشد (نمودار ۱۰):

نمودار ۱۰- اشتباهات رایج مربیان در توسعه روابط همسالان

۱- مداخله زود هنگام در روابط کودکان: یکی از خطاهای رایج در تعامل با کودکان، شتاب‌زدگی در دخالت هنگام بروز تنش‌های اجتماعی است. با این حال مداخله فوری بهترین گزینه نیست. بهتر است لحظه‌ای تأمل کنید و با آگاهی از شرایط موجود، مناسب‌ترین شیوه همراهی و مداخله را انتخاب کنید. بیشترین یادگیری زمانی رخ می‌دهد که کودکان بتوانند خودشان راهبردها، راه‌حل‌های گوناگون و پیامدهای آنها را تجربه کنند.

تمرین کنید

فعالیت ۴۵: تصور کنید در حیاط یک مرکز پیش از دبستان، دو کودک بر سر یک توپ دعوا می‌کنند. یکی از آنها توپ را از دیگری می‌گیرد و کودک دیگر ناراحت و عصبانی می‌شود. در این موقعیت:

(الف) شما چه اقداماتی انجام می‌دهید؟

(ب) فهرستی از اقدامات خود را ارائه دهید.

(ج) چه نتیجه‌ای ممکن است در اثر اقدامات شما رخ دهد؟

(د) فهرستی از مهارت‌های تقویت دوستی بین کودکان ارائه دهید.

۲- از دست دادن فرصت‌ها برای تقویت تعامل دوستانه میان کودکان: یکی از موقعیت‌های آموزشی مهم که اغلب از نگاه مربیان پنهان می‌ماند، لحظاتی است که می‌توانند زمینه‌ساز گسترش روابط دوستانه میان کودکان باشند. هنگامی که مربی بیش از حد بر ارتباط فردی خود با کودک متمرکز می‌شود، ممکن است فرصت ارزشمند برای شکل‌گیری ارتباط کودک با همسالانش را نادیده بگیرد. دوستی به افزایش اعتماد به نفس اجتماعی و پرورش توانایی همکاری در کودکان منجر خواهد شد، مثلاً زمانی که مربی در حال گفت‌وگو با یک کودک است و کودک دیگر وارد می‌شود، رویکرد مؤثر آن است که از طریق بازگو کردن یا تأیید گفته‌های کودک با پرسش‌های باز پاسخ شرایط گفت‌وگو و تعامل دو کودک فراهم شود. در نتیجه نقش مربی، تسهیل‌کننده تعامل میان کودک است.

تمرین کنید

فعالیت ۴۶: موقعیتی را تصور کنید که در آن یک کودک با شما گفت‌وگو می‌کند و کودک دیگری به جمع نزدیک می‌شود. الف) چه پرسش‌ها یا رفتارهایی می‌توانید انجام دهید تا گفت‌وگو میان کودکان شکل بگیرد و روابط دوستانه آنها تقویت شود؟ ب) این روش چه تأثیری بر اعتمادبه‌نفس و همکاری کودکان خواهد داشت؟ ج) نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

۳- اصرار بر دوست بودن همه با هم: یکی از خطاهای رایج بزرگسالان در حمایت از روابط همسالان، اصرار بر این باور اشتباه است که همه کودکان باید یکدیگر را دوست داشته باشند. اما واقعیت این است که کودکان مانند بزرگسالان، تنها با عده محدودی پیوند عاطفی برقرار می‌کنند. مربی باید کودکان را راهنمایی کند تا بیاموزند چگونه با دوستان خود، روابطی سالم و پایدار برقرار کنند و نسبت به سایر همسالان خود، رفتارهای محترمانه و سازنده نشان دهند.

تمرین کنید

فعالیت ۴۷: در گروه‌های کلاسی یک نمایش با موضوع «حفظ دوستی و احترام به دیگران» اجرا کنید؛ هر نفر نقش کودک یا مربی را بگیرد. پس از اجرا، درباره رفتارهای مثبت و منفی گفت‌وگو کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

شکل ۲۵- وادار کردن کودکان به همیشه با هم بودن

۴- وادار کردن کودکان به همیشه با هم بودن: مربی باید فرصت فعالیت فردی را برای کودکان فراهم کند و به آنها بیاموزد که چگونه خواسته خود را برای داشتن خلوت به شکلی محترمانه و قابل قبول توضیح دهند. این رویکرد، هم به کودکانی که به دنبال استقلال و آرامش هستند و هم به کودکانی که جویای همراهی‌اند، کمک می‌کند تا با درک متقابل، مهارت‌های اجتماعی و دوستی را به شکلی متعادل‌تر و واقع‌بینانه‌تر پرورش دهند (شکل ۲۵).

تمرین کنید

فعالیت ۴۸: در یک مرکز پیش از دبستان، کودکی از همسال خود برای بازی دعوت می‌کند، اما کودک دیگر پاسخ منفی می‌دهد. شما در نقش مربی تماشاگر این ارتباط هستید: الف) سه راهکار که بتواند به کودک دعوت‌کننده کمک کند احساس طردشدگی نداشته باشد، ارائه دهید. ب) سه راهکار که بتواند به کودک کناره‌گیر احساس امنیت و آرامش بدهد، ارائه دهید.

شکل ۲۶- مزاحمت برای دوستی کودکان

۵- مزاحمت برای دوستی کودکان: کودکانی که یک رابطه صمیمانه با بهترین دوست خود شکل داده‌اند، ممکن است جدانشدنی به نظر برسند. بزرگسالان اغلب نگران این هستند که این نزدیکی مانع از شکل‌گیری دوستی‌های دیگر شود و گاهی تصمیم می‌گیرند با محدود کردن زمان حضور کودکان در کنار یکدیگر، در این روابط مداخله کنند. اما این اقدام اشتباه است (شکل ۲۶). کودکان به دنبال امنیت یک رابطه یک به یک هستند تا مهارت‌های خود را آزمایش کنند و بزرگسالان باید اجازه دهند این مرحله مهم در شکل‌گیری روابط را تجربه کنند.

فعالیت ۴۹: در گروه‌های کلاسی در مورد موضوع‌های زیر با هم گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

الف) چرا ممکن است یک کودک ترجیح دهد بیشتر وقت خود را با یک دوست خاص بگذراند؟

ب) فهرستی از مزایا و چالش‌های این نوع دوستی‌ها ارائه دهید.

ج) در چنین شرایطی نقش مربی باید چه باشد؟

۶- ناتوانی مربی در شناسایی رفتارهای نادرست کودکان به عنوان تلاشی برای برقراری دوستی:

گاهی کودکان برای پیدا کردن دوست، رفتارهای نامناسبی مانند مسخره کردن، استفاده از زور، وادار کردن کودک برای پذیرش دوستی و ... از خود نشان می‌دهند.

در شناسایی این رفتارهای نادرست کودکان، اگر مربیان با دقت مشاهده کنند درمی‌یابند که مشکل واقعی مربوط به فقدان مهارت یا درک کودک است. بنابراین، مربی به جای اینکه فقط رفتار منفی را متوقف کرده یا کودک را تنبیه کند باید از چنین موقعیت‌هایی به عنوان فرصتی برای آموزش مهارت‌های دوستی سازنده‌تر به کودک استفاده کند.

فعالیت ۵۰: با هماهنگی هنرآموز خود از یک مرکز پیش از دبستان بازدید کنید. کودکان را هنگام بازی مشاهده کنید و موارد زیر را انجام دهید:

الف) فهرستی از رفتارهای ظاهراً نادرست، مانند مسخره کردن، زورگویی یا کنار زدن دیگران را تهیه کنید.

ب) چگونه این رفتارها می‌تواند تلاشی برای برقراری دوستی باشد؟

ج) چگونه می‌توان به جای تنبیه، از آن موقعیت برای آموزش مهارت‌های دوستی استفاده کرد؟

د) نتایج و ایده‌های خود را در کلاس گزارش دهید.

شکل ۲۷- کودکان طرد شده

۷- نادیده گرفتن نشانه‌های کودکان تنها و طرد شده: قبلاً

تصور می‌شد که کودکان بتوانند موقعیت‌هایی مانند احساس تنهایی در جمع، کنار گذاشته شدن از بازی گروهی، یا ناتوانی در ورود به فعالیت‌های همسالان را خودشان حل کنند. اما امروز می‌دانیم این کودکان به حمایت و کمک نیاز دارند تا مهارت و نگرش خود را بهبود بخشند. این امر مستلزم آن است که مربیان با دقت مشاهده کنند و در صورت نیاز وارد عمل شوند. اگر هیچ یک از راهبردهای توصیف شده در بخش پیشین مؤثر واقع نشد، مربیان می‌توانند از سایر متخصصان مانند روان‌شناسان کودک، کمک بگیرند (شکل ۲۷).

فعالیت ۵۱: با هماهنگی هنرآموز خود در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان با یک یا چند مربی مرکز در مورد سؤالات زیر با آنها گفت‌وگو کنید:

الف) چه تجربه‌هایی در شناسایی و حمایت از کودکانی که تنها یا طرد شده‌اند، دارند؟

ب) چگونه متوجه نیاز کودک می‌شوند؟

ج) چه راهکارهایی برای حمایت به کار می‌برند؟

د) پاسخ‌ها را تحلیل کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

فعالیت ۵۲: نمایشنامه زیر را با دقت بخوانید و موارد زیر را انجام دهید.

۱. فهرستی از اشتباهات رفتاری مربی را شناسایی کنید.
۲. چرا هر رفتار اشتباه می‌تواند به روابط دوستانه کودکان آسیب برساند؟
۳. مربی در هر موقعیت چه رفتار جایگزین و مؤثری می‌تواند داشته باشد؟

در یک روز آفتابی در حیاط مرکز پیش از دبستان، گروهی از کودکان مشغول بازی آزاد هستند. فرشته و مریم از همان ابتدا دوست صمیمی یکدیگر بوده‌اند و اغلب با هم بازی می‌کنند. ناگهان سارا می‌خواهد به بازی آنها بپیوندد، اما فرشته تمایلی ندارد و به سارا می‌گوید: «نه، نمی‌خواهم با تو بازی کنم». مربی که در کنار آنها ایستاده است، فوراً وارد می‌شود و به فرشته می‌گوید: «تو باید با همه دوست باشی!» و به او تذکر می‌دهد که باید اجازه دهد سارا به بازی بپیوندد و خودش سعی می‌کند همزمان با هر دو کودک صحبت کند تا مشکل را حل کند. در همان زمان، مینا که تنها نشسته است، منتظر است کسی با او بازی کند، اما مربی توجهی به او نمی‌کند و می‌گوید: «فعلاً مهم نیست، به بازی بچه‌ها نگاه کن». بعد از چند دقیقه، مربی تلاش می‌کند فرشته و مریم را از هم جدا کند تا همه کودکان فرصت بازی برابر داشته باشند، حتی اگر خود آنها مایل به این کار نباشند.

تمرین کنید

۱. برای مربیان یک پوستر آموزشی درباره راهبردهای اثربخش در توسعه روابط کودک با همسالان طراحی کنید.
۲. با تهیه یک فهرست واری برای مربیان، گزارشی از راهبردهای ایجاد محیط کلاسی حمایت‌کننده از دوستی و تعامل مثبت میان کودکان ارائه دهید.
۳. گزارشی درباره راهبرد آموزش مهارت‌های همیارانه (جفت‌سازی همسالان) و مزایا و کاربردهای آن ارائه دهید.
۴. با مقایسه دو راهبرد نمایش مهارت‌های دوستی با استفاده از عروسک‌ها و ابزارهای نمایشی و راهبرد آموزش مهارت‌های دوستی از طریق بازی نقش، گزارشی از آن را ارائه دهید.
۵. برای کاربرد راهبرد آموزش فشرده و فردبه‌فرد مهارت‌های دوستی، چند نمونه رفتار مشخص و قابل مشاهده تعیین کنید که مربی می‌تواند در جلسات کوتاه با کودکان اجرا کند.
۶. یک پوستر آموزشی برای مربیان طراحی کنید که اشتباهات رایج در توسعه روابط همسالان و راهکارهای اصلاحی برای هر اشتباه را ارائه کند.

خودارزیابی

بودمان ۱: پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک				واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط کودک با کودک
مرحله ۳: به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه روابط کودک با همسالان				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۳ واحد یادگیری برقراری ارتباط کودک با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید راهبردهای اثربخش در توسعه روابط همسالان را در قالب یک پوستر آموزشی ساده و قابل فهم ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید با تهیه یک فهرست واری برای مربیان با موضوع «ایجاد محیط کلاسی حمایت‌کننده از دوستی و تعامل مثبت» و تکمیل آن، گزارش آن را در کلاس ارائه دهید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید گزارشی از راهبرد آموزش مهارت‌های همیارانه (جفت‌سازی همسالان) و مزایا و کاربردهای آن ارائه دهید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد مقایسه دو راهبرد «نمایش مهارت‌های دوستی با عروسک و ابزارهای نمایشی» و «آموزش مهارت‌های دوستی با بازی نقش» ارائه دهید؟			
۵	تا چه حد می‌توانید برای راهبرد «آموزش فشرده و فردبه‌فرد مهارت‌های دوستی»، رفتارهای مشخص و قابل مشاهده‌ای طراحی کنید که مربیان در جلسات کوتاه با کودکان اجرا کنند؟			
۶	تا چه حد می‌توانید پوستر آموزشی‌ای تهیه کنید که اشتباهات رایج مربیان در توسعه روابط همسالان و راهکار اصلاحی مناسب آن را ارائه کند؟			

ارزشیابی شایستگی برقراری ارتباط کودک با کودک

نام و نام خانوادگی		شماره ملی		تاریخ ارزشیابی:	
کد حرفه	۵۳۱۱۱۲	حرفه	مربی یار پیش از دبستان	کد پیمان/پودمان	۵۳۱۱۱۲۰۳۱
کد وظیفه شغل	۵۳۱۱۱۲۰۳	وظیفه شغل	پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	سطح صلاحیت	۱۲
کد کار	۵۳۱۱۱۲۰۳۱۱	کار	پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک واحد یادگیری: برقراری ارتباط کودک با کودک	سطح شایستگی	تسلط

ردیف	مراحل کار	شرایط انجام کار (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/دآوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده
۱	توسعه شناخت روابط کودک با همسالان در اوان کودکی	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده آزمون کتابی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش بر اساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت روابط کودک با همسالان در اوان کودکی	۳	
				ارائه گزارش بر اساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت روابط کودک با همسالان در اوان کودکی	۲	
				ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت روابط کودک با همسالان در اوان کودکی	۱	
۲	به کارگیری فرایند رشد در روابط با همسالان در کودکان	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده آزمون کتابی، پرسش و آزمون عملکردی	طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری فرایند رشد در روابط با همسالان در کودکان براساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مربی و مربی یار، مکان، زمان، ابزار موردنیاز، روش کار	۳	
				طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری فرایند رشد در روابط با همسالان در کودکان براساس حداقل ۶ مورد از موارد بالا	۲	
				طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری فرایند رشد در روابط با همسالان در کودکان براساس کمتر از ۶ مورد از موارد بالا	۱	
۳	به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه روابط کودک با همسالان	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده آزمون کتابی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه روابط کودک با همسالان	۳	
				طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه روابط کودک با همسالان براساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مربی و مربی یار، مکان، زمان، ابزار موردنیاز، روش کار	۲	
				ارائه گزارش بر اساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه روابط کودک با همسالان	۱	
		شایستگی‌های غیرفنی: (N51) اجتماعی بودن، (N58) مذاکره، (N57) آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت‌ها پهداشت: رعایت موارد بهداشتی توجهات زیست محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن هنگام انجام فعالیت‌ها، به حداقل رساندن دور ریزها نگرش: احترام به حقوق کودکان پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - توجه به نیازهای کودکان	مشاهده، آزمون عملکردی	احترام به حقوق کودکان - پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - توجه به نیازهای کودکان - به حداقل رساندن دور ریزها - پوشیدن روبوش	۲	
				احترام به حقوق کودکان - پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - پوشیدن روبوش	۱	

ارزشیابی کار (شایستگی انجام کار)		بلی ☐
		خیر ☐

توضیحات:

۱- معیار شایستگی انجام کار:

- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱ و ۳ (مراحل بحرانی)

- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش

- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل کار

۲- تعریف سطوح شایستگی: صرف‌نظر از اینکه یک تکلیف کاری در چه سطحی از صلاحیت حرفه‌ای انجام می‌شود، در هر محیط کاری ممکن است انجام هر کار با کیفیت مشخصی مورد انتظار باشد. سطح شایستگی انجام کار، معیار اساسی ارزشیابی است.

مهارت (سطح سه): ماهر و قادر به آموزش و هدایت دیگران، توانایی برنامه‌ریزی و تحلیل، پاسخ‌گویی در برابر کارهای خود، سروکار داشتن با سطح وسیعی از کارها و فعالیت‌ها

تسلط (سطح چهار): خبرگی در انجام کار و آموزش دیگران، ایجاد نوآوری، سازگاری، عیب‌یابی، هدایت و راهنمایی دیگران.

واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط مربی با کودک

مقدمه

تعاملات گروهی پایه‌ای مهم برای رشد اجتماعی و عاطفی کودک هستند. ارتباط مؤثر مربی با کودک باعث ایجاد محیط آموزشی مثبت، پشتیبانی کودکان، بهبود مهارت‌های ارتباطی کودک و موفقیت در تعلیم و تربیت کودکان می‌شود. بدین منظور در این واحد یادگیری ابتدا با مفهوم و اهمیت ارتباط مربی و کودک و عواملی که کیفیت آن را تحت تأثیر قرار می‌دهند پرداخته می‌شود. سپس مبانی نظری و اصول راهبردهای ارتباطی بررسی می‌شوند و در ادامه، شیوه‌های عملی اجرای این راهبردها معرفی می‌شوند. مطالعه این واحد یادگیری به هنرجویان کمک می‌کند تا با درک عمیق و مهارت‌های کاربردی، ارتباط مؤثر با کودک برقرار کنند، محیطی امن و یادگیری‌محور بسازند و نقش مربی اثرگذار را به بهترین شکل ایفا کنند و با انجام فعالیت‌های ارائه شده، مهارت‌های عملی لازم را در این زمینه کسب کنند.

استاندارد عملکرد

پرورش توانمندی‌های مربی در برقراری ارتباط با کودک از طریق توسعه شناخت ارتباط مربی با کودک، توسعه شناخت عوامل مؤثر بر ارتباط مربی با کودک و به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه ارتباط مربی با کودک بر اساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور.

شایستگی‌های فنی

- ۱ توسعه شناخت ارتباط مربی با کودک
- ۲ توسعه شناخت عوامل مؤثر بر ارتباط مربی با کودک
- ۳ به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه ارتباط مربی با کودک

شایستگی‌های غیر فنی

- ۱ اجتماعی بودن
- ۲ مذاکره
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

۱- هدف توانمندسازی: ارتباط مربی با کودک را توضیح دهد.

ارتباط مربی با کودک

فعالیت ۱: در گروه‌های کلاسی با توجه به شکل روبه‌رو در مورد تعامل‌های روزانه بین مربی و کودک گفت‌وگو کنید و موارد زیر را بررسی کنید و نتیجه را با سایر گروه‌ها به اشتراک بگذارید:

الف) چه رفتارهایی باعث ایجاد و تقویت ارتباط نزدیک و پایدار می‌شوند؟
ب) چه رفتارهایی تنها یک تعامل کوتاه‌مدت و سطحی را شکل می‌دهند؟
ج) درباره تفاوت اثرگذاری هر رفتار گفت‌وگو کنید.

گفت و گو کنید

تعریف: ارتباط مربی و کودک، مجموعه‌ای از روابط بین فردی مستمر و پویا است که به مرور زمان بین مربی و هر یک از کودکان شکل می‌گیرد. این روابط شامل تعاملات روزانه و دوطرفه‌ای است که جنبه‌های آموزشی و اجتماعی - عاطفی را همزمان در بر می‌گیرد.

شکل ۱- فرایند پویا و مداوم تعامل مربی با کودک

ارتباط مربی و کودک فرایندی پویا و مداوم است که در طول زمان شکل می‌گیرد و تقویت می‌شود. تعاملات روزانه میان مربی و کودک، شامل گفت‌وگوها، بازی‌ها، فعالیت‌های آموزشی و پاسخ‌دهی به نیازهای هیجانی و اجتماعی کودک است. این تعاملات دوطرفه هستند؛ به این معنا که نه تنها مربی بر کودک تأثیر می‌گذارد، بلکه پاسخ‌ها، رفتارها و نیازهای کودک نیز کیفیت و جهت رابطه را شکل می‌دهد (شکل ۱).

۲- هدف توانمندسازی: گزارشی از اهمیت ارتباط مربی و کودک را ارائه کند.

اهمیت ارتباط مربی با کودک

فعالیت ۲: در گروه‌های کلاسی در مورد نقش ارتباط مربی با کودک در بهبود مهارت‌های ارتباطی او گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

گفت و گو کنید

ارتباط بین مربی و کودک یکی از عوامل کلیدی در کیفیت آموزش پیش از دبستان است و تأثیر آن بر رشد اجتماعی، هیجانی، رفتاری و شناختی کودکان بسیار گسترده است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که کیفیت محیط یادگیری کودکان تا حد زیادی به کیفیت این روابط وابسته است و کودکان خردسال، روابط خود با بزرگسالان مهم زندگی‌شان از جمله مربیان را به عنوان مهم‌ترین منبع رشد و توسعه خود در نظر می‌گیرند.

شکل ۲- مشارکت فعال مربی و کودک در کلاس و یادگیری

شواهد علمی نشان می‌دهد که روابط گرم و حمایت‌گرانه مربی با کودک، توانایی‌های اجتماعی، همدلی و مهارت‌های حل مسئله او را تقویت می‌کند و کودکان را به مشارکت فعال‌تر در کلاس و یادگیری بیشتر ترغیب می‌کند (شکل ۲).

طبق نظریه دلبستگی^۱، مربیان می‌توانند نقش «چهره ثانویه دلبستگی^۲» را برای کودکان ایفا کنند؛ به این معنا که در غیاب والدین، مربیان قادرند امنیت عاطفی و حمایت لازم را برای کودک فراهم آورند و به او امکان دهند با اعتماد به نفس بیشتری محیط یادگیری را کشف کند و مهارت‌های اجتماعی و هیجانی خود را توسعه دهد.

در مقابل، روابط نامطلوب یا پرتنش با مربیان می‌تواند پیامدهای منفی گسترده‌ای برای کودکان داشته باشد. کودکانی که در محیط‌های آموزشی با تعارض یا حمایت ناکافی مواجه می‌شوند، بیشتر در معرض مشکلات رفتاری بیرونی مانند پرخاشگری و ضعف در کنترل هیجانات و نیز مشکلات درونی مانند اضطراب و افسردگی قرار دارند. مطالعات نشان داده‌اند که نبود روابط حمایتی با مربیان در سال‌های اولیه، با عملکرد تحصیلی ضعیف‌تر و روابط اجتماعی کمتر مثبت در سال‌های بعد نیز مرتبط است.

شکل ۳- روابط مربی و کودک منبع حمایتی و هدایت‌کننده مسیر رشد و یادگیری

با توجه به تغییرات اجتماعی و افزایش تعداد کودکانی که در محیط‌های پیش از دبستان حضور دارند، اهمیت روابط با مربیان و مراقبان بیش از پیش آشکار شده است. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که ارتباط مثبت با مربی نه تنها به کودکان امکان یادگیری مهارت‌های آموزشی و شناختی می‌دهد، بلکه عملکرد اجتماعی و مهارت‌های مدیریت هیجانات آنها را نیز تقویت می‌کند. بنابراین، روابط مربی و کودک به‌عنوان یک منبع حمایتی و هدایت‌کننده، پایه‌ای برای رشد همه‌جانبه کودک فراهم می‌آورد (شکل ۳).

فعالیت ۳: در گروه‌های کلاسی:

- (الف) دلایل اهمیت روابط مربی با کودک را بر اساس متن شناسایی کنید.
- (ب) دلایل دیگری را که از نظر شما نشان‌دهنده اهمیت این ارتباط هستند، فهرست کنید.
- (ج) یافته‌های خود را با کلاس به اشتراک بگذارید.
- (د) یک پوستر آموزشی درباره اهمیت روابط مربی با کودکان طراحی کنید.

تمرین کنید

فعالیت ۴: در گروه‌های کلاسی با جست‌وجو در منابع علمی:

- (الف) مجموعه‌ای از احادیث و روایات پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) پیرامون ارتباط با کودکان را جمع‌آوری نمایید و به‌صورت بروشور در کلاس ارائه دهید.
- (ب) با جست‌وجو در منابع علمی در مورد نظریه دلبستگی جست‌وجو کنید و گزارشی از این نظریه را در کلاس ارائه کنید.

جست‌وجو کنید

تمرین کنید

- ۱ گزارشی در مورد تأثیر روابط گرم و حمایت‌گرانه مربی با کودک بر رشد اجتماعی، هیجانی، رفتاری و شناختی او تهیه کنید.
- ۲ یک پوستر آموزشی درباره اهمیت روابط مربی با کودکان طراحی کنید.
- ۳ با چند روان‌شناس کودک درباره اهمیت ارتباط گفت‌وگو کنید و پاسخ‌ها را با آنچه در کتاب درباره این موضوع گفته شده است، مقایسه کرده و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

۱- Attachment theory (این نظریه توسط جان بالبی (۱۹۹۰-۱۹۰۷) پزشک و روان‌کاو انگلیسی طراحی شده است)

۲- Secondary Attachment Figure

پودمان ۱: پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک مرحله ۱: توسعه شناخت ارتباط مربی با کودک				واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط مربی با کودک
این کاربرد برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۱ واحد یادگیری برقراری ارتباط مربی با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد تأثیر روابط مؤثر مربی با کودک ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید پوستری با موضوع «نظریه‌های علمی در مورد ارتباط کودک با مربی» تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید با گفت‌وگو با چند روان‌شناس، گزارشی در مورد اهمیت ارتباط مربی با کودک ارائه دهید؟			

۳- هدف توانمندسازی: عوامل مؤثر بر رابطه مربی و کودک را توضیح دهد.

ابعاد ارتباط مربی با کودک

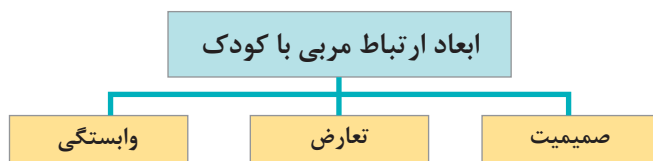
فعالیت ۵: در گروه‌های کلاسی، به سؤالات زیر فکر کنید و پاسخ خود را در کلاس به اشتراک بگذارید:

- ۱ اگر مربی گرم و حمایتگر باشد، کودک چه رفتارهایی نشان می‌دهد؟
- ۲ اگر رابطه با مربی کودک پر تنش باشد، چگونه بر انگیزه، بازی با همسالان و یادگیری کودک تأثیر می‌گذارد؟
- ۳ وابستگی کودک به مربی چه مزایا و چه محدودیت‌هایی می‌تواند ایجاد کند؟

گفت و گو کنید

رابطه مربی و کودک را می‌توان در سه بُعد اصلی صمیمیت، تعارض و وابستگی بررسی کرد. این سه بُعد به مربیان کمک می‌کند تا تعاملات خود با کودکان را بهتر درک کرده و بهبود بخشند (نمودار ۱).

نمودار ۱- ابعاد ارتباط مربی با کودک

۱- صمیمیت: صمیمیت نشان‌دهنده روابط گرم، محبت‌آمیز و حمایت‌گرانه بین مربی و کودک است و شامل اعتماد، پذیرش و ایجاد حس امنیت می‌شود. کودکی که رابطه‌ای صمیمی با مربی دارد، اعتماد به نفس

بیشتری برای ابراز افکار و احساسات خود پیدا می‌کند و انگیزه بیشتری برای مشارکت در فعالیت‌های آموزشی و اجتماعی خواهد داشت. صمیمیت همچنین به رشد مهارت‌های اجتماعی و هیجانی کودک و تعامل مثبت او با همسالان کمک می‌کند. مربیان می‌توانند با رفتارهای ساده‌ای مانند ایجاد ارتباط چشمی، لبخند، گوش دادن فعال به کودک و طراحی فعالیت‌های گروهی و تعاملی، صمیمیت را تقویت کنند (شکل ۴).

شکل ۴- گوش دادن فعال مربی به کودک

فعالیت ۶: صمیمیت شما با دوستان در چه شرایطی می‌تواند بر رفتارهای شما تأثیر مثبت داشته باشد و در چه شرایطی می‌تواند به رابطه شما آسیب بزند؟ نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید.

۲- تعارض: تعارض نمایانگر وجود کشمکش و ناسازگاری در تعاملات مربی و کودک است. این نوع روابط معمولاً با رفتارهای پرخاشگرانه، مقاومت در برابر قوانین کلاس و تعاملات تنش‌آمیز همراه است. کودکانی که در روابط پرتنش قرار دارند، ممکن است اضطراب و مشکلات خودتنظیمی بیشتری تجربه کنند و تعاملاتشان با همسالان کاهش یابد. برای کاهش تعارض، مربیان می‌توانند از مدیریت رفتار مثبت، شفاف‌سازی قوانین و مرزها، تکنیک‌های حل تعارض و توجه به دلایل زمینه‌ای رفتارهای کودک استفاده کنند.

شکل ۵- تعامل با همسالان

۳- وابستگی: وابستگی نشان‌دهنده تکیه بیش از حد کودک به مربی است.^۱ کودکانی که وابسته هستند، معمولاً به دنبال توجه مداوم مربی‌اند و جدایی از او ممکن است واکنش منفی نشان دهد. وابستگی بیش از حد می‌تواند استقلال کودک را محدود کند، اما وابستگی متعادل، حس امنیت و حمایت لازم را به کودک می‌دهد بدون اینکه استقلال او را کاهش دهد. مربیان می‌توانند با تشویق فعالیت‌های مستقل، ارائه حمایت متناسب با نیاز کودک، تمرین مهارت‌های حل مسئله و فراهم کردن فرصت برای تعامل با همسالان، وابستگی کودک را مدیریت کنند (شکل ۵).

فعالیت ۷: داستان زیر را بخوانید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

سارا کوچولو ۵ ساله است و امروز اولین روز ورود او به مرکز پیش از دبستان است. او کمی بی‌قرار و نگران است و به موارد زیر فکر می‌کند:

آیا در آنجا به او خوش می‌گذرد؟ آیا مربی او دوست داشتنی است و او را دوست دارد؟ دوستانش در آنجا چه کسانی هستند؟ آیا با او بازی خواهند کرد؟ مادرش نیست چه کسی به او در انجام امور شخصی اش مثل غذا خوردن، کاردستی درست کردن و کمک می‌کند؟ آیا لازم است به مرکز پیش از دبستان برود؟
الف) ابعاد ارتباط با مربی را در این داستان مشخص کنید.
ب) مربی با انجام چه رفتارهایی (با استفاده از سه بعد بالا) می‌تواند با او ارتباط موثر برقرار کند؟
ج) نتیجه را با هم‌کلاسی‌های خود به اشتراک بگذارید.

۴- هدف توانمندسازی: گزارشی از عوامل مؤثر بر ارتباط مربی با کودک را ارائه دهید.

عوامل مؤثر بر ارتباط مربی و کودک

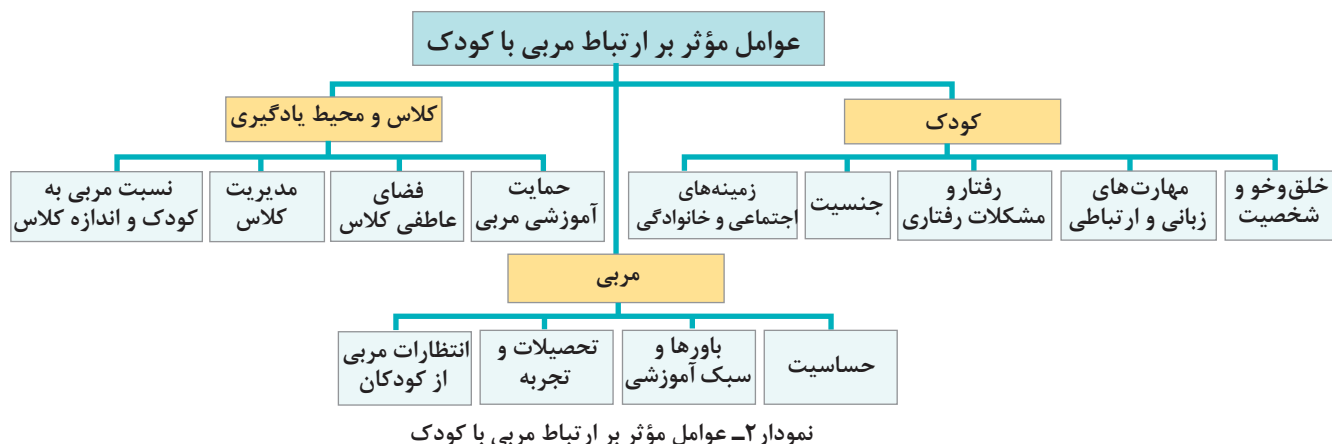

فعالیت ۸: در گروه‌های کلاسی با نتیجه‌گیری از داستان بالا به سؤال زیر پاسخ دهید:

چه عواملی می‌تواند به مربی سارا کوچولو کمک کند تا بتواند با او ارتباط مثبت و سازنده‌ای برقرار کند؟

ارتباط مثبت با کودکان پیش از دبستان نتیجه تعامل پیچیده‌ای از ویژگی‌های کودک، مربی و محیط یادگیری است. شناخت و توجه به این عوامل به مربیان کمک می‌کند روابط گرم، حمایت‌کننده و مؤثری با کودکان بسازند. نمودار ۲ عوامل مؤثر بر ارتباط بین مربی و کودک را نشان می‌دهد.

۱- نیاز کودک به حمایت و اتکا به مربی در سنین پایین لزوماً منفی نیست. مشکل زمانی است که این وابستگی نامتناسب با سن و موقعیت باشد و استقلال و مشارکت کودک را مختل کند.

۱- عوامل مرتبط با کودک

■ **خلق و خو و شخصیت کودک:** هر کودک ویژگی‌های فردی خاص خود را دارد که بر تعاملش با مربی تأثیر می‌گذارد. کودکانی که خجالتی یا محتاط هستند ممکن است برای برقراری ارتباط به زمان و حمایت بیشتری نیاز داشته باشند، در حالی که کودکان اجتماعی و پر جنب و جوش سریع‌تر با مربی ارتباط برقرار می‌کنند.

شکل ۵

■ **مهارت‌های زبانی و ارتباطی:** کودکانی که می‌توانند خواسته‌ها و نیازهای خود را بیان کنند، راحت‌تر با مربی تعامل برقرار می‌کنند و مربی نیز می‌تواند پاسخ مؤثرتری ارائه دهد (شکل ۵).

■ **رفتار و مشکلات رفتاری:** رفتارهای پر خاشگری یا وابسته می‌تواند رابطه را تحت تأثیر قرار دهد. کودکانی که توانایی تنظیم هیجانات خود را ندارند یعنی می‌توانند احساسات خود مانند خشم یا ناراحتی را کنترل کرده و به شیوه‌ای مناسب بیان کنند، رابطه‌ای مثبت‌تر و سازنده‌تر با مربی ایجاد می‌کنند.

■ **جنسیت:** پژوهش‌ها نشان می‌دهند که بیشتر دختران معمولاً روابط نزدیک‌تری با مربیان خود دارند و در تعامل با آنها کمتر دچار تعارض می‌شوند، در حالی که پسران، به ویژه در مواجهه با انتظارات بالا یا محیط‌های استرس‌زا، ممکن است رابطه پرتنش‌تری را تجربه کنند.

شکل ۶- عوامل مرتبط با کودک

■ **زمینه‌های اجتماعی و خانوادگی:** وضعیت اقتصادی، فرهنگی، زبان و تجربه خانوادگی کودک بر رفتار و تعامل او با مربی اثر می‌گذارد. کودکانی که در خانواده‌هایی با فرصت‌ها و حمایت محدود رشد می‌کنند، به توجه و حمایت بیشتری از سوی مربی نیاز دارند. مربیان با شناخت شرایط خانوادگی و فرهنگی کودک می‌توانند رفتارها و انتظارات خود را تنظیم کرده و رابطه‌ای حساس و مؤثر ایجاد نمایند (شکل ۶).

۲- عوامل مرتبط با مربی

■ **حساسیت مربی:** توانایی مربی در مشاهده، درک و پاسخ به نیازهای کودک عامل اصلی شکل‌دهنده یک رابطه گرم و حمایت‌کننده است. مربیان آگاه و حساس می‌توانند فعالیت‌ها و تعاملات کلاس را طوری تنظیم کنند که نیازهای عاطفی و آموزشی کودکان برآورده شود و فرصت رشد و یادگیری برای هر کودک فراهم گردد.

■ **باورها و سبک آموزشی مربی:** مربیان کودک‌محور، که به مشارکت فعال و تجربه مستقیم کودکان اهمیت می‌دهند، روابط مثبت‌تری با دانش‌آموزان برقرار می‌کنند. این مربیان معمولاً از روش‌های تنبیهی کمتر استفاده می‌کنند و با ایجاد فضای اعتماد و احترام، کودکان را به تعامل و یادگیری تشویق می‌کنند.

شکل ۷- عوامل مرتبط با مربی

■ **تحصیلات و تجربه مربی:** مربیانی که آموزش تخصصی در زمینه آموزش پیش‌دبستان دارند، رفتارهای انعطاف‌پذیرتر، پاسخ‌دهی بهتر و دیدگاهی علمی‌تر نسبت به نیازهای کودکان نشان می‌دهند.

■ **انتظارات مربی از کودکان:** انتظارات مثبت و واقع‌بینانه باعث می‌شود مربی به کودکان اعتماد کند و فرصت‌های بیشتری برای رشد به آنها بدهد، در حالی که انتظارات غیر واقع‌بینانه یا تبعیض‌آمیز می‌تواند به رابطه تنش‌آلود منجر شود (شکل ۷).

۳- عوامل مرتبط با کلاس و محیط یادگیری

■ **حمایت آموزشی مربی:** کیفیت آموزش و روش‌های تدریس تأثیر زیادی بر رابطه مربی و کودک دارد. کلاس‌هایی که فعالیت‌ها با سن و توانایی کودکان هماهنگ است و مربی بازخوردهای مشخص و تشویق‌کننده می‌دهد، باعث ایجاد روابط گرم و مشارکت فعال کودکان می‌شوند (شکل ۸).

شکل ۸- حمایت آموزشی مربی

■ **فضای عاطفی کلاس:** محیطی که احساس امنیت و احترام در آن برقرار است، ارتباط نزدیک‌تری بین مربی و کودک ایجاد می‌کند. در چنین فضاهایی، کودکان راحت‌تر اعتماد می‌کنند و در فعالیت‌ها مشارکت دارند.

■ **مدیریت کلاس:** مدیریت مؤثر کلاس شامل ایجاد نظم، برنامه‌ریزی و استفاده بهینه از زمان است. کلاس‌های منظم باعث کاهش رفتارهای مخرب و افزایش فرصت تعامل مربی با هر کودک می‌شوند (شکل ۹).

شکل ۹- مدیریت کلاس

■ **نسبت مربی به کودک و اندازه کلاس:** کلاس‌های کوچک و نسبت مناسب مربی به کودک، امکان توجه فردی و برقراری رابطه گرم‌تر را فراهم می‌کند. کلاس‌های شلوغ، برعکس، فرصت تعامل نزدیک را کاهش می‌دهند (شکل ۱۰).

شکل ۱۰- نسبت مربی به کودک و اندازه کلاس

فعالیت ۹: در گروه‌های کلاسی موقعیت زیر را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

در کلاس پیش از دبستان، مربی در حال فعالیت گروهی است. علی، کودک خجالتی، ابتدا از مشارکت خودداری می‌کند، اما مربی با لبخند و تشویق آرام او را به فعالیت دعوت می‌کند. سارا، کودک پر جنب و جوش، مدام سؤال می‌کند و کلاس را کمی شلوغ کرده است، اما مربی با صبر و تقسیم توجه بین کودکان، محیطی آرام و حمایتگر ایجاد می‌کند.

۱ ویژگی‌های علی و سارا چگونه بر تعامل آنها با مربی تأثیر گذاشته است؟

۲ چه رفتارهایی از مربی باعث ایجاد اعتماد و صمیمیت شده است؟

۳ کدام عوامل محیطی و مدیریت کلاس به برقراری ارتباط مؤثر کمک کرده است؟

تمرین کنید

۱ گزارشی در مورد نقش هر یک از ابعاد صمیمیت، تعارض و وابستگی را در کیفیت رابطه مربی و کودک در کلاس ارائه دهید.

۲ با بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، بروشور تصویری در مورد عوامل مؤثر بر ارتباط مربی با کودک تهیه کنید.

۳ هریک از موقعیت‌های فرضی جدول زیر را بخوانید، عامل تأثیرگذار (کودک، مربی یا محیط) و نوع تأثیر (مثبت یا منفی) را مشخص کنید.

نوع تأثیر	عامل	موقعیت فرضی
		کلاس بسیار شلوغ و پرسر و صداست و مربی نمی‌تواند به همه کودکان توجه فردی بدهد.
		مربی با صبر و حوصله به پرسش‌های کودکان پاسخ می‌دهد و فعالیت‌ها را متناسب با توانایی‌شان تنظیم می‌کند.
		سارا، کودک پر جنب و جوش، قوانین کلاس را رعایت نمی‌کند و باعث ایجاد تنش در کلاس می‌شود.
		کلاس جدید است و کودکان هنوز با فضای آموزشی آشنا نیستند، مربی قوانین و نوبت‌بندی فعالیت‌ها را توضیح می‌دهد.
		محمد کودک کم تجربه و خجالتی است، مربی فرصت‌های کوتاه برای مشارکت فردی او فراهم می‌کند.
		کلاس نامنظم و شلوغ است و وسایل آموزشی در دسترس همه کودکان نیست.
		مربی به طور منظم کودکان را تشویق می‌کند و بازخورد مثبت می‌دهد.
		مربی به علایق و نیازهای هر کودک توجه می‌کند و فعالیت‌ها را متنوع طراحی می‌کند.
		کودکانی که زبان محدود دارند، نمی‌توانند خواسته‌های خود را به راحتی بیان کنند و دچار ناراحتی می‌شوند.
		کلاس با نسبت مربی به کودک مناسب است و هر کودک فرصت تعامل فردی پیدا می‌کند.
		مربی با توجه به خلق و خو و رفتار کودکان، قوانین کلاس را انعطاف‌پذیر و شفاف تنظیم می‌کند.

خودارزیابی

پودمان ۱: پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک

واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط مربی با کودک

مرحله ۲: توسعه شناخت عوامل مؤثر بر ارتباط مربی با کودک

این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۲ واحد یادگیری برقراری ارتباط مربی با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.

ردیف	مورد	۱	۲	۳
۱	تا چه حد می‌توانید نموداری از ابعاد سه‌گانه ارتباط مربی با کودک را ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید بروشوری در مورد عوامل مؤثر بر ارتباط بین مربی و کودک تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید با مشاهده تعاملات روزانه کودکان و مربیان در یک مرکز پیش از دبستان، گزارشی در مورد تأثیر هر کدام از عوامل کودک، مربی و محیط بر ارتباط مثبت یا منفی آنها، ارائه دهید؟			

۵- هدف توانمندسازی: راهبردهای ارتباطی مربی با کودک را توضیح دهد.

راهبردهای ارتباطی مربی با کودک

فعالیت ۱۰: با توجه به تصاویر زیر، به نظر شما، یک مربی پیش از دبستان برای ایجاد ارتباط مثبت و مؤثر با کودکان از چه شیوه‌ها یا راهبردهایی می‌تواند استفاده کند؟ پاسخ‌های خود را یادداشت کنید، سپس آنها را با پاسخ‌های دیگران مقایسه کنید و شباهت‌ها و تفاوت‌ها را با هم‌کلاسی‌های خود به اشتراک بگذارید.

گفت و گو کنید

تعریف: منظور از راهبردهای ارتباطی مربی با کودک، مجموعه‌ای هدفمند از رفتارها، مهارت‌ها و شیوه‌های ارتباطی است که مربی آگاهانه برای ساختن، حفظ و تقویت رابطه‌ای امن، مؤثر و رشدمحور با هر کودک به کار می‌گیرد (نمودار ۳).

نمودار ۳- راهبردهای ارتباطی مربی با کودک

■ راهبرد اول: برقراری ارتباط گرم و اطمینان بخش با کودک: ارتباط گرم، صادقانه و اطمینان بخش،

شکل ۱۱- برقراری ارتباط گرم و اطمینان بخش با کودک

زیربنای شکل‌گیری هر رابطه مؤثر میان مربی و کودک است. وقتی مربی با نگاهی مهربان، لحنی آرام و رفتاری صمیمی با کودک برخورد می‌کند، احساس امنیت و اعتماد در او شکل می‌گیرد و این احساس، به او اجازه می‌دهد با آرامش محیط اطرافش را کشف کند. رابطه‌ای که بر احترام، پذیرش و محبت متقابل استوار باشد، اضطراب کودک را کاهش داده و انگیزه یادگیری را افزایش می‌دهد. به این ترتیب، مرکز پیش از دبستان به محیطی امن، شاد و یادگیری‌محور تبدیل می‌شود که در آن کودک نه از ترس، بلکه با عشق و اطمینان رشد می‌کند (شکل ۱۱).

■ راهبرد دوم: ایجاد ارتباط از راه بازی و تعاملات روزمره: بازی طبیعی‌ترین و مؤثرترین بستر ارتباط

بین مربی و کودک است. ویگوتسکی، معتقد بود که بازی و ارتباط با مربی، بهترین فرصت برای رشد و یادگیری

شکل ۱۲- ارتباط با کودک از راه بازی

کودک است. هنگامی که مربی آگاهانه وارد دنیای بازی و تعاملات روزمره کودک می‌شود، چه هنگام نقاشی، در واقع از زبان کودک برای آموزش، تربیت و ارتباط استفاده می‌کند. این حضور آگاهانه نه تنها زمینه رشد زبانی، شناختی و اجتماعی را فراهم می‌کند بلکه پیوندی عاطفی و صمیمی میان مربی و کودک می‌سازد که در آن یادگیری به شکلی طبیعی و لذت‌بخش اتفاق می‌افتد (شکل ۱۲).

۱- این راهبردها بر پایه نظریه‌های روان‌شناسی رشد، یادگیری اجتماعی و آموزش حساس به تفاوت‌های فردی و فرهنگی استوارند.

شکل ۱۳- گوش دادن فعال و درک احساسات کودک

■ راهبرد سوم: گوش دادن فعال و درک احساسات کودک:

گوش دادن فعال یکی از مؤثرترین ابزارهای ارتباطی است که به مربی امکان می دهد نیازها و هیجانات واقعی کودک را درک کند. مربی ای که با نگاه، زبان بدن و بازخوردهای کلامی نشان می دهد واقعا گوش می دهد، به کودک می آموزد احساساتش با ارزش و پذیرفتنی است. در چنین فضایی، کودک می آموزد هیجانات خود را شناسایی و بیان کند و این مهارت، اساس رشد عاطفی سالم است (شکل ۱۳).

شکل ۱۴- پرورش همدلی، احترام و درک متقابل در ارتباط مربی با کودک

■ راهبرد چهارم: پرورش همدلی، احترام و درک متقابل در ارتباط

مربی با کودک: ارتباط مؤثر میان مربی و کودک زمانی شکل می گیرد که بر پایه همدلی، احترام و درک متقابل باشد. وقتی مربی احساسات کودک را تشخیص داده، بدون قضاوت به آنها پاسخ می دهد و در رفتار خود احترام را نشان می دهد، الگویی عینی از رفتار اجتماعی سالم در اختیار کودک می گذارد. در نتیجه کودک می آموزد که احساسات و دیدگاه های خودش و دیگران ارزشمند است و باید محترم شمرده شود (شکل ۱۴).

■ راهبرد پنجم: هدایت رفتار کودک با ارتباط مثبت و گفت و گوی سازنده: هدایت رفتار کودک در آموزش و

تربیت، به معنای شکل دهی رفتارها از طریق گفت و گو و تعامل مثبت است، در این روش، مربی با استفاده از زبان تشویقی و توضیح دلیل قوانین، به کودک کمک می کند تا مسئولیت کارهای خود را درک کند و خودنظم دهی را تجربه کند. مربی ای که با آرامش، ثبات و احترام رفتار می کند، الگوی ارتباط مؤثر را ارائه می دهد. گفت و گوهایی سازنده ای که با «من» آغاز می شوند (مثل: «من ناراحت می شوم وقتی اسباب بازی را پرت می کنی») به جای جملات سرزنشگرانه، هم رفتار نامطلوب را اصلاح می کنند و هم رابطه را حفظ. در نتیجه کودک احساس امنیت و ارزشمندی می کند و تمایل بیشتری برای همکاری و اصلاح رفتار نشان می دهد.

شکل ۱۵- پاسخ دهی آگاهانه و مدیریت مؤثر رفتارهای چالش برانگیز

■ راهبرد ششم: پاسخ دهی آگاهانه و مدیریت مؤثر رفتارهای

چالش برانگیز: رفتارهای چالش برانگیز کودکان، مانند خشم، لجباجت یا بی توجهی، بیش از آنکه «بدرفتاری» باشند، پیامی درباره نیازها و هیجان های برآورده نشده هستند. مربی آگاه، با حفظ آرامش و کنترل هیجان خود، تلاش می کند علت رفتار کودک را درک کرده و پاسخ مناسب ارائه دهد. این کار می تواند هم به رشد خودکنترلی و مهارت حل مسئله کودک کمک می کند و هم رابطه میان مربی و کودک را تقویت می کند (شکل ۱۵).

■ راهبرد هفتم: توجه به تفاوت های فردی و احترام به پیش زمینه های فرهنگی کودکان: ارتباط مؤثر زمانی

شکل می گیرد که مربی به تفاوت های زبانی، فرهنگی، جنسیتی و شخصیتی کودکان حساس باشد و روش های ارتباطی خود را با نیازهای هر کودک تطبیق دهد. این احترام به تفاوت ها، احساس تعلق و پذیرش را در کودکان تقویت کرده و مانع شکل گیری قضاوت و طرد اجتماعی می شود. در نتیجه بستری امن برای رشد اجتماعی و هیجانی او فراهم می آورد.

■ راهبرد هشتم: مشارکت مؤثر خانواده و ایجاد پیوند خانه و مرکز پیش از دبستان: زمانی

شکل ۱۶- مشارکت مؤثر خانواده و ایجاد پیوند خانه و مرکز پیش از دبستان

که میان مربی و خانواده ارتباطی باز و دوطرفه برقرار می‌شود، پیام‌های تربیتی و هیجانی کودک هماهنگ می‌گردد. مربی با شناخت سبک تربیتی خانواده، می‌تواند انتظارات و رویکرد خود را با ارزش‌های والدین تطبیق دهد و به ثبات رفتاری کودک کمک کند.^۱ چنین پیوندی باعث می‌شود کودک احساس کند خانه و مرکز پیش از دبستان دو دنیای جدا نیستند بلکه هر دو در مسیر رشد او همکاری می‌کنند و همین هماهنگی، احساس امنیت و ثبات هیجانی او را افزایش می‌دهد (شکل ۱۶).

■ راهبرد نهم: رشد حرفه‌ای، خودبازتابی و مراقبت از سلامت هیجانی مربی: مربی‌ای که رفتارها،

احساسات و واکنش‌های خود را می‌شناسد و درباره آنها فکر می‌کند، می‌تواند روابطی آگاهانه‌تر و مؤثرتر با

شکل ۱۷- رشد حرفه‌ای، خودبازتابی و مراقبت از سلامت هیجانی مربی

کودکان برقرار کند. مراقبت از سلامت هیجانی و روانی، شرط اصلی حفظ کیفیت ارتباط است؛ زیرا مربی خسته یا مضطرب نمی‌تواند پذیرنده و صبور باشد.

رشد حرفه‌ای از طریق آموزش‌های ضمن خدمت، تبادل تجربه با همکاران و خوداندیشی روزانه، به مربی کمک می‌کند تا از فرسودگی جلوگیری کرده و ارتباطش با کودکان را پیوسته ارتقا دهد. در چنین محیط متعادلی، آرامش، احترام و یادگیری هم‌زمان جریان دارد (شکل ۱۷).

فعالیت ۱۱: پاسخ‌ها و ایده‌هایی که در فعالیت شماره ۱۰ درباره راهبردها یادداشت کرده‌اید و نتیجه را به اشتراک بگذارید:

۱ تا چه حد با این نه (۹) راهبرد مطابقت دارند؟

۲ چه شباهت‌ها و تفاوت‌های با هم دارند؟

۳ چگونه می‌توانید این راهبردها را در موقعیت‌های روزمره مرکز پیش از دبستان یا کلاس به کار ببرید؟

بررسی کنید

۶- هدف توانمندسازی: راهبردهای ارتباط مربی با کودک را به کار گیرد.

به کار گیری راهبردهای ارتباط مربی با کودک

تمرکز بخش حاضر بر ارائه راهبردهای عملی و کاربردی است که به مربیان کمک می‌کند این دانش نظری را در فعالیت‌های روزمره به کار گیرند و رابطه‌ای امن، مؤثر و رشدمحور با هر کودک برقرار کنند. مربیان می‌توانند بر اساس نیازها و شرایط هر کودک مانند وضعیت عاطفی، مهارت‌های اجتماعی، سطح انرژی یا تفاوت‌های فردی و فرهنگی، یک راهبرد یا ترکیبی از چند راهبرد را به کار گیرند تا اثرگذاری تعاملات خود را افزایش دهند.

۱- همکاری با خانواده به معنای تبعیت مربی از همه ارزش و شیوه‌های تربیتی خانواده نیست. این همکاری باید در چارچوب منافع و حقوق کودک و اصول حرفه‌ای مربی باشد.

نکات اجرایی راهبرد اول: برقراری ارتباط گرم و اطمینان بخش با کودک

■ **روز را با ارتباط مثبت آغاز کنید:** با لبخند و صدا زدن نام کودک به او خوشامد بگویید، از حالش بپرسید یا از کار خوبی که قبلاً انجام داده یاد کنید تا روز را با احساس شادی و آرامش آغاز کند.

■ **به سخنان کودک با دقت گوش دهید:** هنگام صحبت کودک، دست از کار بکشید، در سطح نگاه او بنشینید و با لبخند و توجه نشان دهید که حرفش برایتان مهم است تا احساس احترام و ارزشمندی در او تقویت شود.

شکل ۱۸- برقراری ارتباط گرم و اطمینان بخش با کودک

■ **نظم و پیش‌بینی‌پذیری ایجاد کنید:** برنامه روزانه مرکز پیش از دبستان کودک را منظم و قابل پیش‌بینی نگه دارید؛ از جدول تصویری یا ترانه‌های کوتاه برای معرفی فعالیت‌ها استفاده کنید تا کودک احساس امنیت و آمادگی بیشتری داشته باشد.

■ **برای هر کودک زمان ویژه‌ای بگذارید:** در طول هفته چند دقیقه فقط به یک کودک اختصاص دهید؛ با او بازی کنید یا درباره موضوع مورد علاقه‌اش گفت‌وگو کنید تا پیوندی عمیق از اعتماد و صمیمیت شکل گیرد (شکل ۱۸).

تمرین کنید

فعالیت ۱۲: با هماهنگی هنرآموز خود در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، رفتار مربی را در موقعیت‌های مختلف مانند خوشامدگویی به کودکان، گوش دادن به صحبت آنها، ایجاد نظم روزانه و اختصاص زمان ویژه به هر کودک با دقت مشاهده کنید و موارد زیر را بررسی کنید:

الف) مربی از کدام یک از روش‌های «برقراری ارتباط گرم و اطمینان بخش با کودک» استفاده می‌کند؟

ب) چگونه این روش‌ها را به کار می‌گیرد؟

ج) آیا این روش‌ها به درستی اجرا می‌شوند؟

د) چه نقاط قوت و ضعف یا امکان بهبودی در رفتار مربی مشاهده می‌شود؟

ه) یافته‌ها و پیشنهادهای خود را در کلاس گزارش دهید.

نکات اجرایی راهبرد دوم: ایجاد ارتباط از راه بازی و تعاملات روزمره

■ **در بازی کودکان همراه و فعال باشید:** هنگام بازی، با علاقه و احترام وارد دنیای کودک شوید، از او درباره بازی‌اش بپرسید و در کنار او بازی کنید، نه به جای او. اجازه دهید کودک هدایت بازی را بر عهده داشته باشد تا احساس درک و ارزشمندی کند.

■ **به رفتار و احساسات کودک آگاهانه پاسخ دهید:** حرکات و هیجانات کودک را مشاهده و با واکنشی آرام و همدلانه پاسخ دهید. مثلاً بگویید: «دیدم با دقت قطعه قرمز رو گذاشتی، آفرین به تمرکزت!» تا بداند تلاشش دیده می‌شود.

■ **از موقعیت‌های روزمره برای گفت‌وگو استفاده کنید:** هنگام کارهایی مثل خوردن میان‌وعده یا جمع کردن وسایل، با کودک گفت‌وگو کنید. مثلاً بگویید: «می‌خواهی تو بلوک‌ها رو جمع کنی یا من؟ بیا با هم تمومش کنیم.» این گفت‌وگوها روحیه همکاری و مسئولیت‌پذیری را تقویت می‌کنند.

■ **با پرسش‌های باز گفت‌وگو را ادامه دهید:** در حین بازی بپرسید: «فکر می‌کنی اگه این قطعه رو بالاتر بذاری چی میشه؟» یا «بعدش می‌خواهی چی بسازی؟» تا کودک بیندیشد و احساس کند نظرش اهمیت دارد.

■ **بازی‌های هدفمند اجتماعی طراحی کنید:** گاهی بازی‌هایی ترتیب دهید که هدفشان تمرین همکاری

و نوبت‌گیری باشد؛ مانند بازی «قطار دوستان» که در آن هر کودک نوبت خود را رعایت می‌کند. این بازی‌ها مهارت‌های اجتماعی را پرورش می‌دهند.

■ **از لحظات بین فعالیت‌ها برای ارتباط استفاده کنید:** هنگام تغییر فعالیت‌ها، با جمله‌ای دلگرم‌کننده

شکل ۱۹- ایجاد ارتباط از راه بازی و تعاملات روزمره

مثل «الان وقت جمع‌کردنه، کمکم می‌کنی؟» ارتباطی مثبت برقرار کنید تا اضطراب کودک کاهش یابد و حس نزدیکی حفظ شود.

■ **رفتار و علایق کودکان را یادداشت کنید:** مشاهدات خود از بازی را ثبت کنید تا در برنامه‌ریزی فعالیت‌های آینده بر اساس نیاز و علاقه هر کودک عمل کنید. مثلاً: «آرزو امروز اجازه داد دوستش در ساختن برج کمک کند.» این یادداشت‌ها به شناخت بهتر رشد اجتماعی کودک کمک می‌کنند (شکل ۱۹).

تمرین کنید

فعالیت ۱۳: بر اساس راهبرد «ایجاد ارتباط از راه بازی و تعاملات روزمره»، در گروه‌های کلاسی:

- ☐ یک بازی گروهی طراحی کنید.
- ☐ هر گروه بازی خود را در کلاس اجرا کنید و دیگر گروه‌ها به عنوان مشاهده‌کننده، نحوه مشارکت و واکنش‌ها را ثبت و بررسی کنند.
- ☐ هر گروه بازی خود را نقد و ارزیابی کند.
- ☐ بر اساس نتیجه ارزیابی، راهکارهایی برای بهبود بازی و افزایش تعامل و یادگیری گروهی ارائه دهید.

نکات اجرایی راهبرد سوم: گوش دادن فعال و درک احساسات کودک

■ **با تمرکز کامل به کودک گوش دهید:** هنگام صحبت کودک، فعالیت‌های دیگر را متوقف کنید، در سطح نگاه او قرار بگیرید و با تماس چشمی و زبان بدن نشان دهید که شنونده فعالی هستید.

■ **احساسات کودک را بازتاب دهید:** هنگام مشاهده هیجان، ناراحتی یا خشم در کودک، با جمله‌ای روشن احساس او را بازگو کنید؛ مانند «می‌فهمم ناراحت شدی چون نقاشت پاره شد» یا «می‌بینم از بازی با دوستت لذت بردی».

■ **به موقعیت از دیدگاه کودک نگاه کنید:** پیش از قضاوت یا واکنش، به نیاز یا علت رفتار او فکر کنید. برای مثال: «شاید چون امروز خسته‌ای، کمتر حوصله بازی داری.» این رویکرد موجب کاهش تنش و افزایش درک متقابل می‌شود.

■ **آرامش خود را حفظ کنید:** لحن صدای مربی نقش مهمی در انتقال احساس امنیت دارد. در موقعیت‌های دشوار، آرام بمانید و با لحنی کنترل‌شده پاسخ دهید تا کودک الگوی مناسبی برای مدیریت هیجان‌ها بیاموزد.

■ **واژگان احساسی را آموزش دهید:** با استفاده از داستان، تصویر یا گفت‌وگو، کلمات مرتبط با احساسات مانند «خوشحال»، «دلخور»، «نگران» یا «هیجان‌زده» را آموزش دهید تا کودک بتواند هیجان‌های خود را بیان و کنترل کند.

■ **محیطی امن برای بیان احساسات ایجاد کنید:** شرایطی فراهم کنید که کودک بتواند بدون ترس از قضاوت یا تنبیه درباره احساس خود صحبت کند. این فضای امن، پیش‌شرط رشد مهارت‌های ارتباطی است.

فعالیت ۱۴: با هماهنگی هنرآموز خود در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، رفتار مربی را هنگام گفت‌وگو با کودکان با دقت مشاهده کنید و موارد زیر را انجام دهید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

الف) آیا مربی هنگام صحبت کودک کار خود را متوقف می‌کند، در سطح نگاه او قرار می‌گیرد، تماس چشمی برقرار می‌سازد و احساس کودک را بازگو می‌کند؟

ب) نمونه‌هایی از موقعیت‌هایی را یادداشت کنید که مربی به خوبی احساس کودک را درک کرده یا نیاز به بهبود در رفتارش دیده می‌شود.

ج) آیا فضای کلاس برای بیان احساسات کودکان امن و صمیمی است یا نه؟ دلایل خود را ارائه دهید.

د) فهرستی از پیشنهاد‌های خود برای بهتر شنیدن و درک احساسات کودکان در کلاس ارائه دهید.

نکات اجرایی راهبرد چهارم: پرورش همدلی، احترام و درک متقابل در ارتباط مربی با کودک

■ **احساسات کودک را شناسایی و بازتاب دهید:** زمانی که کودک ناراحت، خشمگین یا خوشحال است، احساس او را با کلامی روشن بیان کنید: «می‌بینم ناراحتی چون اسباب‌بازی شکسته» یا «به نظر می‌رسد از بازی امروز راضی بودی».

■ **از لحن و رفتار محترمانه استفاده کنید:** هنگام گفت‌وگو، در سطح نگاه کودک قرار بگیرید، نام او را با احترام به زبان بیاورید و از لحن آرام و مثبت استفاده کنید. این رفتار به کودک می‌آموزد که احترام، بخشی از ارتباط مؤثر است.

■ **در زمان خطا، پیش از تذکر احساس کودک را در نظر بگیرید:** به جای سرزنش مستقیم بگویید: «می‌دانم ناراحت شدی چون نوبت بازی‌ات تمام شده، بیا با هم راه‌حلی پیدا کنیم». این روش، به اصلاح رفتار و حفظ رابطه مثبت کمک می‌کند.

شکل ۲۰- پرورش همدلی، احترام و درک متقابل در ارتباط مربی با کودک

■ **فرصت‌هایی برای تمرین احترام و همکاری فراهم کنید:** موقعیت‌هایی مانند نوبت گرفتن، همکاری در جمع کردن وسایل یا بازی گروهی فرصت‌هایی برای آموزش رفتار محترمانه هستند. رفتار مثبت کودک را بلافاصله بازتاب دهید.

■ **بازخورد دقیق و هدفمند ارائه دهید:** به جای تحسین کلی، رفتار درست را مشخص کنید؛ برای مثال: «ممنون که صبر کردی تا دوستت حرفش تمام شود، این نشانه احترام است.» بازخورد دقیق به درونی شدن رفتارهای مطلوب کمک می‌کند (شکل ۲۰).

فعالیت ۱۵: در گروه‌های کلاسی، فعالیت‌های زیر را انجام دهید:

- ☐ در قالب بازی نقش، راهبرد چهارم را در کلاس اجرا کنید.
- ☐ در هر گروه، یک نفر نقش کودک و دیگری نقش مربی را بازی کند.
- ☐ مربی از روش‌های راهبرد چهارم استفاده کند و همدلانه و محترمانه به احساسات کودک پاسخ دهد و رفتار مثبت او را بازتاب دهد.
- ☐ سایر هم‌کلاسی‌ها نقش ناظر را داشته باشند و رفتار مربی را مشاهده کنند. سپس نکات مثبت و قابل بهبود را یادداشت کنند. گروه‌ها بعد از گفت‌وگو درباره رفتار مربی و بازخوردهای هم‌کلاسی‌ها، پیشنهادهایی برای بهبود ارتباط همدلانه و محترمانه ارائه دهند.

نکات اجرایی راهبرد پنجم: هدایت رفتار کودک با ارتباط مثبت و گفت‌وگوی سازنده

■ **قواعد را با زبان مثبت بیان کنید:** به جای جملات منفی مانند «تکن» یا «داد زن»، قوانین را به شکل ساده و مثبت مطرح کنید: «با صدای آرام حرف بزن»، «آرام راه برو» یا «از دست‌هایت برای کمک استفاده کن». این زبان احترام‌آمیز، رفتار مطلوب را تقویت می‌کند.

■ **قواعد را توضیح دهید، تحمیل نکنید:** پیش از شروع هر فعالیت، به کودک توضیح دهید که رعایت قانون چه تأثیری دارد. مثال: «وقتی همه صبر کنیم تا نوبتمان برسد، بازی جذاب‌تر می‌شود.» این کار باعث درک دلیل رفتار صحیح و تقویت تفکر مستقل کودک می‌شود.

■ **کودکان را در تنظیم قواعد مشارکت دهید:** از کودکان نظر بخواهید: «به نظرت چه کار کنیم تا در کلاس راحت‌تر باشیم؟» مشارکت در تعیین قوانین حس مسئولیت و تمایل به رعایت آنها را افزایش می‌دهد.

■ **یادآوری قوانین با لحن آرام و نگاه حمایتی:** هنگام مشاهده رفتار نادرست، به جای تذکر شدید، با لحنی آرام و نگاه درک‌کننده یادآوری کنید: «می‌دانم بازی هیجان‌انگیز است، بیا با هم تمرین کنیم که نوبتمان را رعایت کنیم.»

■ **رفتارهای مثبت را فوراً تقویت کنید:** هرگاه کودک رفتار مطلوب انجام داد، بازخورد مشخص و فوری بدهید: «دیدم وسایلت را جمع کردی، این نشان‌دهنده مسئولیت‌پذیری است.» این بازخورد هم رفتار درست را تقویت می‌کند و هم احساس ارزشمندی را افزایش می‌دهد.

■ **در رفتارهای چالش‌برانگیز، ابتدا رابطه را ترمیم کنید:** قبل از اصلاح رفتار، با کودک ارتباط عاطفی برقرار کنید: «می‌دانم ناراحت شدی چون دوستت مداخلت را برداشت. بیا با هم راهی پیدا کنیم تا دوباره حس خوبی داشته باشی.» ایجاد حس درک و پذیرش، آمادگی کودک برای اصلاح رفتار را افزایش می‌دهد.

■ **از گفت‌وگو برای آموزش مسئولیت استفاده کنید:** پس از هر موقعیت، با کودک درباره رفتار خود صحبت کنید و از او راهکار بعدی را بخواهید: «به نظرت دفعه بعد چگونه می‌توانی نوبت را رعایت کنی؟» این روش به کودک کنترل درونی رفتار و مهارت حل مسئله را می‌آموزد (شکل ۲۱).

شکل ۲۱- هدایت رفتار کودک با ارتباط مثبت و گفت‌وگوی سازنده

فعالیت ۱۶: تصور کنید در یک مرکز پیش از دبستان، یکی از کودکان هنگام بازی با بلوک‌ها، برج ساخته شده توسط هم‌کلاسی‌اش را خراب می‌کند و کودکی که برجش خراب شده، شروع به گریه می‌کند. مربی بلافاصله وارد می‌شود و با لحنی رسمی و جدی به کودک می‌گوید: «این کار درست نبود، تو باید مراقب باشی!». سپس بدون این که اهمیت رعایت قوانین را یادآور شود یا به احساس کودک و نیاز او برای آرامش توجه کند، کودک را به گوشه‌ای هدایت می‌کند و ادامه بازی را با دیگر کودکان از سر می‌گیرد.

الف) در گروه‌های کلاسی، فهرستی از اشتباهات مربی را تهیه کنید.

ب) اگر جای مربی بودید، چگونه رفتار می‌کردید تا هم قوانین رعایت شود و هم ارتباط مثبت و محترمانه با کودک حفظ گردد.

تمرین کنید

نکات اجرایی راهبرد ششم: پاسخ‌دهی آگاهانه و مدیریت مؤثر رفتارهای چالش‌برانگیز

■ **آرامش خود را حفظ کنید:** هنگام مشاهده رفتار چالش‌برانگیز، ابتدا احساسات خود را کنترل کنید. چند نفس عمیق بکشید، صدای خود را ملایم نگه دارید و با چهره‌ای آرام به کودک نزدیک شوید. آرامش مربی به کودک الگوی تنظیم هیجانی می‌دهد.

■ **رفتار را نشانه‌ای از نیاز کودک ببینید:** به جای تمرکز صرف بر ظاهر رفتار، به پیام پشت آن توجه کنید. کودک ممکن است خسته، گرسنه یا نیازمند توجه باشد. پرسش‌هایی ساده مانند «الان چه چیزی ناراحت کرده؟» یا «می‌خواهی کمی استراحت کنی؟» به شناسایی احساسات کمک می‌کند.

■ **احساسات کودک را نام‌گذاری کنید:** وقتی کودک ناراحت یا عصبانی است، احساس او را بازتاب دهید: «می‌دانم ناراحت شدی چون دوستت مدادت را برداشت» یا «به نظر می‌رسد خسته‌ای و می‌خواهی تنها باشی». این کار باعث می‌شود کودک یاد بگیرد احساسات خود را با کلام بیان کند و از رفتارهای شدید اجتناب کند.

■ **فرصتی برای بازگشت فراهم کنید:** به جای تنبیه فوری، به کودک چند دقیقه فرصت دهید تا آرام شود: «بیا چند دقیقه کنار من بشین تا فکر کنیم حالت بهتر بشه.» این استراحت کوتاه به کنترل هیجان و حفظ رابطه کمک می‌کند.

شکل ۲۲- پاسخ‌دهی آگاهانه و مدیریت مؤثر رفتارهای چالش‌برانگیز

■ **رفتار مناسب را با گفت‌وگو آموزش دهید:** پس از آرام شدن کودک، درباره رفتار و احساساتش صحبت کنید و از او بپرسید: «فکر می‌کنی دفعه بعد چگونه می‌توانی بدون داد زدن حرفت را بگویی؟» این گفت‌وگو، تفکر انتقادی و مهارت حل مسئله را تقویت می‌کند.

■ **رابطه را پس از رفتار دشوار ترمیم کنید:** پس از اصلاح رفتار، با لبخند، گفت‌وگوی کوتاه یا فعالیت مشترک، ارتباط مثبت را دوباره برقرار کنید: «خوشحالم که الان آرام شدی، بیا با هم نقاشی کنیم.» این کار نشان می‌دهد که اصلاح رفتار بدون آسیب به رابطه ممکن است (شکل ۲۲).

گزارش دهید

فعالیت ۱۷: تصور کنید در یک مرکز پیش از دبستان، کودکی هنگام نقاشی عصبانی می‌شود و مداد رنگی‌اش را روی میز می‌کوبد. مربی آرامش خود را حفظ می‌کند، احساس کودک را بازتاب می‌دهد، به او فرصت می‌دهد آرام شود و سپس با او درباره رفتار و راه‌های بهتر بیان احساسات گفت‌وگو می‌کند. در پایان، مربی با لبخند ارتباط مثبت را دوباره برقرار می‌کند. موارد زیر را پاسخ دهید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

الف) مربی از کدام راهبردها استفاده کرده است؟

ب) چگونه رفتار کودک را مدیریت کرده است؟

ج) اگر جای مربی بودید، چه اقداماتی اضافه یا متفاوت انجام می‌دادید تا رفتار کودک و رابطه مثبت با او بهتر حفظ شود؟

نکات اجرایی راهبرد هفتم: توجه به تفاوت‌های فردی و احترام به پیش‌زمینه‌های فرهنگی کودکان

■ **شناخت ویژگی‌های فردی کودک:** فهرستی از خصوصیات ملموس مانند زبان خانه، الگوهای خواب، علاقه‌ها، حساسیت‌های حسی، سبک بازی و واکنش‌ها تهیه کنید. این اطلاعات پایه‌ای برای تنظیم رفتار و ارتباط مربی با هر کودک است.

■ **استفاده از زبان و نمادهای فرهنگی آشنا:** از واژه‌ها، ترانه‌ها، تصاویر یا آیت‌های فرهنگی کودک در فعالیت‌های روزمره بهره ببرید تا حس تعلق و امنیت او افزایش یابد.

■ **تنظیم انتظارات و قواعد بر اساس ویژگی‌های فردی:** قواعد کلی کلاس را حفظ کنید، اما روش بیان و آموزش آنها را با توجه به توانایی، سن و نیازهای هر کودک تطبیق دهید؛ برای مثال استفاده از ابزار بصری یا زمان‌بندی کوتاه برای کودکان با نیازهای ویژه.

■ **انتخاب روش‌های مداخله متناسب با کودک:** فضاهای آرام، ابزارهای فشاری یا زمان‌های استراحت کوتاه می‌تواند برای کودکان با نیازهای حسی یا تفاوت‌های رفتاری مناسب باشد.

■ **هماهنگی با خانواده:** از والدین درباره ارزش‌ها، عادت‌ها و پیش‌زمینه فرهنگی کودک اطلاعات کسب کنید تا پیام‌ها و رفتارهای مربی هماهنگ با محیط خانه باشد.

شکل ۲۳- توجه به تفاوت‌های فردی و احترام به پیش‌زمینه‌های فرهنگی کودکان

■ **بازتاب و خودبازتاب مربی:** پیش‌فرض‌ها و قضاوت‌های خود را بازبینی کنید و با یادداشت یا خودبازتاب، الگوهای نامناسب را شناسایی و اصلاح نمایید.

■ **آماده‌سازی ابزارهای آموزشی متنوع:** کارت‌های تصویری چندزبانه، گزینه‌های استراحت و فعالیت‌های جایگزین را آماده داشته باشید تا هنگام نیاز، به سرعت از آنها استفاده شود و واکنش مربی برنامه‌ریزی‌شده و مؤثر باشد (شکل ۲۳).

گزارش دهید

فعالیت ۱۸: ضمن بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، رفتار مربی را هنگام تعامل با کودکان با دقت مشاهده کنید و موارد زیر را انجام دهید:

- (الف) آیا مربی تفاوت‌های فردی و پیش‌زمینه فرهنگی هر کودک را مد نظر قرار می‌دهد؟
 - (ب) آیا از زبان و نمادهای فرهنگی آشنا استفاده می‌کند و قواعد یا فعالیت‌ها را متناسب با نیازها و توانایی‌های کودکان تنظیم می‌کند؟
 - (ج) محیط مرکز پیش از دبستان تا چه حد با نیازها و تفاوت‌های کودکان سازگار و امن است؟
 - (د) از موقعیت‌هایی که مربی با توجه به ویژگی‌های فردی کودک رفتار مؤثر و احترام‌آمیز داشته یا جاهایی که می‌توانست بهتر عمل کند را یادداشت کنید.
- (ه) پیشنهاد‌های خود را برای بهبود توجه به تفاوت‌های فردی و پیش‌زمینه‌های فرهنگی کودکان در کلاس گزارش دهید.

نکات اجرایی راهبرد هشتم: مشارکت مؤثر خانواده و ایجاد پیوند خانه و مرکز پیش از دبستان

خانواده‌ها باید شریک فعال در فرایند تربیتی کودکان باشند و تنها نقش ناظر را ایفا نکنند. مربیان با

شکل ۲۴- مشارکت مؤثر خانواده و ایجاد پیوند خانه و مرکز پیش از دبستان

برقراری ارتباط روزانه به صورت حضوری یا غیرحضوری، بهره‌گیری از اطلاعات خانواده درباره علاقه‌ها و عادت‌های کودک و احترام به فرهنگ و ارزش‌های خانوادگی، می‌توانند مشارکت والدین را به‌طور مؤثر تقویت کنند. دعوت خانواده به فعالیت‌های مرکز پیش از دبستان کودک و ارائه حمایت عاطفی نیز اعتماد والدین و رفتارهای سازگار کودک را افزایش می‌دهد. پودمان چهارم کتاب به موضوع ارتباط و مشارکت با خانواده اختصاص دارد و در آن جزئیات کامل این مبحث ارائه شده است (شکل ۲۴).

نکات اجرایی راهبرد نهم: رشد حرفه‌ای، خودبازتابی و مراقبت از سلامت هیجانی مربی

■ **در پایان هر روز یا هفته چند دقیقه وقت بگذارید و به رفتار خود با کودکان فکر کنید:** چه چیزهایی خوب پیش رفت و در کدام موقعیت‌ها می‌توانستید آرام‌تر یا صبورتر باشید؟ یادداشت این تجربه‌ها به شما کمک می‌کند رفتارهای خود را بهتر بشناسید و به تدریج واکنش‌های سریع را با پاسخ‌های آگاهانه و مؤثر جایگزین کنید.

■ **با همکاران خود جلسات کوتاه برگزار کنید تا تجربه‌های روزمره را مرور و درباره چالش‌ها گفت‌وگو کنید:** این انجمن‌یادگیری^۱ به شما فرصت می‌دهد از تجربه دیگران بیاموزید و حس پشتیبانی متقابل را تجربه کنید.

از بازخورد سازنده استقبال کنید. گاهی همکار یا سرپرست می‌تواند نکته‌ای درباره رفتار یا گفتار شما در کلاس بگوید که از دید خودتان پنهان مانده است. بازخورد را فرصتی برای رشد بدانید، نه انتقاد.

■ **مراقب سلامت هیجانی خود باشید:** مربیانی که احساس خستگی، اضطراب یا فرسودگی دارند، نمی‌توانند به خوبی با کودکان ارتباط برقرار کنند. در طول روز، چند دقیقه برای تنفس عمیق، نوشیدن آب یا استراحت کوتاه بگذارید. در پایان هفته کارهایی انجام دهید که به شما انرژی می‌دهند؛ مثل پیاده‌روی، مطالعه آرام، یا وقت گذرانی با دوستان. مراقبت از خود، نشانه مسئولیت‌پذیری حرفه‌ای است، نه خودخواهی.

■ **به ارزش‌ها و پیش‌فرض‌های خود آگاه باشید:** هر مربی ممکن است ناخودآگاه باورهایی درباره کودکان، خانواده‌ها یا فرهنگ‌های مختلف داشته باشد. با طرح پرسش‌هایی مثل «آیا همه کودکان را با یک معیار قضاوت می‌کنم؟» می‌توانید نسبت به سوگیری‌های پنهان خود آگاه‌تر شوید. آگاهی از این پیش‌فرض‌ها به شما کمک می‌کند با همه کودکان عادلانه و محترمانه برخورد کنید.

■ **از ابزار تأمل مربی^۱ (TRT) استفاده کنید:** گاهی در شلوغی فعالیت‌های روزانه، رفتار کودکان را می‌بینیم اما فرصت نمی‌کنیم درباره معنای آن بیندیشیم یا نقش خودمان را در آن موقعیت درک کنیم. در حالی که یکی از نشانه‌های مربی آگاه، توانایی در «تأمل» و یادگیری از تجربه‌های خودش است. ابزار تأمل مربی (TRT) ابزاری ساده اما عمیق است که برای همین منظور استفاده می‌شود. هدف این ابزار، کمک به مربی برای برقراری ارتباطی آگاهانه‌تر، همدلانه‌تر و مؤثرتر با کودکان است. TRT به مربی یاد می‌دهد تا احساسات و واکنش‌های خود را در موقعیت‌های مختلف شناسایی کند، رفتار و احساس کودک را از نگاه او ببیند، و برای تعامل‌های بعدی گام‌های سنجیده‌تری طراحی نماید. استفاده مداوم از این ابزار موجب می‌شود مربی کودکان را بهتر بشناسد، در برابر رفتارهای دشوار آرام‌تر و همدلانه‌تر واکنش نشان دهد، و پیوند عاطفی پایدارتری با آنان برقرار کند.

فعالیت ۱۹: در گروه‌های کلاسی با استفاده از بازی نقش راهبرد نهم (رشد حرفه‌ای، خودبازتابی و مراقبت از سلامت هیجانی مربی) را در کلاس تمرین کنید. گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

بیشتر بدانیم

مراحل استفاده از ابزار تأمل مربی:

۱- **انتخاب یک کودک برای تأمل:** در هر هفته، یک کودک مورد توجه را برگزینید؛ بهتر است کودکی باشد که ارتباط با او برایتان چالش‌برانگیزتر است. مثلاً کودکی بسیار آرام، کناره‌گیر یا پرانرژی. هدف این است که بتوانید احساسات، نیازها و شیوه ارتباطی او را دقیق‌تر درک کنید.

۲- **برقراری تعامل کوتاه و معنادار:** زمانی حدود پنج دقیقه در یکی از فعالیت‌های روزمره مانند بازی آزاد، صرف میان‌وعده یا کار گروهی را به گفت‌وگو و همراهی با آن کودک اختصاص دهید. در این لحظات، فقط بر ارتباط تمرکز کنید، قضاوت نکنید و با دقت گوش دهید. هدف مشاهده رفتار نیست، بلکه درک تجربه کودک در ارتباط با شماست.

۳- **تکمیل فرم تأمل پس از تعامل:** پس از پایان تعامل، چند دقیقه برای پاسخ به پرسش‌های فرم اختصاص دهید: در این موقعیت چه اتفاقی افتاد؟ من چه احساسی داشتم و چگونه واکنش نشان دادم؟ کودک چه احساسی داشت و چه نیازی را نشان می‌داد؟ از این تجربه چه آموختم و در برخوردهای بعدی چه تغییری ایجاد خواهم کرد؟ اگر در همان لحظه فرصت نوشتن ندارید، نکات کلیدی را یادداشت کنید تا بعداً فرم را کامل کنید.

۴- **تبدیل تأمل به عمل:** در پایان فرم، یک تصمیم عملی برای ارتباط‌های آینده یادداشت کنید؛ مثلاً: «در فعالیت‌های بعد، هنگام بازی گروهی به کودک فرصت تصمیم‌گیری می‌دهم تا حس کنترل بیشتری داشته باشد.»

۵- **گفت‌وگوی گروهی با همکاران:** به اشتراک گذاشتن تجربه‌ها در جلسه‌های گروهی باعث می‌شود دیدگاه‌های متنوع‌تری درباره نحوه ارتباط با کودکان به دست آورید و تجربه خود را غنی‌تر کنید.

استفاده مؤثر از این ابزار نیازمند نظم، صداقت و حساسیت اخلاقی است. نوشتن در فرم باید کوتاه اما منظم باشد تا فرصت اندیشیدن از بین نرود. در هنگام توصیف موقعیت، قضاوت و برچسب‌زنی را کنار بگذارید و تنها آنچه واقعاً رخ داده است بنویسید. اطلاعات مربوط به کودکان باید محرمانه باقی بماند و هر یادداشت بازتابی در نهایت باید به اقدامی عملی و بهبود ارتباط مربی - کودک منجر شود، نه صرفاً نوشتن.

یک نمونه عملی از فرم تأمل مربی در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱- نمونه عملی از ابزار تأمل مربی

عنوان بخش	محتوای نمونه
کودک منتخب	پارسا - ۵ ساله؛ هنگام نقاشی معمولاً زود خسته می‌شود و کار را نیمه‌کاره رها می‌کند.
شرح موقعیت	در زمان فعالیت هنری، پارسا چند خط کشید و مداد را کنار گذاشت. کنارش نشستیم و گفتیم: به نظرم داری ایده جالبی شروع می‌کنی، دوست داری با هم ادامه بدیم؟ لبخند زد و دوباره مداد را برداشت. چند دقیقه بعد، خودش طرح را کامل کرد و گفت: تمومش کردم!
احساس مربی	در ابتدا کمی ناامید بودم که باز هم نقاشی را رها کند، اما وقتی دیدم با گفت‌وگوی آرام برمی‌گردد، احساس خوشحالی و رضایت کردم. فهمیدم که پارسا برای ادامه کار به تشویق آرام و همراهی من نیاز دارد و نه به فشار یا اصرار برای تمام کردن نقاشی.
درک احساس کودک	به نظر می‌رسید نیاز داشت احساس کند کارش ارزش دارد و کسی به تلاشش توجه می‌کند.
یادگیری و گام بعدی	تصمیم گرفتیم در فعالیت‌های بعدی، هر بار که او شروع می‌کند، با تشویق‌های کوتاه، حضورم را نشان دهم تا انگیزه‌اش حفظ شود.

استفاده مؤثر از این ابزار نیازمند نظم، صداقت و حساسیت اخلاقی است. نوشتن در فرم باید کوتاه اما منظم باشد تا فرصت اندیشیدن از بین نرود. در هنگام توصیف موقعیت، قضاوت و برچسب‌زنی را کنار بگذارید و تنها آنچه واقعاً رخ داده است بنویسید. اطلاعات مربوط به کودکان باید محرمانه باقی بماند و هر یادداشت بازتابی در نهایت باید به اقدامی عملی و بهبود ارتباط مربی - کودک منجر شود، نه صرفاً نوشتن.

نکته

فعالیت ۲۰: با هماهنگی هنرآموز خود از یک مرکز پیش از دبستان بازدید کنید و فعالیت زیر را انجام دهید. گزارش تجربیات و نتایج خود را در کلاس گزارش دهید:

گزارش دهید

- ۱ یک کودک را برای تمرکز انتخاب کنید.
- ۲ در یکی از فعالیت‌های روزمره مانند بازی آزاد، میان‌وعده یا کار گروهی، پنج دقیقه با او تعامل کوتاه و معناداری داشته باشید و بر ارتباط با او تمرکز کنید.
- ۳ فرم تأمل مربی را تکمیل کنید: چه اتفاقی رخ داد، احساس و واکنش خودتان چگونه بود، کودک چه احساسی داشت و چه نیازی نشان داد و چه اقدام عملی برای تعامل‌های بعدی پیشنهاد می‌کنید.

تمرین کنید

- ۱ با مقایسه راهبردهای نه‌گانه، گزارشی از آن در کلاس ارائه دهید.
- ۲ منابع علمی درباره نظریه‌های مربوط به راهبردهای ارتباط بین مربی و کودک را گردآوری کنید و یافته‌های اصلی خود را در قالب یک گزارش ارائه دهید.
- ۳ برای مربیان یک فهرست واری طرحی کنید تا به کمک آن بتوانند میزان و چگونگی به کارگیری راهبردهای نه‌گانه ارتباط با کودک را ثبت و ارزیابی کنند.
- ۴ نمونه عملی از ابزار تأمل مربی (TRT) را تهیه کنید.

خودارزیابی

پودمان ۱: پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک				واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط مربی با کودک	
مرحله ۳: به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه ارتباط مربی با کودک					
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۳ واحد یادگیری برقراری ارتباط مربی با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.					
ردیف	مورد				
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی از راهبردهای نه‌گانه ارائه شده در کتاب ارائه دهید؟				
۲	تا چه حد می‌توانید راهبردهای نه‌گانه ارائه شده در کتاب را در یک مرکز پیش از دبستان و در کار با کودکان اجرا کنید؟				
۳	تا چه حد می‌توانید یک فهرست واری کاربردی برای مربیان طراحی کنید تا میزان اجرای نه راهبرد ارتباطی خود را ثبت و ارزیابی کنند؟				
۴	تا چه حد می‌توانید از ابزار تأمل مربی (TRT) برای افزایش مهارت‌های ارتباطی خود با کودک استفاده کنید؟				
۵	تا چه حد می‌توانید در مورد یک کودک با استفاده از ابزار تأمل مربی (TRT)، یک نمونه عملی ارائه دهید؟				

ارزشیابی شایستگی برقراری ارتباط مری با کودک

نام و نام خانوادگی		شماره ملی		تاریخ ارزشیابی:	
کد حرفه	۵۳۱۱۱۲	حرفه	مری یار پیش از دبستان	کد پیمانه/پودمان	۵۳۱۱۱۲۰۳۱
کد وظیفه شغل	۵۳۱۱۱۲۰۳	وظیفه شغل	پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	سطح صلاحیت	۲
کد کار	۵۳۱۱۱۲۰۳۱۲	کار	پرورش مهارت‌های ارتباطی با کودک واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط مری با کودک	سطح شایستگی	تسلط

ردیف	مراحل کار	شرایط انجام کار (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/دآوری/نمره‌دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده
۱	توسعه شناخت ارتباط مری با کودک	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، مواد مصرفی و رایانه زمان: ۲۰ دقیقه مکان: مرکز آزمون استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش بر اساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط مری با کودک	۳	
				ارائه گزارش بر اساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط مری با کودک	۲	
				ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط مری با کودک	۱	
۲	توسعه شناخت عوامل مؤثر بر ارتباط مری با کودک	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش بر اساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه عوامل مؤثر بر ارتباط مری با کودک	۳	
				ارائه گزارش بر اساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه عوامل مؤثر بر ارتباط مری با کودک	۲	
				ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه عوامل مؤثر بر ارتباط مری با کودک	۱	
۳	به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه ارتباط مری با کودک	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش بر اساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه ارتباط مری با کودک	۳	
				طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه ارتباط مری با کودک براساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مری و مری یار، مکان، زمان، ابزار موردنیاز، روش کار	۲	
				ارائه گزارش بر اساس حد اقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه ارتباط مری با کودک	۱	
	شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:	شایستگی‌های غیر فنی: (N51) اجتماعی بودن، (N58) مذاکره، (N57) آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت‌ها بهداشت: رعایت موارد بهداشتی توجهات زیست محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن هنگام انجام فعالیت‌ها، به حداقل رساندن دور ریزها نگرش: احترام به حقوق کودکان پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - توجه به نیازهای کودکان	مشاهده، آزمون عملکردی	احترام به حقوق کودکان - پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - توجه به نیازهای کودکان - به حداقل رساندن دور ریزها - پوشیدن روبوش	۲	
				احترام به حقوق کودکان - پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - پوشیدن روبوش	۱	

☐ بلی

☐ خیر

ارزشیابی کار (شایستگی انجام کار)

توضیحات:

۱- معیار شایستگی انجام کار:

- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱ و ۳ (مراحل بحرانی)

- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش

- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل کار

۲- تعریف سطوح شایستگی: صرف نظر از اینکه یک تکلیف کاری در چه سطحی از صلاحیت حرفه‌ای انجام می‌شود، در هر محیط کاری ممکن است انجام هر کار با کیفیت مشخصی مورد انتظار باشد. سطح شایستگی انجام کار، معیار اساسی ارزشیابی است.

مهارت (سطح سه): ماهر و قادر به آموزش و هدایت دیگران، توانایی برنامه‌ریزی و تحلیل، پاسخ‌گویی در برابر کارهای خود، سروکار داشتن با سطح وسیعی از کارها و فعالیت‌ها

تسلط (سطح چهار): خبرگی در انجام کار و آموزش دیگران، ایجاد نوآوری، سازگاری، عیب‌یابی، هدایت و راهنمایی دیگران.

پودمان دوم

پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک

«مشارکت زمانی شکل می‌گیرد که کودکان نه فقط در کنار هم، بلکه «با هم» فکر می‌کنند، تصمیم می‌گیرند و عمل می‌کنند».

واحد یادگیری ۱: توسعه مهارت‌های مشارکتی کودک با کودک

واحد یادگیری ۲: توسعه مهارت‌های مشارکتی مربی با کودک

واحد یادگیری ۱: توسعه مهارت‌های مشارکتی کودک با کودک

مقدمه

مشارکت کودکان با همسالان به بهبود مهارت‌های اجتماعی آنها کمک می‌کند. همچنین باعث می‌شود اعتماد به نفس آنها افزایش یافته، مهارت‌های کار گروهی آنها توسعه یابد و در آینده عملکرد اجتماعی مناسب‌تری از خود نشان دهند. این واحد یادگیری به توسعه مهارت‌های مشارکت با همسالان در اوان کودکی اختصاص دارد. ابتدا تعریف مشارکت با همسالان، ابعاد آن و تفاوت آن با مفاهیم مرتبط معرفی و اهمیت آن بررسی می‌شود. همچنین مراحل رشد کودکان در مشارکت با همسالان و تفاوت‌های فردی آنها در این مهارت معرفی می‌گردد. در ادامه، مبانی نظری و شیوه‌های اجرای راهبردهای توسعه مشارکت با همسالان ارائه می‌شود.

مطالعه این واحد یادگیری به هنرجویان به عنوان مربیان آینده کمک می‌کند تا مشارکت مؤثر کودکان را پرورش دهند و محیط یادگیری تعاملی و حمایت‌گری ایجاد کنند که هر کودک بتواند مهارت‌های مشارکت با همسالان را تجربه و تمرین کند و با انجام فعالیت‌های ارائه شده، مهارت‌های عملی لازم را در این زمینه کسب کنند.

استاندارد عملکرد

توسعه مهارت‌های مشارکتی کودک با کودک از طریق توسعه شناخت مشارکت کودک با همسالان، توسعه شناخت فرایند رشد مشارکت کودک با همسالان و به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه مشارکت کودک با همسالان بر اساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛

شایستگی‌های فنی

- ۱ توسعه شناخت مشارکت کودک با همسالان
- ۲ توسعه شناخت فرایند رشد مشارکت کودک با همسالان
- ۳ به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه مشارکت کودک با همسالان

شایستگی‌های غیر فنی

- ۱ مسئولیت‌پذیری
- ۲ اجتماعی بودن
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

۱- هدف توانمندسازی: مشارکت کودک با همسالان در اوان کودکی را توضیح دهد.

مشارکت کودک با همسالان

گفت و گو کنید

فعالیت ۱: گروه‌های کلاسی، درباره سؤال زیر با هم گفت‌وگو کنید. سپس نکات و تفاوت‌هایی که شناسایی کرده‌اید را با هم کلاسی‌های خود به اشتراک بگذارید:
«ارتباط با همسالان با مشارکت با همسالان چه تفاوتی دارد؟»

شکل ۱- مشارکت با همسالان در اوان کودکی

تعریف: مشارکت کودک با همسالان فرایندی است که در آن کودکان با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و توانایی‌های خود برای اشتراک اطلاعات و مهارت‌ها، حل مسائل، یادگیری متقابل و تقویت رفتارهای هم‌یارانه را به کار می‌گیرند تا به یک هدف جمعی دست یابند.

به بیان دیگر، مشارکت زمانی شکل می‌گیرد که کودکان نه فقط در کنار هم، بلکه «با هم» فکر می‌کنند، تصمیم می‌گیرند و عمل می‌کنند (شکل ۱).

نکته مهم دیگر این است که برای درک واقعی مشارکت، توجه به فرایند تعامل اهمیت بیشتری نسبت به تمرکز صرف بر محصول نهایی دارد، زیرا این فرایند نشان می‌دهد کودکان چگونه ایده‌ها را با هم در میان می‌گذارند، نقش‌ها را تنظیم می‌کنند، با اختلاف نظرها مواجه می‌شوند و از طریق گفت‌وگو به راه حل مشترک می‌رسند. برای مثال، زمانی که چند کودک تصمیم می‌گیرند یک فعالیت گروهی را اجرا کنند، ابتدا درباره

شکل ۲- یادگیری متقابل و مسئولیت مشترک در مشارکت کودکان

هدف آن با هم صحبت می‌کنند، پیشنهادهای متفاوت می‌دهند، بر سر نقش‌ها و شیوه انجام کار به توافق می‌رسند، در طول فعالیت به یکدیگر کمک می‌کنند و در صورت بروز مشکل، با تبادل نظر و حمایت متقابل راه حل مناسبی پیدا می‌کنند. در این موقعیت، آنچه مشارکت را شکل می‌دهد نه صرفاً نتیجه نهایی فعالیت، بلکه فرایند تعامل، یادگیری متقابل و مسئولیت مشترکی است که در جریان کار میان کودکان پدید می‌آید (شکل ۲).

ابعاد مشارکت کودک با همسالان

بازی کنید

فعالیت ۲: کلاس به دو گروه تقسیم شود. به هر گروه، ده دقیقه زمان بدهید تا یک برنامه جذاب برای ارائه مقابل گروه دیگر تهیه کنند. موضوع آن می‌تواند ورزشی، هواشناسی، خبر، شعر و... باشد. همه اعضای گروه باید اجرای قسمتی از برنامه را برعهده داشته باشند. بعد از انجام فعالیت به سؤالات زیر پاسخ دهید:
(الف) چه احساسی دارید زمانی که عضو گروه هستید؟
(ب) هر عضو چه نقشی در ارائه بهتر برنامه داشت؟
(ج) نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

مشارکت کودکان با همسالان فرایندی چندبُعدی است که ابعاد مختلف آن در نمودار ۱ به صورت یکپارچه و در ارتباط با یکدیگر نمایش داده شده است.

نمودار ۱- ابعاد چهارگانه مشارکت کودک با همسالان

۱- دستیابی به هدف مشترک: کودکان در قالب مشارکت، حول یک هدف مشخص و معنادار با یکدیگر فعالیت می‌کنند. وجود هدف مشترک باعث می‌شود تعامل‌ها بین کودکان جهت‌دار شود و هر کودک بتواند نقش خود را در تحقق نتیجه ایفا کند. برای مثال، چند کودک تصمیم می‌گیرند برای کلاس خود یک نمایش کوتاه اجرا کنند؛ آنها درباره داستان نمایش گفت‌وگو می‌کنند، نقش‌ها را میان خود تقسیم می‌کنند، ترتیب اجرا را مشخص می‌کنند و با هماهنگی یکدیگر تلاش می‌کنند نمایش را به‌طور کامل و موفق اجرا کنند.

۲- ارتباط فعال: ارتباط زیربنای مشارکت است و بدون آن مشارکت امکان‌پذیر نیست. کودکان از مهارت‌های کلامی مانند گفت‌وگو، پرسش و پاسخ و مهارت‌های غیرکلامی مانند نگاه، اشاره یا حرکات بدنی برای هماهنگ‌سازی فعالیت‌ها و فهم متقابل استفاده می‌کنند. برای مثال، در هنگام بازی برای ساخت یک قلعه، کودکی پیشنهاد می‌دهد دیوار قلعه بلندتر شود و دیگری پاسخ می‌دهد که ابتدا پایه را مستحکم کنیم. این گفت‌وگو به تحقق هدف مشترک کمک می‌کند.

تمرین کنید

فعالیت ۳: در گروه‌های کلاسی داستان زیر با نام «خشم و مهربانی» را به‌صورت نمایش با مشخص کردن نقش هر کدام در کلاس اجرا کنید. برای هر نقش ماسک مناسب را درست کنید.

یک روز باد و خورشید بر سر این که کدامیک قوی‌تر هستند با هم گفت‌وگو می‌کردند. در نهایت تصمیم گرفتند با هم مسابقه بدهند تا ببینند کدام قوی‌تر است؟

مردی از نزدیکی آنها می‌گذشت. خورشید گفت: «بیا ببینیم کدام یک از ما می‌تواند کت این را از تنش بیرون بیاورد؟» باد قبول کرد و قرار شد باد اول قدرت خود را آزمایش کند. باد با همه قدرتش وزید و وزید. اما مرد نه تنها کتش را بیرون نیاورد که کتش را محکم به خود پیچید.

حال نوبت خورشید بود که قدرت خود را امتحان کند. خورشید قدرتش را جمع کرد و شروع به تابیدن کرد. خورشید با مهربانی آن قدر تابید و تابید تا مرد گرمش شد و کتش را بیرون آورد. خورشید به باد گفت: «دوست من! به جای آن که به زور بخواهی اهالی زمین و آسمان را تحت تسلط خودت درآوری، باید تلاش کنی تا با مهربانی کردن به دیگران بر قلب‌های آنها تسلط پیدا کنی».

بعد از اجرای نمایش، نقش دستیابی به هدف مشترک و ارتباط فعال را در این فعالیت مشارکتی مشخص کنید.

۳- مهارت‌های همیارانه و اجتماعی: این بعد شامل رفتارهایی مانند اشتراک منابع، نوبت‌دهی، کمک به دیگران و تشویق یکدیگر است که همکاری و حمایت متقابل را تقویت می‌کنند. برای مثال، کودکی ابزار کمکی را در اختیار کودک دیگر می‌گذارد تا انجام فعالیت گروهی راحت‌تر شود، یا در بازی، نوبت‌ها را رعایت می‌کند تا همه کودکان بتوانند مشارکت کنند.

۴- تبادل دانش و یادگیری متقابل: در جریان مشارکت، کودکان مهارت‌ها، اطلاعات و تجربیات خود را به اشتراک می‌گذارند و هم‌زمان از هم یاد می‌گیرند. این فرایند، کیفیت مشارکت و یادگیری گروهی را عمیق‌تر می‌کند. برای مثال، یک کودک نحوه کشیدن چرخ دوچرخه اسباب‌بازی را به دیگری آموزش می‌دهد و کودک

دیگر راهنمایی خود را برای بهبود کار ارائه می‌کند، در نتیجه هر دو کودک هم یاد می‌گیرند و هم می‌آموزانند.

۵- داشتن ذهنیت برد - برد: تلاش برای دستیابی به راه‌حلی که منافع و دیدگاه‌های طرف‌های مختلف را تا حد امکان تأمین کند، یکی از پایه‌های اساسی منطق حاکم بر مشارکت است، مثلاً اگر مدیر یک کارخانه فقط به دنبال نفع کوتاه مدت خود باشد، محصولی بی‌کیفیت تولید می‌کند اما اگر ذهنیت برد - برد و بلند مدت داشته باشد، به دنبال ارائه محصولی با دوام و با کیفیت خواهد بود که هم خریدار سود ببرد و هم خودش سود کند.

تمرین کنید

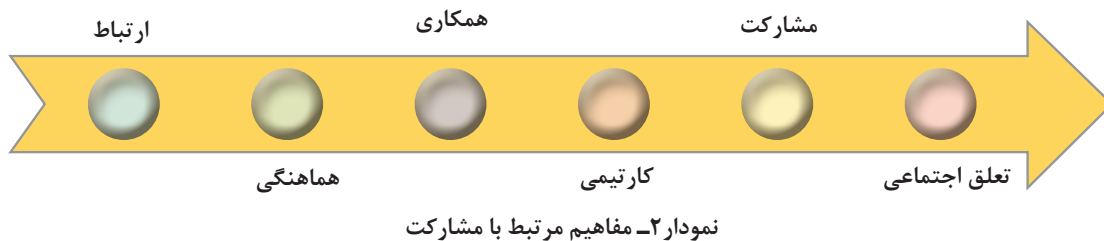

فعالیت ۴: نمونه‌هایی از رفتار کودکان در موقعیت‌های مختلف مشارکتی در جدول زیر آورده شده است. هر نمونه رفتار را با دقت بخوانید و مشخص کنید این رفتار بیشتر به کدام بُعد از مشارکت کودکان با همسالان اشاره دارد. پاسخ‌های خود را در ستون آخر جدول ثبت کنید.

نمونه رفتار کودک	بُعد مشارکت
کودکی ابزار مورد نیاز دوستش را در اختیار او می‌گذارد و منتظر نوبت خود می‌ماند تا فعالیت گروهی ادامه پیدا کند.	
کودکی پیشنهاد می‌دهد دیوار برج بلندتر شود و دوست او پاسخ می‌دهد که ابتدا پایه را محکم‌تر بسازند و با نگاه و اشاره کار را هماهنگ می‌کنند.	
چند کودک تصمیم می‌گیرند با چوب بستنی، یک پل بسازند تا ماشین‌ها از روی آن عبور کنند و درباره شکل و اندازه پل با هم به توافق می‌رسند.	
یک کودک نحوه چیدن قطعات را به همسال خود نشان می‌دهد و کودک دیگر پیشنهاد می‌دهد چگونه سازه را محکم‌تر کنند.	

مقایسه مشارکت با دیگر مفاهیم مرتبط

ارتباط با همسالان، هماهنگی^۱، همکاری^۲، کار تیمی^۳، مشارکت با همسالان و احساس تعلق اجتماعی^۴، مفاهیمی مرتبط اما متفاوت در تجربه‌های اجتماعی کودکانند که هر یک سطح متفاوتی از تعامل و درگیری اجتماعی-شناختی را نمایان می‌سازند. نمودار^۲، ارتباط این مفاهیم را نشان می‌دهد^۵.

■ **ارتباط با همسالان:** این ارتباط، بنیادی‌ترین سطح این پیوستار است و به هر نوع تبادل کلامی و غیرکلامی میان کودکان اشاره دارد؛ مانند صحبت کردن، نگاه کردن، تقلید یا واکنش هیجانی به دیگری، حتی زمانی که هدف مشترک مشخصی وجود ندارد. برای مثال، وقتی کودکی لبخند دوستش را می‌بیند و لبخند می‌زند، یا حرکت او را در بازی تقلید می‌کند، نوعی ارتباط همسالان شکل گرفته است. این سطح، پیش‌نیاز همه تعاملات اجتماعی بعدی است، اما به تنهایی الزاماً به کار جمعی منجر نمی‌شود.

۱- Coordination

۲- Cooperation

۳- Team Work

۴- Sense of Community

۵- این مفاهیم ابعاد متفاوت تعامل اجتماعی هستند و مراحل سلسله مراتبی رشد اجتماعی کودک نیست.

■ **هماهنگی:** در سطحی بالاتر، هماهنگی قرار دارد؛ وضعیتی که در آن فعالیت گروهی با هدایت یا سازمان‌دهی یک کودک یا بزرگسال پیش می‌رود و دیگران از او پیروی می‌کنند. برای نمونه، وقتی یک کودک می‌گوید «تو بلوک‌ها را بده، من می‌چینم» و بقیه طبق همین دستور عمل می‌کنند، فعالیت هماهنگ است، اما هنوز تصمیم‌گیری و معناپردازی مشترک به‌طور کامل شکل نگرفته است.

■ **همکاری:** بر بستر ارتباط و هماهنگی، همکاری شکل می‌گیرد. همکاری به موقعیتی اشاره دارد که کودکان برای انجام یک فعالیت مشترک، وظایف را به‌صورت ساده میان خود تقسیم می‌کنند و هر کودک بخشی از کار را انجام می‌دهد. برای مثال، در نقاشی گروهی، یکی رنگ‌آمیزی می‌کند و دیگری کاغذها را جمع می‌کند. در این حالت، کودکان با هم تعامل دارند و منتظر نوبت می‌مانند، اما تمرکز اصلی بر انجام وظیفه است، نه لزوماً گفت‌وگو درباره چگونگی یا چرایی فعالیت (شکل ۳).

شکل ۳- همکاری کودکان در مرکز پیش‌ازدبستان

■ **کار تیمی:** کار تیمی شکلی سازمان‌یافته‌تر از کار جمعی است که در آن نقش‌ها و مسئولیت‌ها مشخص‌تر تعریف می‌شوند و گروه برای دستیابی به هدفی نسبتاً از پیش تعیین‌شده تلاش می‌کند. برای نمونه، هنگام آماده‌سازی یک نمایش ساده، یک کودک مسئول صحنه، کودک دیگر بازیگر و کودک سوم مسئول جمع کردن وسایل است. در این حالت، موفقیت فعالیت بیش از هر چیز به اجرای درست نقش‌ها و هماهنگی میان آنها وابسته است.

■ **مشارکت:** در مقابل، مشارکت با همسالان سطحی پیشرفته‌تر و عمیق‌تر از این اشکال تعامل اجتماعی به شمار می‌آید. مشارکت فرایندی است که در آن کودکان با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و توانایی‌های خود برای اشتراک اطلاعات و مهارت‌ها، حل مشترک مسائل، یادگیری متقابل و تقویت رفتارهای همیارانه را به کار می‌گیرند تا به یک هدف جمعی دست یابند. در این فرایند، کودکان نه تنها در اجرای فعالیت، بلکه در شکل‌دهی به هدف، مسیر و معنای آن نقش فعال دارند و تصمیم‌گیری‌ها عمدتاً از طریق گفت‌وگو، مذاکره و تبادل نظر انجام می‌شود. برای مثال، زمانی که چند کودک در یک بازی نمایشی دور هم جمع می‌شوند، درباره این که بازی درباره چه باشد، هر کدام چه نقشی داشته باشند و بازی چگونه پیش برود با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند و در نهایت به توافق می‌رسند، مشارکت واقعی شکل گرفته است. در این موقعیت، کودکان به‌طور برابر در تصمیم‌گیری سهیم‌اند و از یکدیگر یاد می‌گیرند (شکل ۴).

شکل ۴- کار تیمی و مشارکت کودکان

■ **تعلق اجتماعی:** تداوم چنین تجربه‌های مشارکتی باکیفیت، به شکل‌گیری احساس تعلق اجتماعی می‌انجامد؛ وضعیتی که در آن کودک خود را عضوی ارزشمند از گروه می‌داند، به دیگران احساس تعلق دارد و مسئولیت‌پذیری و حمایت متقابل را تجربه می‌کند. برای مثال، وقتی کودکان به‌طور خودجوش از دوست ناراحت‌شان حمایت می‌کنند یا از قوانین نانوشته گروه مراقبت می‌کنند، نشانه‌های احساس تعلق دیده می‌شود.

ارتباط، پایه همه تعاملات است؛ هماهنگی، نظم اولیه فعالیت را ایجاد می‌کند؛ همکاری و کار تیمی امکان انجام کار مشترک را فراهم می‌آورند؛ در صورتی که مشارکت، عمق اجتماعی و شناختی تعامل را افزایش می‌دهد و احساس تعلق اجتماعی، پیامد پایدار و تربیتی این روابط معنادار در گروه همسالان است.

نکته

بازدید کنید

فعالیت ۵: کلاس به دو گروه تقسیم شود. یک گروه روی صندلی بنشینند و یک گروه بایستند و موسیقی پخش شود. گروه روی صندلی باید در زمان پخش موسیقی، ضمن حفظ صندلی با روش‌های متفاوت اعضای ایستاده را به اعضای نشسته اضافه کنند: الف) قبل از پخش موسیقی اعضای هر گروه می‌توانند با هم درباره روش‌های اضافه کردن اعضای ایستاده گفت‌وگو کنند. ب) اعضای ایستاده می‌توانند هر روشی را قبول نکنند.

بعد از پایان بازی، به سؤالات زیر پاسخ دهید:

۱ آیا به کسی کمک کرده‌اید؟ چگونه؟

۲ هدف شما در گروه چه بود؟

تمرین کنید

فعالیت ۶: با هماهنگی با هنرآموز خود، در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، حداقل یک ساعت بازی گروهی کودکان را با دقت مشاهده کنید و موارد زیر را انجام دهید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید: الف) نشانه‌های هر یک از مفاهیم ارتباط، هماهنگی، همکاری، کار تیمی، مشارکت و احساس تعلق را شناسایی و یادداشت کنید. ب) یافته‌های خود را با هم‌کلاسی‌های خود مقایسه کنید.

بیشتر بدانید

هرچند تمرکز بخش حاضر کتاب بر «مشارکت کودکان با همسالان» است اما در تجربه‌های واقعی در مراکز پیش از دبستان، کودکان ممکن است از ارتباط ساده وارد همکاری شوند و سپس به مشارکت برسند، یا این سطوح به‌صورت هم‌زمان در یک فعالیت دیده شوند. به همین دلیل، در این کتاب، مرزهای مفهومی این دسته‌بندی‌ها کمرنگ می‌شود و در صورت نیاز، به ارتباط، همکاری، هماهنگی، کار تیمی و تعلق اجتماعی نیز به‌صورت تلفیقی پرداخته خواهد شد زیرا در عمل، رشد مشارکت کودکان بدون توجه به این پیوندهای مفهومی ممکن نیست.

۲- هدف توانمندسازی: گزارشی از مشارکت کودک با همسالان در کودکی ارائه کند.

اهمیت مشارکت کودک با همسالان

بازی کنید

فعالیت ۷: در گروه‌های کلاسی، به تعداد اعضای گروه، توپ بادکنکی با رنگ مشخص تهیه کنید و روی هر بادکنک، نام یکی از اعضای گروه را یادداشت کنید. سپس همه توپ‌ها را در فضایی قرار دهید. هر عضو گروه، توپ مربوط به خود را پیدا کند و همه توپ‌های مربوط به هر گروه در یک‌جا جمع شود. بعد از انجام بازی در مورد نقش مشارکت اعضای گروه در موفقیت گروه گفت‌وگو کنید و نظرات خود را در کلاس ارائه دهید.

مشارکت با همسالان یکی از مهارت‌های مهمی است که در محیط‌های مراکز پیش از دبستان بیشترین رشد را دارد، زیرا کودکان بخش قابل توجهی از زمان خود را در کنار همسالان و تحت راهنمایی مربیان می‌گذرانند. نمودار زیر، شش جنبه اصلی اهمیت مشارکت کودکان با همسالان را نشان می‌دهد.

نمودار ۳- اهمیت مشارکت با همسالان در اوان کودکی

۱- تقویت مهارت‌های اجتماعی و همیاری: در فعالیت‌های مشارکتی، کودکان یاد می‌گیرند چگونه نقش‌ها

شکل ۵- تقویت مهارت‌های اجتماعی و همیاری

و مسئولیت‌های خود را با دیگران هماهنگ کنند، به نظرات دیگران توجه داشته باشند و در تصمیم‌گیری‌های جمعی مشارکت فعال داشته باشند. این فرایند باعث تقویت همکاری، همدلی و رفتارهای حمایت‌گرانه می‌شود و به آنها کمک می‌کند در محیط‌های گروهی اعتماد به نفس پیدا کنند. برای مثال وقتی چند کودک با هم کیک می‌پزند، یاد می‌گیرند مواد را با یکدیگر تقسیم کنند، مراحل کار را هماهنگ پیش ببرند، به پیشنهادهای هم گوش دهند و با همکاری به نتیجه‌ای مشترک برسند (شکل ۵).

۲- رشد حل مسئله و تفکر انتقادی: مشارکت کودکان در فعالیت‌های گروهی آنها را به تحلیل ایده‌ها و بررسی راهکارهای مختلف وادار می‌کند و باعث تقویت توانایی حل مسئله جمعی و تصمیم‌گیری مشترک می‌شود. برای نمونه، گروهی از کودکان تصمیم می‌گیرند یک نقاشی گروهی بکشند؛ آنها درباره موضوع و ترکیب رنگ‌ها گفت‌وگو می‌کنند، ایده‌های خود را مطرح می‌کنند و پس از گفت‌وگو بهترین طرح گروهی را انتخاب و اجرا می‌کنند.

شکل ۶- مهارت زبانی و ارتباطی

۳- پرورش مهارت‌های زبانی و ارتباطی: مشارکت فعال مستلزم گفت‌وگو، پرسشگری و ارائه بازخورد است و این فعالیت‌ها باعث تقویت مهارت‌های زبانی و توانایی بیان افکار و احساسات می‌شود. در یک پروژه گروهی، کودکانی که مسئولیت‌های خود را توضیح می‌دهند و درباره روش انجام فعالیت گفت‌وگو می‌کنند، توانایی بیان ایده‌ها و هماهنگی نظرات خود با دیگران را تمرین می‌کنند (شکل ۶).

شکل ۷- ایجاد حس تعلق و ارزشمندی

۴- ایجاد حس تعلق و ارزشمندی: فعالیت‌های مشارکتی به کودکان کمک می‌کند خود را عضو ارزشمند از گروه ببینند و احساس کنند نقش آنها برای موفقیت گروه اهمیت دارد. برای مثال، کودکی که در بازی گروهی به دوست ناراحتش کمک می‌کند یا نقش فعالی در اجرای یک فعالیت دارد، درمی‌یابد که همکاری و حمایت متقابل ارزشمند است و می‌تواند تأثیرگذار باشد (شکل ۷).

۵- پایه‌گذاری یادگیری مشارکتی برای مدرسه و زندگی آینده: مشارکت کودکان با همسالان، زیربنای شکل‌گیری یادگیری مشارکتی^۱ در مدرسه و موقعیت‌های واقعی زندگی است. کودک در تجربه‌های مشارکتی می‌آموزد که یادگیری فقط یک فعالیت فردی نیست، بلکه نتیجه همکاری، هماهنگی و مسئولیت‌پذیری جمعی است. زمانی که کودکان برای رسیدن به یک هدف مشترک با یکدیگر کار می‌کنند، یاد می‌گیرند نقش خود را در گروه بشناسند، به تصمیم‌های جمعی پایبند باشند و برای موفقیت گروه تلاش کنند.

۱- Collaborative Learning

۶- تقویت مدیریت رفتار و هیجان: مشارکت واقعی با همسالان تنها به انجام یک فعالیت مشترک محدود نمی‌شود. کودک در جریان فعالیت گروهی یاد می‌گیرد چگونه رفتار و هیجانات خود را با شرایط گروه هماهنگ کند. در موقعیت‌های مشارکتی، کودکان با انتظار، اختلاف نظر، شکست یا موفقیت روبه‌رو می‌شوند

شکل ۸- تقویت مدیریت رفتار و هیجان

و می‌آموزند خشم، ناامیدی یا هیجان را به شیوه‌ای مناسب ابراز کنند و به جای پرخاشگری یا کناره‌گیری، شیوه‌های مسئولانه و مشارکتی برای رفتار خود برگزینند.

در یک بازی گروهی که نوبت استفاده از ابزار بین کودکان تقسیم می‌شود، هر کودک می‌آموزد منتظر بماند، خواسته خود را بیان کند و به تصمیم گروه احترام بگذارد (شکل ۸).

فعالیت ۸: با چند مربی پیش از دبستان درباره اهمیت مشارکت کودکان با همسالان مصاحبه کنید و پاسخ‌ها را یادداشت کنید. در گروه‌های کلاسی:

(الف) یافته‌ها را بررسی و با مطالب این بخش مقایسه کنید.

(ب) نکات کلیدی و ایده‌های جدید را با کلاس به اشتراک بگذارید.

(ج) درباره تشابه‌ها و تفاوت‌ها گفت‌وگو کنید.

(د) نتیجه را به صورت گزارش ارائه دهید.

گزارش دهید

تمرین کنید

- در مورد ابعاد مشارکت با همسالان، برای مربیان یک بروشور آموزشی طراحی کنید.
- درباره اهمیت مشارکت با همسالان در اوان کودکی یک گزارش در کلاس ارائه دهید.
- برای شش جنبه اصلی اهمیت مشارکت کودکان با همسالان نمونه‌هایی از رفتارهای مشارکتی کودکان ارائه دهید.
- نموداری تصویری برای مفاهیم مرتبط با مشارکت ارائه دهید.

خودارزیابی

پودمان ۲: پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک مرحله ۱: توسعه شناخت مشارکت کودک با همسالان				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۱ واحد یادگیری توسعه مهارت‌های مشارکتی کودک با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید در مورد ابعاد مشارکت کودک با همسالان، برای مربیان یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید درباره ابعاد مشارکت کودک با همسالان یک گزارش ارائه دهید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید برای شش جنبه اصلی اهمیت مشارکت کودک با همسالان نمونه‌های از رفتاری مشارکتی کودکان ارائه دهید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید نموداری تصویری برای مفاهیم مرتبط با مشارکت ارائه دهید؟			

۳- هدف توانمندسازی: مراحل رشد مشارکت کودک با همسالان در کودکان را توضیح دهد.

تفاوت‌های فردی کودکان در مشارکت با همسالان

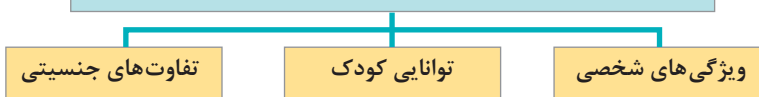
فعالیت ۹: شکل روبه‌رو را با دقت مشاهده کنید و سؤالات را پاسخ دهید:
«به نظر شما چرا برخی کودکان با همسالان خود راحت‌تر مشارکت و همکاری می‌کنند و برخی دیگر نه؟»
پاسخ‌های خود را یادداشت کنید و در کلاس درباره ایده‌ها و پاسخ‌ها گفت‌وگو کنید.

گفت و گو کنید

اگرچه مهارت مشارکت با همسالان در کودکان از یک مسیر رشدی و تحولی کم و بیش مشخصی پیروی می‌کند، اما تفاوت‌های فردی قابل توجهی بین کودکان وجود دارد. این تفاوت‌ها تنها با سن تقویمی کودک مرتبط نیستند، بلکه به ویژگی‌های شخصی، توانایی‌های او و تفاوت‌های جنسیتی نیز بستگی دارند (نمودار ۴).

تفاوت‌های فردی کودکان در مشارکت کودک با همسالان

نمودار ۴- تفاوت‌های فردی کودکان در مشارکت با همسالان

شکل ۹- ویژگی‌های شخصی کودک در مشارکت با همسالان

■ **ویژگی‌های شخصی کودک:** ویژگی‌های شخصی کودک نقش مهمی در چگونگی مشارکت او دارند. برخی کودکان فعال و اجتماعی هستند و به راحتی وارد بازی‌های گروهی می‌شوند، در حالی که برخی دیگر کم‌رو یا حساس‌ترند و برای مشارکت به زمان و حمایت بیشتری نیاز دارند. به عنوان مثال، در یک بازی ساخت قلعه با بلوک‌ها، ممکن است یک کودک به سرعت شروع به ساخت و همکاری با دیگران کند، در حالی که کودک دیگری برای شروع نیاز به تشویق مربی یا مشاهده رفتار دیگران داشته باشد. (شکل ۹).

■ **توانایی کودک:** توانایی کودک در فهم نیازها و رفتارهای همسالان نیز بر مشارکت او اثرگذار است. کودکانی که بهتر متوجه می‌شوند همسالان چه کاری انجام می‌دهند یا چه می‌خواهند، راحت‌تر در گفت‌وگوها و تصمیم‌گیری‌های گروهی مشارکت می‌کنند. برای نمونه، اگر چند کودک بخواهند با هم یک خانه از لگو بسازند، کودکی که متوجه می‌شود همسالش به قطعات خاصی نیاز دارد، می‌تواند آن قطعات را به او بدهد و در تصمیم‌گیری درباره چیدن قطعات مشارکت کند، در حالی که کودک دیگری که نیازهای همسالان را درک نمی‌کند ممکن است بدون هماهنگی قطعات را قرار دهد و باعث اختلال در بازی گروهی شود.

■ تفاوت‌های جنسیتی: پژوهش‌ها نشان می‌دهند که دختران معمولاً در سنین پیش از دبستان و اوایل

شکل ۱۰- تفاوت‌های جنسیتی کودکان در مشارکت با همسالان

دبستان تمایل بیشتری به همکاری و رعایت نوبت دارند و رفتارهای همیارانه‌شان برجسته‌تر است، در حالی که پسران گاهی تمایل دارند رقابتی‌تر رفتار کنند و برای مشارکت نیازمند راهنمایی و هدایت بیشتری هستند. برای مثال، در یک فعالیت گروهی، دختران ممکن است به صورت طبیعی به تقسیم مسئولیت‌ها و هماهنگی با همسالان بپردازند، در حالی که پسران ممکن است ابتدا به تکمیل بخش خود تمرکز کنند و نیاز داشته باشند تا مربی تقسیم نقش را یادآوری کند^۱ (شکل ۱۰).

فعالیت ۱۰: با هماهنگی هنرآموز خود از یک زمین بازی یا مرکز پیش‌ازدبستان بازدید کنید. در طول بازدید، نحوه مشارکت چند کودک را در فعالیت‌های گروهی مشاهده کنید. سپس توضیح دهید چگونه تفاوت‌های فردی بر شیوه مشارکت آنها تأثیر گذاشته است. گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

رشد مشارکت کودک با همسالان

فعالیت ۱۱: در گروه‌های کلاسی درباره سؤال زیر گفت‌وگو کنید. سپس نتایج گفت‌وگوی گروهی را در کلاس به اشتراک بگذارید و برداشت خود از شباهت‌ها و تفاوت‌ها را بیان کنید:
«با افزایش سن کودکان (از تولد تا شش‌سالگی)، چه تغییراتی در شیوه مشارکت آنها با همسالان ایجاد می‌شود؟»

گفت و گو کنید

مهارت مشارکت با همسالان یکی از مهارت‌های کلیدی اجتماعی و شناختی کودکان در سال‌های آغازین زندگی است. این مهارت از علاقه اولیه به حضور دیگران و مشاهده رفتار همسالان آغاز می‌شود و به تدریج به همکاری و مشارکت پیچیده، هدفمند و مستحکم در فعالیت‌های گروهی و یادگیری مشارکتی تبدیل می‌شود. مراحل اصلی رشد مهارت‌های مشارکتی با همسالان در کودکان در نمودار زیر نشان داده شده است.

نمودار ۵- مراحل اصلی رشد مهارت‌های مشارکتی کودک با همسالان

۴- هدف توانمندسازی: گزارشی از فرایند رشد مشارکت با همسالان در کودکان ارائه دهد.

مراحل رشد مشارکت کودک با همسالان

همان طور که در نمودار بالا مشاهده می‌شود مشارکت با همسالان در کودکان شامل پنج مرحله است که در جدول ۱ هر مرحله با ذکر سن تقریبی، ویژگی‌های کلیدی و مثالی به صورت خلاصه و مقایسه‌ای ارائه شده است.

۱- این تفاوت‌ها احتمالی و فردی هستند و بیانگر ویژگی‌های همه دختران یا پسران نمی‌باشند.

شکل ۱۱- علاقه اجتماعی اولیه (۶-۱۸ ماهگی) در کودکان

مرحله اول: علاقه اجتماعی اولیه (۶-۱۸ ماهگی): در این مرحله، کودکان شروع به شناسایی همسالان و توجه به حضور آنان در محیط می‌کنند و با لبخند، نگاه یا تقلید ساده از حرکات همسالان واکنش نشان می‌دهند، هرچند هنوز هیچ همکاری واقعی شکل نگرفته است (شکل ۱۱).

شکل ۱۲- تقلید متقابل و هماهنگی ابتدایی (۱۸-۲۴ ماهگی) در کودکان

مرحله دوم: تقلید متقابل و هماهنگی ابتدایی (۱۸-۲۴ ماهگی): بین ۱۸ تا ۲۴ ماهگی، فعالیت‌های مشارکتی ابتدایی با همسالان، عمدتاً بر پایه تقلید متقابل اعمال غیرکلامی مانند دویدن یا پریدن است و هماهنگی ساده‌ای بین اعمال آنها مشاهده می‌شود (شکل ۱۲).

شکل ۱۳- پاسخ‌دهی و تعامل آگاهانه با همسال (۲۴-۳۶ ماهگی) در کودکان

مرحله سوم: پاسخ‌دهی و تعامل آگاهانه با همسال (۲۴-۳۶ ماهگی): در این مرحله، کودکان رفتار و نیازهای همسالان خود را بهتر درک می‌کنند و شروع به تأثیرگذاری متقابل بر رفتار و اهداف یکدیگر می‌کنند. مشارکت آنها از بازی‌های تقلیدی و ساده به همکاری هدفمند و ابتدایی در تصمیم‌گیری‌های کوتاه‌مدت گروهی تبدیل می‌شود. در این مرحله، فعالیت‌ها، کوتاه‌مدت و ساده هستند و تمرکز اصلی بر پاسخ‌دهی به رفتار همسال و هماهنگی اولیه است (شکل ۱۳).

شکل ۱۴- هماهنگی نقش‌ها و آغاز مشارکت هدفمند (۳-۴ سالگی) در کودکان

مرحله چهارم: هماهنگی نقش‌ها و آغاز مشارکت هدفمند (۳-۴ سالگی): در این مرحله کودکان قادرند در تصمیم‌گیری گروهی ساده شرکت کنند و مسئولیت‌های مشخص بر عهده بگیرند، اما هنوز سطح پیچیدگی شناختی - اجتماعی مرحله پنجم را ندارد. برای نمونه، سه کودک در ساخت یک قلعه با بلوک‌ها نقش‌های متفاوتی دارند: یکی دیوارها را می‌چیند، یکی برج‌ها را می‌سازد و دیگری بلوک‌ها را مرتب می‌کند و همه مراحل را با گفت‌وگو و توافق پیش می‌برند تا به هدف مشترک برسند (شکل ۱۴).

شکل ۱۵- مشارکت پیچیده با همسالان (۴-۶ سالگی)

مرحله پنجم: مشارکت پیچیده با همسالان (۴-۶ سالگی): در این مرحله، کودکان علاوه بر توانایی‌های هماهنگی و نقش‌پذیری، مهارت‌های شناختی و اجتماعی پیشرفته‌ای نیز به دست می‌آورند و قادرند اهداف گروهی پیچیده را درک کنند، نقش‌ها و مسئولیت‌ها را تقسیم نمایند و فعالیت‌های خود را با همسالان هماهنگ کنند. برای نمونه، در پروژه ساخت یک شهر با بلوک‌ها، هر کودک مسئولیت مشخصی دارد؛ یکی خیابان‌ها را می‌سازد، دیگری پارک‌ها را طراحی می‌کند و سومین کودک ساختمان‌ها را می‌چیند و همه ایده‌ها را با هم به اشتراک می‌گذارند، مشکلات گروهی را حل می‌کنند و پروژه را به شکل یک هدف جمعی هدفمند، پایدار و کامل پیش می‌برند (شکل ۱۵).

جدول ۱- مراحل رشد مهارت مشارکت با همسالان^۱

مرحله	سن تقریبی	ویژگی‌های کلیدی	مثال
علاقه اجتماعی اولیه	۱۸-۶ ماهگی	توجه به همسالان، تعامل کوتاه و غیرهدفمند، تقلید ساده	دو کودک روی تشک بازی می‌کنند و یکی صدایی ایجاد می‌کند و دیگری همان صدا را تقلید می‌کند.
تقلید متقابل و هماهنگی ابتدایی	۱۸-۲۴ ماهگی	هماهنگی ساده، مکث برای همسال، تعامل کوتاه‌مدت تحت نظارت	دو کودک یک جعبه اسباب‌بازی را هل می‌دهند و یکی لحظه‌ای مکث می‌کند تا دیگری هم دستش را روی جعبه بگذارد و سپس هر دو با هم حرکت می‌دهند.
پاسخ‌دهی و تعامل آگاهانه با همسال	۲۴-۳۶ ماهگی	پاسخ به نیازهای همسال، گفتار دیگرمحور، مشارکت در بازی‌های ساده	دو کودک در بازی پخت و پز نقش‌ها را پیشنهاد می‌دهند و با هم هماهنگ می‌شوند.
هماهنگی نقش‌ها و آغاز مشارکت هدفمند	۳-۴ سالگی	نقش‌های مکمل، هماهنگی طولانی‌تر، همکاری و برنامه‌ریزی ساده	سه کودک در ساخت قلعه با بلوک‌ها نقش‌ها را تقسیم کرده و با گفت‌وگو مراحل ساخت را پیش می‌برند.
مشارکت پیچیده با همسالان	۴-۶ سالگی	مشارکت در فعالیت‌های چندهدفه، تقسیم نقش‌ها، اشتراک منابع و حل مسئله گروهی	کودکان در پروژه ساخت شهر با بلوک‌ها مسئولیت‌های مختلف دارند و برای رسیدن به هدف نهایی همکاری می‌کنند.

تمرین کنید

فعالیت ۱۲: در جدول زیر، برای هر یک از مراحل رشد مهارت‌های مشارکتی کودک با همسالان، مانند نمونه تکمیل شده مرحله اول، یک نمایشنامه طراحی کنید و آن را در کلاس اجرا کنید.

ردیف	مراحل	نمایشنامه
۱	علاقه اجتماعی اولیه	دو کودک خردسال کنار هم نشسته‌اند؛ یکی با ماشین اسباب‌بازی خود بازی می‌کند و دیگری همان حرکت‌ها را با ماشین خودش انجام می‌دهد، بدون آنکه میان آنها گفت‌وگو، هماهنگی یا هدف مشترکی وجود داشته باشد.
۲	تقلید متقابل و هماهنگی ابتدایی	
۳	پاسخ‌دهی و تعامل آگاهانه با همسال	
۴	هماهنگی نقش‌ها و آغاز مشارکت هدفمند	
۵	مشارکت پیچیده با همسالان	

۱- این مراحل به الگوی کلی و تقریبی رشد مشارکت در کودکان را نشان می‌دهند و نباید آنها را مراحل ثابت و یکسان برای همه کودکان دانست. زمان ظهور و کیفیت این رفتارها می‌تواند در کودکان مختلف، متفاوت باشد.

تمرین کنید

- ۱ بازی کودکان را در مراکز پیش از دبستان یا زمین بازی مشاهده کنید و رفتار مشارکتی هر کودک را ثبت کنید. گزارشی از تفاوت‌های فردی کودکان در مشارکت با همسالان ارائه دهید.
- ۲ فهرست وارسی درباره مراحل رشد مشارکت کودکان با همسالان برای مربیان تهیه کنید و در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان آن را کامل کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.
- ۳ در مورد مراحل رشد مشارکت با همسالان در کودکان و ویژگی‌های کلیدی هر مرحله، یک بروشور تهیه کنید.

خودارزیابی

پودمان ۲: پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک مرحله ۲: توسعه شناخت فرایند رشد مشارکت با همسالان			
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۲ واحد یادگیری توسعه مهارت‌های مشارکتی کودک با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.			
ردیف	مورد		
۱	۲	۳	
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی از مراحل رشد مشارکت با همسالان را ارائه دهید؟		
۲	تا چه حد می‌توانید برای مراحل رشد مشارکت با همسالان یک فهرست وارسی برای مربیان طراحی کنید؟		
۳	تا چه حد می‌توانید درباره تفاوت‌های فردی کودکان در مشارکت با همسالان یک گزارش کوتاه تهیه کنید؟		

۵- هدف توانمندسازی: راهبردهای توسعه مشارکت کودک با همسالان را توضیح دهد.

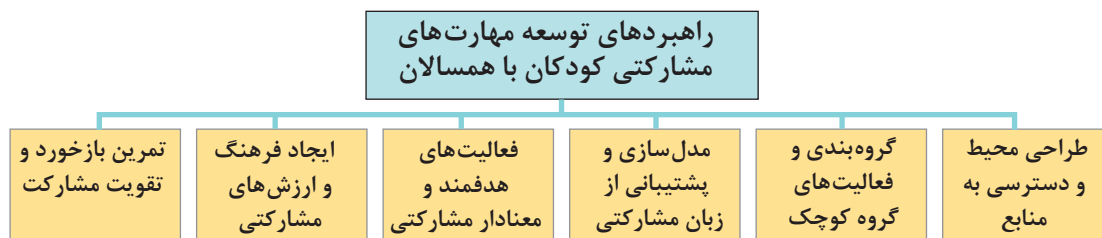
راهبردهای توسعه مشارکت کودک با همسالان

فعالیت ۱۳: در گروه‌های کلاسی در مورد سؤال زیر گفت‌وگو کنید. سپس نتایج و ایده‌های خود را با کلاس به اشتراک بگذارید:
 «مربی با چه روش‌ها و شیوه‌هایی می‌تواند به توسعه مهارت‌های مشارکتی کودکان با همسالان کمک کند؟»

گفت‌وگو کنید

نقش مربی در پرورش مهارت‌های مشارکت کودکان حیاتی و تعیین‌کننده است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که مشارکت کودک با دیگر کودکان بدون تسهیل‌گری مربی به‌ندرت شکل می‌گیرد و رشد مؤثر آن ممکن نیست. در نمودار زیر راهبردهای توسعه مشارکت با همسالان در کودکان آورده شده است.^۱

نمودار ۶- راهبردهای توسعه مهارت‌های مشارکتی کودکان با همسالان

۱- این راهبردها، دستورالعمل‌هایی ثابت و یکسانی برای همه کودکان نیست و مربی باید با توجه به سن، ویژگی‌های فردی، موقعیت و واکنش کودک به شیوه مناسب تعامل را انتخاب کند.

راهبرد ۱: طراحی محیط و دسترسی به منابع: طراحی محیط یادگیری و دسترسی هدفمند به منابع، یکی از مؤلفه‌های بنیادین پرورش مشارکت کودکان با همسالان است.^۱

پژوهش‌های روان‌شناسی درباره طراحی محیط یادگیری نشان می‌دهند که:

- **محیط فیزیکی باز، منعطف و دارای مراکز فعالیت متنوع،** فرصت تجربه، تعامل، هم‌فکری و همکاری را برای کودکان فراهم می‌کند.
- **آزادی حرکت و دسترسی به منابع مختلف،** امکان تجربه نقش‌های گوناگون، مشارکت در تصمیم‌گیری گروهی و تمرین مهارت‌های حل مسئله و مدیریت تعارض را ایجاد می‌کند.
- **دسترسی هدفمند به مواد و وسایل،** به‌ویژه در شرایط محدودیت منابع، فرصت تمرین مهارت‌هایی مانند تبادل اطلاعات، نوبت‌دهی و هماهنگی را فراهم می‌سازد.
- **محیط یادگیری مناسب،** علاوه بر فراهم کردن بستر فیزیکی، از طریق ایجاد فرصت‌های تعامل هدفمند، به تقویت مهارت‌های همکاری کمک می‌کند.
- **محدودیت منابع** به‌تنهایی موجب افزایش مشارکت نمی‌شود، بلکه زمانی مؤثر است که همراه با فرصت‌های یادگیری، نوبت‌دهی و هماهنگی میان کودکان باشد (شکل ۱۶).

شکل ۱۶- طراحی محیط و دسترسی به منابع

تمرین کنید

فعالیت ۱۴: در یک اتاق بازی یا در یک مرکز پیش از دبستان:

(الف) مرکز فعالیتی طراحی کنید که کودکان را به مشارکت تشویق کند.

(ب) منابع، ابزارها و فضا را طوری بچینید که همکاری، نوبت‌دهی و تبادل ایده‌ها راحت باشد.

(ج) نتایج طراحی خود را در کلاس به اشتراک بگذارید.

(د) راهکارهایی برای بهبود مشارکت کودکان ارائه دهید.

راهبرد ۲: گروه‌بندی و فعالیت‌های گروه کوچک: گروه‌بندی کودکان و طراحی فعالیت‌ها در قالب گروه کوچک^۲ یکی از روش‌های مؤثر برای تقویت مشارکت و همکاری میان همسالان است.

پژوهش‌ها نشان می‌دهند که گروه‌های کوچک، در صورت طراحی مناسب فعالیت و هدایت مربی:

- فرصت تعامل عمیق‌تر میان کودکان را فراهم می‌کنند؛
- امکان تمرین نوبت‌دهی و رعایت نوبت را افزایش می‌دهند؛
- فرصت شنیدن و پاسخ‌دهی فعال به همسالان را تقویت می‌کنند؛
- امکان تجربه نقش‌های مختلف در فعالیت‌های گروهی را ایجاد می‌کنند؛
- مسئولیت‌پذیری و همکاری هدفمند را در کودکان تقویت می‌کنند؛
- حس عدالت و مشارکت در کار گروهی را پرورش می‌دهند؛

۱- برای اطلاعات بیشتر به پودمان چهارم کتاب دانش فنی پایه سال دهم مراجعه کنید

شکل ۱۷- گروه‌بندی و فعالیت‌های گروه کوچک

شکل ۱۸- مدل‌سازی و پشتیبانی از زبان مشارکتی

- حس تعلق به گروه و موفقیت جمعی را در کودکان افزایش می‌دهند؛
- فضای امنی برای شکل‌گیری اعتماد اجتماعی فراهم می‌کنند؛
- فرصت تمرین حل اختلاف و تصمیم‌گیری مشترک را ایجاد می‌کنند؛
- همدلی و توجه به نیازهای دیگران را تقویت می‌کنند (شکل ۱۷).

راهبرد ۳: مدل‌سازی و پشتیبانی از زبان مشارکتی: زبان مشارکتی^۱ و تعامل مناسب ابزار اصلی شکل‌گیری همکاری و مشارکت کودکان است. محیط‌های گروهی تنها زمانی منجر به تعامل واقعی می‌شوند که کودکان مهارت ابراز ایده‌ها، بیان احساسات و مذاکره را بیاموزند. مربی با ارائه مثال‌های عملی و پرسش‌های هدایت‌کننده، کودکان را در مسیر یادگیری مهارت‌های مشارکتی و گفت‌وگوی مؤثر قرار می‌دهد. این مهارت‌ها شامل گوش دادن فعال، بیان نظرات به صورت محترمانه، پذیرش تفاوت دیدگاه‌ها و رسیدن به توافق جمعی هستند (شکل ۱۸).

فعالیت ۱۵: یک گروه پشت هم روی صندلی با فاصله بنشینند. نفر جلویی اجازه برگرداندن صورت خود به عقب را ندارد و نفر عقبی اجازه نزدیک شدن ندارد. دو به دو با هم در مورد هر مطلبی که دوست دارند، ده دقیقه صحبت کنند. در پایان ده دقیقه به سؤالات زیر پاسخ دهند:

الف) زمانی که خواستید با یار خود صحبت کنید چه احساسی داشتید؟
 ب) دیدن صورت یارتان در روند صحبت چه تاثیری می‌گذاشت؟

بازی کنید

شکل ۱۹- فعالیت‌های هدفمند و معنادار مشارکتی

راهبرد ۴: فعالیت‌های هدفمند و معنادار مشارکتی: فعالیت‌های مشارکتی زمانی مؤثر هستند که دارای هدف مشترک و ضرورت همکاری واقعی باشند. این فعالیت‌ها فراتر از بازی ساده یا کنار هم بودن هستند و کودکان را به تبادل ایده، تصمیم‌گیری جمعی، حل مسئله و هماهنگی گروهی وادار می‌کنند. بر اساس نتایج پژوهش‌ها، کودکان از طریق تجربه‌های عملی و مشارکت در فعالیت‌های هدفمند، مهارت‌های اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و درک دیدگاه‌های دیگران را توسعه می‌دهند (شکل ۱۹).

در طراحی و هدایت فعالیت‌ها مربیان نقش کلیدی دارند و باید به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی کنند که هر کودک نقشی واقعی در تحقق هدف گروهی ایفا کند و احساس کند سهم او برای موفقیت گروه حیاتی است.

نکته

تمرین کنید

فعالیت ۱۶: در هنرستان شما قرار است به مناسبت هفته سلامت مسابقه‌ای با موضوع «غذای سالم برای نوجوان» بین تمام رشته‌های هنرستان به صورت پایه‌ای (پایه ۱۰، ۱۱ و ۱۲ در هر رشته) برگزار شود. کلاس شما نیز در این مسابقه شرکت خواهد کرد. برای شرکت در این مسابقه موارد زیر را برنامه‌ریزی کنید:

الف) نام غذا و نقش هر عضو کلاس برای تهیه آن را مشخص کنید.

ب) منابع تأمین مواد غذایی را مشخص کنید.

ج) با والدین خود گفت‌وگو کنید و فهرستی از پیشنهادات آنها را در کلاس ارائه دهید.

د) فهرستی از راهکارها برای بهبود مشارکت در تهیه غذا ارائه دهید.

ر) نتایج را در کلاس به اشتراک بگذارید.

راهبرد ۵: ایجاد فرهنگ و ارزش‌های مشارکتی: فرهنگ مشارکتی در کلاس، زیربنای شکل‌گیری تعاملات مؤثر و مشارکت پایدار در میان کودکان است. هنگامی که نگرش‌های مثبتی مانند همکاری، همدلی، اعتماد متقابل و احساس تعلق به گروه در فضای کلاس تقویت شود، رفتارهای مشارکتی نیز به تدریج تثبیت می‌شوند و از فعالیت‌هایی مقطعی به تعاملاتی معنادار و بلندمدت تبدیل می‌گردند.

راهبرد ۶: تمرین، بازخورد و تقویت مشارکت: مهارت‌های مشارکتی کودکان زمانی شکل می‌گیرند و پایدار می‌شوند که در موقعیت‌های واقعی، به صورت مکرر تمرین شوند. کودکان نیاز دارند در تعاملات روزمره، نقش بگیرند، تجربه کنند و درباره عملکرد خود بیندیشند.

بر این اساس، تمرین مستمر در کنار بازخورد هدفمند، به کودکان کمک می‌کند تا به تدریج یاد بگیرند چگونه رفتارهای اجتماعی، حل مسئله گروهی و مدیریت هیجانات را در تعامل با همسالان به کار بگیرند.

بازدید کنید

فعالیت ۱۷: با هماهنگی هنرآموز خود در بازدید از یک مرکز پیش‌ازدبستان، فعالیت مشارکتی کودکان با یکدیگر مانند بازی‌های مشارکتی، اجرای نمایشنامه، درست کردن پیش‌غذای ساده، نقاشی دیواری، کاشتن گل،... را مشاهده کنید و گزارشی از راهبردهای توسعه مهارت‌های مشارکتی کودکان با همسالان را در کلاس ارائه دهید.

جست‌وجو کنید

فعالیت ۱۸: در مورد نقش مشارکت کودکان با همسالان بر آماده کردن آنها برای زندگی اجتماعی و مسئولیت‌پذیری، از منابع علمی جست‌وجو کنید و نتیجه را به صورت بروشور در کلاس ارائه دهید.

۶- هدف توانمندسازی: راهبردهای توسعه مشارکت کودکان با همسالان را به کار گیرد.

به کارگیری راهبردهای مشارکت کودکان با همسالان

در این قسمت، شیوه‌های عملی اجرای راهبردهای توسعه مشارکت کودکان با همسالان ارائه می‌شود تا مربیان بتوانند این دانش را متناسب با ویژگی‌ها و تفاوت‌های فردی کودکان در موقعیت‌های واقعی به کار گیرند.

شکل ۲۰- طراحی محیط و دسترسی به منابع

راهبرد اول: طراحی محیط و دسترسی به منابع

برای به کارگیری این راهبرد موارد زیر را انجام دهید:

- فضاهای تعامل محور ایجاد کنید.
- مسیرهای باز و دسترسی آسان به منابع فراهم کنید.
- وسایل و مواد مشارکتی فراهم کنید.
- مواد و منابع را هدفمند توزیع کنید.
- منابع چندرسانه‌ای و داستان‌سرایی به کار ببرید.
- ابزارهای دیجیتال برای همکاری تعاملی فراهم کنید (شکل ۲۰).

بازدید کنید

فعالیت ۱۹: با هماهنگی هنرآموز خود از یک مرکز پیش از دبستان بازدید کنید. محیط فیزیکی و چیدمان وسایل و ابزارهای بازی را بر اساس شاخص‌های راهبرد اول و در راستای توسعه مهارت‌های مشارکت کودکان با همسالان ارزیابی کنید و نقاط قوت و محدودیت‌های آن را در کلاس ارائه و تحلیل نمایید. گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

راهبرد دوم: گروه‌بندی و فعالیت‌های گروه کوچک

برای به کارگیری این راهبرد موارد زیر را انجام دهید:

- گروه‌های کوچک هدفمند تشکیل دهید.
- نقش‌های چرخشی تعیین کنید.

تمرین کنید

فعالیت ۲۰: در گروه‌های کلاسی، یک نمایش کوتاه از یک فعالیت گروهی ساده اجرا کنید و برای هر عضو نقش مشخصی تعیین نمایید. در طول نمایش، نقش‌ها را به صورت چرخشی تغییر دهید. پس از پایان، در گروه درباره تأثیر تغییر نقش‌ها بر میزان مشارکت و همکاری گفت‌وگو کنید و نتایج را با کلاس به اشتراک بگذارید.

شکل ۲۱- گروه‌بندی و فعالیت‌های گروه کوچک

- برای حل مسئله و همکاری، فعالیت‌های گروهی طراحی کنید.
- فرصت‌های تعامل معنادار ایجاد کنید.
- هدایت و پشتیبانی هدفمند فراهم کنید.
- پیشرفت و یادگیری گروهی را بازگو کنید (شکل ۲۱).

گزارش دهید

فعالیت ۲۱: تصور کنید سه کودک قرار است با همکاری یکدیگر یک خانه مقوایی بسازند. یکی از کودکان اصرار دارد سقف خانه قرمز باشد، کودک دوم رنگ آبی را ترجیح می‌دهد و کودک سوم معتقد است اصلاً نیازی به رنگ‌آمیزی سقف نیست و بهتر است زمان صرف تزئین دیوارها شود. به تدریج اختلاف نظر شدت می‌گیرد، هر کودک بر دیدگاه خود پافشاری می‌کند و فعالیت گروهی متوقف می‌شود. اگر شما در این موقعیت حضور داشتید:

الف) بدون ارائه راه‌حل آماده، با چه سؤالات یا بازخوردهای غیرمستقیمی کودکان را هدایت می‌کردید؟

ب) چگونه به آنها کمک می‌کردید تا نظر همه شنیده شود و به تصمیمی جمعی برسند؟

ج) پاسخ خود را به صورت گزارش در کلاس به اشتراک بگذارید.

شکل ۲۲- پرسش‌های هدایت‌کننده برای مشارکت کودکان

شکل ۲۳- استفاده از ارتباط غیرکلامی برای مشارکت

راهبرد سوم: مدل‌سازی و پشتیبانی از زبان مشارکتی

برای به کارگیری این راهبرد، موارد زیر را انجام دهید:

- عبارات همکاری و مشارکت را مدل‌سازی کنید.
- پرسش‌های هدایت‌کننده مطرح کنید.
- الگویی از ارتباط غیرکلامی برای مشارکت باشید.
- فضای گفت‌وگو را هدایت کنید.
- درباره تعاملات گروهی بازخورد هدفمند ارائه دهید.
- مهارت حل تعارض و همدلی را تقویت کنید.
- تمرین‌های مستمر برای تثبیت زبان مشارکتی فراهم کنید.
- نقش خود به عنوان تسهیل‌گر تعامل را حفظ کنید.

گزارش دهید

فعالیت ۲۲: نمایشنامه زیر را بخوانید و بر اساس راهبرد سوم، مشخص کنید:

الف) کدام اصول و نکات در رفتار و گفتار مربی رعایت نشده است.

ب) یافته‌های خود را در کلاس به صورت گزارش ارائه دهید.

در یکی از کلاس‌های یک مرکز پیش‌ازدبستان، چند کودک در حال انجام یک فعالیت گروهی نقاشی هستند و قرار است با هم تصویری بزرگ از «شهر» بکشند. میان کودکان درباره این که چه چیزی ابتدا کشیده شود اختلاف نظر ایجاد می‌شود؛ یکی خانه‌ها را پیشنهاد می‌دهد، دیگری بر کشیدن خیابان‌ها تأکید دارد و کودک سوم ساکت می‌ماند و از مشارکت کنار می‌کشد. مربی با مشاهده این وضعیت می‌گوید: «بس کنید این قدر بحث نکنید! همان کاری را انجام دهید که من می‌گویم. اول خانه‌ها را بکشید و اگر وقت شد، خیابان‌ها را اضافه کنید.»

سپس بدون برقراری تماس چشمی، مدادها را بین کودکان تقسیم می‌کند و می‌افزاید: «حرف نزنید و سریع تر کارتان را تمام کنید، وقت نداریم.» در طول فعالیت، مربی صرفاً دستور می‌دهد، وارد گفت‌وگوی کودکان نمی‌شود و پرسشی مطرح نمی‌کند. در پایان نیز تنها نتیجه نقاشی را قضاوت کرده و می‌گوید: «می‌توانست تمیزتر باشد، حالا جمع کنید.»

راهبرد چهارم: فعالیت‌های هدفمند و معنادار مشارکتی

برای به کارگیری این راهبرد موارد زیر را انجام دهید:

- فعالیت‌های دارای هدف مشترک طراحی کنید.
- پروژه‌های باز و نیازمند تلاش جمعی ایجاد کنید.
- بر مشارکت گروهی و تجربه «همه با هم» تمرکز داشته باشید.
- فعالیت‌های روزمره و واقعی را برای تمرین مشارکت به کار ببرید.
- شکاف اطلاعاتی هدفمند ایجاد کنید تا گفت‌وگو تحریک شود.
- پروژه‌های هنری برای تصمیم‌گیری و نقش‌پذیری اجرا کنید.

شکل ۲۴- پروژه‌های هنری گروهی برای تصمیم‌گیری و نقش‌پذیری

فعالیت هنری مشترک، فرصتی برای تبادل ایده، حل اختلاف و تصمیم‌گیری جمعی است.

فعالیت ۲۳: در گروه‌های کلاسی:

الف) یک فعالیت مشارکتی برای کودکان ۵ ساله طراحی کنید؛ به گونه‌ای که تحقق هدف این فعالیت بدون همکاری کودکان ممکن نباشد.

ب) فعالیت طراحی شده خود را در کلاس ارائه دهید.

ج) در مورد تأثیر مشارکت با هم گروهی‌ها بر تقویت مسئولیت‌پذیری و تعامل هدفمند می‌شود، گفت‌وگو کنید.

د) نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید.

فعالیت ۲۴: در گروه‌های کلاسی:

الف) فهرستی از فعالیت‌های روزمره یک مرکز پیش از دبستان (مانند مرتب کردن کلاس، توزیع وسایل، آماده‌سازی میان‌وعده، جمع کردن اسباب‌بازی‌ها یا مدیریت پسماند) تهیه کنید.

ب) یکی از این فعالیت‌ها را انتخاب کنید و آن را به گونه‌ای بازطراحی نمایید که:

کودکان در تصمیم‌گیری مشارکت داشته باشند؛

نقش‌ها و مسئولیت‌ها بین آنها تقسیم شود؛

نیاز به هماهنگی و همکاری واقعی ایجاد شود.

ج) این فعالیت بازطراحی‌شده چگونه می‌تواند مهارت‌های مشارکت، مسئولیت‌پذیری و حل مسئله عملی را در کودکان تقویت کند؟

د) نتایج کار گروه خود را به صورت گزارش در کلاس ارائه دهید.

شکل ۲۵- ایجاد فرهنگ و ارزش‌های مشارکتی

راهبرد پنجم: ایجاد فرهنگ و ارزش‌های مشارکتی

برای به کارگیری این راهبرد موارد زیر را انجام دهید:

■ فرهنگ همدلی و موفقیت مشترک را پرورش دهید.

■ فرهنگ مشارکتی ایجاد کنید.

■ به رشد تدریجی و تناسب با سن کودکان توجه کنید.

■ محیط امن، محترمانه و اعتمادساز ایجاد کنید.

■ در کودکان احساس تعلق به جامعه کلاس ایجاد کنید.

■ موفقیت گروه و نقش هر کودک را بازگو کنید.

فعالیت ۲۵: در گروه‌های کلاسی

الف) موارد زیر را انجام دهید:

۱ هر گروه یک بازه سنی مشخص از کودکان (۲۴-۳۶ ماه، ۳-۴ سال، ۴-۶ سال) را انتخاب کنید.

۲ یک فعالیت مشارکتی گروهی متناسب با مرحله رشد مشارکت در آن سن طراحی کنید.

۳ هر گروه فعالیت طراحی‌شده خود را به کلاس ارائه دهد و سایر هم‌کلاسی‌ها با ارجاع به مراحل رشد مشارکت با همسالان، درباره میزان تناسب فعالیت با سن کودکان بازخورد ارائه کنند.

ب) موارد زیر را پاسخ دهید:

۱ این فعالیت چگونه با توانایی‌های رشدی کودکان آن بازه سنی هماهنگ است؟

۲ چه نوع مشارکتی از کودکان انتظار می‌رود؟

شکل ۲۶- تمرین، بازخورد و تقویت مشارکت

راهبرد ششم: تمرین، بازخورد و تقویت مشارکت

برای به کارگیری این راهبرد موارد زیر را انجام دهید:

- فرصت‌های مستمر برای تمرین مشارکت فراهم کنید.
- بازخورد فرایندی ارائه دهید.
- به کودکان نقش رهبری و مسئولیت‌های کوچک بدهید.
- مدیریت هیجانات را تمرین دهید.
- فرصتی برای تحلیل گروهی ایجاد کنید.
- از روش‌های ترکیبی برای تقویت مشارکت استفاده کنید.

تمرین کنید

فعالیت ۲۶: نمایشنامه زیر را بخوانید و بر اساس راهبرد ششم، مشخص کنید:

الف) کدام اصول و نکات در رفتار و گفتار مربی رعایت نشده است.

ب) یافته‌های خود را بعد از جمع بندی در گروه، در کلاس ارائه کنید.

در یک مرکز پیش‌ازدبستانی، مربی برای چندمین بار در طول ماه یک فعالیت گروهی نقاشی با موضوع «شهر» برگزار می‌کند و از کودکان می‌خواهد هر گروه یک تصویر مشترک تهیه کند. در یکی از گروه‌ها، کودکان درباره ترتیب اجرای بخش‌های نقاشی نظرهای متفاوتی دارند و گفت‌وگو میان آنها طولانی می‌شود؛ مربی با مشاهده وضعیت، برای صرفه‌جویی در زمان پیشنهاد می‌دهد که «فعلاً خانه‌ها کشیده شود و اگر وقت باقی ماند، خیابان‌ها اضافه گردد»، سپس مدادها را در اختیار کودکان قرار می‌دهد و از آنها می‌خواهد کار را ادامه دهند. در طول فعالیت، مربی گهگاه به کنار گروه می‌آید، سرعت کار را یادآوری می‌کند و بدون ورود به گفت‌وگوی کودکان، پیشرفت نقاشی را زیر نظر می‌گیرد. پس از پایان کار، مربی از کودکان می‌پرسد آیا از نتیجه کار راضی هستند و اشاره می‌کند که همکاری آنها نسبت به دفعات قبل روان‌تر شده است، اما گفت‌وگوی بیشتری درباره نحوه تصمیم‌گیری، نقش هر کودک یا چالش‌های ایجادشده در گروه شکل نمی‌گیرد و فعالیت با جمع‌آوری وسایل به پایان می‌رسد.

گزارش دهید

فعالیت ۲۷: با هماهنگی هنرآموز خود، از یک مرکز پیش از دبستان بازدید کنید:

الف) شیوه‌های آموزشی و رفتارهای مربیان را با ارجاع به شش راهبرد توسعه مهارت مشارکت کودکان با همسالان بررسی کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

ب) مواردی را که نشان‌دهنده اجرا نشدن، اجرای ناقص یا نادرست این راهبردهاست را شناسایی کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

تمرین کنید

- ۱ درباره راهبردهای اثربخش در توسعه مهارت مشارکت با همسالان برای مربیان یک پوستر آموزشی طراحی کنید.
- ۲ درباره مزایا و کاربردهای هریک از راهبردهای پرورش مهارت مشارکت با همسالان یک گزارش ارائه دهید.
- ۳ یک پروژه فعالیت مشارکتی مناسب کودکان پیش دبستان طراحی کنید که تحقق هدف آن بدون همکاری کودکان ممکن نباشد.
- ۴ فعالیت‌های مشارکتی متناسب با سن و مرحله رشد مشارکت کودکان طراحی کنید.
- ۵ گزارشی از اجرای راهبردهای توسعه مشارکت کودکان با همسالان در یک مرکز پیش از دبستان ارائه دهید.
- ۶ با هدف تقویت مشارکت کودکان، همسالان، چیدمان و فضای فیزیکی یک مرکز پیش از دبستان را طراحی کنید.

خودارزیابی

پودمان ۲: پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک واحد یادگیری ۱: توسعه مهارت‌های مشارکتی کودک با کودک				
مرحله ۳: به کارگیری راهبردهای توسعه مشارکت با همسالان				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۳ واحد یادگیری توسعه مهارت‌های مشارکتی کودک با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد			
۱	تا چه حد می‌توانید چیدمان محیط و فضای فیزیکی یک مرکز پیش از دبستان را با هدف تقویت مشارکت کودکان با همسالان طراحی کنید؟			۲
۲	تا چه حد می‌توانید فعالیت‌های روزمره مرکز پیش از دبستان را به گونه‌ای بازطراحی کنید که همکاری و مشارکت واقعی کودکان را تقویت کند؟			۳
۳	تا چه حد می‌توانید یک پروژه باز و مشارکتی مناسب کودکان پیش دبستان طراحی کنید که تحقق هدف آن بدون همکاری کودکان ممکن نباشد؟			۴
۴	تا چه حد می‌توانید فعالیت‌های مشارکتی متناسب با سن و مرحله رشد مشارکت کودکان طراحی کنید؟			۵
۵	تا چه حد می‌توانید برای راهبردهای توسعه مهارت مشارکت کودکان با همسالان، یک فهرست وارسی برای استفاده مربیان طراحی کنید؟			۶
۶	تا چه حد می‌توانید گزارشی از اجرای راهبردهای توسعه مشارکت کودکان با همسالان در یک مرکز پیش از دبستان ارائه دهید؟			

ارزشیابی شایستگی توسعه مهارت‌های مشارکتی کودک با کودک

نام و نام خانوادگی		شماره ملی	تاریخ ارزشیابی:
کد حرفه	۵۳۱۱۱۲	حرفه: مربی یار پیش از دبستان	کد پیمانه/پودمان ۵۳۱۱۱۲۰۲۲
کد وظیفه شغل	۵۳۱۱۱۲۰۳	وظیفه شغل: پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک	سطح صلاحیت L ۲
کد کار	۵۳۱۱۱۲۰۳۱	کار: توسعه مهارت‌های مشارکتی کودک با کودک	سطح شایستگی مهارت

ردیف	مراحل کار	شرایط انجام کار (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب‌شده
۱	توسعه شناخت مشارکت کودک با همسالان	ابزار: لوازم‌التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش بر اساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت مشارکت کودک با همسالان ارائه گزارش بر اساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت مشارکت کودک با همسالان ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) توسعه شناخت مشارکت کودک با همسالان	۳ ۲ ۱	
۲	توسعه شناخت فرایند رشد مشارکت کودک با همسالان	ابزار: لوازم‌التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش بر اساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت فرایند رشد مشارکت کودک با همسالان ارائه گزارش بر اساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت فرایند رشد مشارکت کودک با همسالان ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) توسعه شناخت فرایند رشد مشارکت کودک با همسالان	۳ ۲ ۱	
۳	به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه مشارکت کودک با همسالان	ابزار: لوازم‌التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش بر اساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه مشارکت کودک با همسالان ارائه گزارش بر اساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه مشارکت کودک با همسالان ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه مشارکت کودک با همسالان ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه مشارکت کودک با همسالان ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه مشارکت کودک با همسالان ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهبردهای اثربخش توسعه مشارکت کودک با همسالان	۳ ۲ ۱	
	شایستگی‌های غیر فنی: (N۷۲) مسئولیت‌پذیری، (N۵۱) اجتماعی بودن، (N۵۷) آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت‌ها بهداشت: رعایت موارد بهداشتی توجهات زیست‌محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن هنگام انجام فعالیت‌ها، به حداقل رساندن دورریزها نگرش: احترام به حقوق کودکان - پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - توجه به نیازهای کودکان	شایستگی‌های غیر فنی: (N۷۲) مسئولیت‌پذیری، (N۵۱) اجتماعی بودن، (N۵۷) آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت‌ها بهداشت: رعایت موارد بهداشتی توجهات زیست‌محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن هنگام انجام فعالیت‌ها، به حداقل رساندن دورریزها نگرش: احترام به حقوق کودکان - پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - توجه به نیازهای کودکان	مشاهده، آزمون عملکردی	احترام به حقوق کودکان و توجه به نیازهای کودکان - پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - به حداقل رساندن دورریزها - پوشیدن روپوش	۲	
				احترام به حقوق کودکان و توجه به نیازهای کودکان - به حداقل رساندن دورریزها - پوشیدن روپوش	۱	

ارزشیابی کار (شایستگی انجام کار)	☐ بلی ☐ خیر
----------------------------------	--

توضیحات:	۱- معیار شایستگی انجام کار: - کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱ و ۳ (مراحل بحرانی) - کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش - کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل کار ۲- تعریف سطوح شایستگی: صرف نظر از اینکه یک تکلیف کاری در چه سطحی از صلاحیت حرفه ای انجام می‌شود، در هر محیط کاری ممکن است انجام هر کار با کیفیت مشخصی مورد انتظار باشد. سطح شایستگی انجام کار، معیار اساسی ارزشیابی است. مهارت (سطح سه)، ماهر و قادر به آموزش و هدایت دیگران، توانایی برنامه‌ریزی و تحلیل، پاسخ‌گویی در برابر کارهای خود، سروکار داشتن با سطح وسیعی از کارها و فعالیت‌ها تسلط (سطح چهار): خبرگی در انجام کار و آموزش دیگران، ایجاد نوآوری، سازگاری، عیب یابی، هدایت و راهنمایی دیگران.
----------	--

واحد یادگیری ۲: توسعه مهارت‌های مشارکتی مربی با کودک

مقدمه

مشارکت مربی با کودک یکی از ابزارهای مهم در بهبود فرایند آموزش و تربیت محسوب می‌شود. مشارکت مربی با کودک باعث انگیزه و شور حضور کودک در مرکز پیش از دبستان می‌شود. همچنین به مربی این امکان را می‌دهد تا به بهترین شکل ممکن نیازها و خصوصیات هر کودک را درک کرده و او را برای یادگیری در یک فضای آموزشی مثبت و پویا آماده می‌کند.

تمرکز در این واحد یادگیری، بر مشارکت مربی با کودک است. در این مسیر، ابتدا تعریف و فواید مشارکت مربی با کودک بیان می‌شود. سپس سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک بررسی می‌شود. در ادامه، الگوهای موفق مشارکت، همچنین موانع و چالش‌های مشارکت مربی با کودک و چگونگی مواجهه با این چالش‌ها تبیین می‌شود. لازم است هنرجویان با انجام فعالیت‌های ارائه شده، مهارت‌های عملی لازم را در این زمینه کسب کنند.

استاندارد عملکرد

پرورش توانمندی‌های مربی در توسعه مهارت‌های مشارکتی با کودک از طریق توسعه شناخت مشارکت مربی با کودک، به کارگیری سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک و به کارگیری راهکارهای اثربخش در مواجهه با موانع مشارکت مربی با کودک بر اساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛

شایستگی‌های فنی

- ۱ توسعه شناخت مشارکت مربی با کودک
- ۲ به کارگیری سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک
- ۳ به کارگیری راهکارهای اثربخش در مواجهه با موانع مشارکت مربی با کودک

شایستگی‌های غیر فنی

- ۱ مسئولیت‌پذیری
- ۲ اجتماعی بودن
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

۱- هدف توانمندسازی: مشارکت مربی با کودک را توضیح دهد.

مشارکت مربی با کودک

گفت و گو کنید

فعالیت ۱: در گروه‌های کلاسی درباره سؤال زیر با هم گفت‌وگو کنید و نکات و تفاوت‌هایی که شناسایی کرده‌اید را در کلاس به اشتراک بگذارید:

«مفهوم «ارتباط مربی با کودک» با مفهوم «مشارکت مربی با کودک» چه تفاوتی دارد؟»

در طول دو قرن گذشته، نگاه به کودکان در دنیا تغییرات مهمی کرده است. کودکان که زمانی موجوداتی وابسته و تحت کنترل بزرگسالان دیده می‌شدند (نگاه محافظتی)، امروز به عنوان بازیگران اجتماعی فعال و دارندگان

شکل ۱- حق مشارکت کودکان

حقوق شناخته می‌شوند (نگاه مشارکتی). حق مشارکت کودکان به صورت رسمی و بنیادین برای اولین بار در کنوانسیون حقوق کودک در سال ۱۹۸۹ به رسمیت شناخته شد. حق مشارکت به کودکان این امکان را می‌دهد که در همه مسائلی که زندگی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نظر خود را آزادانه بیان کنند و این نظرات باید متناسب با سن و توانایی‌های رشدی آنها مورد توجه قرار گیرد (شکل ۱).

نکته

کودک امروز تنها دریافت‌کننده مراقبت نیست؛ او صاحب صدا و دارای حق مشارکت است.

مشارکت مربی با کودک یک فرایند تعاملی، پویا و تدریجی است که در آن کودک، به‌عنوان عاملی فعال و توانمند، متناسب با ویژگی‌های رشدی، علایق و شرایط موقعیتی خود، در انتخاب‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های فردی و گروهی در تمامی بخش‌های مرکز پیش‌ازدبستان، از بازی و یادگیری گرفته تا برنامه‌ریزی، مراقبت و حل مسئله، شرکت فعال دارد و می‌تواند بر محیط، روابط و تجربه‌های یادگیری خود تأثیر واقعی بگذارد^۱.

در این فرایند، قدرت و تصمیم‌گیری به‌صورت اشتراکی بین کودک و مربی مدیریت می‌شود و مربی، با حفظ مسئولیت حرفه‌ای خود، در نقش تسهیل‌گر و حمایت‌کننده، فرصت‌های واقعی برای انتخاب، اظهار نظر و مشارکت کودک فراهم می‌کند.

۱- مشارکت کودک متناسب با سن و توانایی کودک، موضوع تصمیم و حدود مسئولیت حرفه‌ای مربی، صورت می‌گیرد.

آشنایی با پیمان نامه حقوق کودک

پیمان نامه حقوق کودک^۱ (CRC)، که در ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹ توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد تصویب شد، یک سند بین المللی حقوق بشری است که هدف آن تضمین حقوق بنیادین همه کودکان در سراسر جهان است. این پیمان نامه چارچوبی قانونی فراهم می آورد تا همه کودکان بتوانند در محیطی امن، سالم و توأم با عدالت رشد کنند. این پیمان نامه بر چهار گروه اصلی حقوق کودکان تأکید دارد:

■ **حق بقا:** حق بقا^۲ شامل تضمین زندگی سالم و دسترسی به نیازهای اساسی کودک است، مانند تغذیه مناسب، مراقبت های بهداشتی، مسکن و محیطی امن و حمایتی. هدف از این حقوق فراهم کردن شرایطی است تا هر کودک بتواند با سلامت، امنیت و کیفیت مناسب زندگی داشته باشد.

■ **حق حفاظت:** حق حفاظت^۳ یعنی کودکان باید در برابر سوءاستفاده، خشونت، استثمار، تبعیض و بی توجهی محافظت شوند. این حقوق تضمین می کنند که کودک در محیطی امن و حمایت شده رشد کند و از خطرات فیزیکی، روانی و اجتماعی در امان باشد.

■ **حق رشد:** حق رشد^۴ به رشد همه جانبه کودک اختصاص دارد و شامل دسترسی به آموزش، بازی، فعالیت های فرهنگی و توسعه مهارت ها و توانمندی های فردی است. بهره مندی از این حقوق امکان می دهد کودکان استعداد های خود را پرورش دهند و به شهروندانی توانمند و مشارکت جو تبدیل شوند.

■ **حق مشارکت:** حق مشارکت^۵ یعنی کودکان حق دارند در همه مسائلی که زندگی آنان را تحت تأثیر قرار می دهد، نظر دهند و در تصمیم گیری ها شرکت کنند. ماده ۱۲ پیمان نامه به طور ویژه این حق را تضمین می کند و تأکید دارد که نظرات کودکان باید متناسب با سن و توانایی های رشدی شان جدی گرفته شود. این حق نشان می دهد که کودکان نه تنها اشخاصی هستند که باید از آنان محافظت شود، بلکه دارندگان حقوق فعال و بازیگران اجتماعی نیز هستند.

برای دسترسی به متن کامل پیمان نامه حقوق کودک می توانید رمزیننه روبه رو را اسکن کنید.

۱- Convention on the Rights of the Child

۲- the right to survival

۳- The Right to Protection

۴- The Right to Development

۵- The Right to Participation

فعالیت ۲: برای هر یک از چهار حق اصلی کودک:

- الف) یک اثر هنری (مانند نقاشی، کولاژ، پوستر، داستان تصویری، نمایش عروسکی، کاردستی و...) طراحی و اجرا کنید.
 ب) اثر هنری خود را در کلاس ارائه دهید.
 ج) هر اثر هنری چگونه با آن حق مرتبط است؟

حقوق کودک در اسلام

شکل ۲- حقوق کودکان در اسلام

اسلام، بیش از مکتب‌های دیگر، برای کودکان، حقوق قائل شده است، زیرا با رعایت این حقوق، آینده کشور با وجود انسان‌های شایسته، تضمین خواهد شد. در آموزه‌های آسمانی اسلام، همه کودکان از دختر و پسر، حقوق و مزایای معینی دارند و همگان از اعمال هرگونه خشونت و بی‌رحمی در حق آنان منع شده‌اند. جالب اینکه این حمایت‌ها از حقوق کودکان، زمانی مطرح شده که هیچ نهاد، سازمان یا کنوانسیون بین‌المللی برای دفاع از حقوق کودکان وجود نداشته است. اسلام با در نظر گرفتن همه نیازهای اولیه جسمی، روحی و روانی کودکان و دفاع از آن، زمینه را برای رشد و پیشرفت آنان در همه جنبه‌ها فراهم آورده است (شکل ۲).

از جمله این حقوق می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- انتخاب نام نیکو: رسول گرامی اسلام ﷺ می‌فرماید: «حق فرزند بر والدین، آن است که نام او را نیکو انتخاب کند»^۱.

در واقع، انتخاب نام نیکو برای فرزند، در اسلام نوعی احسان و نیکی خوانده می‌شود که والدین به او روا می‌دارند، زیرا هم بخشی از نیازهای رفتاری و روانی کودک برآورده می‌شود و به او شخصیت و اعتبار می‌بخشد و هم او را از توهین و استهزای دیگران در حق وی دور می‌کند. از نگاه اسلام، نام زیبا و نیک حتی می‌تواند برای کودک امنیت و آسایش روانی پدید آورد.

رسول خدا ﷺ می‌فرماید: شما در روز قیامت به نام خود و پدران‌تان خوانده می‌شوید، پس در انتخاب نام نیک اهتمام کنید.^۲

پس از گذشت قرن‌ها، اندیشمندان و صاحب‌نظران نیز در بند ۱ ماده ۷ پیمان‌نامه حقوق کودک به انتخاب نام نیکو به‌عنوان یک اصل پرداخته‌اند: «تولد کودک بلافاصله پس از تولد باید ثبت شود و از حقوقی مانند داشتن نام، کسب تابعیت و در صورت امکان شناسایی والدین بهره‌مند باشد».

فعالیت ۳: در گروه‌های کلاسی، با جست‌وجو از منابع علمی و قرآنی گزارشی در مورد تأثیر نام نیکو در فرد تهیه کنید.

۱- نهج الفصاحه ص ۱۸۷

۲- کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال، ج ۱۶

۲- تأمین خوراک و تغذیه مناسب برای کودک: بهره‌مندی از تغذیه و خوراک مناسب، از حقوق مسلم کودک و برطرف‌کننده نیاز جسمی اوست. رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «از حقوق فرزند بر پدر، آن است که جز غذای پاک و خوب به او ندهد.»

شکل ۳- تأمین خوراک و تغذیه مناسب برای کودک

جسم سالم بر سلامت روح تأثیرگذار است و تغذیه مناسب بر سلامت جسم. بنابراین، رسیدگی به وضع تغذیه کودکان، به شکل غیرمستقیم، سامان دادن به روح و روان او نیز به شمار می‌رود. لازم است در مراکز پیش‌ازدیستان بر تغذیه سالم و آگاه‌سازی والدین از ارزش تغذیه سالم، آموزش‌های لازم داده شود. همچنین براساس بند «ج» ماده ۲۴ پیمان‌نامه حقوق کودک، کشورها متحد شده‌اند: «مبارزه با بیماری‌ها و سوءتغذیه را از راه فراهم کردن مواد غذایی مقوی و آب آشامیدنی سالم دنبال کنند.» (شکل ۳).

۳- حق تحصیل: در اسلام، فراگیری دانش یک فریضه دینی است، به گونه‌ای که پیامبر اسلام ﷺ به مردم سفارش می‌کند: «از گهواره تا گور دانش بجویند» و آموختن دانش (خواندن و نوشتن) را از جمله حقوق فرزندان بر والدین می‌داند و می‌فرمایند: «از جمله حقوق فرزند بر پدر، آموختن، خواندن و نوشتن است.» در خصوص این آموزش، روی آموزش قرآن، شنا و تیراندازی تأکید دارند. در واقع، پدر و مادر زمانی به فرزند خود احترام می‌گذارند که به او سواد خواندن، نوشتن و آداب معاشرت بیاموزند و از آنجا که شخصیت کودک در مراحل نخستین زندگی، در خانواده شکل می‌گیرد، آموختن دانش (خواندن و نوشتن) به کودکان، بر عهده والدین نهاده شده است. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز حقوق تحصیلی برای کودکان و عموم مردم به رسمیت شناخته شده است، چنان‌که بنا بر اصل سی‌ام قانون اساسی: «دولت موظف است، وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سرحد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد.»

همچنین بر اساس ماده ۲۸ پیمان‌نامه حقوق کودک، کشورها متحد شده‌اند: «حق کودک را در قبال آموزش و پرورش به رسمیت بشناسند و برای دستیابی تدریجی به این حق و براساس ایجاد فرصت‌های برابر اقدام‌هایی مانند اجباری و رایگان کردن تحصیلات ابتدایی برای همگان، تشویق شکل‌های گوناگون آموزش متوسطه و در دسترس قرار دادن آموزش عالی برای همگان براساس توانایی‌ها و به شیوه مناسب را معمول دارند.»

۴- حق تفریح و بازی: حرکت و جنبش، اساس هر عمل غریزی و پایه وظایف زندگی است. به ویژه در دوران خردسالی و کودکی که زیربنای تقویت جسمی انسان را پی‌ریزی می‌کند. از این رو، امام صادق می‌فرماید: «باید هفت سال نخست زندگی کودک، آزادانه به بازی و جنبش بدنی صرف شود.»

بنا به سفارش رسول گرامی اسلام ﷺ، باید در بازی‌های کودکان نیز آنها را یاری داد، چنان‌که می‌فرماید: «کسی که کودکی نزد اوست، باید رفتار کودکان را در پیش گیرد.» مربیان با بازی کردن آگاهانه با کودکان می‌توانند به رشد همه‌جانبه کمک کنند.

شکل ۴- حق تفریح و بازی

در بند ماده ۳۱ پیمان‌نامه حقوق کودک نیز آمده است: «کشورهای طرف پیمان‌نامه، حق کودک را برای تفریح، آرامش، بازی، فعالیت‌های خلاق مناسب سن خود و شرکت آزادانه در فعالیت‌های فرهنگی و هنری به رسمیت می‌شناسند.» (شکل ۴).

۵- پرهیز از اعمال خشونت جسمی و روانی به کودک: خشونت جسمی و روانی، یکی از عوامل تخریب شخصیت کودکان است. در دین اسلام نیز به این مهم توجه جدی شده است، چنان که وقتی مردی در حضور امام علی از فرزند خود شکایت کرد، امام فرمود: «او را زن، بلکه از او دوری کن (قهر کن)، ولی نه طولانی^۱». در واقع، این حدیث بیان می‌کند که اگر تنبیه برای تربیت کودک انجام می‌گیرد، بهتر آن است که تنبیه بدنی نباشد، بلکه از عواطف کودک استفاده شود، زیرا تنبیه بدنی، زمینه‌ساز مشکلات رفتاری و عاطفی فراوانی مانند سرخوردگی و تخریب شخصیت کودکان می‌شود، ولی وقتی از کودک دوری شود، او خود، کم‌کم به اشتباه خود پی می‌برد.

بنابر بند ۱ ماده ۱۹ پیمان‌نامه حقوق کودک، کشورهای طرف پیمان‌نامه متحد شده‌اند: «اقدام‌های قانونی، اجرایی، اجتماعی و آموزشی را در جهت حمایت از کودک در برابر همه شکل‌های خشونت‌های جسمانی و روانی، آسیب‌رسانی و سوءاستفاده به عمل آورند».

۶- احترام به مقام کودک: کودکان مانند هر انسان دیگری دوست دارند، محبوب واقع شوند و به شخصیت آنها احترام گذاشته شود. از این رو، رسول خدا ﷺ سفارش می‌کند: «دوست بدارید کودکان خود را و به آنها مهربانی کنید و به وعده خود به آنان وفا کنید». همچنین می‌فرماید: «وقتی نام فرزندان را می‌برید، او را گرمی دارید و جای نشستن را برای وی باز کنید و با او ترش‌رو نباشید^۲».

در واقع، همه این موارد، از نشانه‌های احترام‌گذاری درست و کامل به کودکان است که والدین و مربیان می‌توانند، با رعایت کردن آن، به مقام کودک ارزش قائل شوند و نیازهای روانی او را برآورده کنند.

۷- رعایت تساوی بین کودکان: یکی دیگر از حقوق کودکان از نظر رسول خدا ﷺ، رعایت تساوی، توازن و عدالت بین کودکان است. والدین و مربیان وظیفه دارند که مهر، عاطفه و بخشش خود را بین آنان به تساوی تقسیم نمایند تا عقده حقارت و انتقام‌جویی بین آنان ایجاد نگردد. والدین و مربیان لازم است که به کوشش و پشتکار آنان احترام بگذارند، اما در تقسیم فرصت‌ها و پشتیبانی‌ها امتیاز قائل شدن، بی‌عدالتی خواهد بود. رسول خدا ﷺ فرمودند: «میان فرزندان خود در عطا و بخشش به عدالت رفتار کنید، همان‌طور که دوست دارید آنان نیز، در احترام و محبت میان شما عادلانه عمل کنند».

در ماده ۳۱ پیمان‌نامه حقوق کودک، کشورهای عضو، حق کودک برای مشارکت کامل در زندگی فرهنگی و هنری را محترم شمرده و مشوق فراهم ساختن فرصت‌های مناسب و برابر برای فعالیت‌های فرهنگی و هنری آنان خواهند بود.

۸- تربیت کودکان: حق دیگر کودکان، تربیت صحیح آنان است. والدین و مربیان برای تربیت کودکان احتیاج به الگوهای مناسب دارند، و در این زمینه رفتار و گفتار پیامبر اعظم می‌تواند بهترین الگو باشد. حضرت محمد ﷺ بارها فرموده‌اند: «فرزندان خود را بر سه خصلت تربیت کنید: دوست داشتن پیامبر، دوست داشتن اهل بیت و قرآن خواندن».

شکل ۵- تربیت مناسب کودکان

ماده ۲۹ پیمان‌نامه حقوق کودک، کشورها را متحد می‌سازد که آموزش کودکان باید در راستای اهداف زیر انجام شود، مانند:

- رشد شخصیت، استعدادها و توانایی‌های رشد جسمی و شناختی کودکان
- افزایش احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی
- افزایش احترام به والدین کودک، هویت فرهنگی و ارزش‌های کودک
- آماده‌سازی کودک برای یک زندگی مسئولانه
- افزایش احترام به محیط زیست طبیعی (شکل ۵).

۱- کنزالعمال فی سنن الأقوال و الأفعال، ج ۱۶

۲- کنزالعمال فی سنن الأقوال و الأفعال، ج ۱۶

جست و جو کنید

تمرین کنید

فعالیت ۴: در گروه‌های کلاسی با جست و جو در منابع علمی معتبر:

الف) در مورد نهادهایی که بر اجرای حقوق کودک در ایران نظارت دارند، گزارشی در کلاس ارائه دهید.

ب) در مورد حقوق کودک در دنیا، گزارشی در کلاس ارائه دهید.

ج) نمایشگاهی از آثار خلق شده برای حقوق کودک در کلاس برگزار کنید.

فعالیت ۵: موقعیت‌های زیر را به دقت بخوانید. مشخص کنید هر موقعیت بیشتر به کدام دسته از حقوق کودک مربوط است.

سپس دلیل خود را ارائه دهید. در پایان، پاسخ‌های خود را با پاسخ‌های هم کلاسی‌تان مقایسه کنید.

ردیف	موقعیت	نوع حق کودک	دلیل شما
۱	کودک در برابر تنبیه بدنی، تحقیر کلامی و رفتارهای آسیب‌زا حمایت می‌شود.	_____	_____
۲	برنامه تغذیه سالم روزانه و مراقبت بهداشتی برای کودکان اجرا می‌شود.	_____	_____
۳	مربی اجازه می‌دهد کودکان درباره انتخاب بازی گروهی نظر بدهند.	_____	_____
۴	برای کودکان فرصت بازی، کتاب‌خوانی و فعالیت هنری فراهم شده است.	_____	_____

۲- هدف توانمندسازی: گزارشی در مورد مشارکت مربی با کودک ارائه دهد.

فواید مشارکت مربی با کودک

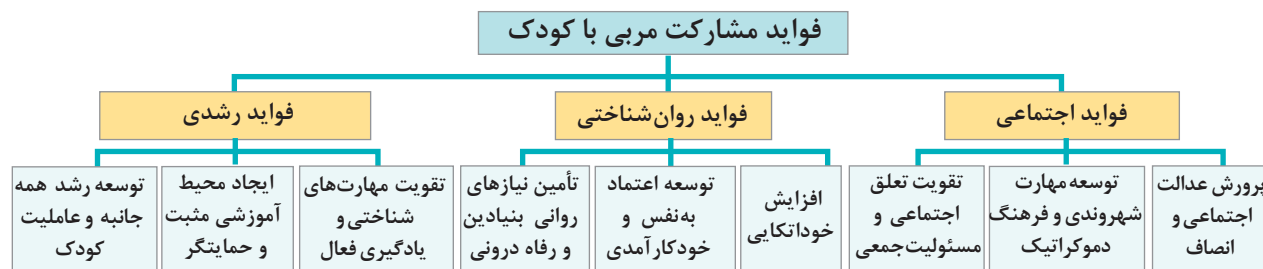
گفت و گو کنید

فعالیت ۶: در گروه‌های کلاسی درباره سؤال زیر با هم گفت و گو کنید و نکات و تفاوت‌هایی که شناسایی کرده‌اید را در کلاس به اشتراک بگذارید.

«به نظر شما چرا مشارکت دادن کودکان توسط مربیان اهمیت دارد؟ اگر کودکان فرصت کافی برای مشارکت نداشته باشند یا میزان مشارکت آنها پایین باشد، چه پیامدهایی برای رشد و یادگیری آنان به دنبال خواهد داشت؟»

مشارکت مربی با کودک، فرایندی است که کودک را به یک بازیگر فعال و توانمند در محیط آموزشی و اجتماعی تبدیل می‌کند. فواید این مشارکت را می‌توان در سه دسته اصلی بررسی کرد (نمودار ۱).

نمودار ۱- فواید مشارکت مربی با کودک

۱- فواید اجتماعی

این دسته از فواید شامل اثرات مشارکت کودک بر تعاملات اجتماعی، فرهنگ جمعی، ارزش‌های دموکراتیک و شهروندی است. مشارکت فعال کودک، زمینه تجربه عدالت، همکاری و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را فراهم می‌کند و او را برای ایفای نقش در جامعه آماده می‌سازد. فواید اجتماعی مشارکت کودک عبارت‌اند از:

■ **پرورش عدالت اجتماعی و انصاف:** مشارکت کودک در تصمیم‌گیری‌های گروهی و حل مسئله باعث می‌شود کودکان از سنین پایین مفاهیم عدالت، انصاف و احترام به حقوق دیگران را تجربه کنند. این تجربه‌ها کودک را قادر می‌سازند تا ارزیابی عادلانه موقعیت‌ها را یاد بگیرد و رفتارهای خود را براساس اصول انصاف و عدالت تنظیم کند.

شکل ۶- تبدیل کودکان به شهروندانی مسئول و فعال از طریق مشارکت

■ **توسعه مهارت شهروندی:** کودکان می‌آموزند چگونه نظر خود را بیان کنند، به دیگران گوش دهند و حقوق و مسئولیت‌های خود و دیگران را در جامعه درک کنند. این تجربه‌ها پایه‌ای برای پرورش شهروندانی مسئول، فعال و متعهد فراهم می‌آورد (شکل ۶).

■ **تقویت تعلق اجتماعی و مسئولیت جمعی:** مشارکت در فعالیت‌های گروهی و پروژه‌های مشترک، احساس تعلق کودک به گروه و جامعه را افزایش می‌دهد. کودک می‌آموزد که رفاه و پیشرفت جمع به تلاش و مسئولیت‌پذیری او وابسته است و این تجربه حس همکاری، همدلی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را تقویت می‌کند.

گزارش دهید

فعالیت ۷: در گروه‌های کلاسی، هر گروه در قالب یک نمایش خلاق، دو موقعیت فرضی زیر را اجرا کند:

الف) در موقعیت اول، مربی همه تصمیم‌ها را خود به تنهایی می‌گیرد و فقط به چند کودک محدود اجازه اظهار نظر داده می‌شود.
ب) در موقعیت دوم، همان موقعیت دوباره اجرا می‌شود اما این بار همه کودکان فرصت دارند نظر بدهند و در تصمیم‌گیری گروهی مشارکت کنند.

پس از اجرای نمایش، در گروه‌های کلاسی در مورد سؤالات زیر گفت‌و کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

۱ در کدام موقعیت احساس عدالت و تعلق اجتماعی بیشتری داشتید؟

۲ چگونه مشارکت بر کیفیت تصمیم‌گیری و فضای گروه تأثیر گذاشت؟

۲- فواید روان‌شناختی

فواید روان‌شناختی به اثرات مشارکت بر رشد درونی، احساس شایستگی، انگیزه و سلامت روانی کودک مربوط می‌شود. آثار و پیامدهای روان‌شناختی مشارکت کودک به شرح زیر است:

■ **افزایش خوداتکایی:** مشارکت به کودک می‌آموزد که می‌تواند با توجه به ویژگی‌ها و علایق خود در فعالیت‌ها تصمیم‌گیری کند و مسئولیت نتایج تصمیم‌های خود را بر عهده بگیرد. این فرایند، پایه رشد خوداتکایی و استقلال کودک را شکل می‌دهد.

شکل ۷- توسعه اعتماد به نفس و خودکارآمدی

■ **توسعه اعتماد به نفس و خودکارآمدی:** هنگامی که کودک مشارکت فعال دارد و تأثیر واقعی بر محیط خود مشاهده می‌کند، احساس توانمندی و اعتماد به نفس او افزایش می‌یابد. این تجربه به کودک می‌آموزد که قادر است تغییر ایجاد کند، مشکلات را حل کند و در محیط‌های اجتماعی و آموزشی مؤثر باشد. در نتیجه کودک باور می‌کند توانایی انجام کارها و دستیابی به اهداف خود را دارد (شکل ۷).

■ **تأمین نیازهای روانی بنیادین و رفاه درونی:** مشارکت، نیازهای روان‌شناختی اساسی کودک شامل تعلق و شایستگی را برآورده می‌کند. تجربه شنیده شدن، اثرگذاری و احترام به نظر کودک باعث افزایش انگیزه درونی و رفاه روانی او می‌شود و توانایی تنظیم رفتارها و هیجانات را ارتقا می‌دهد.

تمرین کنید

فعالیت ۸: براساس نمایشی که در فعالیت قبلی اجرا کردید، در مورد پرسش‌های زیر با یکدیگر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:

- ☐ در کدام بخش از نمایش احساس کردید می‌توانید در تصمیم‌گیری نقش داشته باشید؟
- ☐ این احساس چه تفاوتی با زمانی داشت که فقط اجراکننده بودید؟
- ☐ تجربه مشارکت در تصمیم‌گیری چگونه بر احساس توانمندی و اعتماد به نفس شما اثر گذاشت؟
- ☐ در موقعیتی که فقط یک نفر تصمیم‌گیرنده بود، چه احساسی در شما و گروه ایجاد شد؟
- ☐ این وضعیت چه تأثیری بر انگیزه شما برای انجام فعالیت داشت؟

۳- فواید رشدی

این دسته از فواید شامل اثرات مشارکت بر یادگیری، رشد شناختی، مهارت‌های تفکر انتقادی و محیط‌های آموزشی است. این فواید شامل موارد زیر است:

■ **تقویت مهارت‌های شناختی و یادگیری فعال:** کودک مفاهیم را از طریق تجربه و تعامل می‌آموزد و مهارت‌های تفکر خلاق، انتقادی و حل مسئله خود را ارتقا می‌دهد. کودکانی که در فعالیت‌های مشارکتی نقش فعال دارند، سریع‌تر توانایی تصمیم‌گیری مستقل و حل مسئله در موقعیت‌های جدید را کسب می‌کنند.

■ **ایجاد محیط آموزشی مثبت و حمایتگر:** مربی با فراهم کردن فرصت‌های واقعی مشارکت، محیطی امن، مثبت و حمایتگر ایجاد می‌کند. این محیط به کودکان اجازه می‌دهد انتخاب کنند، نظر دهند و در فرایند یادگیری مشارکت فعال داشته باشند، که موجب افزایش انگیزه و شوق یادگیری در کودکان می‌شود.

شکل ۸- مشارکت فعال کودک در محیط یادگیری

■ **توسعه رشد همه‌جانبه و عاملیت کودک^۱:** مشارکت کودک او را به یک بازیگر فعال در محیط پیش از دبستان و کلاس تبدیل می‌کند. کودک یاد می‌گیرد که می‌تواند بر رفتارها، فرایندهای یادگیری و محیط خود اثر بگذارد و در عین حال مهارت‌های اجتماعی، شناختی و فردی خود را توسعه دهد. این رشد هماهنگ، پایه‌ای برای توانمندی‌های آینده کودک و سرمایه‌گذاری در توسعه انسانی جامعه است (شکل ۸).

تمرین کنید

فعالیت ۹: در گروه‌های کلاسی هر گروه نامی برای خود انتخاب کند. سپس هر گروه یک نشان برای خود رسم کند که نشان دهنده هویت گروه شان باشد. پس از رسم کردن نشان‌ها، آنها را به هنرآموز کلاس تحویل دهید بدون آن که گروه‌های دیگر ببینند. روی تخته، نشان‌ها را بچسبانید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

الف) تشخیص دهند هر نشان برای کدام گروه است؟ دلایل خود را ارائه دهید.

ب) بعد از ارائه حدس‌های هر گروه، درباره فکر پشت نشان ترسیم شده برای کلاس، توضیحاتی ارائه دهد.

تمرین کنید

فعالیت ۱۰: با حضور در یک زمین بازی، پارک یا مرکز پیش از دبستان، مشارکت کودکان را در بازی‌ها و فعالیت‌های گروهی مشاهده کنید. سپس بررسی کنید این بازی‌ها و فعالیت‌ها از نظر رشدی، اجتماعی و روان‌شناختی چگونه به رشد و یادگیری کودکان کمک می‌کنند. نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

تمرین کنید

- ۱ در ارتباط با فواید مشارکت مربی با کودک، برای مربیان یک بروشور آموزشی طراحی کنید.
- ۲ با چند مربی درباره اهمیت مشارکت کودکان در محیط‌های پیش‌ازدبستان مصاحبه کنید و نتایج را در قالب یک گزارش تهیه کنید.
- ۳ فواید مشارکت مربی با کودک را با فواید ارتباط مربی با کودک که در واحد یادگیری دوم پودمان اول آموختید، مقایسه کنید و شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها را به صورت گزارش ارائه دهید.
- ۴ درباره فواید مشارکت مربی با کودک، یک پوستر آموزشی طراحی کنید که بتوان آن را در یک مرکز پیش‌ازدبستانی نصب کرد.
- ۵ فهرستی از حقوق کودکان در اسلام تهیه کنید و آن را با پیمان نامه حقوق کودک مقایسه کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.
- ۶ در مورد حقوق کودک در اسلام کارت‌های تصویری تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.
- ۷ یک بازی مشارکتی برای کودکان ۵ ساله طراحی کنید و با اجرای آن در یک مرکز پیش از دبستان، گزارشی از فواید مشارکت مربی با کودک تهیه کنید.

خودارزیابی

پودمان ۲: پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک مرحله ۱: توسعه شناخت مشارکت مربی با کودک				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۱ واحد یادگیری توسعه مهارت‌های مشارکتی مربی با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد			
۱	تا چه حد می‌توانید در مورد فواید مشارکت مربی با کودک، برای مربیان، یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			۱ ۲ ۳
۲	تا چه حد می‌توانید درباره پیمان نامه حقوق کودک برای مربیان، یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			۱ ۲ ۳
۳	تا چه حد می‌توانید فهرستی از حقوق کودکان در اسلام تهیه کنید و آن را با پیمان نامه حقوق کودک مقایسه کنید. نتیجه را در کلاس گزارش دهید؟			۱ ۲ ۳
۴	تا چه حد می‌توانید در مورد حقوق کودک در اسلام کارت‌های تصویری تهیه کنید؟			۱ ۲ ۳
۵	تا چه حد می‌توانید با طراحی یک بازی مشارکتی برای کودکان ۵ ساله و اجرای آن در یک مرکز پیش‌ازدبستان، گزارشی از فواید مشارکت مربی با کودک تهیه کنید؟			۱ ۲ ۳

۳- هدف توانمندسازی: سطوح مشارکت مربی با کودک را توضیح دهد.

سطوح مشارکت مربی با کودک

فعالیت ۱۱: تصور کنید در یک کلاس پیش‌ازدبستان، مربی از همه کودکان می‌خواهد یک کاردستی بسازند و همه باید دقیقاً مثل نمونه‌ای که مربی نشان داده بسازند. کودکان مراحل را اجرا می‌کنند، اما هیچ انتخابی در مواد، رنگ یا شیوه ساخت ندارند. آیا می‌توان گفت که کودکان در این فعالیت مشارکت واقعی داشته‌اند؟ پاسخ‌های خود را در کلاس ارائه دهید و درباره دلایل خود با یکدیگر گفت‌وگو کنید.

گفت و گو کنید

هر موقعیتی که کودک در آن حضور دارد یا فعالیتی انجام می‌دهد، لزوماً به معنای مشارکت واقعی نیست. در برخی موارد، کودک صرفاً مجری یک دستور است؛ در برخی موقعیت‌ها امکان انتخاب محدودی دارد؛ و گاهی در سطحی بالاتر می‌تواند دیدگاه خود را بیان کند و بر تصمیم‌گیری‌ها اثر بگذارد. بنابراین، مشارکت مفهومی تدریجی و چندسطحی است که از حضور و انتخاب‌های ساده آغاز می‌شود و تا تصمیم‌سازی مشترک و اثرگذاری واقعی ادامه می‌یابد.

برای توضیح سطوح مشارکت، از مدل «نردبان مشارکت کودکان»^۱ که توسط روان‌شناسی به نام راجر هارت^۲ ارائه شده، استفاده می‌شود (شکل ۹).

شکل ۹- نردبان مشارکت کودکان^۲

نردبان مشارکت کودکان یکی از شناخته‌شده‌ترین مدل‌های نظری در زمینه مشارکت کودک به‌شمار می‌آید و نشان می‌دهد که مشارکت می‌تواند از شکل‌های بسیار محدود و ظاهری تا شکل‌های آگاهانه و اثرگذار گسترش یابد.

«هارت» سطوح مختلف مشارکت را به‌صورت پله‌های یک نردبان توصیف می‌کند. هدف از معرفی این سطوح این است که مربی بتواند مشارکت ظاهری را از مشارکت واقعی تشخیص دهد، فرصت‌های مناسب‌تری برای نقش‌آفرینی کودکان فراهم کند و به‌صورت تدریجی زمینه رشد توان تصمیم‌گیری، مسئولیت‌پذیری و اثرگذاری کودکان را در محیط یادگیری ایجاد نماید.

سطح ۱- مشارکت کنترل شده: در این سطح کودک در یک فعالیت حضور دارد، اما از هدف و دلیل

شکل ۱۰- مشارکت کنترل شده

آن آگاه نیست و هیچ نقش واقعی در انتخاب یا تصمیم‌گیری ندارد. بزرگسال فعالیت را طراحی و هدایت می‌کند و کودک فقط اجراکننده دستورهاست. برای مثال، مربی برای تهیه یک کاردستی مناسبی، همه مراحل را از قبل تعیین می‌کند، نمونه‌نمایی را نشان می‌دهد و از کودکان می‌خواهد دقیقاً همان را بسازند، بدون اینکه دلیل انجام کار را بدانند یا امکان انتخاب مواد، رنگ‌ها یا شیوه اجرا را داشته باشند (شکل ۱۰).

۱- Ladder of Children's Participation

۲- Roger Hart

۳- سطوح نردبان مشارکت کودکان را نباید به‌صورت یک سلسله‌مراتب مطلق در نظر گرفت. میزان مناسب مشارکت کودکان به سن و توانایی کودک، موضوع فعالیت، هدف تربیتی و موقعیت بستگی دارد.

سطح ۲- مشارکت تزیینی^۱: در این سطح، کودک در فعالیت دیده می‌شود، اما نقش او صوری و تزیینی

شکل ۱۱- مشارکت تزیینی

است و در شکل‌گیری یا تصمیم‌گیری فعالیت نقشی ندارد. کودک فقط برای زینت‌بخشی یا جذاب‌تر نشان دادن برنامه، حضور دارد. برای مثال، در جشن مرکز پیش‌ازدبستان، مربی یک سرود را انتخاب می‌کند و همه فعالیت‌ها، حرکات و شیوه اجرای کودکان را نیز از پیش تعیین می‌کند. کودکان فقط برای اجرای هماهنگ روی صحنه می‌آیند، بدون آنکه در انتخاب شعر، طراحی حرکت یا شیوه اجرا نقشی داشته باشند (شکل ۱۱).

شکل ۱۲- مشارکت نمادین

سطح ۳- مشارکت نمادین: در این سطح ظاهراً از کودک نظرخواهی می‌شود یا به او نقش داده می‌شود. اما نظر او تأثیر واقعی بر نتیجه ندارد و تصمیم اصلی از قبل توسط بزرگسال گرفته شده است. مثلاً مربی از کودکان پیش‌ازدبستان می‌پرسد «دوست دارید امروز چه بازی گروهی انجام دهیم؟» اما از قبل وسایل یک بازی خاص را چیده و همان را اجرا می‌کند. پرسیدن نظر از کودکان بدون تغییر در برنامه، نشانه مشارکت نمادین است (شکل ۱۲).

سه سطح اول نردبان هارت، مشارکت واقعی محسوب نمی‌شوند، زیرا کودک در آنها اثرگذاری واقعی بر روند و نتیجه فعالیت ندارد.

نکته

فعالیت ۱۲: در گروه‌های کلاسی بر اساس تجربه خود از مراکز پیش‌ازدبستان و با توجه به سه سطح مشارکت کنترل شده، مشارکت تزیینی و مشارکت نمادین، موقعیت‌هایی را طراحی کنید و به‌صورت فرضی اجرا کنید.

تمرین کنید

سطح ۴- مشارکت واگذار شده اما آگاهانه: این سطح مرحله آغازین مشارکت واقعی کودک به‌شمار

شکل ۱۳- مشارکت واگذار شده اما آگاهانه

می‌آید. در این سطح، مربی نقش و مسئولیتی مشخص را برای کودک تعیین و به او واگذار می‌کند، و این واگذاری همراه با توضیح و آگاه‌سازی است. برای نمونه در مرکز پیش‌ازدبستان، مربی یک فعالیت کاشت بذر را طراحی می‌کند و به هر کودک مسئولیتی مانند ریختن خاک یا آب دادن می‌دهد و توضیح می‌دهد این کار به رشد گیاه کمک می‌کند. کودک مسئولیت دارد و آگاه است، اما چارچوب فعالیت را مربی تعیین کرده است (شکل ۱۳).

سطح ۵- مشارکت مشورتی و آگاهانه: در این سطح، کودک می‌تواند نظر و ایده‌های خود را ارائه

شکل ۱۴- مشارکت مشورتی و آگاهانه

دهد و مربی آنها را می‌شنود و بررسی می‌کند، اما تصمیم نهایی هنوز با مربی است. مثلاً در تعیین قوانین بازی گروهی، کودکان پیشنهاد می‌دهند که چه قوانینی بهتر است و مربی این نظرات را لحاظ می‌کند تا قوانین عادلانه‌تر شوند. تفاوت این سطح با سطح ۴ در این است که کودک فعالانه به عنوان مشاور مشارکت دارد و نظراتش جدی گرفته می‌شود، هرچند کنترل کامل هنوز با مربی است (شکل ۱۴).

شکل ۱۵- مشارکت آغازشده توسط بزرگسال با تصمیم‌گیری مشترک با کودکان

سطح ۶- مشارکت آغازشده توسط بزرگسال با تصمیم‌گیری مشترک با کودکان: در این سطح ایده و شروع فعالیت از سوی مربی است، اما درباره شیوه اجرا، انتخاب مواد، تقسیم نقش‌ها و جزئیات کار، تصمیم‌گیری مشترک با کودکان انجام می‌شود. مثلاً مربی ایده یک فعالیت گروهی درباره بازی‌های آموزشی را ارائه می‌دهد، اما کودکان در انتخاب نوع بازی، نحوه تقسیم وظایف و روش اجرا نقش واقعی دارند. در این سطح، مشارکت کودک فراتر از ارائه نظر است و اثرگذاری واقعی دارد (شکل ۱۵).

سطح ۷- مشارکت آغازشده و هدایت‌شده توسط کودک: در این سطح ایده فعالیت از سوی کودک

شکل ۱۶- مشارکت آغازشده و هدایت‌شده توسط کودک

شکل می‌گیرد و هدایت و پیشبرد آن نیز عمدتاً توسط خود کودکان انجام می‌شود. مربی نقش پشتیبان و تسهیل‌گر دارد و فقط در صورت نیاز کمک می‌کند. برای نمونه چند کودک در مرکز پیش‌از دبستان تصمیم می‌گیرند یک «بخش ساخت‌وساز» درست کنند، خودشان ابزارها را جمع‌آوری می‌کنند، شکل سازه را تعیین می‌کنند و نقش‌ها را تقسیم می‌کنند و فقط برای بریدن چسب یا دسترسی به ابزار ایمن از مربی کمک می‌خواهند (شکل ۱۶).

سطح ۸: مشارکت آغازشده توسط کودک با تصمیم‌گیری مشترک با بزرگسالان: در بالاترین سطح

شکل ۱۷- مشارکت آغازشده توسط کودک با تصمیم‌گیری مشترک با بزرگسالان

مشارکت، ایده و آغاز فعالیت از سوی کودک است، اما برای برخی تصمیم‌های کلیدی یا پیچیده، کودک آگاهانه مربی را به عنوان شریک فکری و اجرایی وارد فرایند می‌کند و تصمیم‌ها به صورت مشترک گرفته می‌شود. برای نمونه، کودکان پیشنهاد می‌دهند یک نمایش عروسکی برای دیگر کلاس‌ها اجرا کنند. آنها موضوع و داستان را انتخاب می‌کنند، اما برای زمان‌بندی اجرا، دعوت از کلاس‌ها و آماده‌سازی فضا با مربی وارد تصمیم‌گیری مشترک می‌شوند تا کار به بهترین شکل پیش برود (شکل ۱۷).

فعالیت ۱۳: نمونه‌هایی از مشارکت کودکان در موقعیت‌های مختلف در جدول زیر آورده شده است. هر نمونه رفتار را با دقت بخوانید و مشخص کنید این رفتار به کدام سطح از نردبان مشارکت کودکان هارت (سطح ۱ تا ۸) اشاره دارد. پاسخ‌های خود را در ستون آخر یادداشت کنید.

سطح مشارکت	نمونه رفتار کودک
_____	کودکان در یک جشن مرکز پیش‌ازدبستان شرکت می‌کنند و حرکات و سرود از قبل توسط مربی تعیین شده است، بدون اینکه بتوانند چیزی را انتخاب یا تغییر دهند.
_____	مربی می‌پرسد «چه بازی گروهی دوست دارید؟» اما نوع بازی از قبل تعیین شده است.
_____	کودکی طبق نمونه مربی، کاردستی را بدون انتخاب رنگ یا مواد می‌سازد.
_____	کودکان پیشنهاد قوانین بازی را می‌دهند و مربی آنها را لحاظ می‌کند، اما تصمیم نهایی با مربی است.
_____	مربی ایده فعالیت را ارائه می‌دهد، اما کودکان در انتخاب نوع بازی و تقسیم نقش‌ها تصمیم واقعی دارند.
_____	کودکان تصمیم می‌گیرند نمایش عروسکی اجرا کنند و برای زمان‌بندی و آماده‌سازی با مربی تصمیم مشترک می‌گیرند.
_____	کودکان یک بخش ساخت‌وساز را خودشان ایجاد و اجرا می‌کنند، مربی فقط در صورت نیاز کمک می‌کند.
_____	کودکی مسئول ریختن خاک در فعالیت کاشت بذر است و دلیل کار برایش توضیح داده شده است.

فعالیت ۱۴: در گروه‌های کلاسی:

الف) یک گروه را برای اجرای نمایش انتخاب کنید.

ب) اعضای این گروه در نقش مربی، مربی یار و چند کودک، یک موقعیت از کلاس مرکز پیش‌ازدبستان را اجرا کنند.
ج) پس از پایان نمایش، سایر هنرجویان به‌عنوان مشاهده‌گر و تحلیل‌گر، رفتار مربی و مربی یار را براساس سطوح مشارکت کودکان در نردبان هارت بررسی کنند.

در ادامه سؤالات زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

د) کودکان در کدام سطح از مشارکت قرار داشتند؟

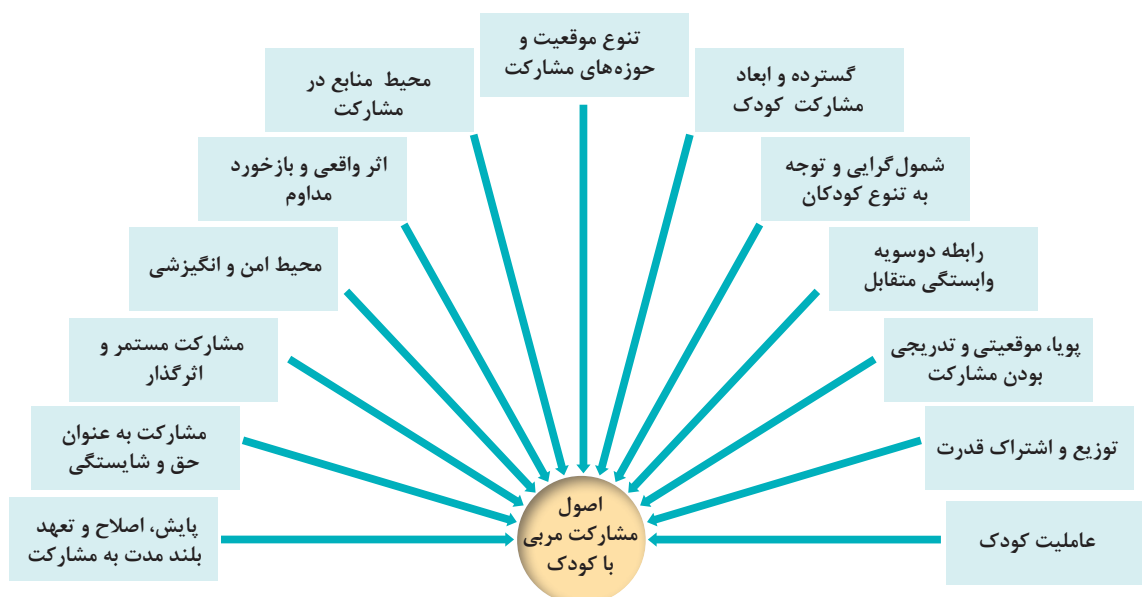
ه) چه نشانه‌هایی سطح مشارکت آنها را نشان می‌داد؟

نکته: این فعالیت می‌تواند توسط گروه دیگری نیز تکرار شود و یک نمایش جدید اجرا شود.

۴- هدف توانمندسازی: اصول مشارکت مربی با کودک را به کار گیرد.

اصول مشارکت مربی با کودک

هرچند سطوح مشارکت کودکان چارچوبی مفید برای شناسایی میزان مشارکت ارائه می‌دهد، اما در به کارگیری آن نیاز به رعایت ملاحظات است. این ملاحظات در قالب سیزده اصل مشارکت مربی با کودک در نمودار ۲ نشان داده شده است:

نمودار ۲- اصول مشارکت مربی با کودک

۱- عاملیت کودک: عاملیت کودک به معنای توانایی کودکان برای تصمیم‌گیری، انتخاب و اثرگذاری

شکل ۱۸- عاملیت کودک (مشارکت غیرکلامی کودک نوپا)

واقعی بر محیط، فعالیت‌ها و روابط اجتماعی خود است. مشارکت کودک تنها محدود به گفتن نظر یا انجام فعالیت‌های از پیش تعیین‌شده نیست.

در این فرایند، مربی نقش تسهیل‌گر، همراه و شریک در مشارکت کودک را ایفا می‌کند، نه صرفاً ناظر یا کسی که قدرت را به کودک واگذار می‌کند. برای مثال، در یک فعالیت نقاشی گروهی، کودک با انتخاب رنگ‌ها، ترتیب چیدن ابزارها یا استفاده از حرکات دست و بدن، ایده‌های خود را نشان می‌دهد و بر نتیجه نهایی تأثیر می‌گذارد. مربی به عنوان راهنما، محیط و مواد لازم را فراهم می‌کند و از مشارکت فعال کودک حمایت می‌نماید. همچنین مربی بازخورد ارائه می‌کند و اثرگذاری کودک را مشاهده می‌کند تا او تجربه ملموس اثرگذاری خود را درک کند، حس تعلق، اعتماد به نفس و مسئولیت‌پذیری‌اش تقویت شود و مشارکت او هم در سطح فردی و هم جمعی شکل گیرد (شکل ۱۸).

۲- توزیع و اشتراک قدرت: مشارکت واقعی کودکان زمانی شکل می‌گیرد که قدرت در محیط یادگیری میان مربی و کودک به اشتراک گذاشته شود و تصمیم‌گیری‌ها محدود به نظر مربی نباشد. مربی با هدایت آگاهانه، فرصت‌هایی برای گفت‌وگو، انتخاب و اثرگذاری کودکان فراهم می‌کند و نقش خود را به عنوان تسهیل‌گر، شریک و راهنما در فرایند تصمیم‌گیری حفظ می‌کند.

برای نمونه مشارکت کودکان خردسال در انتخاب رنگ‌ها یا اسباب‌بازی‌ها و مشارکت کودکان بزرگ‌تر در برنامه‌ریزی یک پروژه گروهی یا محیط بازی و یا در طراحی محیط بازی جدید کلاس، مربی با کودکان درباره نحوه چیدمان وسایل، انتخاب مواد و قوانین استفاده از فضا مذاکره می‌کند، کودکان پیشنهادها را ارائه می‌دهند و مربی آنها را جدی می‌گیرد، حتی اگر همه ایده‌ها قابل اجرا نباشند. این تعامل تجربه‌ای ملموس از تأثیرگذاری و حس مسئولیت‌پذیری فردی و جمعی برای کودکان ایجاد می‌کند و به تدریج توانایی‌های تصمیم‌گیری و همکاری آنها را تقویت می‌کند.

شکل ۱۹- توزیع و اشتراک قدرت در مشارکت

۳- پویا، موقعیتی و تدریجی بودن مشارکت: مشارکت کودک یک ویژگی ثابت یا وابسته به یک سطح مشخص نیست، بلکه فرایندی پویا و موقعیتی است که در تعامل میان کودک، فعالیت، روابط اجتماعی و محیط شکل می‌گیرد. میزان، شکل و کیفیت مشارکت بسته به سن، تجربه‌های پیشین، توانمندی‌ها، علایق، احساس امنیت، نوع فعالیت و شرایط محیطی تغییر می‌کند. این اصل شامل سه نکته اصلی زیر است:

- تفاوت‌های فردی و موقعیتی کودکان
- تطبیق نقش مربی با موقعیت
- رشد تدریجی مشارکت (شکل ۱۹)

فعالیت ۱۵: در گروه‌های کلاسی:

الف) یک گروه را برای اجرای نمایش انتخاب کنید.

ب) اعضای این گروه در نقش مربی و چند کودک، یک موقعیت از کلاس مرکز پیش‌ازدبستان را اجرا کنند. (در جریان نمایش، نحوه تعامل مربی با کودکان باید به گونه‌ای باشد که میزان رعایت سه اصل فوق قابل مشاهده باشد).

ج) پس از پایان نمایش، سایر هنرجویان به عنوان مشاهده‌گر و تحلیل‌گر، در مورد موضوعات زیر گفت‌وگو کنند و نتیجه را در کلاس ارائه دهند:

۱) هر یک از سه اصل تا چه اندازه در نمایش رعایت شده بود؟

۲) چه نشانه‌هایی این وضعیت را نشان می‌داد؟

۴- رابطه دوسویه و وابستگی متقابل: مشارکت واقعی زمانی شکل می‌گیرد که بین کودک و مربی رابطه‌ای دوسویه و مبتنی بر اعتماد، احترام و تعامل روزمره برقرار باشد. مربی نه صرفاً هدایت‌کننده و کنترل‌کننده، و نه فقط ناظر، بلکه تسهیل‌گر و شریک فعال در فرایند تصمیم‌گیری و تجربه کودکان است. این اصل همچنین نشان می‌دهد که آموزش و مشارکت کودک از طریق دستوردهای یک‌طرفه شکل نمی‌گیرد بلکه از طریق تبادل ایده‌ها، بازخوردهای مستمر و پذیرش نظر کودک توسعه می‌یابد. برای مثال در یک فعالیت ساخت کاردستی، مربی چارچوب کلی پروژه را تعیین می‌کند، اما کودک با ارائه ایده‌های خود مسیر فعالیت را تغییر می‌دهد و مربی این تغییر را همراهی و هدایت می‌کند. به این ترتیب، نتیجه نهایی محصول همکاری مشترک و تعامل دوسویه است و کودک حس اثرگذاری واقعی و ارزشمندی مشارکت را تجربه می‌کند (شکل ۲۰).

شکل ۲۰- رابطه دوسویه و وابستگی متقابل

تمرین کنید

۵- توجه به تنوع کودکان: مشارکت کودک باید شامل همه کودکان باشد و هیچ کس به دلیل سن، جنسیت، توانایی، پیش زمینه فرهنگی یا سطح رشد از این حق محروم نشود. مربی مسئول است که تفاوت های فردی و فرهنگی کودکان را بپذیرد و محیطی ایجاد کند که هر کودک، با توجه به توانایی ها و علایق خود، بتواند مشارکت کند. مربی باید فرصت هایی فراهم کند که کودک از طریق رفتار، بازی، گفت و گو، انتخاب یا رفتارهای غیر کلامی بتواند نظر و خواسته خود را نشان دهد.

شکل ۲۱- توجه به تنوع کودکان

برای مثال، در یک پروژه ساخت شهر از مکعب های چوبی، کودکی که در طراحی و ساخت مهارت بالایی دارد ممکن است بیشتر در ساخت سازه ها مشارکت کند، در حالی که کودکی دیگر که توانایی بیشتری در ارتباط کلامی دارد، ایده ها و نام ساختمان ها را پیشنهاد می دهد و گروه را در تصمیم گیری هدایت می کند (شکل ۲۱).

۶- گستره و ابعاد مشارکت کودک: مشارکت کودک می تواند در سطوح مختلف فردی، گروهی و جمعی تجربه شود. در سطح فردی، کودک بر انتخاب های شخصی خود مانند اسباب بازی، ابزار یا نحوه انجام فعالیت اثر می گذارد. در سطح گروهی، کودک می تواند در تصمیم های گروه همسالان مانند قوانین بازی یا ترتیب فعالیت ها نقش داشته باشد. در سطح جمعی، کودکان می توانند در طراحی محیط، برنامه ها یا پروژه های آموزشی مشارکت کنند و فرهنگ مشارکتی کلاس را شکل دهند.

مربی با آگاهی از این گستره و سطوح مختلف، فرصت های متنوع مشارکت را متناسب با توانایی ها و علایق کودکان فراهم می کند و به گونه ای عمل می کند که کودک هم تجربه عاملیت فردی داشته باشد و هم مسئولیت و مشارکت جمعی را بیاموزد. چنین تلفیقی، علاوه بر تقویت تجربه شخصی کودک، مهارت های اجتماعی، حس تعلق به گروه و درک تأثیر متقابل فرد و جمع را نیز تقویت می کند. برای مثال کودک در فعالیت نقاشی می تواند رنگ و ابزار مورد علاقه خود را انتخاب کند (مشارکت فردی)، و هم زمان در گفت و گوی گروهی درباره قوانین بازی یا نحوه استفاده مشترک از فضا و مواد آموزشی نظر بدهد و در تصمیم گیری جمعی سهیم باشد (مشارکت جمعی). مربی با مشاهده و راهنمایی، هر دو بعد مشارکت را به طور متوازن مدیریت می کند (شکل ۲۲).

شکل ۲۲- گستره و ابعاد مشارکت کودک

فعالیت ۱۶: در گروه های کلاسی:

(الف) بازی «داستان را با هم بسازیم» را اجرا کنید. در این بازی، یکی از شما نقش مربی و دیگران نقش کودکان را بر عهده بگیرند.
(ب) مربی آغاز یک قصه را با بیان یک جمله شروع می کند؛ برای مثال: «روزی در حیاط مرکز پیش از دبستان، یک جعبه عجیب پیدا شد...».

(ج) هر یک از کودکان باید به نوبت بخشی از داستان را ادامه دهند تا قصه به صورت گروهی کامل شود.

(د) پس از پایان قصه، در گروه خود درباره سؤال زیر گفت و گو کنید و نتیجه را به اشتراک بگذارید:

«در این بازی، اصول ۴ تا ۶ مشارکت با کودک چگونه رعایت شده است؟»

تمرین کنید

۷- تنوع موقعیت‌ها و حوزه‌های مشارکت: مشارکت کودک باید در تمام حوزه‌های زندگی روزمره تجربه شود که شامل فعالیت‌های آموزشی، مراقبت‌های روزانه (غذا، استراحت، پوشیدن لباس، جمع کردن وسایل، نظافت و بهداشت)، برنامه‌ریزی، ارزیابی فعالیت‌ها و حل تعارض‌ها می‌شود. این اصل تأکید می‌کند که مربی باید فرصت‌های متنوع برای مشارکت فراهم کند، علایق و ابتکارات کودکان را مشاهده و با آنها گفت‌وگو کند و نه تنها در موقعیت‌های از پیش تعیین‌شده، بلکه در جریان زندگی روزمره کلاس، امکان اظهار نظر و تأثیرگذاری واقعی کودکان را تضمین نماید. برای مثال یک کودک می‌تواند در انتخاب فعالیت موسیقی امروز نظر دهد، برای چیدمان محیط بازی پیشنهاد ارائه کند، یا ترتیب نوبت استراحت و استفاده از وسایل کلاس را با مربی هماهنگ کند (شکل ۲۳).

شکل ۲۳- تنوع موقعیت‌ها و حوزه‌های مشارکت

۸- محیط و منابع در مشارکت: محیط فیزیکی، مواد و ابزار، و همچنین حضور و تعامل سایر افراد، بخشی از منابع مشارکت کودکان محسوب می‌شوند و می‌توانند توانایی کودک برای انتخاب، تصمیم‌گیری و اثرگذاری را تسهیل یا محدود کنند. مربی باید محیط را به عنوان یک همکار آموزشی فعال در نظر بگیرد و شرایطی فراهم آورد که کودکان بتوانند به راحتی با فضا، ابزار و همسالان تعامل کنند و مشارکت معنادار داشته باشند.

برای نمونه، چیدمان دایره‌ای صندلی‌ها باعث می‌شود کودکان بتوانند به راحتی یکدیگر را ببینند، صحبت کنند و درباره فعالیت‌های گروهی تصمیم‌گیری کنند، در حالی که چیدمان ردیفی تعامل را محدود می‌کند. همچنین، دسترسی آزاد به اسباب‌بازی‌ها، ابزارهای آموزشی و مواد هنری، مشارکت در بازی و فعالیت‌های یادگیری را افزایش می‌دهد و کودکان می‌توانند با انتخاب ابزار و چیدمان فضا، اثرگذاری خود را تجربه کنند (شکل ۲۴).

شکل ۲۴- محیط و منابع در مشارکت

۹- اثر واقعی و بازخورد مداوم: این اصل نشان می‌دهد که مشارکت کودک تنها به ظاهر انتخاب یا حضور او

شکل ۲۵- اثر واقعی و بازخورد مداوم

محدود نمی‌شود، بلکه آنچه اهمیت دارد، تعامل واقعی و اثر ملموس نظرها و انتخاب‌های او در نتیجه کار است. برای مثال کودکی پیشنهاد می‌دهد رنگ دیوار کلاس تغییر کند. مربی این پیشنهاد را بررسی می‌کند و در صورتی که ممکن باشد تغییر را اعمال می‌کند، یا در غیر این صورت دلیل عدم امکان تغییر را به کودک توضیح می‌دهد و فرصت‌های جایگزین برای اثرگذاری کودک ارائه می‌دهد. بدین ترتیب کودک حس می‌کند که ایده‌هایش ارزشمند و تأثیرگذار هستند و مشارکت او واقعی است (شکل ۲۵).

تمرین کنید

فعالیت ۱۷: در گروه‌های کلاسی، به عکس‌های موجود در شکل ۲۳ و ۲۴ با دقت نگاه کنید و موارد زیر را بررسی کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

الف) در هر تصویر، محیط کلاس تا چه اندازه امکان مشارکت واقعی کودکان را فراهم می‌کند؟
ب) اگر شما مربی این مرکز پیش‌ازدبستان بودید، چه تغییراتی در محیط ایجاد می‌کردید تا مشارکت کودکان بیشتر شود؟

۱۰- محیط امن و انگیزشی: مشارکت کودک نیازمند فضایی امن، حمایت‌کننده و انگیزشی است که در

آن کودکان بتوانند مهارت‌ها و دانش لازم برای تصمیم‌گیری و اثرگذاری را کسب کنند و بدون ترس از قضاوت یا تنبیه، ایده‌ها و انتخاب‌های خود را بیان کنند. ایجاد چنین محیطی موجب افزایش اعتماد به نفس، حس تعلق و انگیزه برای مشارکت‌های فعال می‌شود و پایه‌ای برای تحقق سایر اصول مشارکت، مانند عاملیت و اثر واقعی است.

شکل ۲۶- خلق محیطی امن برای مشارکت فعال کودک

برای نمونه، در فعالیت‌های گروهی، مربی به کودکان یادآوری می‌کند که همه نظرات محترم هستند و هیچ کودکی به خاطر انتخاب یا ایده‌اش سرزنش نمی‌شود. کودکان می‌توانند بدون نگرانی، آزادانه پیشنهاد بدهند، پرسش مطرح کنند یا با همسالان درباره راه‌حل‌ها گفت‌وگو کنند (شکل ۲۶).

۱۱- مشارکت مستمر و اثرگذار: مشارکت کودکان باید به گونه‌ای طراحی شود که اثر آن تنها محدود به

همان لحظه نباشد و به تدریج تأثیری پایدار و مثبت بر کودک و محیط ایجاد کند. فعالیت‌های کوتاه‌مدت، مانند انتخاب اسباب‌بازی، زمان غذا یا نحوه انجام یک بازی، فرصت تجربه تصمیم‌گیری شخصی و اثرگذاری فردی را فراهم می‌کنند. وقتی این فعالیت‌ها به طور منظم تکرار شوند یا با پروژه‌ها و برنامه‌های بلندمدت مرتبط شوند، اثر مشارکت کودک معنادار و ماندگار خواهد بود. فعالیت‌های بلندمدت، مانند طراحی محیط

شکل ۲۷- مشارکت مستمر و اثرگذار

بازی، برنامه‌های گروهی یا پروژه‌های آموزشی، مشارکت جمعی و اثرگذاری مستمر کودکان را تقویت می‌کنند و به شکل‌گیری فرهنگ مشارکتی کلاس و حس مسئولیت گروهی کمک می‌کنند. برای مثال، در یک پروژه ساخت محیط بازی، کودکان می‌توانند هم به شکل کوتاه‌مدت رنگ و ابزار بخش خود را انتخاب کنند و بر نتیجه کارشان اثر بگذارند، و هم به شکل بلندمدت در طراحی قوانین بازی، چیدمان فضا و استفاده گروهی از وسایل مشارکت داشته باشند (شکل ۲۷).

۱۲- مشارکت به عنوان حق و شایستگی: مشارکت کودک هم یک حق بنیادین برای اظهار نظر، انتخاب و اثرگذاری بر امور مرتبط با خود است و هم یک شایستگی رشدی که از طریق تجربه و تمرین شکل می‌گیرد

شکل ۲۸- مشارکت به عنوان حق و شایستگی

و تقویت می‌شود. این نگاه دوجبه‌ای مانع از آن می‌شود که مشارکت تنها به آزادی انتخاب یا صرفاً به یک فعالیت آموزشی تقلیل یابد و آن را به بخشی معنادار از رشد همه‌جانبه کودک تبدیل می‌کند. کودک حق دارد تصمیم بگیرد در یک روز مشخص در کدام فعالیت شرکت کند، و هم‌زمان در جریان حل مسئله گروهی، مانند توافق بر سر قوانین بازی یا تقسیم نقش‌ها، مهارت‌های گفت‌وگو، همکاری و تفکر انتقادی را تمرین کند و توسعه دهد (شکل ۲۸).

فعالیت ۱۸: با توجه به اصل دوازدهم حقوق کودک، یک اثر هنری در قالب دلخواه مانند پوستر، نقاشی، تکه چسبانی^۱، ماکت، اطلاع‌نگاشت^۲، نمایش خلاق یا داستان تصویری طراحی کنید.

تمرین کنید

اثر هنری شما باید به گونه‌ای باشد که بتوان آن را در یک پیش‌ازدبستان ارائه یا نصب کرد و پیام آن برای مربیان، کودکان و خانواده‌ها روشن، جذاب و قابل فهم باشد.

نکته

۱۳- پایش، اصلاح و تعهد بلندمدت به مشارکت: مربی باید روش‌های مشارکتی خود را به‌طور مداوم ارزیابی و بازنگری کند تا اطمینان حاصل شود که فرصت‌های مشارکت با نیازها، توانایی‌ها و علایق کودکان هماهنگ هستند و همه کودکان امکان اثرگذاری واقعی دارند. این ارزیابی می‌تواند شامل مشاهده رفتار کودکان، یادداشت‌برداری از مشارکت فعال و شناسایی موانع مشارکت باشد. ارزیابی و بهبود مداوم روش‌ها همراه با تعهد مستمر، تضمین می‌کند که مشارکت کودکان فقط یک تجربه مقطعی نباشد، بلکه به بخشی از فرهنگ کلاس تبدیل شود و حس تعلق، مسئولیت‌پذیری و اثرگذاری کودک تقویت گردد.

شکل ۲۹- پایش، اصلاح و تعهد بلندمدت به مشارکت

برای مثال، مربی بعد از هر فعالیت گروهی، یادداشت می‌کند که چه کودکانی مشارکت فعال داشتند و چه تغییراتی می‌تواند برای افزایش مشارکت لازم باشد. همچنین، هر هفته جلسه کوتاهی با کودکان برگزار می‌شود تا پیشنهادهای آنها برای فعالیت‌ها جمع‌آوری و در تصمیم‌گیری‌های آینده اعمال شود. این کارها باعث می‌شوند مشارکت کودک همواره معنی‌دار، مستمر و اثرگذار باقی بماند و فرهنگ مشارکتی در کلاس شکل بگیرد (شکل ۲۹).

۱- Collage

۲- Infographic

فعالیت ۱۹: نمایشنامه‌های زیر را با دقت مطالعه کنید. برای هر موقعیت فرضی در این نمایشنامه مشخص کنید که بیشتر با کدام یک از «اصول مشارکت مربی با کودک» مرتبط است و سپس دلایل انتخاب خود را با دوستانتان به گفت و گو بگذارید.

موقعیت فرضی	اصل مرتبط با این موقعیت
در گفت و گوی کلاسی، مربی تلاش می کند نظر همه کودکان حتی کودکان کم حرف را با روش های گوناگون مانند پرسش ساده، انتخاب تصویری یا اشاره دریافت کند.	_____
مربی متوجه می شود برخی کودکان در فعالیت گروهی مشارکت کمتری دارند، بنابراین در فعالیت بعدی نقش ها را متنوع و متناسب با توانایی هر کودک تقسیم می کند.	_____
پس از آنکه یکی از کودکان پیشنهاد می دهد محل وسایل بازی تغییر کند، مربی با کمک کودکان چیدمان را اصلاح می کند و به کودکان توضیح می دهد که این تغییر حاصل پیشنهاد آنها بوده است.	_____
مربی پیش از آغاز فعالیت ساخت کاردستی، چند نوع ابزار و مواد مختلف در اختیار کودکان قرار می دهد و از آنها می خواهد خودشان انتخاب کنند با کدام مواد کار کنند.	_____
در پایان هر هفته، مربی با کودکان درباره فعالیت های انجام شده گفت و گو می کند و پیشنهادهای آنها را در برنامه ریزی هفته بعد به کار می گیرد.	_____

فعالیت ۲۰: با هماهنگی هنرآموز خود در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، یکی از موقعیت های واقعی در کلاس یا حیاط مرکز (مانند بازی گروهی، فعالیت هنری یا گفت و گوی جمعی) را به دقت مشاهده کنید. سپس موارد زیر را انجام دهید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

۱. فهرستی از شیوه های مشارکت دادن کودکان توسط مربی را تهیه کنید.
۲. بر اساس «اصول مشارکت مربی با کودک» فهرستی از اصول مشارکت رعایت شده و اصول کمتر رعایت شده را تهیه کنید.
۳. پیشنهادات عملی برای اصلاح یا تقویت مشارکت کودکان در همان موقعیت ارائه دهید.

تمرین کنید

۱. برای هر یک از هشت سطح نردبان مشارکت کودکان، یک موقعیت از مشارکت کودکان در مراکز پیش از دبستان ارائه دهید.
۲. درباره اهمیت توجه به سطوح به کارگیری نردبان مشارکت توسط مربیان، گزارشی تهیه کنید.
۳. برای مربیان درباره اصول مشارکت با کودک یک پوستر آموزشی طراحی کنید.
۴. یک فهرست وارسی تهیه کنید که مربیان با استفاده از آن بتوانند محیط کلاس خود را از نظر رعایت اصول مشارکت کودک ارزیابی کنند.

خودارزیابی

پودمان ۲: پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک				
مرحله ۲: به کار گیری سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۲ واحد یادگیری توسعه مهارت‌های مشارکتی مربی با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد			
۱	تا چه حد می‌توانید برای هر یک از هشت سطح نردبان مشارکت کودکان، یک موقعیت از مشارکت کودکان در مراکز پیش از دبستان ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید با توجه به سطوح به کارگیری نردبان مشارکت توسط مربیان، گزارشی تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید درباره اصول مشارکت مربی با کودک برای مربیان یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید با تهیه یک فهرست واری، محیط کلاس خود را از نظر رعایت اصول مشارکت کودک ارزیابی کنید؟			

۵- هدف توانمندسازی: الگوی موفق در مشارکت مربی با کودک را توضیح دهید.

رجیو امیلیا، الگوی موفق در مشارکت مربی با کودک

فعالیت ۲۱: در گروه‌های کلاسی در مورد موضوعات زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را با هم کلاسی‌های خود به اشتراک بگذارید:
الف) منظور از رویکرد آموزشی در آموزش و پرورش پیش از دبستان
ب) ویژگی‌های رویکرد رجیو امیلیا

گفت‌وگو کنید

رویکرد رجیو امیلیا یکی از برجسته‌ترین رویکردهای آموزش و پرورش کودکان خردسال است که ریشه در شهر رجیو امیلیا در شمال ایتالیا دارد و پس از جنگ جهانی دوم، به ابتکار اندیشمند و مربی ایتالیایی لوریس مالاگوتسی^۱ شکل گرفت^۲ (شکل ۳۰).

شکل ۳۰- لوریس مالاگوتسی، مبدع رویکرد رجیو امیلیا

۱- Loris Malaguzzi

۲- برای آشنایی بیشتر با این رویکرد و سایر رویکردهای آموزشی در دوره پیش از دبستان به کتاب دانش فنی پایه، پایه دهم (پودمان اول، بخش پیشگامان آموزش و پرورش پیش از دبستان در جهان) و پودمان ۴ درس دانش فنی تخصصی پایه ۱۲ مراجعه کنید. توجه به این نکته لازم است که هیچ رویکرد تربیتی را نمی‌توان بدون توجه به زمینه فرهنگی، امکانات مرکز، ویژگی‌های کودکان و شرایط مربیان به‌صورت کامل و یکسان در همه مراکز اجرا کرد.

این رویکرد در پاسخ به نیاز جامعه‌ای پدید آمد که به دنبال بازسازی دموکراتیک، احترام به حقوق انسانی و پرورش شهروندانی آگاه و مسئول بود. از همین رو، مشارکت کودک از ابتدا نه به‌عنوان یک روش آموزشی فرعی، بلکه به‌مثابه یک اصل بنیادین تربیتی، اجتماعی و ارزشی در رجیو امیلیا مورد توجه قرار گرفت. موفقیت جهانی این رویکرد نشان می‌دهد که چگونه می‌توان مشارکت مربی با کودک را به شکلی عمیق، پایدار و معنادار در زندگی روزمره مراکز پیش‌ازدبستان تحقق بخشید. مهم‌ترین اصول و ویژگی‌های این رویکرد در نمودار زیر نمایش داده شده است (نمودار ۳).

نمودار ۳- اصول و ویژگی‌های مشارکت کودکان در رویکرد رجیو امیلیا

مهم‌ترین این اصول و ویژگی‌هایی که مشارکت کودکان را در رویکرد رجیو امیلیا تحقق می‌بخشد، به شرح زیر است:

۱- تصویر کودک توانمند؛ بنیان مشارکت واقعی: یکی از مهم‌ترین دلایل موفقیت رویکرد رجیو امیلیا در تحقق مشارکت، تصویری است که از کودک ارائه می‌دهد. در این رویکرد، برخلاف نگاه سنتی که کودک را

شکل ۳۱- کودک به‌عنوان فردی توانمند در رویکرد رجیو امیلیا

موجودی وابسته و نیازمند هدایت کامل بزرگسال می‌بیند، کودک فردی توانمند، کنجکاو و سازنده معنا در نظر گرفته می‌شود که از بدو تولد در حال تفسیر جهان و ساخت دانش است. این نگاه، مشارکت کودک را از سطح انجام دستورات یا انتخاب‌های محدود فراتر می‌برد و او را به عضوی فعال در تصمیم‌گیری‌ها، تفسیر تجربه‌ها و جهت‌دهی به یادگیری تبدیل می‌کند. وقتی کودک توانمند فرض می‌شود، مشارکت او امری طبیعی و ضروری تلقی می‌گردد، نه امتیازی که گاه‌به‌گاه به او داده شود (شکل ۳۱).

۲- کودک به‌عنوان همکار مربی در فرایند یادگیری: در این رویکرد، کودک همکار مربی در فرایند یادگیری است و نه صرفاً دریافت‌کننده آموزش. مربی چارچوب‌های کلی را حفظ می‌کند، اما مسیر یادگیری در گفت‌وگو و تعامل با کودکان شکل می‌گیرد. این همکاری، مشارکت کودک را به سطحی عمیق می‌رساند که در آن کودک نه‌تنها در اجرای فعالیت‌ها، بلکه در شکل‌دهی به پرسش‌ها، ایده‌ها و تصمیم‌ها سهیم است. چنین نگاهی باعث می‌شود مشارکت کودک به بخشی جدایی‌ناپذیر از فرایند آموزشی تبدیل شود.

فعالیت ۲۲: در گروه‌های کلاسی، هر گروه در قالب یک نمایش، دو موقعیت فرضی زیر را اجرا کند:

(الف) در موقعیت اول، مربی همه تصمیم‌ها را خود می‌گیرد و کودکان فقط اجراکننده هستند.

(ب) در موقعیت دوم، همان فعالیت دوباره اجرا می‌شود، اما این بار مربی با کودکان گفت‌وگو می‌کند و آنها را در تصمیم‌گیری و اجرای فعالیت مشارکت می‌دهد.

پس از اجرای نمایش، درباره موضوع زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید:

۱ در کدام موقعیت کودک بیشتر به‌عنوان همکار مربی در فرایند یادگیری دیده شد؟

۲ این مشارکت چه تأثیری بر یادگیری و انگیزه کودکان داشت؟

تمرین کنید

۳- یادگیری به مثابه فرایند ساخت مشترک دانش: یکی از اصول کلیدی رویکرد رجویو امیلیا این است که یادگیری انتقال دانش بسته‌بندی شده نیست، بلکه فرایندی فعال از ساخت معناست. دانش در تعامل کودک با محیط، همسالان و مربی ساخته می‌شود و ماهیتی اجتماعی و مشارکتی دارد. کودکان ترجیح می‌دهند دانش را همراه با دیگران بسازند، نه اینکه صرفاً مصرف‌کننده آن باشند. این رویکرد، مشارکت کودک را به سطح مشارکت در «خلق معنا» ارتقا می‌دهد و یادگیری را به تجربه‌ای مشترک و پویا بدل می‌سازد؛ تجربه‌ای که در آن پرسش، آزمایش، گفت‌وگو و بازاندیشی نقش محوری دارند.

۴- برنامه درسی انعطاف‌پذیر و برآمده از علایق کودکان: در این رویکرد، برنامه درسی بسته، از پیش تعیین شده و تحمیل شده نیست، بلکه از نوع رویدادی است یعنی در تعامل با علایق، پرسش‌ها و تجربه‌های کودکان شکل می‌گیرد. این ویژگی، مشارکت کودک را از سطح انتخاب‌های جزئی به سطح جهت‌دهی به مسیر یادگیری گسترش می‌دهد. مربی با مشاهده و گوش دادن فعال، برنامه آموزشی را به گونه‌ای تنظیم می‌کند که پاسخ‌گوی کنجکاوی‌ها و نیازهای واقعی کودکان باشد. در چنین بستری، کودک احساس می‌کند یادگیری متعلق به اوست و مشارکتش اثر واقعی بر جریان فعالیت‌ها دارد (شکل ۳۲).

شکل ۳۲- برنامه درسی انعطاف‌پذیر و برآمده از علایق کودکان

فعالیت ۲۳: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، ویژگی‌های برنامه درسی برآمده از علایق کودکان (برنامه درسی رویدادی) را شناسایی کنید و مشخص کنید این نوع برنامه درسی چگونه می‌تواند زمینه مشارکت بیشتر کودکان را فراهم کند. نتیجه را در کلاس گزارش ارائه دهید.

تمرین کنید

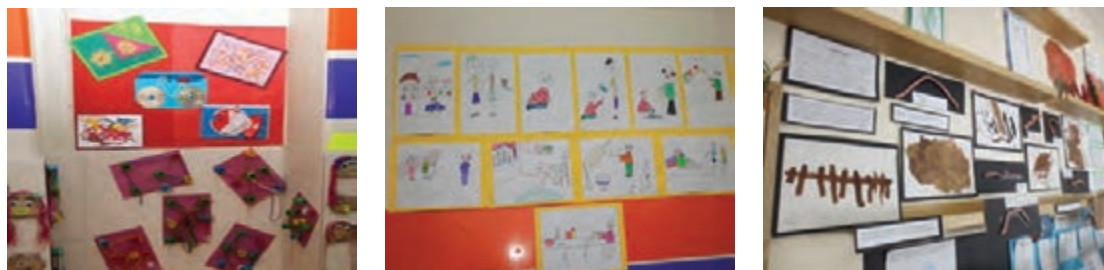
۵- گوش دادن فعال؛ شرط تحقق مشارکت معنادار: گوش دادن در رویکرد رجویو امیلیا جایگاهی اساسی دارد و به عنوان پیش‌شرط مشارکت واقعی شناخته می‌شود. این گوش دادن محدود به شنیدن کلام کودک نیست، بلکه شامل توجه به بازی، حرکت، سکوت، رفتارهای غیرکلامی و حتی مقاومت‌های کودک نیز می‌شود. مربی با گوش دادن فعال، تصمیم‌های آموزشی را بازتنظیم می‌کند و مشارکت کودک را جدی می‌گیرد.

شکل ۳۳- محیط به عنوان مربی سوم در رویکرد رجویو امیلیا

۶- محیط به عنوان مربی سوم و تسهیل‌گر مشارکت: یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد رویکرد رجویو امیلیا، نگاه به محیط به عنوان «مربی سوم» است. محیط فیزیکی نه تنها زمینه اجرای فعالیت‌ها، بلکه عاملی فعال در شکل‌گیری مشارکت کودک است. چیدمان فضا، دسترسی آزاد به مواد، امکان تغییر محیط توسط کودکان و کیفیت فضاهای جمعی، همگی فرصت‌هایی برای انتخاب، تصمیم‌گیری و اثرگذاری فراهم می‌کنند. از این منظر، مربی با طراحی آگاهانه محیط، مشارکت کودک را تقویت می‌کند و آن را از سطح گفتار به تجربه‌ای ملموس تبدیل می‌سازد (شکل ۳۳).

۷- مستندسازی؛ تداوم و تعمیق مشارکت کودک: مستندسازی تربیتی در رویکرد رجیو امیلیا ابزاری کلیدی برای تقویت مشارکت است. ثبت فعالیت‌ها، گفت‌وگوها، تصمیم‌ها و فرایندهای یادگیری کودکان توسط مربی، به کودکان کمک می‌کند تا به تجربه‌های خود بازگردند، آنها را بازاندیشی کنند و معنا بسازند. این فرایند، مشارکت کودک را پایدار و قابل مشاهده می‌سازد و نشان می‌دهد که تصمیم‌ها و ایده‌های او ارزشمند و اثرگذار هستند.

شکل ۳۴- مستندسازی، سازوکاری کلیدی برای پشتیبانی و تقویت مشارکت

۸- کودک به عنوان شهروند امروز: رویکرد رجیو امیلیا کودکان را نه صرفاً شهروندان آینده، بلکه شهروندان امروز می‌داند. مشارکت کودک در این رویکرد، تمرینی برای آینده نیست، بلکه تجربه‌ای واقعی از زندگی در زمان حال است. کودکان حق دارند در امور مربوط به خود اظهار نظر کنند، شنیده شوند و اثرگذاری واقعی داشته باشند. این نگاه، مشارکت را به عملی اخلاقی، اجتماعی و حقوق محور تبدیل می‌کند که با کرامت و هویت کودک پیوند خورده است.

فعالیت ۲۴: با چند مدیر مرکز پیش‌ازدبستان در مورد برنامه‌هایی مانند حفاظت از محیط‌زیست، کاشت گل و درخت، زیباسازی فضاهای عمومی، نقاشی دیواری، جشن‌های فرهنگی، نمایشگاه آثار کودکان، همکاری با کتابخانه یا مراکز فرهنگی محله و سایر پروژه‌های اجتماعی آنها برای مشارکت دادن کودکان در سطح جامعه گفت‌وگو کنید. فهرستی از این برنامه‌ها را تهیه کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

فعالیت ۲۵: نمایشگاهی با هدف مستندسازی فعالیت‌های آموزشی خود در کتاب‌های تخصصی برگزار کنید. از هنرجویان سایر رشته‌ها برای بازدید از نمایشگاه دعوت کنید. گزارشی از بازخوردهای بازدیدکنندگان از نمایشگاه تهیه کنید.

تمرین کنید

۶- هدف توانمندسازی: راهکارهای اثربخش را در مواجهه با موانع مشارکت کودک به کار گیرد.

موانع مشارکت مربی با کودک و راهکارهای مواجهه با آن

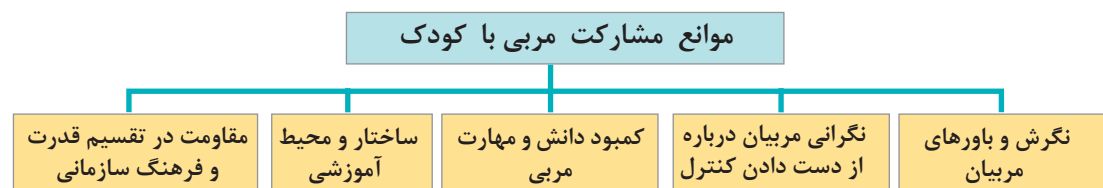
فعالیت ۲۶: به نظر شما چه عواملی می‌توانند باعث محدود شدن مشارکت کودکان در محیط پیش از دبستان شوند؟ چگونه می‌توان این موانع را شناسایی و کاهش داد؟ ایده‌ها و تجربه‌های خود را در کلاس به اشتراک بگذارید.

گفت و گو کنید

با وجود تأکیده‌های قانونی، اخلاقی و تربیتی بر حق مشارکت کودک، شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که در بسیاری از محیط‌های مرکز پیش از دبستان، مشارکت کودکان همچنان محدود، گزینشی یا ظاهری باقی‌مانده است.

این موانع، فرصت تصمیم‌گیری و اثرگذاری کودک را محدود می‌کنند و مانع از تحقق تدریجی و موقعیتی اصول مشارکت در زندگی روزمره مرکز پیش از دبستان می‌شوند مجموعه از این موانع در نمودار زیر نمایش داده شده است (نمودار ۴).

نمودار ۴- موانع مشارکت مربی با کودک

شکل ۳۵- نقش مهم باور مربیان بر کیفیت مشارکت کودکان

۱- نگرش و باورهای مربیان: برخی مربیان هنوز کودکان را موجوداتی وابسته و فاقد توانایی اثرگذاری واقعی می‌دانند. چنین نگرشی باعث می‌شود مشارکت کودک محدود به فعالیت‌های از پیش تعیین‌شده باقی بماند و فرصت تجربه تصمیم‌گیری و اثرگذاری واقعی برای او کاهش یابد (شکل ۳۵).

برای مواجهه با این نگرش، راهکارهایی عملی وجود دارد که می‌تواند دیدگاه مربیان را تغییر دهد و مشارکت کودکان را به سطح واقعی ارتقا دهد (جدول ۱).

جدول ۱- راهکارهای مربوط به نگرش و باورهای مربیان	
مانع	راهکارها
نگرش و باورهای مربیان	فراهم کردن فرصت‌های انتخاب و اظهار نظر برای کودکان
	ارائه بازخورد روشن و مثبت به کودکان
	گفت‌وگو و تبادل تجربه با همکاران
	تشویق مربیان به مرور و تحلیل تجربه‌های خود
	آشنایی با پژوهش‌ها و شواهد علمی

شکل ۳۶- فراهم کردن فرصت انتخاب به کودکان در انجام فعالیت ها

مشاهده نتایج انتخاب‌های کودکان، نگرش مربیان را نسبت به توانایی‌های آنها تغییر می‌دهد.

نکته

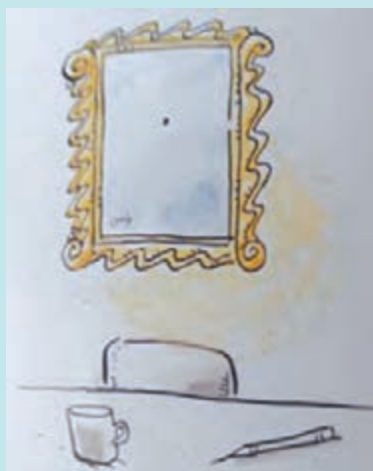

تمرین کنید

فعالیت ۲۷: در گروه‌های کلاسی داستان «نقطه»^۱ را بخوانید و نحوه ارائه بازخورد روشن و مثبت مربی به «واش‌تی» را تحلیل کنید. نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید.

کلاس هنر تمام شده بود، اما واش‌تی، مثل سریش به صندلی‌اش چسبیده بود. کاغذ نقاشی‌اش سفید بود. معلم روی برگه سفید او خم شد، گفت: «آهان یک خرس قطبی در طوفان برف!». واش‌تی گفت: «خیلی مسخره است من هنوز نمی‌توانم نقاشی بکشم!». معلم لبخندی زد: «خب! فقط یک خط، علامت یا یک چیزی بکش و ببین تو را به کجاها می‌برد». واش‌تی چنگ زد و ماژیکی برداشت و ضربه‌ای محکم روی کاغذ زد: «بفرمایید». معلم کاغذ را از روی میز برداشت و با دقت نگاهش کرد. بعد کاغذ را به طرف واش‌تی گرفت و با مهربانی گفت: «حالا امضاش کن». واش‌تی لحظه‌ای فکر کرد: «خب شاید بلد نباشم نقاشی بکشم اما می‌توانم که اسمم را امضا کنم». هفته بعد وقتی واش‌تی به کلاس هنر رفت از دیدن تابلویی که بالای میز معلمش به دیوار آویزان بود، چشم‌هایش گرد شد! آن همان نقطه کوچکی بود که واش‌تی کشیده بود. نقطه او! نقطه‌ای در یک قاب طلایی کنگره‌ای! «من می‌توانم نقطه‌ای بهتر از این بکشم». او جعبه آبرنگ‌های دست‌نخورده‌اش را باز کرد و شروع کرد به نقاشی کشیدن. واش‌تی همین‌طور نقاشی کشید و کشید یک نقطه قرمز، یک نقطه بنفش، یک نقطه زرد، یک نقطه آبی،

آبی را با زرد ترکیب کرد. آن وقت فهمید با آن می‌تواند نقطه سبز بکشد. واش‌تی دائم رنگ‌ها را آزمایش می‌کرد. یک عالمه نقطه‌های کوچک با رنگ‌های بسیار زیاد. چند هفته بعد در نمایشگاه مدرسه هنر، نقطه‌های بسیار زیاد واش‌تی حسابی سروصدا به پا کرد، واش‌تی در نمایشگاه متوجه شد پسری به او زل زده است. پسر گفت: «تو واقعا نقاش بزرگی هستی. کاشکی من هم می‌توانستم نقاشی بکشم». واش‌تی گفت: «شرط می‌بندم تو هم می‌توانی». او گفت: «من؟ نه نمی‌توانم. من حتی با خط‌کش هم نمی‌توانم یک خط صاف بکشم». واش‌تی لبخند زد و کاغذ سفیدی به پسرک داد و گفت: «به من نشان بده». وقتی پسرک داشت خطی روی کاغذ می‌کشید مداد در دستش می‌لرزید. واش‌تی به خط کج و کوله پسر خیره شد و بعد گفت: «امضاش کن!».

شکل ۳۷- گفت‌وگو و تبادل تجربه با همکاران

۲- نگرانی مربیان درباره از دست دادن کنترل: ترس از بی‌نظمی و کاهش کنترل، یکی از موانع مهم مشارکت کودک است و باعث محدود شدن فرصت‌های اثرگذاری واقعی کودکان می‌شود. این نگرانی معمولاً ناشی از تجربه محدود مربیان یا نگرش‌های فرهنگی درباره مدیریت کلاس است. برای مواجهه با این چالش، می‌توان راهکارهای عملی زیر را طراحی کرد که مشارکت را امن، سازمان‌یافته و مرحله‌ای سازد (جدول ۲).

جدول ۲- راهکارهای مربوط به نگرانی مربیان درباره از دست دادن کنترل	
مانع	راهکارها
نگرانی مربیان درباره از دست دادن کنترل	طراحی مشارکت مرحله‌ای با ساختار مشخص
	تعیین قوانین ساده و شفاف برای مشارکت
	سازمان‌دهی محیط کلاس برای حفظ کنترل
	استفاده از فعالیت‌های مشارکتی با ساختار مشخص
	آموزش مهارت مدیریت مشارکت برای مربیان

فعالیت ۲۸: در گروه‌های کلاسی، فضای داخلی (کلاس‌ها) یا فضای بیرونی (حیاط) یک مرکز پیش‌ازدبستان را طراحی یا نقاشی کنید. در طراحی خود به گونه‌ای عمل کنید که هم مشارکت آزاد کودکان فراهم شود و هم مربی بتواند کنترل کلاس را حفظ کند. سپس، طرح‌های خود را با یکدیگر مقایسه کنید و فهرستی از راهکارهای ارائه‌شده را در کلاس به اشتراک بگذارید.

تمرین کنید

۳- کمبود دانش و مهارت مربی: عدم آشنایی برخی مربیان پیش‌ازدبستان با روش‌های علمی و عملی مشارکت کودک، یکی از موانع جدی تحقق مشارکت واقعی است. مربیانی که مهارت کافی در طراحی موقعیت‌های متنوع مشارکتی ندارند، ممکن است ناخواسته مشارکت کودک را به سطحی ظاهری یا محدود کاهش دهند و فرصت تجربه اثرگذاری فردی و جمعی را از کودکان بگیرند. برای رفع این مانع، تقویت دانش حرفه‌ای و مهارت‌های عملی مربیان نقش کلیدی دارد. هم‌چنین راهکارهای اجرایی در این زمینه در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳- راهکارهای مربوط به کمبود دانش و مهارت مربی

مانع	راهکارها
کمبود دانش و مهارت مربی	بازآموزی روش‌های مشارکت کودک از طریق کارگاه‌ها و تمرین‌های عملی
	مشاهده فعال و طراحی موقعیت‌های متناسب با نیاز کودکان
	مشورت و یادگیری حرفه‌ای از همکاران برای تقویت مهارت عملی

فعالیت ۲۹: در گروه‌های کلاسی، در مورد موقعیت زیر گفت‌وگو کنید و راهکارهای لازم را به این مربی تازه کار ارائه دهید. خانم ارغوانی به تازگی در یک مرکز پیش از دبستان برای آموزش به کودکان مشغول به کار شده است. بعد از دو هفته فعالیت در مرکز، او متوجه شده است که موفق به مشارکت دادن کودکان در فعالیت‌های آموزشی نیست. با ارائه راهکارهایی عملی به او کمک کنید تا بتواند دانش و مهارت لازم را برای این کار در خودش تقویت کند. فهرستی از راهکارهای گروه خود و سایر هم کلاسی تهیه کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

۴- ساختار و محیط آموزشی

برنامه‌های روزانه بسیار بسته و از پیش تعیین شده، تمرکز افراطی بر فعالیت‌های رسمی، محدود بودن فضا و چیدمان نامناسب محیط، از مهم‌ترین موانع شکل‌گیری مشارکت فعال کودکان است. در چنین شرایطی فرصت انتخاب، تصمیم‌گیری، گفت‌وگو و اثرگذاری برای کودک کاهش می‌یابد و مشارکت به موقعیت‌های محدود و کنترل شده تقلیل پیدا می‌کند. درحالی‌که ساختار برنامه و محیط آموزشی باید به گونه‌ای طراحی شود که امکان مشارکت در حوزه‌های متنوع زندگی روزمره، از بازی و یادگیری تا حل تعارض، برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی فضا را فراهم کند. برای کاهش این مانع، می‌توان از راهکارهای زیر استفاده کرد (جدول ۴).

جدول ۴- راهکارهای مربوط به ساختار و محیط آموزشی

مانع	راهکارها
ساختار و محیط آموزشی	اختصاص بخشی از برنامه روزانه به انتخاب و تصمیم‌گیری کودکان
	سازمان‌دهی محیط کلاس برای تقویت تعامل و مشارکت کودکان
	گسترش فرصت‌های مشارکت در فعالیت‌های روزمره

فعالیت ۳۰: در گروه‌های کلاسی، با مشاهده در شکل‌های روبه‌رو، درباره نقش محیط و منابع در مشارکت کودکان گفت‌وگو کنید و به پرسش‌های زیر پاسخ دهید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:

- ۱ هر یک از این فضاها چگونه می‌توانند مشارکت کودکان را تسهیل یا محدود کنند؟
- ۲ در کدام تصویر امکان گفت‌وگو، انتخاب و تصمیم‌گیری کودکان بیشتر است؟
- ۳ اگر شما مربی این کلاس بودید، چه تغییراتی در محیط ایجاد می‌کردید تا مشارکت کودکان بیشتر شود؟
- ۴ محیط مورد نظر خود را طراحی کنید.

۵- مقاومت در تقسیم قدرت و فرهنگ سازمانی

در برخی محیط‌های آموزشی، تأکید بیش از حد بر کنترل، تبعیت و اجرای دستورات از بالا، مانعی جدی برای شکل‌گیری مشارکت واقعی کودکان است. زمانی که نگرش غالب در سطح مدیریت یا کادر آموزشی بر حفظ اقتدار یک‌سویه استوار باشد، فرصت‌های تصمیم‌گیری و اثرگذاری کودک محدود می‌شود و مشارکت به انتخاب‌های سطحی یا فعالیت‌های نمایشی تقلیل پیدا می‌کند. در چنین فرهنگ سازمانی، حتی مربیانی که به مشارکت باور دارند نیز ممکن است در عمل با محدودیت مواجه شوند. برای کاهش این مانع، مجموعه‌ای از اقدامات تدریجی و حرفه‌ای می‌تواند به تغییر فضا و نگرش کمک کند (جدول ۵).

جدول ۵- راهکارهای مربوط به مقاومت در تقسیم قدرت و فرهنگ سازمانی	
مانع	راهکارها
مقاومت در تقسیم قدرت و فرهنگ سازمانی	گفت‌وگوی حرفه‌ای با مدیران و کادر آموزشی
	ایجاد تغییرات تدریجی در برنامه‌ها و فعالیت‌ها برای تغییر فرهنگ سازمانی
	مستندسازی و به اشتراک‌گذاری تجربه‌های موفق مشارکت

شکل ۳۸- گفت‌وگوی حرفه‌ای با مدیران و کادر آموزشی

گفت‌وگوی حرفه‌ای، نگرش مدیران و کارکنان آموزشی را نسبت به مشارکت کودکان تغییر می‌دهد (شکل ۳۸).

نکته

گزارش دهید

فعالیت ۳۱: با چند مربی پیش از دبستان در مورد دیدگاه آنها درباره راهبردهای ارائه شده در کتاب برای مقابله با موانع مشارکت کودکان گفت‌وگو کنید. نظرات آنها در مورد کارآمدی، قابلیت اجرا و چالش‌های احتمالی هر راهبرد را جمع‌آوری و تحلیل کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

فعالیت ۳۲: اگر شما مربی پیش از دبستان بودید چگونه راهکارهای مربوط به مقاومت در تقسیم قدرت و فرهنگ سازمانی را در محل کار خود به کار می‌گرفتید. فهرستی از راه‌حل‌های خود تهیه کنید.

فعالیت ۳۳: در مورد موانع مشارکت مربی با کودک و راهکارهای ارائه شده برای هر مانع بروشوری تصویری درست کنید.

تمرین کنید

۱ درباره ویژگی‌های کلیدی رویکرد رجویو امیلیا که موجب موفقیت آن در تحقق مشارکت مؤثر مربی با کودک می‌شوند، با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، گزارشی تهیه کنید.

۲ درباره راهکارهای مواجهه با موانع مشارکت مربی با کودک، برای مربیان یک بروشور آموزشی طراحی کنید.

۳ با توجه به شناختی که از توانایی‌ها، نگرش‌ها و باورهای آموزشی - تربیتی خود به‌عنوان یک مربی آینده دارید، فرض کنید در یک مرکز پیش‌ازدبستان مشغول به کار شده‌اید که میزان مشارکت کودکان در آن بسیار پایین است. به نظر شما برای بهبود این وضعیت، از کجا باید شروع کرد؟ اقدامات خود را در جدول زیر به ترتیب اولویت ارائه دهید.

۱-
۲-
۳-
۴-
۵-
۶-
۷-
۸-
۹-
۱۰-

خودارزیابی

پودمان ۲: پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک واحد یادگیری ۲: توسعه مهارت‌های مشارکتی مربی با کودک				
مرحله ۳: به کارگیری راهکارهای مقابله با موانع مشارکت مربی با کودک				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۳ واحد یادگیری توسعه مهارت‌های مشارکتی مربی با کودک تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید درباره ویژگی‌های رویکرد رجویو امیلیا که باعث موفقیت آن در تحقق مشارکت مربی با کودک شد، برای مربیان یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید راهکارهایی برای مقابله موانع و چالش‌های مشارکت مربی با کودک را ارائه دهید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید از طریق مشاهده یک کلاس پیش‌ازدبستان، موانع و چالش‌های مشارکت مربی با کودک را شناسایی کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید با شناسایی موانع و چالش‌های مشارکت مربی با کودک، راهکارهای اجرایی پیشنهاد دهید؟			

ارزشیابی شایستگی توسعه مهارت‌های مشارکتی مربی با کودک

نام و نام خانوادگی		شماره ملی		تاریخ ارزشیابی:	
کد حرفه	۵۳۱۱۱۲	حرفه:	مربی یار بیش از دبستان	کد پیمانه/پودمان	۵۳۱۱۱۲۰۲۲
کد وظیفه شغل	۵۳۱۱۱۲۰۳	وظیفه شغل:	پرورش مهارت‌های مشارکتی با کودک	سطح صلاحیت	L۳
کد کار	۵۳۱۱۱۲۰۳۲۲	کار:	توسعه مهارت‌های مشارکتی مربی با کودک	سطح شایستگی	مهارت

ردیف	مراحل کار	شرایط انجام کار (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب‌شده
۱	توسعه شناخت مشارکت مربی با کودک	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش بر اساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت مشارکت مربی با کودک	۳	
				ارائه گزارش بر اساس حد اقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت مشارکت مربی با کودک	۲	
				ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت مشارکت مربی با کودک	۱	
۲	به کارگیری سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش بر اساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک براساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مربی و مربی یار، مکان، زمان، ابزار مورد نیاز، روش کار	۳	
				ارائه گزارش بر اساس حد اقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک براساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مربی و مربی یار، مکان، زمان، ابزار مورد نیاز، روش کار	۲	
				ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری سطوح و اصول مشارکت مربی با کودک بر اساس کمتر ۶ مورد از موارد بالا	۱	
۳	به کارگیری راهکارهای اثربخش در مواجهه با موانع مشارکت مربی با کودک	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش بر اساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهکارهای اثربخش در مواجهه با موانع مشارکت مربی با کودک طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری راهکارهای اثربخش در مواجهه با موانع مشارکت مربی با کودک بر اساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مربی و مربی یار، مکان، زمان، ابزار مورد نیاز، روش کار	۳	
				ارائه گزارش بر اساس حد اقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهکارهای اثربخش در مواجهه با موانع مشارکت مربی با کودک طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری راهکارهای اثربخش در مواجهه با موانع مشارکت مربی با کودک بر اساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مربی و مربی یار، مکان، زمان، ابزار مورد نیاز، روش کار	۲	
				ارائه گزارش بر اساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهکارهای اثربخش در مواجهه با موانع مشارکت مربی با کودک طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری راهکارهای اثربخش در مواجهه با موانع مشارکت مربی با کودک بر اساس کمتر ۶ مورد از موارد بالا	۱	
		شایستگی‌های غیر فنی: (N۷۲) مسئولیت پذیری، (N۵۱) اجتماعی بودن، (N۵۷) آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت‌ها پیدا داشت: رعایت موارد پیدا داشتی توجهات زیست محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن هنگام انجام فعالیت‌ها، به حداقل رساندن دور ریزها نگرش: احترام به حقوق کودکان-پذیرش کودکان بدون هر گونه سوگیری -توجه به نیازهای کودکان	مشاهده، آزمون عملکردی	احترام به حقوق کودکان و توجه به نیازهای کودکان - پذیرش کودکان بدون هر گونه سوگیری - به حداقل رساندن دور ریزها - پوشیدن روبوش	۳	
				احترام به حقوق کودکان و توجه به نیازهای کودکان - به حداقل رساندن دور ریزها - پوشیدن روبوش	۱	
☐ بلی ☐ خیر						
ارزشیابی کار (شایستگی انجام کار)						
توضیحات:						
- معیار شایستگی انجام کار:						
- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱ و ۳ (مراحل بحرانی)						
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، پیدا داشت، توجهات زیست محیطی و نگرش						
- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل کار						
- تعریف سطوح شایستگی: صرف نظر از اینکه یک تکلیف کاری در چه سطحی از صلاحیت حرفه ای انجام می‌شود، در هر محیط کاری ممکن است انجام هر کار با کیفیت مشخصی مورد انتظار باشد. سطح شایستگی انجام کار، معیار اساسی ارزشیابی است.						
مهارت (سطح سه) ماهر و قادر به آموزش و هدایت دیگران، توانایی برنامه‌ریزی و تحلیل، پاسخ‌گویی در برابر کارهای خود، سروکار داشتن با سطح وسیعی از کارها و فعالیت‌ها						
تسلط (سطح چهار) خبرگی در انجام کار و آموزش دیگران، ایجاد نوآوری، سازگاری، عیب‌یابی، هدایت و راهنمایی دیگران.						

پودمان سوم

پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با مدیر و کارکنان

«کیفیت عملکرد یک مرکز آموزشی تنها به توانایی‌های فردی مربیان وابسته نیست، بلکه به نحوه تعامل، همفکری و همکاری آنان با مدیریت نیز بستگی دارد».

واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با مدیر
واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان

واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با مدیر

مقدمه

مدیر یک مرکز پیش از دبستان نقش مهمی در ارتقای توسعه حرفه‌ای بین کارکنان ایفا می‌کند. مدیر مرکزی که قادر به برقراری ارتباط مؤثر، ایجاد اعتماد و همدلی در کارکنان خود است، می‌تواند محیطی مثبت و انگیزشی برای آنها فراهم کند. این واحد یادگیری به بررسی ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان بخش مدیریت (مدیر، معاون) مراکز پیش از دبستان می‌پردازد؛ مشارکتی دوسویه و حرفه‌ای که کیفیت تصمیم‌گیری‌ها، برنامه‌ها و محیط یادگیری را بهبود می‌بخشد. در این واحد یادگیری ابتدا مفهوم و اهمیت ارتباط و مشارکت تشریح می‌شود، سپس وظایف کارکنان مدیریت و راه‌های همکاری و مشارکت مربی معرفی می‌گردد. در ادامه موانع و چالش‌ها بررسی شده و راهکارهایی برای تقویت ارتباط و مشارکت ارائه می‌شود. مطالعه این واحد یادگیری به سازماندهی روابط حرفه‌ای مربی با مدیر، ایجاد فضایی برای همکاری و مشارکت واقعی و تحقق یادگیری جمعی در مرکز آموزشی کمک می‌کند هنرجویان با انجام فعالیت‌های ارائه شده، مهارت‌های عملی لازم در این زمینه کسب کنند.

استاندارد عملکرد

پروورش توانمندی‌های مربی در برقراری ارتباط و مشارکت با کارکنان مدیریت از طریق توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت، توسعه شناخت وظایف کارکنان مدیریت و به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت براساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور.

شایستگی‌های فنی

- ۱ توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت
- ۲ توسعه شناخت وظایف کارکنان مدیریت
- ۳ به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت

شایستگی‌های غیر فنی

- ۱ یادگیری
- ۲ مسئولیت‌پذیری
- ۳ مهارت گوش کردن

۱- هدف توانمندسازی: مفهوم ارتباط و مشارکت مربی با مدیر را توضیح دهد.

ارتباط و مشارکت مربی با مدیر

فعالیت ۱: باتوجه به شکل زیر در مورد اهمیت ارتباط و مشارکت بین مربی و مدیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید.

گفت و گو کنید

به نظر من ارتباط و مشارکت مربی و مدیر یعنی:

.....

.....

.....

.....

.....

ارتباط و مشارکت مربی با مدیر، فرایندی حرفه‌ای، دوسویه و مبتنی بر اعتماد است که طی آن مربی و مدیر از طریق گفت‌وگوی مستمر، تبادل شفاف اطلاعات و اشتراک دانش و تجربه، در تصمیم‌گیری‌ها، حل مسائل تربیتی و بهبود برنامه‌های آموزشی مرکز پیش از دبستان سهیم می‌شوند. این تعامل، علاوه بر تبادل معنا، مستلزم تقسیم مسئولیت و اختیار در حوزه‌های آموزشی و سازمانی است و در بستر فرهنگ همکاری و احترام متقابل شکل می‌گیرد. هدف نهایی این فرایند، ارتقای کیفیت یادگیری کودکان، رشد حرفه‌ای مربیان و تقویت انسجام و اثربخشی ساختار مدیریتی مرکز پیش از دبستان است (شکل ۱).

شکل ۱- مشارکت مربیان با کارکنان مدیریت در تصمیم‌گیری‌ها

۱- ارتباط و همکاری، شرط مشارکت هستند، اما هر ارتباط یا همکاری مشارکت محسوب نمی‌شود.

فعالیت ۲: با والدین خود در مورد نقش ارتباط و همکاری آنها در مدیریت خانواده و تصمیم‌گیری‌های مهم تربیتی و مالی گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

۲- هدف توانمندسازی: گزارشی در مورد اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر ارائه دهد.

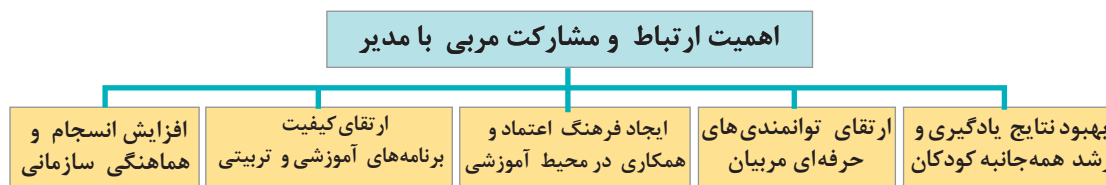
اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر

فعالیت ۳: در گروه‌های کلاسی، درباره موضوع زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:

«اگر ارتباط و مشارکت میان مربی و مدیر ضعیف باشد، چه پیامدهایی برای کودکان، مربیان و کل مرکز پیش از دبستان به دنبال خواهد داشت؟»

ارتباط و مشارکت حرفه‌ای میان مربی و مدیر، یکی از ارکان اساسی کارآمدی در محیط‌های آموزشی و تربیتی است. کیفیت عملکرد یک مرکز آموزشی تنها به توانایی‌های فردی مربیان وابسته نیست، بلکه به نحوه تعامل، همفکری و همکاری آنان با مدیریت نیز بستگی دارد. مهم‌ترین ابعاد اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر را می‌توان در پنج دسته اصلی بررسی کرد (نمودار ۱).

نمودار ۱- ابعاد اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر

این ابعاد به شرح زیر هستند:

۱- بهبود نتایج یادگیری و رشد همه‌جانبه کودکان: پیامد اصلی ارتباط مؤثر میان مربی و مدیر، ارتقای کیفیت یادگیری کودکان است. وقتی مربیان در فضایی حمایتی و مشارکتی فعالیت می‌کنند، تمرکز بیشتری بر نیازهای رشدی کودکان خواهند داشت و برنامه‌ها با دقت و انگیزه بیشتری اجرا می‌شود. این امر به رشد شناختی، عاطفی و اجتماعی کودکان کمک می‌کند.

۲- ارتقای توانمندی‌های حرفه‌ای مربیان: مشارکت فعال در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، احساس ارزشمندی و مسئولیت‌پذیری مربیان را افزایش می‌دهد. در فضایی که مدیر به دیدگاه‌های تخصصی مربیان توجه می‌کند، فرصت یادگیری متقابل، بازاندیشی در عملکرد و توسعه مهارت‌های حرفه‌ای فراهم می‌شود. این روند به تدریج به ارتقای شایستگی‌های علمی و عملی مربیان منجر می‌گردد.

۳- ایجاد فرهنگ اعتماد و همکاری در محیط آموزشی: ارتباط سازنده میان مربی و مدیر، زمینه شکل‌گیری اعتماد سازمانی را فراهم می‌کند. زمانی که روابط بر پایه شفافیت، احترام و حمایت متقابل باشد، مربیان با اطمینان بیشتری دیدگاه‌ها و پیشنهادهای خود را بیان می‌کنند. این فرهنگ اعتماد، انسجام و همدلی در محیط کار را تقویت کرده و از بروز تعارض‌های غیرسازنده جلوگیری می‌کند.

۴- ارتقای کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی: گفت‌وگو و تبادل نظر مستمر میان مربی و مدیر باعث می‌شود برنامه‌های آموزشی با دقت بیشتری طراحی، اجرا و ارزیابی شوند. هنگامی که مربیان بتوانند تجربیات خود را با مدیر در میان بگذارند، تصمیم‌ها واقع‌بینانه‌تر و منطقی‌تر خواهند بود. این تعامل حرفه‌ای به بهبود مستمر فرایند یاددهی - یادگیری کمک می‌کند (شکل ۲).

شکل ۲- ارتباط و مشارکت مربیان با مدیر

۵- افزایش انسجام و هماهنگی سازمانی: هماهنگی میان اهداف مدیریتی و فعالیت‌های آموزشی مربیان، از طریق تعامل مستمر و مشارکت در برنامه‌ریزی شکل می‌گیرد. این هماهنگی باعث می‌شود همه اعضای مجموعه در مسیر اهداف مشترک حرکت کنند و از پراکندگی و ناهماهنگی در اجرای برنامه‌ها جلوگیری شود.

فعالیت ۴: درباره اهمیت ارتباط و مشارکت بین مربی و مدیر، یک اثر هنری در قالبی دلخواه مانند پوستر، نقاشی، تکه چسبانی، ماکت، اطلاع‌نگاشت، نمایش خلاق یا داستان تصویری برای ارائه یا نصب در یک مرکز پیش از دبستان طراحی کنید.

تمرین کنید

گزارش دهید

فعالیت ۵: با هماهنگی هنرآموز خود در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، گزارشی از ارتباط مدیر با کارکنان و مربیان در برنامه‌ریزی امور مرکز پیش از دبستان ارائه کنید.

تمرین کنید

- ۱ گزارشی در مورد «اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر» تهیه کنید.
- ۲ برای هریک از ابعاد اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر یک مثال عملی بزنید.
- ۳ با مدیران و مربیان چند مرکز پیش از دبستان درباره اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر گفت‌وگو کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

خودارزیابی

پودمان ۳: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با مدیر و کارکنان واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با مدیر مرحله ۱: توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۱ واحد یادگیری برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد			
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد «اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر» تهیه کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید برای هریک از ابعاد اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر یک مثال عملی بزنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید درباره ویژگی‌های ارتباط و مشارکت حرفه‌ای میان مربی و مدیر یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			

۳- هدف توانمندسازی: نقش‌ها و وظایف کارکنان مدیریت را توضیح دهد.

شناخت نقش‌ها و وظایف کارکنان بخش مدیریت

فعالیت ۶: در گروه‌های کلاسی در مورد نقش‌ها و وظایف مدیر و معاون یک مرکز پیش از دبستان گفت‌وگو کنید و فهرستی از این نقش‌ها و وظایف تهیه کنید و در کلاس به اشتراک بگذارید. سپس یک فهرست نهایی مشترک تهیه کنید.

مدیر و معاون، به‌عنوان رهبران اجرایی و تربیتی مرکز، در هدایت برنامه‌های آموزشی، تربیتی و مراقبتی نقش محوری دارند و توانمندی آنها در مدیریت منابع انسانی، برنامه‌ریزی و ایجاد محیط امن و حمایت‌کننده، مستقیماً بر رشد و یادگیری کودکان اثر می‌گذارد.

شناخت وظایف و مسئولیت‌های مدیر و معاون به مربی این امکان را می‌دهد که با آگاهی کامل از حوزه‌های تصمیم‌گیری و مسئولیت مدیریت، ارتباط و مشارکت خود را هدفمند و حرفه‌ای شکل دهد و نقش خود را در بهبود کیفیت برنامه‌ها، توسعه حرفه‌ای و ارتقای رشد و یادگیری کودکان به‌طور مؤثر ایفا کند. در این بخش فهرستی از وظایف مدیر و معاون ارائه می‌شود.^۱

■ وظایف عمومی مدیر

- حضور مستمر در مرکز پیش از دبستان در ساعات فعالیت مقرر
- اتخاذ تدابیر لازم و اقدام سریع در انجام کمک‌های اولیه در مواقع بروز حادثه
- کنترل تجهیزات از نظر ایمنی، بهداشت و ...

■ وظایف مدیر در قبال مؤسس

مؤسس به اشخاص حقیقی یا حقوقی دارای صلاحیت اطلاق می‌شود که پس از طی مراحل قانونی، موفق به اخذ مجوز تأسیس مرکز پیش از دبستان می‌شود. مدیر لزوماً همان مؤسس مرکز پیش از دبستان نیست و می‌تواند فردی جداگانه باشد که مسئولیت اداره و هدایت اجرایی مرکز پیش از دبستان را بر عهده دارد. وظایف مدیر در قبال مؤسس عبارت‌اند از:

- معرفی نیروی انسانی واجد شرایط برای انعقاد قرارداد به مؤسس و به‌کارگیری آنها به‌عنوان معاون، مربی، مربی مکمل، نیروی اداری و خدماتی
- طراحی و ارائه برنامه اجرایی - تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان در چارچوب ضوابط ابلاغی سازمان
- اجرای دستورات مؤسس در چارچوب ضوابط ابلاغی سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک
- ارائه گزارش عملکرد و برنامه‌ها به مؤسس
- پاسخ‌گویی در قبال اقدامات و وظایف محوله به مؤسس

■ وظایف مدیر در قبال کودکان ثبت نام شده

- عملیاتی‌سازی برنامه اجرایی، تربیتی، آموزشی، مراقبتی مرکز پیش از دبستان در چارچوب برنامه مصوب و ضوابط ابلاغی سازمان
- اقدام برای توسعه کیفی و کمی خدمات تربیتی و مراقبتی به کودکان
- اقدام برای برطرف کردن مشکلات تربیتی کودکان
- نظارت بر تنظیم پرونده‌های ثبت‌نامی و رشدی کودکان

۱- برگرفته از آیین‌نامه «چارچوب شایستگی‌ها و وظایف مؤسس و نیروی انسانی مرکز پیش از دبستان‌ها»، سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک،

- برنامه‌ریزی و نظارت در امر پذیرش و ترخیص کودکان و بررسی علل غیبت آنان
- نظارت بر بهداشت و ایمنی محیط، بهداشت فردی و تغذیه کودکان
- تعامل و همکاری با نهادهای مسئول در شرایط و موارد خاص.

■ وظایف مدیر در قبال کارکنان مرکز پیش از دبستان

- اطلاع‌رسانی درست و به‌موقع بخش‌نامه‌های ارسالی از طرف سازمان به کارکنان در موضوعات مربوط به آنها
- نظارت بر تنظیم برنامه‌های نیروی انسانی
- برنامه‌ریزی و نظارت بر نحوه ارائه خدمات تربیتی به کودکان توسط مربیان
- مشارکت‌دهی و نظرسنجی از مربیان در مورد برنامه تربیتی مرکز پیش از دبستان

شکل ۳- مشارکت مربیان با مدیر در
تصمیم‌گیری‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان

- فراهم‌سازی زمینه شرکت نیروی انسانی مرکز پیش از دبستان در دوره‌های شایستگی‌های حرفه‌ای و فردی
- نظارت بر حضور و غیاب کارکنان مرکز پیش از دبستان
- برقراری شرایط برای حسن روابط کارکنان با یکدیگر و اولیا (شکل ۳).

■ وظایف مدیر در قبال اولیای کودکان ثبت‌نام شده

- اطلاع‌رسانی درست و به‌موقع بخش‌نامه‌های ارسالی از طرف سازمان به خانواده‌ها در موضوعات مربوط به آنها
- ارائه گزارش از فرایند تربیتی، آموزشی و مراقبتی کودک به والدین
- برنامه‌ریزی و اقدام برای توانمندسازی و حل مشکلات تربیتی والدین
- رسیدگی به شکایات اولیا درباره برنامه‌ها و کارکنان مرکز پیش از دبستان
- مشارکت‌پذیری و مشارکت‌جویی از اولیای کودکان با هماهنگی مؤسس مرکز پیش از دبستان و براساس ضوابط مصوب سازمان

■ وظایف در قبال سازمان

- همکاری با سازمان در اجرای آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های ابلاغی به‌عنوان مسئول اجرایی
- کردن ضوابط در مرکز پیش از دبستان
- ارتباط و تعامل سازنده با سازمان در انجام بهتر مأموریت‌های آن

■ نقش و وظایف معاون

- مدیر برای پیشبرد امور تربیتی، آموزشی یا اجرایی مرکز پیش از دبستان بخشی از وظایف خود را طبق صلاح‌دید به معاون تفویض می‌کند و معاون در انجام وظایف عنوان شده برای مدیر، نقش کمک‌کننده را داراست و مکلف به پاسخ‌گویی در برابر مدیر و مؤسس است.

فعالیت ۷: درباره نقش‌ها و وظایف مدیر و معاون، یک بروشور آموزشی طراحی کنید. در طراحی بروشور تلاش کنید از دسته‌بندی‌های روشن، تیترهای کوتاه و محتوای کاربردی استفاده شود تا برای استفاده در محیط مرکز پیش از دبستان (مناسب برای مربیان، مدیران و کارکنان) جذاب، قابل استفاده و آموزشی باشد.

تمرین کنید

۴- هدف توانمندسازی: شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان بخش مدیریت را به کار گیرد.

شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت

گفت و گو کنید

فعالیت ۸: به نظر شما یک مربی پیش از دبستان، علاوه بر آموزش کودکان، چه نقش‌ها و مسئولیت‌های حرفه‌ای دیگری می‌تواند ایفا کند؟ در گروه‌های کلاسی درباره این موضوع گفت‌وگو کنید و نکات مهم آن را در کلاس به اشتراک بگذارید.

مربیان مرکز پیش از دبستان، علاوه بر مسئولیت‌های آموزشی، تربیتی و مراقبتی روزمره، دارای نقشی حرفه‌ای در هدایت و بهبود کیفیت فرایندهای تربیتی هستند که در ادبیات علمی با عنوان «رهبری مربی»^۱ شناخته می‌شود. رهبری مربی فرایندی است هدفمند که طی آن مربی، در کنار ایفای مسئولیت اصلی خود در آموزش کودکان، از طریق دانش تخصصی، تجربه عملی، تحلیل موقعیت‌های تربیتی و تعامل حرفه‌ای با مدیر و همکاران، بر کیفیت آموزش، یادگیری و اجرای برنامه‌های تربیتی اثر می‌گذارد و به بهبود آنها کمک می‌کند (شکل ۴).

شکل ۴- نقش رهبری مربی در مرکز پیش از دبستان

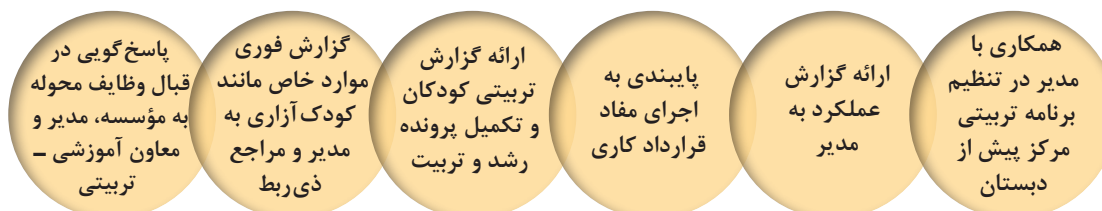
این نوع رهبری می‌تواند رسمی یا غیررسمی باشد و دامنه آن از کلاس درس فراتر رود به گونه‌ای که مربی در تصمیم‌سازی‌های آموزشی، توسعه حرفه‌ای، نوآوری‌های تربیتی و شکل‌دهی فرهنگ همکاری نقش فعال داشته باشد. هدف نهایی رهبری مربی، ارتقای کیفیت یادگیری، رشد همه‌جانبه کودکان و بهبود عملکرد کل مجموعه آموزشی است.

رهبری مربی ابعاد متعددی دارد و شامل تعامل حرفه‌ای با مدیر، همکاری با همکاران، ارتباط با خانواده‌ها و مشارکت در جامعه آموزشی است. تمرکز این بخش بر بُعد رهبری مربی در ارتباط و مشارکت با مدیر است.

نکته

برای تحقق عملی این نقش، سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک (۱۴۰۲) وظایفی را برای مربی در ارتباط با مدیر تعیین کرده است.^۲ با تحلیل این وظایف، شش شیوه یا زمینه اصلی ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت استخراج و سازمان‌دهی شده است. نمودار ۲ این شیوه‌ها را نشان می‌دهد.

نمودار ۲- شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت

فعالیت ۹: در گروه‌های کلاسی، هریک از زمینه‌های ارتباط و مشارکت مربی و کارکنان مدیریت که در نمودار ۲ نشان داده شده است را بررسی کنید و درباره موضوعاتی که هر مورد پوشش می‌دهد گفت‌وگو کنید. نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

گفت و گو کنید

۱- Teacher Leadership

۲- هرچند در این اسناد، زمینه‌های ارتباط و مشارکت به صورت مستقل و مشخص دسته‌بندی نشده‌اند، اما این وظایف چارچوبی روشن برای تعامل حرفه‌ای، مسئولیت‌پذیری و مشارکت مربی در اداره مرکز پیش از دبستان فراهم می‌کنند.

۱- همکاری با مدیر در تنظیم برنامه تربیتی مرکز پیش از دبستان: مشارکت مربی در طراحی و تنظیم

شکل ۵- همکاری با مدیر در تنظیم برنامه تربیتی مرکز پیش از دبستان

برنامه‌های تربیتی، آموزشی و مراقبتی، نمونه‌ای روشن از رهبری مربی است. این همکاری می‌تواند فراتر از برنامه‌ریزی روزمره، شامل مشارکت در تصمیم‌سازی‌های کلان آموزشی، انتخاب رویکردهای تربیتی، طراحی برنامه‌های نوآورانه، هماهنگی با نیازهای خانواده‌ها و جامعه و تعیین اولویت‌های توسعه مرکز پیش از دبستان نیز باشد. چنین مشارکتی، علاوه بر ارتقای کیفیت آموزش، به شکل‌گیری فرهنگ همکاری و یادگیری سازمانی در مرکز پیش از دبستان کمک می‌کند (شکل ۵).

گزارش دهید

فعالیت ۱۰: با هماهنگی هنرآموز خود، از یک مرکز پیش از دبستان بازدید کنید:

الف) درباره برنامه‌های تربیتی آن با مدیر گفت‌وگو نمایید.

ب) با همکاری مدیر، ایده‌ها و پیشنهادهای خود را برای بهبود برنامه‌های تربیتی مرکز پیش از دبستان ارائه دهید.

ج) نتایج این فعالیت و تجربه‌های به‌دست‌آمده را در کلاس گزارش کنید.

۲- ارائه گزارش عملکرد به مدیر: گزارش‌دهی حرفه‌ای مربی، ابزاری برای حمایت از تصمیم‌گیری‌های

مدیریتی و بهبود مستمر کیفیت آموزشی است. این گزارش‌ها می‌توانند علاوه بر توصیف روند یادگیری و رفتار کودکان، شامل تحلیل داده‌ها، شناسایی نقاط قوت و ضعف برنامه‌ها، ارائه پیشنهادهای اصلاحی و انعکاس دیدگاه خانواده‌ها باشند. چنین رویکردی به مدیر امکان می‌دهد تصمیم‌های مبتنی بر شواهد اتخاذ کند و برنامه‌های توسعه حرفه‌ای کارکنان یا نوآوری‌های آموزشی را هدفمند طراحی نماید.

تمرین کنید

فعالیت ۱۱: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، یک نمونه از گزارش عملکرد مربی برای مدیر مرکز پیش از دبستان را بررسی

نمایید. سپس با توجه به ساختار و محتوای آن، نمونه‌ای مشابه برای یک مرکز پیش از دبستان فرضی تهیه کنید.

۳- پایبندی به اجرای مفاد قرارداد کاری: رعایت تعهدات حرفه‌ای و استانداردهای کاری، پایه اعتماد

سازمانی و شرط لازم برای مشارکت مؤثر در سطوح بالاتر است. پایبندی به وظایف، علاوه بر ایجاد نظم و ثبات در محیط کار، زمینه را برای واگذاری مسئولیت‌های بیشتر، مشارکت در پروژه‌های توسعه‌ای، حضور در فعالیت‌های یادگیری جمعی کارکنان و ایفای نقش فعال در فرهنگ همکاری فراهم می‌کند.

تمرین کنید

فعالیت ۱۲: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، نمونه‌ای از قرارداد کاری مربی مرکز پیش از دبستان را تهیه کنید:

الف) بخش‌های اصلی آن را بررسی کنید.

ب) با در نظر گرفتن نیازهای یک مرکز پیش از دبستان فرضی، قرارداد کاری مناسبی برای استخدام مربی؛ به‌گونه‌ای تنظیم

نمایید که مواردی مانند مشخصات طرفین، شرح وظایف و تعهدات طرفین به‌صورت روشن و منظم مشخص شده باشند.

۴- ارائه گزارش تربیتی کودکان و تکمیل پرونده رشد و تربیت: مستندسازی رشد و پیشرفت کودکان، یکی از مهم‌ترین

منابع برای برنامه‌ریزی آموزشی، تصمیم‌گیری مدیریتی و ارتباط با خانواده‌هاست. این مستندات می‌توانند در تحلیل نیازهای فردی کودکان، طراحی مداخلات حمایتی، ارزیابی اثربخشی برنامه‌ها و حتی تدوین سیاست‌های آموزشی مرکز پیش از دبستان مورد استفاده قرار گیرند. مربی با ثبت دقیق مشاهدات، تحلیل روند رشد، و مشارکت در گفت‌وگوهای حرفه‌ای درباره نتایج، به مدیر کمک می‌کند برنامه‌ها را متناسب با واقعیت‌های تربیتی بازنگری کند (شکل ۶).

شکل ۶- ارائه گزارش تربیتی کودکان و تکمیل پرونده رشد و تربیت

فعالیت ۱۳: با هماهنگی هنرآموز خود، در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان:

الف) شیوه‌ها و روش‌های مستندسازی رشد و پیشرفت کودکان توسط مربی کلاس را با کمک او بررسی و تحلیل کنید.
ب) با مربی درباره نقش این مستندات در برنامه‌ریزی آموزشی، تصمیم‌گیری تربیتی و بهبود کیفیت مرکز پیش از دبستان گفت‌وگو کنید.
ج) نتایج این بازدید و تحلیل خود را در کلاس ارائه دهید.

۵- گزارش فوری موارد خاص مانند کودک آزاری به مدیر و مراجع ذی‌ربط: در موقعیت‌های حساس، همکاری سریع و مسئولانه مربی با مدیر نقش تعیین‌کننده‌ای در حفاظت از حقوق، سلامت و امنیت کودکان دارد. این همکاری می‌تواند شامل مشارکت در طراحی سازوکارهای پیشگیری، تدوین دستورالعمل‌های حمایتی، هماهنگی با خانواده‌ها و نهادهای تخصصی و ایجاد محیطی امن و پاسخ‌گو در مرکز پیش از دبستان باشد.

فعالیت ۱۴: در ارتباط با کودک آزاری و وظایف مربی در پیشگیری از آن، یک بروشور آموزشی طراحی کنید. در این بروشور، انواع کودک آزاری، نشانه‌های آن و مسئولیت‌های مربی در شناسایی، پیشگیری و گزارش‌دهی مناسب را به‌صورت روشن کاربردی ارائه دهید.

شکل ۷- پاسخ‌گویی در قبال وظایف محوله به مؤسس، مدیر و معاون آموزشی - تربیتی

۶- پاسخ‌گویی در قبال وظایف محوله به مؤسس، مدیر و معاون آموزشی - تربیتی: مربی باید بتواند عملکرد خود را به‌صورت روشن و مستند توضیح دهد، در ارزیابی‌های آموزشی و تربیتی مشارکت کند و برای بهبود مستمر عملکرد خود و مرکز پیش از دبستان تلاش نماید. همچنین مربی باید در صورت بروز چالش‌ها یا مشکلات، موضوع را به‌موقع اطلاع دهد و در یافتن راه‌حل مناسب مشارکت داشته باشد (شکل ۷).

فعالیت ۱۵: در گروه‌های کلاسی درباره نمایش‌نامه زیر گفت‌وگو کنید و به پرسش‌ها پاسخ دهید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید:
در یک مرکز پیش از دبستان، مربی یک کلاس متوجه می‌شود که یکی از کودکان در چند روز اخیر رفتار متفاوتی دارد؛ کودک کمتر در فعالیت‌های گروهی شرکت می‌کند و گاهی گوشه‌گیر است. مربی این تغییرات را در حد مشاهده ذهنی برای خود نگه می‌دارد و آن را در پرونده رشد کودک ثبت نمی‌کند و همچنین موضوع را با مدیر یا معاون آموزشی مطرح نمی‌کند. چند هفته بعد، مشکل کودک شدیدتر می‌شود و والدین نیز نسبت به افت ارتباط اجتماعی او نگران می‌شوند، اما اطلاعات دقیقی از روند تغییرات در اختیار مدیر مرکز پیش از دبستان نیست.

۱ در این موقعیت چه مسئله‌ای در عملکرد مربی مشاهده می‌شود؟

۲ مربی در این شرایط چه نوع «پاسخ‌گویی حرفه‌ای» باید انجام می‌داد؟

۳ نبود گزارش‌دهی و پاسخ‌گویی چه پیامدهایی برای کودک، خانواده و مرکز پیش از دبستان می‌تواند داشته باشد؟

تمرین کنید

- ۱ در مورد مفهوم و اهمیت «نقش رهبری مربی» یک پوستر طراحی کنید.
- ۲ یک فهرست واریسی از نقش و وظایف کارکنان بخش مدیریت مرکز پیش از دبستان طراحی کنید.
- ۳ در ارتباط با شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت یک بروشور آموزشی طراحی کنید.
- ۴ یک گزارش عملکرد از فعالیت‌های آموزشی و تربیتی یک مربی فرضی برای مدیر تهیه کنید.

خودارزیابی

پودمان ۳: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با مدیر و کارکنان واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با مدیر مرحله ۲: توسعه شناخت وظایف کارکنان مدیریت				
این کاربرد برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۲ واحد یادگیری برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید در مورد «نقش رهبری مربی» یک پوستر آموزشی طراحی کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید یک فهرست واری از نقش و وظایف کارکنان بخش مدیریت مرکز پیش از دبستان تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد زمینه‌های ارتباط و مشارکت مربی و کارکنان مدیریت ارائه دهید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید یک گزارش عملکرد از فعالیت‌های آموزشی و تربیتی یک مربی فرضی برای ارائه به مدیر مرکز تهیه کنید؟			

۵- هدف توانمندسازی: موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با مدیر را توضیح دهد.

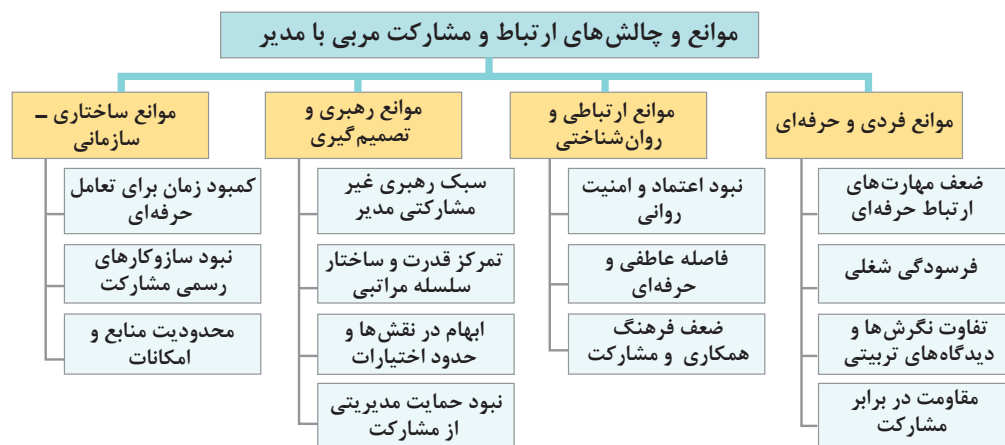
موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با مدیر

- فعالیت ۱۶:** در گروه‌های کلاسی، در مورد سؤالات زیر گفت‌وگو کنید و نتایج را در کلاس به اشتراک بگذارید:
- چه عواملی ممکن است باعث شوند ارتباط و مشارکت مربی با مدیر محدود یا صرفاً اداری شود؟
 - این موانع چه تأثیری بر عملکرد مربیان، کیفیت برنامه‌های آموزشی و تجربه یادگیری کودکان دارند؟

گفت و گو کنید

با وجود اهمیت ارتباط و مشارکت حرفه‌ای میان مربی و مدیر، در بسیاری از مراکز آموزشی و مرکز پیش از دبستان‌ها، موانع و چالش‌های متعددی وجود دارند که باعث می‌شوند ارتباط مربی و مدیر به سطحی حداقلی یا صرفاً اداری محدود شود. شناخت دقیق موانع این رابطه، به مربیان آینده کمک می‌کند تا با محیط حرفه‌ای خود واقع‌بینانه‌تر مواجه شوند و برای بهبود تعامل و مشارکت‌ها آماده باشند. در نمودار ۳، موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت نمایش داده شده است.

نمودار ۳- موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با مدیر

۱- موانع فردی و حرفه‌ای

- این موانع به ویژگی‌ها، مهارت‌ها، نگرش‌ها و وضعیت حرفه‌ای افراد مربوط می‌شود و حتی در صورت مناسب بودن شرایط سازمانی نیز می‌تواند مانع تعامل مؤثر شود. این موانع در چهار گروه زیر قرار می‌گیرند:
- **ضعف مهارت‌های ارتباط حرفه‌ای:** نبود مهارت‌هایی مانند گوش دادن فعال، بیان محترمانه دیدگاه‌ها و حل تعارض باعث می‌شود گفت‌وگوهای مربی و مدیر به سوء تفاهم یا تنش منجر شود.
 - **فرسودگی شغلی:** فشار کاری، مسئولیت‌های متعدد و استرس می‌تواند انگیزه و انرژی لازم برای مشارکت حرفه‌ای را کاهش دهد.
 - **تفاوت نگرش‌ها و دیدگاه‌های تربیتی:** اختلاف در باورها درباره روش‌های آموزشی یا مدیریت رفتار کودک می‌تواند همکاری را دشوار کند.
 - **مقاومت در برابر مشارکت:** برخی مربیان یا مدیران به دلیل تجربه‌های گذشته یا ترجیح استقلال فردی، از مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مشترک اجتناب می‌کنند.

۲- موانع ارتباطی و روان‌شناختی

- این موانع به کیفیت رابطه انسانی، احساسات و ادراکات متقابل میان مربی و مدیر مربوط است و فضای تعامل را شکل می‌دهد و شامل موارد زیر است:
- **نبود اعتماد و امنیت روانی:** اگر مربیان احساس کنند دیدگاه‌هایشان نادیده گرفته می‌شود یا بیان نظر و پیشنهادشان ممکن است پیامدهای منفی داشته باشد، تمایل به مشارکت فعال کاهش می‌یابد.
 - **فاصله عاطفی و حرفه‌ای:** رابطه صرفاً رسمی و اداری مانع شکل‌گیری گفت‌وگوی صمیمی و سازنده می‌شود، به عنوان مثال مربی فقط در زمان تحویل گزارش‌های کتبی با مدیر صحبت می‌کند و فرصتی برای گفت‌وگوی غیررسمی وجود ندارد.
 - **ضعف فرهنگ همکاری و مشارکت:** اگر همکاری به عنوان یک ارزش سازمانی تقویت نشود، افراد ترجیح می‌دهند مستقل عمل کنند.

۳- موانع رهبری و تصمیم‌گیری

- این موانع به شیوه مدیریت، توزیع مسئولیت و جایگاه حرفه‌ای مربیان در فرایند تصمیم‌گیری مربوط می‌شوند و شامل موارد زیر است:
- **سبک رهبری غیرمشارکتی مدیر:** تصمیم‌گیری یک‌جانبه باعث می‌شود مربیان نقش خود را کم‌اهمیت احساس کنند.
 - **تمرکز قدرت و ساختار سلسله‌مراتبی:** در ساختارهای بسیار متمرکز، ارتباط به انتقال دستور محدود می‌شود.
 - **ابهام در نقش‌ها و حدود اختیارات:** نامشخص بودن مسئولیت‌ها می‌تواند تعارض ایجاد کند.
 - **نبود حمایت مدیریتی از مشارکت:** اگر مدیر شرایط و فرصت مشارکت را فراهم نکند، همکاری شکل نمی‌گیرد.

۴- موانع ساختاری - سازمانی:

- این موانع به شرایط، قوانین و امکانات محیط کار مربوط است و خارج از کنترل مستقیم افراد قرار دارد و شامل سه گروه زیر است:
- **کمبود زمان برای تعامل حرفه‌ای:** برنامه‌های فشرده روزانه فرصت گفت‌وگوی تخصصی را محدود می‌کند.
 - **نبود سازوکارهای رسمی مشارکت:** نبود جلسات منظم یا گروه‌های کاری، همکاری را دشوار می‌کند.
 - **محدودیت منابع و امکانات:** کمبود نیرو یا فضا می‌تواند تعامل حرفه‌ای را کاهش دهد.

تمرین کنید

تمرین کنید

فعالیت ۱۷: درباره موانع ارتباط و مشارکت بین مربی و مدیر، یک اثر هنری در هر قالب دلخواه مانند پوستر، نقاشی، تکه چسبانی، ماکت، اطلاع‌نگاشت، نمایش خلاق یا داستان تصویری برای ارائه یا نصب در یک مرکز پیش از دبستان طراحی کنید.

فعالیت ۱۸: موقعیت‌های فرضی زیر را با دقت مطالعه کنید و مشخص کنید هر موقعیت به کدام دسته از «موانع ارتباط و مشارکت مربی با مدیر» مربوط است (مانند نمونه تکمیل‌شده). پاسخ‌های خود را با پاسخ‌های هم‌کلاسی‌تان مقایسه کنید و گزارشی از آن تهیه کنید.

نوع مانع	موقعیت
فردی و حرفه‌ای؛ تفاوت نگرش‌ها	در جلسه برنامه‌ریزی، مدیر بر اهمیت استفاده از آزمون‌ها و ارزیابی‌های استاندارد برای سنجش یادگیری کودکان تأکید دارد، اما مربی معتقد است مشاهده و بازی‌های گروهی بهترین روش برای درک پیشرفت کودکان است.
_____	یکی از والدین برای پیگیری وضعیت رفتاری کودک خود به مرکز پیش از دبستان مراجعه می‌کند. مربی تصور می‌کند پاسخ‌گویی در این زمینه بر عهده مدیر است و مدیر نیز آن را وظیفه مربی می‌داند.
_____	در مرکز پیش از دبستان هیچ زمان مشخصی برای برنامه‌ریزی مشترک تعیین نشده است. هر مربی برنامه هفتگی کلاس خود را به تنهایی تهیه می‌کند و فقط در صورت بروز مشکل به مدیر اطلاع می‌دهد.
_____	در مرکز پیش از دبستان، هر مربی برنامه‌های آموزشی کلاس خود را به تنهایی طراحی و اجرا می‌کند و جلسات مشترکی برای تبادل نظر یا هماهنگی برگزار نمی‌شود؛ در نتیجه ارتباط و همکاری میان مربیان و مدیر بسیار محدود است.
_____	مربی در جلسه درباره برنامه روزانه کودکان انتقاد دارد، اما به دلیل ناتوانی در بیان حرفه‌ای، صحبت او به شکل یک گلایه شخصی برداشت می‌شود.

تمرین کنید

فعالیت ۱۹: یک فهرست وارسی^۱ تهیه کنید که مربیان و مدیران مرکز پیش از دبستان بتوانند با استفاده از آن، محیط آموزشی خود را از نظر موانع موجود در ارتباط و مشارکت مربی با مدیر ارزیابی کنند.

تمرین کنید

فعالیت ۲۰: فهرست وارسی که در فعالیت قبل طراحی کردید را در اختیار مربیان و مدیران یک یا چند مرکز پیش از دبستان قرار دهید. سپس براساس پاسخ‌های ارائه‌شده، شایع‌ترین موانع را به ترتیب فراوانی مشخص کنید. فهرستی از یافته‌های خود را در کلاس ارائه دهید.

۶- هدف توانمندسازی: راهکارهای تقویت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر را به کار گیرد.

راهکارهای علمی برای تقویت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر

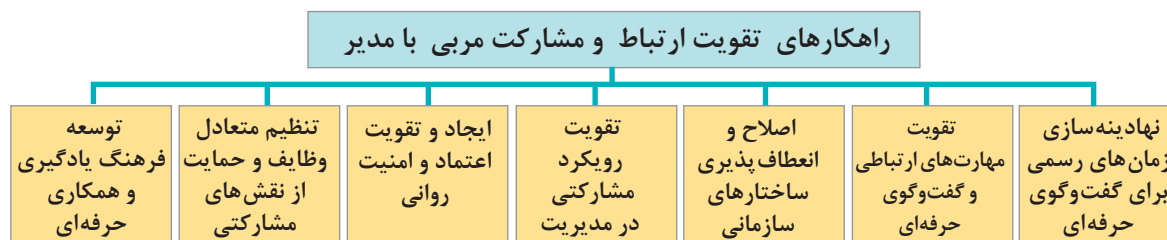
گفت و گو کنید

فعالیت ۲۱: در گروه‌های کلاسی در مورد راهکارهایی که می‌تواند به کاهش یا حذف موانع ارتباط و مشارکت مربی با مدیر، به‌ویژه موانعی که براساس نتایج فعالیت قبلی شما شیوع بیشتری در مرکز پیش از دبستان‌ها دارند، گفت‌وگو کنید و خلاصه‌ای از آن را روی یک برگه یادداشت کنید.

۱- برای تهیه فهرست وارسی به کتاب دانش فنی پایه سال دهم مراجعه کنید.

پس از شناخت موانع و چالش‌های ارتباط حرفه‌ای میان مربی و مدیر، گام بعدی توجه به راهکارهایی است که براساس پژوهش‌های حوزه مدیریت آموزشی و رفتار سازمانی پیشنهاد شده‌اند (نمودار ۴).

نمودار ۴- راهکارهای علمی برای تقویت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر

این راهکارها زمانی بیشترین اثر را دارند که به‌صورت هماهنگ و مستمر اجرا شوند، زیرا بهبود ارتباط و مشارکت حرفه‌ای فرایندی تدریجی است و نیازمند تغییر در نگرش‌ها، مهارت‌ها و ساختارهای سازمانی است. در ادامه هر کدام از این راهکارها توضیح داده می‌شوند.

۱- نهادینه‌سازی زمان‌های رسمی برای گفت‌وگوی حرفه‌ای: یکی از مهم‌ترین موانع تعامل حرفه‌ای، کمبود زمان و پراکندگی فرصت‌های ارتباطی است. برای رفع این مشکل، باید زمان‌های مشخص و رسمی برای گفت‌وگوی تخصصی میان مربیان و مدیران در برنامه کاری مرکز آموزشی پیش‌بینی شود. برای مثال، برگزاری نشست‌های منظم هفتگی یا ماهانه برای بررسی مسائل آموزشی، تبادل تجربه‌ها و هماهنگی برنامه‌ها. برای مثال در یک مرکز پیش‌دبستانی، مربیان احساس می‌کنند اجرای برنامه جدید «یادگیری مبتنی بر بازی» با چالش‌هایی همراه است، اما فرصت طرح مشکلات را ندارند. مدیر مرکز، جلسه‌ای ثابت در پایان هر دو هفته تعیین می‌کند که در آن مربیان بتوانند تجربه‌ها و دشواری‌های خود را مطرح کنند.

۲- تقویت مهارت‌های ارتباطی و گفت‌وگوی حرفه‌ای: برگزاری کارگاه‌های آموزشی درباره مهارت‌هایی مانند شنیدن فعال، بیان محترمانه دیدگاه‌ها، ارائه بازخورد سازنده، پرسش‌گری حرفه‌ای و مدیریت تعارض می‌تواند کیفیت تعامل میان مربی و مدیر را به‌طور چشمگیری افزایش دهد.^۱ هنگامی که مربیان و مدیران بتوانند با زبان حرفه‌ای و استدلال منطقی گفت‌وگو کنند، سوءتفاهم‌ها کاهش می‌یابد و فضای همکاری تقویت می‌شود. برای مثال، مربی‌ای که بتواند نگرانی خود درباره حجم بالای فعالیت‌ها را با لحنی محترمانه و همراه با پیشنهادها عملی بیان کند، احتمال بیشتری دارد که حمایت مدیر را جلب کند. توسعه این مهارت‌ها به شکل‌گیری فرهنگ گفت‌وگوی علمی و حل مسئله مشترک کمک می‌کند.

فعالیت ۲۲: در گروه‌های کلاسی، یک موقعیت نمایشی از تعارض میان مربی و مدیر در اجرای یک برنامه جدید مرکز پیش از دبستان طراحی و اجرا کنید:

(الف) در اجرای نوبت اول نمایش، اعضای گروه تلاش کنند این تعارض را حل کنند، اما بدون استفاده از مهارت‌های ارتباطی حرفه‌ای مانند شنیدن فعال، بیان محترمانه دیدگاه‌ها، ارائه بازخورد سازنده و پرسشگری حرفه‌ای.

(ب) در نوبت دوم نمایش، همان موقعیت را دوباره اجرا کنید، اما این بار از مهارت‌های ارتباطی حرفه‌ای در حل تعارض استفاده نمایید.

(ج) نتایج دو اجرای نمایش را با یکدیگر مقایسه کنید و گزارشی از آن در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

۱- برای آشنایی بیشتر با مهارت‌های ارتباطی به کتاب «ارتباط مؤثر» پایه دهم مراجعه کنید.

۳- اصلاح و انعطاف‌پذیری ساختارهای سازمانی: اگر همه تصمیم‌ها به صورت متمرکز اتخاذ شود، فرصت مشارکت واقعی کاهش می‌یابد. بنابراین، لازم است مسئولیت‌ها به صورت متوازن توزیع شود، گروه‌های کاری تشکیل گردد و نقش‌های مشخصی برای مربیان در برخی حوزه‌های تصمیم‌گیری تعریف شود. مانند مسئولیت هدایت یک پروژه آموزشی یا عضویت در کمیته برنامه‌ریزی. این اقدام احساس تعلق و مسئولیت مشترک را افزایش می‌دهد. برای نمونه، وقتی یک مربی مسئول پیگیری برنامه‌های هنری مرکز می‌شود و نتایج کار خود را در جلسه با مدیر ارائه می‌دهد، ارتباط حرفه‌ای از حالت دستوری به همکاری تبدیل می‌شود.

۴- تقویت رویکرد مشارکتی در مدیریت: مدیر پیش از اتخاذ تصمیم‌های مهم آموزشی، دیدگاه‌های مربیان را جویا می‌شود و فضای مشورت را فراهم می‌کند. چنین رویکردی حس ارزشمندی و اعتماد را در میان مربیان افزایش می‌دهد و آنان را از مجری صرف به همکار حرفه‌ای تبدیل می‌کند. برای مثال، هنگام برنامه‌ریزی برای تغییر شیوه ارزشیابی کودکان، مدیر می‌تواند از مربیان بخواهد تجربه‌های خود را مطرح کنند و پیشنهادها را عملی ارائه دهند.

فعالیت ۲۳: در گروه‌های کلاسی درباره سؤال زیر با یکدیگر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

«مدیر یک مرکز پیش از دبستان در چه زمینه‌هایی می‌تواند از مربیان مشورت بگیرد؟»

گزارش دهید

۵- ایجاد و تقویت اعتماد و امنیت روانی: اعتماد حرفه‌ای پایه هرگونه همکاری مؤثر است. مدیر می‌تواند با شفافیت در بیان اهداف، توضیح دلایل تصمیم‌ها، احترام به دیدگاه‌های متفاوت و پذیرش اشتباه‌ها به عنوان فرصت یادگیری، امنیت روانی را در محیط آموزشی تقویت کند. برای مثال، اگر مربی بتواند بدون ترس از سرزنش، شکست یک فعالیت آموزشی را با مدیر در میان بگذارد، امکان یافتن راه حل مشترک فراهم می‌شود.

۶- تنظیم متعادل وظایف و حمایت از نقش‌های مشارکتی: مشارکت حرفه‌ای زمانی پایدار می‌ماند

شکل ۸- تنظیم متعادل وظایف و حمایت از نقش‌های مشارکتی

که با ظرفیت کاری مربیان متناسب باشد. واگذاری مسئولیت‌های جدید بدون کاهش وظایف قبلی می‌تواند به فرسودگی شغلی منجر شود و انگیزه مشارکت را کاهش دهد. بنابراین، لازم است میان مسئولیت‌های آموزشی روزمره و نقش‌های مشارکتی تعادل برقرار شود. برای نمونه، اگر مربی مسئول هدایت یک گروه کاری شود، بهتر است بخشی از وظایف جانبی او کاهش یابد یا منابع لازم در اختیارش قرار گیرد. چنین حمایتی باعث می‌شود مشارکت به فرصتی برای رشد حرفه‌ای تبدیل شود، نه فشار اضافی (شکل ۸).

فعالیت ۲۴: یک مربی علاوه بر وظایف روزانه خود در کلاس، مسئولیت برگزاری جشن شب یلدا با حضور والدین را نیز بر عهده گرفته است. با توجه به افزایش حجم کار، این مسئولیت می‌تواند باعث فشار کاری زیاد، فرسودگی شغلی و کاهش انگیزه مشارکت حرفه‌ای او شود. در گروه‌های کلاسی، خود را در نقش مدیر و مربی مرکز پیش از دبستان قرار دهید و یک برنامه تقسیم وظایف متعادل طراحی کنید. در این برنامه مشخص نمایید:

- ☐ این مربی به طور روزانه چه وظایفی در کلاس بر عهده دارد؟
- ☐ برگزاری جشن شب یلدا چه فعالیت‌هایی را شامل می‌شود؟
- ☐ چگونه می‌توان مسئولیت برگزاری جشن را با وظایف روزمره این مربی هماهنگ کرد؟
- ☐ کدام وظایف جانبی مربی می‌تواند کاهش یابد، حذف شود یا به سایر همکاران واگذار شود؟
- ☐ چه منابع و حمایت‌هایی (مانند زمان اضافی، همکاری سایر مربیان، نیروی کمکی، امکانات لازم یا آموزش مناسب) باید برای اجرای بهتر این برنامه فراهم شود.

تمرین کنید

۷- توسعه فرهنگ یادگیری و همکاری حرفه‌ای: تشکیل گروه‌های مطالعه، جلسات بازانديشي درباره تجربيات آموزشي و تبادل موفقيت‌ها و چالش‌ها مي‌تواند فرهنگ يادگيري را تقويت کند. براي مثال، بررسي مشترک یک تجربه موفق در مدیریت رفتار کودکان می‌تواند به یادگیری جمعی و افزایش اعتماد متقابل منجر شود.

تمرین کنید

فعالیت ۲۵: در موقعیت‌های زیر، نمونه‌هایی از راهکارهای تقویت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر بیان شده است. هر مثال را با دقت بخوانید و مشخص کنید مربوط به کدام راهکار است؟

راهکار مربوطه	مثال
_____	مدیر همیشه خود مسئول برنامه‌های فوق برنامه بود، اما این بار مسئولیت طراحی فعالیت‌های محیط‌زیستی را به یکی از مربیان سپرد تا او برنامه‌ریزی کرده و نتیجه را ارائه دهد.
_____	مدیر از یکی از مربیان خواست مسئول برگزاری نمایشگاه آثار هنری کودکان شود و برای جلوگیری از فشار کاری، بخشی از وظایف روزانه او را کاهش داد.
_____	مربیان هر ماه در جلسه‌ای مشترک با مدیر، تجربه‌های موفق و چالش‌های آموزشی خود را بررسی می‌کنند تا از تجربه‌های یکدیگر یاد بگیرند.
_____	یکی از مربیان از تغییر ناگهانی برنامه روزانه کودکان ناراضی بود، اما به جای اعتراض هیجانی، در فرصتی مناسب با احترام نگرانی خود را با مدیر مطرح کرد و پیشنهاد داد پیش از اجرای تغییرات، نظر مربیان نیز پرسیده شود.
_____	پیش از تغییر ساعت ورود و خروج کودکان، مدیر جلسه‌ای با مربیان برگزار کرد تا نظرها و پیشنهادهای آنان را درباره پیامدهای این تصمیم بشنود.
_____	در یک مرکز پیش از دبستان، مربیان معمولاً مشکلات آموزشی خود را فقط در زمان‌های اتفاقی با مدیر مطرح می‌کردند و بسیاری از مسائل فراموش می‌شد. مدیر تصمیم گرفت زمانی ثابت در برنامه هفتگی برای گفت‌وگوی منظم و بررسی مسائل آموزشی تعیین کند.
_____	یکی از مربیان در اجرای برنامه قصه‌گویی موفق نبود، اما بدون ترس از سرزنش، مشکل را با مدیر در میان گذاشت و برای یافتن راه‌حل از او کمک گرفت.

تمرین کنید

فعالیت ۲۶: راهکارهایی را که در فعالیت قبل ارائه داده‌اید با راهکارهای مطرح شده در کتاب مقایسه کنید و فعالیت زیر را انجام دهید:

کدام راهکار مشترک، متفاوت و کدام ایده‌های تازه هستند که می‌توانند به ارتقای ارتباط و مشارکت مربی با مدیر کمک کنند؟

تمرین کنید

فعالیت ۲۷: با مدیر، معاون و مربیان یک مرکز پیش از دبستان در مورد اثربخشی راهبردهای تقویت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر گفت‌وگو کنید. پاسخ‌ها را یادداشت کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

- ۱ گزارشی در مورد موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت، تهیه کنید.
- ۲ در مورد راهکارهای مواجهه با موانع ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت، یک بروشور آموزشی طراحی کنید.
- ۳ برای هریک از هفت راهکار تقویت ارتباط و مشارکت مربی با مدیر، یک مثال جدید و متفاوت طراحی کنید.

راهکار مربوطه	مثال
نهادینه‌سازی زمان‌های رسمی برای گفت‌وگوی حرفه‌ای	_____
تقویت مهارت‌های ارتباطی و گفت‌وگوی حرفه‌ای	_____
اصلاح و انعطاف‌پذیری ساختارهای سازمانی	_____
تقویت رویکرد مشارکتی در مدیریت	_____
ایجاد و تقویت اعتماد و امنیت روانی	_____
تنظیم متعادل وظایف و حمایت از نقش‌های مشارکتی	_____
توسعه فرهنگ یادگیری و همکاری حرفه‌ای	_____

- ۴ درباره راهکارهای مواجهه با چالش‌های مشارکت مربی با مدیر، یک فهرست واری طراحی کنید.

خودارزیابی

پودمان ۳: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با مدیر و کارکنان واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با مدیر مرحله ۳: به کارگیری راهکارهای تقویت ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۳ واحد یادگیری برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۱	۲	۳
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت، تهیه کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید از طریق مشاهده تعاملی یک مرکز پیش از دبستان، گزارشی در مورد موانع و چالش‌های مشارکت مربی با مدیر ارائه دهید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید در مورد راهکارهای مواجهه با موانع ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت، یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید درباره راهکارهای مواجهه با چالش‌های مشارکت مربی با مدیر، یک فهرست واری طراحی کنید؟			

ارزشیابی شایستگی برقراری ارتباط و مشارکت مربی با مدیر

نام و نام خانوادگی		شماره ملی	تاریخ ارزشیابی:	
کد حرفه	۵۳۱۱۱۲	حرفه:	مربی یار پیش از دبستان	کدپیمان/پودمان
کد وظیفه شغل	۵۳۱۱۱۲۰۳	وظیفه شغل	برورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	سطح صلاحیت
کد کار	۵۳۱۱۱۲۰۳۳۱	کار	برقراری ارتباط و مشارکت مربی با مدیر	سطح شایستگی

ردیف	مرا حل کار	شرایط انجام کار (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره‌دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده
۱	توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده، آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت	۱	
۲	توسعه شناخت وظایف کارکنان مدیریت	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده، آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت وظایف کارکنان مدیریت	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت وظایف کارکنان مدیریت	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت وظایف کارکنان مدیریت	۱	
۳	به کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده، آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت براساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مربی و مربی یار، مکان، زمان، ابزار موردنیاز، روش کار	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت براساس حداقل ۶ مورد از موارد بالا	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت براساس کمتر از ۶ مورد از موارد بالا	۱	
	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:	شایستگی‌های غیرفنی: (N35) یادگیری، (N72) مسئولیت‌پذیری، (N52) مهارت گوش دادن ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت‌ها بهداشت: رعایت موارد بهداشتی توجهات زیست محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن هنگام انجام فعالیت‌ها، به حداقل رساندن دورریزها نگرش: هماهنگی در کار - تقسیم کارها - اهمیت کار گروهی - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها	مشاهده، آزمون عملکردی	هماهنگی در کار و تقسیم کارها - اهمیت کار گروهی - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها - به حداقل رساندن دورریزها - پوشیدن رپوش	۲	
هماهنگی در کار و تقسیم کارها - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها - پوشیدن رپوش				۱		
☐ بلی ☐ خیر						
رضایی کار (شایستگی انجام کار)						

توضیحات:

۱- معیار شایستگی انجام کار:

- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱ و ۳ (مراحل بحرانی)

- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش

- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل کار

۲- تعریف سطوح شایستگی: صرف نظر از اینکه یک تکلیف کاری در چه سطحی از صلاحیت حرفه‌ای انجام می‌شود، در هر محیط کاری ممکن است انجام هر کار با کیفیت مشخصی مورد انتظار باشد. سطح شایستگی انجام کار، معیار اساسی ارزشیابی است.

مهارت (سطح سه): ماهر و قادر به آموزش و هدایت دیگران، توانایی برنامه‌ریزی و تحلیل، پاسخ‌گویی در برابر کارهای خود، سروکار داشتن با سطح وسیعی از کارها و فعالیت‌ها

تسلط (سطح چهار): خبرگی در انجام کار و آموزش دیگران، ایجاد نوآوری، سازگاری، عیب‌یابی، هدایت و راهنمایی دیگران.

واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان

مقدمه

منظور از کارکنان در این واحد یادگیری، تمامی افراد و نیروهای انسانی شاغل در مرکز پیش از دبستان است که در سه گروه مدیریتی، تربیتی و پشتیبانی قرار می‌گیرند.^۱ در واحد یادگیری ۱، با موضوع ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان بخش مدیریت آشنا شدید. واحد یادگیری حاضر به کارکنان تربیتی و پشتیبانی مرکز پیش از دبستان اختصاص دارد. بنابراین منظور از کارکنان در این واحد یادگیری، کارکنان بخش تربیتی و پشتیبانی است. بدین منظور، در آغاز به تبیین اهمیت شناخت دقیق نقش‌ها و وظایف کارکنان مرکز پیش از دبستان از جمله نقش و مسئولیت‌های مربی پرداخته می‌شود. سپس زمینه‌ها و شیوه‌های تعامل و همکاری مربی با سایر کارکنان تربیتی و پشتیبانی تشریح خواهد شد. در ادامه، موانع و چالش‌های موجود در مسیر ارتباط و همکاری بررسی می‌شود و در پایان، راهبردهای علمی و عملی برای مواجهه مؤثر با این چالش‌ها ارائه می‌گردد و هنرجویان با انجام فعالیت‌های ارائه شده، مهارت‌های عملی لازم را در این زمینه کسب می‌کنند.

استاندارد عملکرد

پرورش توانمندی‌های مربی در برقراری ارتباط و مشارکت با کارکنان از طریق توسعه شناخت مربی از وظایف خود و کارکنان، به کارگیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان و به کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان براساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛

شایستگی‌های فنی

- ۱ توسعه شناخت مربی از وظایف خود و کارکنان
- ۲ به کارگیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان
- ۳ به کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان

شایستگی‌های غیرفنی

- ۱ یادگیری
- ۲ مسئولیت‌پذیری
- ۳ مهارت گوش کردن

۱- هدف توانمندسازی: نقش‌ها و وظایف مربی و کارکنان را توضیح دهد.

شناخت نقش‌ها و وظایف مربی و کارکنان

فعالیت ۱: در گروه‌های کلاسی، تصاویر را با دقت مشاهده کنید. سپس درباره هر بخش تصویر با اعضای گروه گفت‌وگو کنید و بر اساس فعالیت‌ها و رفتار افراد، حدس بزنید هرکدام چه مسئولیتی در مرکز پیش از دبستان دارند؟

فعالیت ۱

یک مرکز پیش از دبستان یک نظام تربیتی جمعی و مشارکتی است که در آن افراد متعددی با نقش‌ها و مسئولیت‌های متفاوت برای رشد، یادگیری و مراقبت از کودکان فعالیت می‌کنند. مربی با وجود ارتباط مستقیم با کودکان، موفقیت خود را مدیون همکاری و هماهنگی با سایر کارکنان می‌داند؛ از این رو، شناخت نقش‌ها و وظایف دیگر کارکنان برای مربی ضروری است (نمودار ۱).

اهمیت شناخت نقش‌ها و وظایف دیگر کارکنان

تقویت هویت حرفه‌ای و مسئولیت جمعی	افزایش نظم و کارآمدی محیط مرکز پیش از دبستان	راهنمایی صحیح خانواده‌ها	ارتباط حرفه‌ای و محترمانه با همکاران	تأمین سلامت، ایمنی و رفاه کودکان	استفاده از تخصص‌ها و ظرفیت‌های موجود	جلوگیری از تداخل، موازی کاری یا رها شدن وظایف	هماهنگی مؤثر در امور تربیتی و روزمره
-----------------------------------	--	--------------------------	--------------------------------------	----------------------------------	--------------------------------------	---	--------------------------------------

نمودار ۱- ابعاد اهمیت شناخت نقش‌ها و وظایف کارکنان مرکز پیش از دبستان

■ **هماهنگی مؤثر در امور تربیتی و روزمره:** بسیاری از فعالیت‌های مرکز پیش از دبستان مانند اجرای برنامه‌های آموزشی، مدیریت زمان‌های تغذیه و استراحت یا برگزاری مراسم نیازمند همکاری چند نفر است. شناخت وظایف خود و دیگران به مربی کمک می‌کند بداند با چه کسی و چگونه هماهنگ شود تا برنامه‌ها به صورت منظم و بدون اختلال اجرا شوند.

- **جلوگیری از تداخل، موازی کاری یا رها شدن وظایف:** عدم آگاهی از مسئولیت‌های همکاران می‌تواند باعث ورود ناخواسته به حوزه کاری دیگران یا عدم انجام برخی امور ضروری شود. شناخت نقش‌ها، تقسیم کار مؤثر و واقعی را ممکن می‌سازد و از بروز خلأ یا موازی کاری جلوگیری می‌کند.
- **استفاده از تخصص‌ها و ظرفیت‌های موجود:** هر یک از کارکنان دارای مهارت‌ها و تجربه‌های ویژه‌ای هستند. مربی با شناخت توانمندی‌های همکاران می‌تواند در موقعیت‌های مختلف از دانش و مهارت آنها بهره برده و کیفیت عملکرد خود را ارتقا دهد.

- **تأمین سلامت، ایمنی و رفاه کودکان:** در شرایطی مانند بیماری، بروز حادثه یا مشکلات بهداشتی، مربی باید بداند چه کسی مسئول رسیدگی است و چه اقداماتی باید انجام شود. شناخت وظایف دیگران، واکنش سریع و درست در شرایط حساس را ممکن می‌سازد.

شکل ۱- راهنمایی درست والدین، نتیجه همکاری آگاهانه مربی با سایر کارکنان

- **ارتباط حرفه‌ای و محترمانه با همکاران:** آگاهی از نقش‌ها باعث می‌شود مربی تعامل حرفه‌ای و مؤثری داشته باشد و از توقعات نادرست یا قضاوت‌های ناعادلانه پرهیز کند. این شناخت زمینه‌ساز اعتماد، همکاری و روحیه تیمی است.
- **راهنمایی صحیح خانواده‌ها:** خانواده‌ها مسائل مختلفی را با مربی مطرح می‌کنند که همه آنها در حوزه مسئولیت مربی نیست. آگاهی مربی از وظایف دیگر کارکنان، امکان ارجاع صحیح و پیگیری مؤثر موضوعات را فراهم می‌آورد و از سردرگمی والدین جلوگیری می‌کند^۱ (شکل ۱).

- **افزایش نظم و کارآمدی محیط مرکز پیش از دبستان:** وقتی مربی بداند چه کسی مسئول هر بخش است، امور با سرعت و دقت بیشتری انجام می‌شود و اتلاف زمان و انرژی کاهش می‌یابد.
- **تقویت هویت حرفه‌ای و مسئولیت جمعی:** شناخت نقش‌ها و وظایف به مربی کمک می‌کند دریابد که بخشی از یک تیم تربیتی است و موفقیت او به همکاری با دیگران وابسته است. این آگاهی روحیه مشارکت و مسئولیت‌پذیری را در او تقویت می‌کند.

فعالیت ۲: در گروه‌های کلاسی، یکی از ابعاد اهمیت شناخت نقش‌ها در مراکز پیش از دبستان را انتخاب کنید و آن را در قالب نمایش صامت (پانتومیم) طراحی و اجرا کنید:

الف) هر گروه باید بدون استفاده از کلام، موقعیتی را به تصویر بکشد که آن بُعد از اهمیت شناخت نقش‌ها را نشان می‌دهد.

ب) سایر گروه‌ها پس از مشاهده نمایش، حدس می‌زنند که کدام یک از ابعاد اهمیت شناخت نقش‌ها در حال نمایش است.

نمایش اجرا کنید

۲- هدف توانمندسازی: گزاری از نقش‌ها و وظایف مربی و کارکنان ارائه کند.

آشنایی با وظایف مربی و کارکنان تربیتی

فعالیت ۳: در گروه‌های کلاسی در مورد دو واژه «تربیتی و پشتیبانی» گفت‌وگو کنید و در مورد سؤال زیر با هم تبادل نظر کنید:

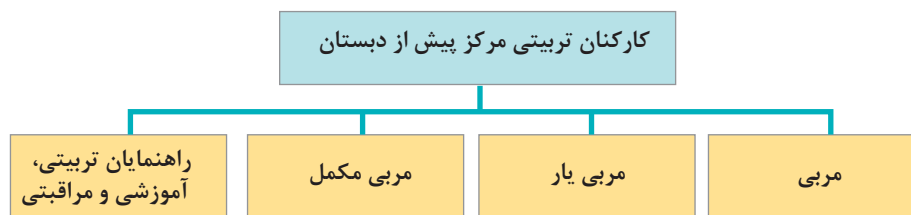
« چگونه افراد با مسئولیت تربیتی و پشتیبانی در مرکز پیش از دبستان با هم همکاری می‌کنند؟ »

نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید.

گفت و گو کنید

منظور از کارکنان تربیتی مربی، مربی یار (کمک مربی)، مربی مکمل و راهنمای تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان است^۱ (نمودار ۲).

نمودار ۲- کارکنان تربیتی مرکز پیش از دبستان

■ **مربی:** منظور از مربی، فردی واجد شرایط و دارای صلاحیت‌های لازم است که تحت‌نظر مدیر و معاون، در چارچوب قوانین و ضوابط مربوط، به ارائه خدمات تربیتی، آموزشی و مراقبتی می‌پردازد. مربی در تعامل با کودکان، خانواده‌ها و سایر کارکنان مرکز پیش از دبستان، زمینه رشد، یادگیری و پرورش همه‌جانبه کودکان را فراهم می‌کند.

■ وظایف مربی:

وظایف مربی در قبال کودکان ثبت‌نام‌شده:

- مشارکت در برنامه‌ریزی، اجرا و بهبود برنامه‌های تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان براساس قوانین و مقررات مربوط.
- فراهم کردن فرصت‌های مناسب برای بازی، یادگیری، رشد و مشارکت کودکان متناسب با ویژگی‌ها و نیازهای رشدی آنها.
- مشاهده، ثبت و مستندسازی روند رشد، یادگیری و رفتار کودکان و تکمیل مستمر پرونده‌های تربیتی آنها.
- شناسایی نیازها، توانمندی‌ها، علایق و تفاوت‌های فردی کودکان و استفاده از این اطلاعات برای بهبود فرایند تربیت و آموزش.
- مراقبت از کودکان در حیطه‌های ایمنی، بهداشت و سلامت جسمی، روانی و اجتماعی.
- نظارت بر خواب، استراحت، تغذیه و سایر نیازهای روزمره کودکان و کمک به شکل‌گیری عادت‌های سالم در آنها.

شکل ۳- مربی پیش از دبستان

- آماده‌سازی، سازمان‌دهی و نگهداری محیط یادگیری، تجهیزات و مواد آموزشی به‌منظور فراهم کردن فضایی ایمن، غنی و مناسب برای رشد کودکان.
- توجه به حضور کودکان، اطلاع از علل غیبت آنان و اعلام موارد ضروری به مدیر مرکز پیش از دبستان.
- رعایت حقوق کودکان و حمایت از کرامت، امنیت و رفاه آنان براساس قوانین و مقررات مربوطه (شکل ۳).

۱- محتوای این بخش براساس آیین‌نامه «چارچوب شایستگی‌ها و وظایف مؤسس و نیروی انسانی مرکز پیش از دبستان‌ها» (سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک، ۱۴۰۲) تدوین شده است. بخش مربوط به وظایف مربی و مربی‌یار با بهره‌گیری از منابع تخصصی حوزه تعلیم و تربیت کودکان خردسال، متناسب با اهداف آموزشی کتاب، بازنویسی و تکمیل شده است.

شکل ۴- وظیفه مربیان در قبال والدین کودکان در مرکز پیش از دبستان

■ وظایف مربی در قبال اولیای کودکان ثبت نام شده:

- برقراری ارتباط مؤثر، محترمانه و حرفه‌ای با خانواده‌ها در چارچوب وظایف شغلی.
- ارائه اطلاعات و بازخوردهای لازم درباره وضعیت رشد، یادگیری و مشارکت کودک به خانواده‌ها.
- دریافت و انتقال دیدگاه‌ها، دغدغه‌ها و اطلاعات مرتبط با کودک به مدیر یا سایر افراد مسئول در صورت نیاز.
- تشویق و جلب مشارکت خانواده‌ها در فعالیت‌های تربیتی و آموزشی مرکز پیش از دبستان (شکل ۴).

■ وظایف مربی در قبال مؤسس/مدیر مرکز پیش از دبستان:

این وظایف در واحد یادگیری ۱ همین پودمان ارائه شد.

■ وظایف مربی در قبال همکاران:

- همکاری و هماهنگی با سایر کارکنان در اجرای برنامه‌های تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان.
- تبادل اطلاعات و تجربیات حرفه‌ای مرتبط با کودکان و فعالیت‌های مرکز پیش از دبستان.
- مشارکت در فعالیت‌های گروهی و برنامه‌های مشترک مرکز پیش از دبستان.
- رعایت حقوق اسلامی، اخلاقی و حرفه‌ای در تعامل با سایر کارکنان.

فعالیت ۴: با مربی یک مرکز پیش از دبستان گفت‌وگو کنید و از او بخواهید درباره مسئولیت‌ها و وظایف خود توضیح دهد. سپس پاسخ‌های او را با محتوای کتاب مقایسه کرده و یافته‌های خود را در قالب یک گزارش در کلاس ارائه دهید.

گزارش دهید

■ **مربی یار:** منظور از مربی یار، فردی واجد شرایط و دارای صلاحیت‌های لازم است که در چارچوب قوانین، در انجام خدمات تربیتی، آموزشی و مراقبتی به مربی کمک می‌کند. مربی یار تحت نظر مدیر و معاون مرکز پیش از دبستان به کار گرفته می‌شود.

■ وظایف مربی یار:

- کمک در اجرای بهتر برنامه‌های تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان زیر نظر مربی.
- همکاری در آماده‌سازی، سازمان‌دهی و نگهداری محیط، تجهیزات و مواد مورد نیاز فعالیت‌های کودکان.
- همکاری در هدایت و نظارت بر فعالیت‌ها، بازی‌ها و برنامه‌های روزانه کودکان زیر نظر مربی.
- کمک به اجرای برنامه تغذیه کودکان زیر نظر مربی.
- کنترل وضعیت اتاق خواب و خواب کودکان زیر نظر مربی.
- همکاری در حفظ ایمنی، سلامت و بهداشت کودکان و محیط مرکز پیش از دبستان.
- ارائه گزارش از هرگونه تغییر وضعیت جسمی، عاطفی و رفتاری کودک به مربی.
- همکاری با مربی در امر پذیرش، حضور و غیاب، جابه‌جایی و ترخیص کودکان.
- تعویض ملحفه، لباس و پوشک کودکان و شست‌وشوی آنها (در صورت نیاز) با رعایت اصول بهداشتی و مراقبت‌های لازم.
- همکاری در حفظ نظم، پاکیزگی و آمادگی فضاهای مورد استفاده کودکان.
- رعایت حقوق کودکان و اصول اخلاقی و حرفه‌ای در تعامل با کودکان، خانواده‌ها و کارکنان مرکز پیش از دبستان.
- پاسخ‌گویی در قبال اقدامات و وظایف محوله به مؤسس، مدیر، معاون تربیتی - آموزشی و مربی.

فعالیت ۵: براساس محتوای کتاب، وظایف مربی و مربی یار را با یکدیگر مقایسه کنید و شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها را در یک جدول یا نمودار مشخص نمایید.

فعالیت ۶: در گروه‌های کلاسی، هر گروه با دقت نمایش‌نامه‌های زیر را مطالعه کنید:
الف) مشخص نمایید که انجام آن موقعیت بیشتر به عهده «مربی» است یا «مربی‌یار».
ب) هر گروه باید برای انتخاب خود دلایلی را ارائه دهد.

موارد:

- ☐ در میانه یک فعالیت گروهی، یکی از کودکان ناگهان از ادامه فعالیت کنار می‌کشد.
- ☐ در زمان اجرای برنامه روزانه، یکی از کودکان در مقایسه با دیگران نیاز بیشتری به توجه نشان می‌دهد.
- ☐ در جریان روز، هم‌زمان با فعالیت کودکان، یکی از والدین برای موضوعی مرتبط با روند حضور کودک مراجعه می‌کند.
- ☐ در زمان استراحت یا خواب کودکان، شرایطی پیش می‌آید که نیاز به توجه و تصمیم‌گیری سریع احساس می‌شود.

■ **مربی مکمل:** منظور از مربی مکمل، فردی واجد شرایط و دارای صلاحیت‌های لازم است که برای تکمیل برنامه‌های مرکز پیش از دبستان، به صورت پاره‌وقت و برحسب نیاز (مانند مربی نمایش، هنر، ورزش و...) در چارچوب قوانین، خدمات تربیتی، آموزشی و مراقبتی ارائه می‌دهد. مربی مکمل تحت نظر مدیر و معاون مرکز پیش از دبستان فعالیت می‌کند. مخاطبان خدمات تربیتی او می‌توانند کودکان، والدین یا سایر مربیان باشند.

■ وظایف مربی مکمل:

■ وظایف در قبال کودکان ثبت‌نام‌شده:

- اجرای برنامه تربیتی مرکز پیش از دبستان براساس ضوابط ابلاغی سازمان.
- مراقبت از کودکان در حیطه‌های ایمنی، بهداشت و سلامت (اعم از جسمی و روانی).
- رعایت حقوق کودکان با توجه به مفاد مرتبط در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان.

■ وظایف در قبال مدیر/مؤسس:

- ارائه گزارش عملکرد به مدیر.
- پایبندی به اجرای مفاد قرارداد کاری.
- مستندسازی و مشاهده‌نگاری رشدی - تربیتی کودکان، ثبت در پرونده و ارائه گزارش به مدیر.
- گزارش موارد خاص همچون کودک‌آزاری به صورت فوری به مدیر و در صورت نیاز به مراجع ذی‌ربط.
- پاسخ‌گویی در قبال اقدامات و وظایف محوله به مؤسس، مدیر و معاون تربیتی - آموزشی.

فعالیت ۷: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر درباره نقش «مربی‌های مکمل» (مربی هنر، مربی نمایش و مربی ورزش کودکان)، گزارشی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

■ **راهنمای تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان:** راهنمای تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان افراد حقیقی هستند که در دو سطح متفاوت به شرح ذیل به ارائه خدمت می‌پردازند:

شکل ۵- راهنمای تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان

۱ شخص حقیقی دارای گواهی‌نامه سطح تکمیلی شایستگی‌های حرفه‌ای و فردی که صلاحیت راهبری برای کمک به حل چالش‌های تربیتی، آموزشی و مراقبتی و بهبود عملکرد مدیران و مربیان مرکز پیش از دبستان را داراست.

۲ شخص حقیقی دارای گواهی‌نامه سطح مقدماتی شایستگی‌های حرفه‌ای و مجوز تخصصی از مراجع ذی‌صلاح که به ارائه خدمات اختصاصی به کودکان (مانند گفتاردرمانی، بازی‌درمانی و...) می‌پردازد (شکل ۵).

گزارش دهید

بازدید کنید

تمرین کنید

فعالیت ۸: با مدیر و یا مربی مرکز پیش از دبستان در مورد جایگاه و اهمیت راهنمای تربیتی، آموزشی و مراقبتی گفت‌وگو کنید. نتیجه گفت‌وگو را به صورت بروشور در کلاس گزارش دهید.

فعالیت ۹: با هماهنگی هنرآموز خود، از یک مرکز پیش از دبستان بازدید کنید:
الف) فهرستی از تعداد و سمت کارکنان و وظایف آنها در مرکز تهیه کنید.
ب) این وظایف تا چه حد با تعاریف مدیریت مرکز پیش از دبستان برای هر نقش هم‌خوانی دارد؟
ج) نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

فعالیت ۱۰: در جدول زیر، چند وظیفه از کارکنان مرکز پیش از دبستان ذکر شده است. مشخص کنید هر یک از این وظایف مربوط به کدام نقش است: مربی، مربی یار، مربی مکمل یا راهنمای تربیتی، آموزشی و مراقبتی. توجه داشته باشید که برخی وظایف ممکن است برای بیش از یک نقش صدق کنند.

وظایف	نقش / نقش‌های مربوطه
ارائه مشاوره و راهنمایی به مدیران و مربیان برای بهبود عملکرد آموزشی و تربیتی مرکز پیش از دبستان	_____
نگهداری و به‌روزرسانی اطلاعات و سوابق تربیتی هر کودک به صورت مستمر	_____
ثبت مشاهدات رشد و رفتار کودکان و ارائه گزارش‌های مربوط به مدیر یا مسئول تربیتی	_____
نظارت بر شرایط خواب و استراحت کودکان و اطمینان از آرامش محیط	_____
رعایت حقوق و محافظت از امنیت و رفاه کودکان مطابق قوانین و مقررات موجود	_____
پیگیری حضور و غیاب کودکان و اطلاع‌رسانی به مدیر درباره غیبت‌ها و تأخیرها	_____
شناسایی نیازهای فردی کودکان و طراحی فعالیت‌های کوتاه‌مدت حمایتی	_____
گزارش‌دهی فوری درباره هرگونه وضعیت خطرناک یا رفتار آسیب‌رسان به کودکان، و ارجاع به مراجع مربوطه در صورت نیاز	_____

■ **آشنایی با کارکنان پشتیبانی و وظایف آنها:** منظور از کارکنان پشتیبانی، افرادی واجد شرایط و دارای صلاحیت‌های لازم هستند که امور اداری مانند امور مالی و دفترداری یا امور خدماتی نظیر نظافت، آشپزی، نگهداری و رانندگی مرکز پیش از دبستان را تحت نظارت و راهبری مدیر بر عهده دارند (نمودار ۳).

نمودار ۳- کارکنان پشتیبانی مرکز پیش از دبستان

شکل ۶- کارکنان خدماتی در مرکز پیش از دبستان

■ **وظایف کارکنان پشتیبانی:** کادر اداری و خدماتی مکلف به انجام کلیه امور محوله مطابق با قرارداد و پاسخگویی به مؤسس، مدیر و معاون است (شکل ۶).

فعالیت ۱۱: در شکل زیر:

- الف) مشخص کنید هریک از افراد چه نقشی دارند؟
- ب) با چه نشانه‌هایی این نقش را تشخیص داده‌اید؟
- ج) فهرستی از وظایف را برای هر فرد ارائه دهید.

تمرین کنید

فعالیت ۱۲: براساس موقعیت فرضی زیر، مشخص کنید که هریک از کارها مربوط به کدام یک از کارکنان مرکز پیش از دبستان است: صبح روز شنبه، کودکان وارد مرکز پیش از دبستان می‌شوند. خانم رضایی با مشاهده وضعیت کلاس متوجه می‌شود یکی از کودکان دیر رسیده و برخی وسایلش جا مانده است. او علت غیبت و دیر رسیدن کودک را ثبت می‌کند و با والدین تماس می‌گیرد. هم‌زمان، خانم رحمانی در بخش غذا و آماده‌سازی صبحانه مشغول است و به چند کودک در شستن دست‌ها و مرتب کردن وسایل کمک می‌کند. در همان زمان، خانم سهرابی که امروز برای آموزش موسیقی و حرکات خلاق به کلاس آمده است، به همراه کودکان فعالیت هنری انجام می‌دهد و نکات لازم را برای مستندسازی به مدیر گزارش می‌دهد. یکی از کودکان در حین فعالیت دچار مشکل عاطفی می‌شود و خانم دکتر موسوی با تخصص گفتاردرمانی وارد کلاس شده و راهنمایی لازم را ارائه می‌کند. ظهر هنگام ناهار، خانم حسینی به آماده‌سازی وعده غذایی و کنترل بهداشت کودکان کمک می‌کند. بعد از ناهار، زمان استراحت فرا می‌رسد؛ خانم احمدی ملحفه‌ها را تعویض می‌کند و مراقبت‌های لازم برای خواب کودکان را انجام می‌دهد. در پایان روز، یکی از کارکنان اداری حضور و غیاب کودکان را ثبت کرده و با مدیر هماهنگی‌های لازم برای ترخیص آنها را انجام می‌دهد. سرویس مرکز پیش از دبستان توسط آقای رضایی آماده حرکت می‌شود و کودکان به خانه بازمی‌گردند.

تمرین کنید

تمرین کنید

- ۱ گزارش در مورد ضرورت شناخت مربی از نقش‌ها و وظایف کارکنان مرکز پیش از دبستان را ارائه کنید.
- ۲ وظایف مربی اصلی و مربی مکمل را با یکدیگر مقایسه کنید و گزارشی از شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها تهیه کنید.
- ۳ گزارشی از تفاوت‌های وظایف راهنمای تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان با وظایف مربی مکمل تهیه کنید.
- ۴ برای وظایف کارکنان تربیتی و پشتیبانی مرکز پیش از دبستان، یک فهرست واری طرحی کنید و با تکمیل آن در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

خودارزیابی

پودمان ۳: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با مدیر و کارکنان واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مرحله ۱: توسعه شناخت مربی از وظایف مربی و کارکنان				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۱ واحد یادگیری برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی از وظایف مربی و کارکنان را ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد تفاوت نقش‌ها و وظایف کارکنان مرکز پیش از دبستان تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید گزارشی از مقایسه نقش‌ها و وظایف کارکنان تربیتی با یکدیگر تهیه کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید درباره نقش‌ها و وظایف کارکنان مرکز پیش از دبستان یک فهرست واریسی طراحی کنید و گزارش آن را ارائه دهید؟			

۳- هدف توانمندسازی: ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان را توضیح دهد.

اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با سایر کارکنان در مرکز پیش از دبستان

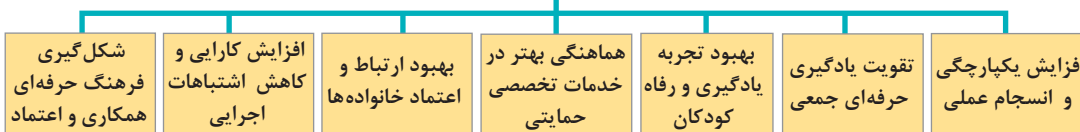
فعالیت ۱۳: خانواده‌ای قصد دارد روز تعطیل را به گردش در طبیعت در بیرون از خانه بگذرانند. در گروه‌های کلاسی در مورد نقش اعضای خانواده در گذراندن روزی خوش در طبیعت گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

گفت و گو کنید

کیفیت فعالیت‌ها و تجربه یادگیری کودکان تنها زمانی بهبود می‌یابد که مربی بتواند با دیگر اعضای مرکز پیش از دبستان به صورت حرفه‌ای، مستمر و هدفمند همکاری کند. در نمودار زیر، اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با سایر کارکنان مرکز پیش از دبستان نشان داده شده است (نمودار ۴).

اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با سایر کارکنان در مرکز پیش از دبستان

نمودار ۴- اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با سایر کارکنان در مرکز پیش از دبستان

■ **افزایش یکپارچگی و انسجام عملی:** ارتباط سازنده میان مربی و سایر کارکنان باعث می‌شود برنامه‌ها، فعالیت‌ها و شیوه‌های تربیتی با هماهنگی بیشتری اجرا شود و کودکان با پیام‌های متناقض مواجه نشوند. چنین انسجامی احساس ثبات و امنیت را در کودکان تقویت می‌کند.

■ **تقویت یادگیری حرفه‌ای جمعی:** گفت‌وگو با همکاران درباره تجربه‌ها، چالش‌ها و راهکارهای موفق، زمینه رشد مهارت‌های آموزشی و تربیتی مربی را فراهم می‌کند و به بهبود کیفیت عملکرد می‌انجامد.

■ **بهبود تجربه یادگیری و رفاه کودکان:** همکاری با کارکنان خدماتی و پشتیبانی نقش مهمی در فراهم شدن محیطی سالم، ایمن و آرام برای کودکان دارد؛ محیطی که پیش‌نیاز یادگیری مؤثر است.

■ **هماهنگی بهتر در خدمات تخصصی حمایتی:** کودکانی که به توجه یا حمایت ویژه نیاز دارند، زمانی بیشترین بهره را از خدمات تخصصی می‌برند که میان مربیان و متخصصان مختلف همکاری و تبادل اطلاعات وجود داشته باشد.^۱

■ **بهبود ارتباط و اعتماد خانواده‌ها:** هماهنگی میان کارکنان باعث می‌شود خانواده‌ها با مجموعه‌ای منسجم و حرفه‌ای روبه‌رو شوند و پیام‌های تربیتی روشن و یکسانی دریافت کنند. این انسجام اعتماد خانواده‌ها را افزایش می‌دهد و آنان را به مشارکت فعال‌تر در برنامه‌های مرکز پیش از دبستان ترغیب می‌کند.

■ **افزایش کارایی و کاهش اشتباهات اجرایی:** ارتباط حرفه‌ای و مستمر میان کارکنان موجب می‌شود اطلاعات به‌موقع منتقل شود، فعالیت‌ها هماهنگ‌تر انجام گیرد و از بروز خطاهای ناشی از ناهماهنگی جلوگیری شود.

■ **شکل‌گیری فرهنگ حرفه‌ای همکاری و اعتماد:** ارتباط و مشارکت مداوم زمینه شکل‌گیری فرهنگی مبتنی بر احترام متقابل، مسئولیت‌پذیری و همکاری را در مرکز پیش از دبستان فراهم می‌کند؛ فرهنگی که هم به بهبود روابط میان کارکنان و هم به ارتقای کیفیت تجربه کودکان کمک می‌کند (شکل ۷).

شکل ۷- تقویت انگیزه و آمادگی تیم برای بهبود مستمر با فرهنگ همکاری

فعالیت ۱۴: در جدول زیر مشخص کنید هر مثال به کدام یک از جنبه‌های اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با سایر کارکنان اشاره دارد.

اهمیت	مثال
_____	هنگامی که مربی درباره یک برنامه آموزشی با والدین گفت‌وگو می‌کند و کارکنان اداری نیز زمان و نحوه برگزاری جلسه را به‌درستی هماهنگ می‌کنند، خانواده‌ها احساس اطمینان بیشتری نسبت به مرکز پیش از دبستان خواهند داشت.
_____	وقتی مربی الگوهای رفتاری یا ارتباطی کودک را با گفتاردرمانگر در میان می‌گذارد، تمرین‌های تخصصی می‌تواند با فعالیت‌های کلاس هماهنگ شود و اثربخشی بیشتری داشته باشد.
_____	نشست‌های مشترک میان مربیان، کارکنان اداری و خدماتی برای بررسی مسائل روزمره و یافتن راه‌حل‌های عملی می‌تواند روحیه کار تیمی را تقویت کند و محیطی مثبت و همدلانه ایجاد نماید.
_____	هماهنگی مربی با کارکنان خدماتی برای آماده‌سازی فضا پیش از فعالیت‌های حرکتی، احتمال بروز مشکل یا وقفه در اجرای برنامه را کاهش می‌دهد.
_____	هنگامی که مربیان، کمک‌مربی و کارکنان خدماتی درباره زمان‌بندی فعالیت‌ها، آماده‌سازی فضا و چیدمان وسایل هماهنگ باشند، جابه‌جایی بین فعالیت‌ها بدون آشفتگی انجام می‌شود و جریان یادگیری پیوسته باقی می‌ماند.
_____	مربی می‌تواند با راهنمای تربیتی یا سایر مربیان درباره شیوه‌های مدیریت رفتارهای دشوار کودکان تبادل نظر کند و از تجربه‌های عملی آنان بهره‌بردارد؛ فرایندی که به شکل‌گیری یادگیری مشارکتی و ارتقای توان حرفه‌ای مربی منجر می‌شود.
_____	اگر مربی در جریان فعالیت گروهی متوجه نالایمن بودن بخشی از فضا شود و با کارکنان خدماتی برای رفع آن هماهنگ کند، کودکان می‌توانند بدون نگرانی به بازی و یادگیری ادامه دهند و احساس آرامش بیشتری داشته باشند.

۱- اطلاعات مربوط به وضعیت جسمی، روانی، رفتاری و خانوادگی کودک باید فقط در حد نیاز حرفه‌ای با افراد مسئول و با رعایت محرمانگی و حقوق کودک و خانواده به اشتراک گذاشته شود.

۴- هدف توانمندسازی: راهکارهای ارتباط و مشارکت با کارکنان را در عمل به کار گیرد.

راهکارهای ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر

فعالیت ۱۵: در گروه‌های کلاسی دو نفره، خودتان را در نقش دو مربی اصلی (برای دو کلاس) تصور کنید. سپس درباره شیوه‌ها و زمینه‌هایی که می‌توانید با یکدیگر همکاری و مشارکت داشته باشید گفت‌وگو کنید و نتایج را در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

مربیان^۱ در مرکز پیش از دبستان می‌توانند با سایر کارکنان در زمینه‌ها و به شیوه‌های گوناگون همکاری و تعامل داشته باشند که هر یک به بهبود کیفیت آموزش کودکان کمک می‌کند. این راهکارها در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار ۵- راهکارهای ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر در مرکز پیش از دبستان

۱- همه‌انگی در برنامه‌ریزی و اهداف آموزشی: هرچند هر مربی برنامه آموزشی کلاس خود را متناسب با ویژگی‌ها، علایق و نیازهای کودکان طراحی می‌کند، همه‌انگی میان مربیان سبب می‌شود مسیر یادگیری در سراسر مرکز پیش از دبستان پیوسته، منسجم و هدفمند باشد. این همه‌انگی شامل هم‌اندیشی درباره اهداف آموزشی، انتخاب موضوع‌ها و پروژه‌ها، زمان‌بندی فعالیت‌ها و بهره‌گیری از منابع مشترک است تا تجربه‌های یادگیری کودکان در کلاس‌های مختلف، مکمل یکدیگر باشند و پراکنده یا تکراری نباشد (شکل ۸).

شکل ۸- همه‌انگی در برنامه‌ریزی و اهداف آموزشی

۲- همکاری در اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌های مشترک: بخش مهمی از برنامه‌های مرکز پیش از دبستان در قالب فعالیت‌های جمعی و بین‌کلاسی اجرا می‌شود که نیازمند مشارکت چند مربی است. همکاری در طراحی و اجرای جشن‌ها، پروژه‌های مشترک، نمایشگاه‌ها، اردوها یا فعالیت‌های مناسبتی، به غنی‌تر شدن تجربه‌های یادگیری و تقویت مهارت‌های اجتماعی کودکان کمک می‌کند.

۱- منظور از «مربیان» در این بخش، مربیان اصلی هر کلاس است که هدایت برنامه‌های تربیتی و آموزشی را بر عهده دارند.

۳- مشاهده کلاس یکدیگر و ارائه بازخورد حرفه‌ای: یکی از روش‌های یادگیری حرفه‌ای مربیان، مشاهده عملکرد همکاران در کلاس است. در این روش، مربیان به صورت فردی یا گروهی به کلاس یکدیگر می‌روند و شیوه تدریس، تعامل با کودکان و مدیریت فعالیت‌ها را مشاهده می‌کنند. پس از مشاهده، مربیان در فضایی حرفه‌ای درباره نقاط قوت و فرصت‌های بهبود گفت‌وگو می‌کنند. این روش به مربیان کمک می‌کند ایده‌های جدید یاد بگیرند و کیفیت آموزش خود را ارتقا دهند.

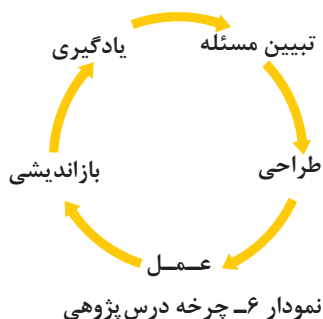
۴- همکاری در اجرای درس پژوهی: گاهی مربیان پس از اجرای یک فعالیت آموزشی با این پرسش روبه‌رو می‌شوند که «آیا کودکان به خوبی یاد گرفتند؟» یا «چگونه می‌توان این فعالیت را بهتر اجرا کرد؟». در بسیاری از مرکز پیش از دبستان‌های دنیا، مربیان برای پاسخ به این پرسش‌ها با یکدیگر همکاری می‌کنند، تجربه‌های خود را به اشتراک می‌گذارند و درباره نقاط قوت و ضعف فعالیت‌های آموزشی گفت‌وگو می‌کنند. «درس پژوهی» روشی است که این همکاری را نظام‌مند و هدفمند می‌سازد (شکل ۹).

شکل ۹- اجرای درس پژوهی در مرکز پیش از دبستان

درس پژوهی روشی مشارکتی و نظام‌مند برای بهبود آموزش و یادگیری کودکان است که نخستین بار در ژاپن شکل گرفت و امروزه در بسیاری از کشورها مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این روش، مربیان با همکاری یکدیگر یک فعالیت آموزشی را طراحی و اجرا می‌کنند، روند اجرای آن را مشاهده می‌کنند و سپس درباره نقاط قوت و ضعف آن گفت‌وگو می‌کنند تا بتوانند فعالیت‌های آموزشی خود را بهتر و مؤثرتر کنند.

برخلاف مشاهده فردی کلاس که بیشتر بر یادگیری و بازخورد یک مربی تمرکز دارد، درس پژوهی بر همکاری فعال، تولید دانش حرفه‌ای و بهبود مستمر کیفیت آموزش در کل کلاس یا مرکز پیش از دبستان تأکید می‌کند.

■ مراحل پنج‌گانه درس پژوهی

مراحل پنج‌گانه درس پژوهی در نمودار روبه‌رو نشان داده شده است:

بیشتر بدانید

نکته

در ادامه، مراحل پنج‌گانه درس‌پژوهی با مثال‌های کاربردی معرفی می‌شود.

■ **مرحله اول، تبیین مسئله:** در اولین گام، مسئله باید تبیین شود، یعنی به‌طور دقیق مشخص و روشن گردد که مشکل یا چالش آموزشی چیست و در چه موقعیتی رخ می‌دهد. بدین منظور، مربیان ابتدا رفتار کودکان و فعالیت‌های کلاس را به دقت مشاهده می‌کنند تا مشکلات و چالش‌های آموزشی را شناسایی کنند. به‌عنوان مثال، مربیان متوجه می‌شوند که در بازی‌های گروهی، کودکان قواعد بازی را رعایت نمی‌کنند و اغلب با یکدیگر دعوا می‌کنند. پرسش پژوهشی شکل می‌گیرد: «چگونه می‌توان همکاری کودکان و رعایت قوانین بازی را افزایش داد؟» این مرحله به مربیان کمک می‌کند تا مسئله‌ای واقعی و قابل مشاهده را برای بهبود آموزش انتخاب کنند.

■ **مرحله دوم، طراحی:** مربیان با همکاری یکدیگر یک برنامه‌ای آموزشی^۱ طراحی می‌کنند تا راهکاری مؤثر برای حل مسئله ارائه شود. برای مثال، آنها تصمیم می‌گیرند بازی گروهی را به‌گونه‌ای طراحی کنند که هر کودک یک نقش مشخص و وظیفه‌ای ساده داشته باشد و همه مجبور باشند برای رسیدن به هدف بازی همکاری کنند. مربیان قوانین بازی را به صورت ساده و قابل فهم برای کودکان مشخص می‌کنند، مثلاً «هر کودک باید توپ را تنها به نفر بعدی در صف بدهد» یا «همه باید قبل از شروع حرکت منتظر علامت مربی باشند». این طراحی باعث می‌شود کودکان دقیق‌تر قواعد را رعایت کنند و مشارکت آنها افزایش یابد.

■ **مرحله سوم، عمل (اجرای فعالیت):** در این مرحله، بازی طراحی شده در کلاس اجرا می‌شود. یک مربی هدایت بازی را بر عهده دارد و سایر مربیان به‌عنوان مشاهده‌گر فعال در کلاس حضور دارند. آنها رفتار کودکان، میزان رعایت قوانین و نحوه تعامل گروهی را ثبت می‌کنند. مربیان یادداشت می‌کنند که کدام کودکان نقش خود را به‌خوبی انجام می‌دهند، چه کودکانی نیاز به راهنمایی بیشتری دارند و کدام بخش‌های بازی بیشترین مشارکت را ایجاد کرده است.

■ **مرحله چهارم، بازاندیشی:** پس از اجرای فعالیت، همه مربیان مشاهدات خود را به اشتراک می‌گذارند و تحلیل می‌کنند که کدام روش‌ها مؤثر بوده و چه بخش‌هایی نیاز به تغییر دارد. برای مثال، مربیان متوجه می‌شوند که برخی کودکان کوچک‌تر هنوز قواعد را رعایت نمی‌کنند. به همین دلیل تصمیم می‌گیرند نقش‌ها و وظایف کودکان را ساده‌تر و واضح‌تر کنند و در طول بازی مربیان راهنمایی بیشتری ارائه دهند. این مرحله فرصتی برای بازاندیشی حرفه‌ای و یادگیری از تجربه فراهم می‌آورد.

■ **مرحله پنجم، یادگیری:** در نهایت، مربیان تجربه‌های به‌دست‌آمده را در فعالیت‌های آینده به کار می‌برند و بازی گروهی را بازسازی می‌کنند. اجرای دوباره بازی با تغییرات اعمال شده، نشان می‌دهد که کودکان مشارکت بیشتری دارند و رعایت قوانین بهبود یافته است. تجربه‌ها ثبت می‌شوند تا دیگر مربیان نیز از آن بهره ببرند و چرخه درس‌پژوهی دوباره آغاز شود. این مرحله به ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای مربیان و بهبود کیفیت آموزش و یادگیری کودکان کمک می‌کند.

۱- طرح درس یا طرح یادگیری نیز گفته می‌شود.

در جدول زیر یک نمونه درس پژوهی ارائه شده است.

جدول ۱- نمونه گزارش درس پژوهی در مرکز پیش از دبستان

در یکی از مراکز پیش از دبستان، مربیان متوجه شدند که بسیاری از کودکان در زمان قصه‌گویی و گفت‌وگوی کلاسی، کمتر در فعالیت‌ها مشارکت می‌کنند. معمولاً فقط چند کودک فعال پاسخ می‌دادند و برخی دیگر ساکت می‌ماندند یا تمرکز خود را از دست می‌دادند. مربیان تصمیم گرفتند با استفاده از درس پژوهی، راهی برای افزایش مشارکت کودکان در فعالیت‌های گفت‌وگومحور پیدا کنند.

در مرحله نخست، مربیان چند جلسه قصه‌گویی و گفت‌وگو را مشاهده کردند و رفتار کودکان را یادداشت نمودند. آنها دریافتند که طولانی بودن صحبت‌های مربی و محدود بودن فرصت مشارکت، باعث کاهش توجه کودکان می‌شود. پس از بررسی مشاهدات، این پرسش شکل گرفت: «چگونه می‌توان مشارکت کودکان را در فعالیت‌های قصه‌گویی و گفت‌وگو افزایش داد؟»

در مرحله طراحی، مربیان تصمیم گرفتند شیوه اجرای فعالیت را تغییر دهند. آنها یک قصه کوتاه و تصویری انتخاب کردند و بخش‌هایی از داستان را ناتمام گذاشتند تا کودکان ادامه آن را حدس بزنند. همچنین برای مشارکت بیشتر، کارت‌های تصویری و عروسک‌های ساده به فعالیت اضافه شد تا کودکان بتوانند نقش شخصیت‌های داستان را بازی کنند و درباره احساسات آنها صحبت کنند.

در مرحله اجرا، یکی از مربیان فعالیت قصه‌گویی را انجام داد و سایر مربیان رفتار کودکان را مشاهده و ثبت کردند. آنها توجه داشتند که چه کودکانی در گفت‌وگو شرکت می‌کنند، کدام بخش‌های فعالیت باعث افزایش توجه کودکان می‌شود و چه زمان‌هایی تمرکز کودکان کاهش پیدا می‌کند.

پس از پایان فعالیت، مربیان در جلسه بازاندیشی مشاهدات خود را با یکدیگر مطرح کردند. آنها دریافتند استفاده از عروسک و فرصت حدس زدن ادامه داستان، کودکان را فعال‌تر کرده است؛ اما برخی کودکان هنوز برای صحبت کردن خجالت می‌کشند. بنابراین تصمیم گرفتند در اجرای بعدی، فعالیت‌ها را در گروه‌های کوچک‌تر انجام دهند تا کودکان فرصت بیشتری برای مشارکت داشته باشند.

در اجرای دوباره فعالیت، کودکان بیشتری در گفت‌وگو شرکت کردند و علاقه آنها به قصه‌گویی افزایش یافت. مربیان تجربه‌ها و تغییرات انجام‌شده را ثبت کردند تا در برنامه‌های آینده از آن استفاده کنند و دیگر مربیان نیز بتوانند از نتایج این درس پژوهی بهره ببرند.

۵- هماهنگی در شیوه‌های تربیتی و مدیریت رفتار کودکان: کودکان زمانی احساس امنیت و ثبات

می‌کنند که با قوانین و شیوه‌های تربیتی یکسانی در سراسر مرکز پیش از دبستان مواجه شوند. هماهنگی مربیان در زمینه انتظارات رفتاری، شیوه تشویق، حل تعارض و برخورد با رفتارهای چالش‌برانگیز، از سردرگمی کودکان جلوگیری می‌کند و محیطی قابل پیش‌بینی ایجاد می‌نماید.

۶- همکاری در ارزیابی و بررسی پیشرفت کودکان: ارزیابی رشد و یادگیری کودکان زمانی دقیق‌تر و جامع‌تر است که مربیان مشاهدات خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند و تحلیل جمعی انجام دهند. مقایسه نمونه کارها، گفت‌وگو درباره نقاط قوت و نیازهای کودکان و تنظیم برنامه‌های بعدی براساس این تحلیل‌ها، به تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر کمک می‌کند.

۷- هماهنگی در ایجاد محیط یادگیری مناسب: محیط فیزیکی مرکز پیش از دبستان زمانی بیشترین تأثیر تربیتی را دارد که میان کلاس‌ها هماهنگی و پیوستگی وجود داشته باشد. همکاری مربیان در چیدمان فضا، استفاده از منابع آموزشی، طراحی گوشه‌های یادگیری و زیباسازی محیط، تجربه‌ای منسجم و غنی برای کودکان ایجاد می‌کند.

فعالیت ۱۶: در شکل زیر، مربیان از کلاس‌های مختلف مرکز پیش از دبستان در حال گفت‌وگو و بررسی نمونه کارهای کودکان هستند. با دقت شکل زیر را مشاهده کنید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

- ۱ این مربیان در حال انجام چه نوع همکاری هستند؟
- ۲ چرا چنین گفت‌وگویی بین مربیان کلاس‌های مختلف در یک مرکز پیش از دبستان اهمیت دارد؟
- ۳ اگر چنین جلساتی بین مربیان برگزار نشود، چه اتفاقی در روند کار مرکز پیش از دبستان ممکن است رخ دهد؟
- ۴ نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

زمینه‌های ارتباط و مشارکت مربی و مربی یار

زمینه‌های ارتباط و مشارکت مربی و مربی یار در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار ۶- زمینه‌های ارتباط و مشارکت مربی و مربی یار در مرکز پیش از دبستان

همکاری در اجرای فعالیت‌های یادگیری: مربی یار با پشتیبانی اجرایی از فعالیت‌هایی که مربی طراحی کرده است، امکان مشارکت فعال همه کودکان را فراهم می‌کند. این همکاری می‌تواند شامل آماده‌سازی وسایل، سازمان‌دهی گروه‌های کوچک و ارائه کمک فردی به کودکانی باشد که به حمایت بیشتری نیاز دارند. برای مثال، هنگام فعالیت کاردستی، مربی مفهوم آموزشی را توضیح می‌دهد و مربی یار در میان کودکان حرکت می‌کند، وسایل را توزیع می‌کند و به کودکانی که در بریدن یا چسباندن مشکل دارند کمک می‌کند تا هیچ کودکی از فعالیت بازماند.

همکاری در مراقبت جسمی و بهداشت فردی: بخش مهمی از روز در مرکز پیش از دبستان به مراقبت‌های روزمره اختصاص دارد و هماهنگی مربی و مربی یار در این زمینه، سلامت و رفاه کودکان را تضمین می‌کند. مربی یار در انجام امور تغذیه، بهداشت، تعویض لباس یا پوشک و نظارت بر عادات بهداشتی نقش فعالی دارد و مربی نیز این موقعیت‌ها را به فرصت‌های تربیتی تبدیل می‌کند. برای مثال، در زمان ناهار، مربی درباره آداب غذا خوردن گفت‌وگو می‌کند و مربی یار به کودکانی که در استفاده از قاشق یا لیوان مشکل دارند کمک می‌کند.

همکاری در مدیریت برنامه روزانه و انتقال‌ها: انتقال منظم میان فعالیت‌ها، پذیرش صبحگاهی، پایان

برنامه‌ها و زمان استراحت نیازمند هماهنگی دقیق است. مربی یار با آماده‌سازی محیط و سامان‌دهی کودکان، به اجرای روان برنامه کمک می‌کند و مربی تمرکز خود را بر هدایت آموزشی حفظ می‌کند. برای مثال، هنگام انتقال از بازی به فعالیت گروهی، مربی یار وسایل را جمع‌آوری و کودکان را برای نشستن آماده می‌کند تا مربی بتواند فعالیت بعدی را بدون وقفه آغاز کند.

شکل ۱۰- همکاری در مشاهده و گزارش وضعیت کودکان در مرکز پیش از دبستان

■ همکاری در مشاهده و گزارش وضعیت کودکان: مربی یار به دلیل حضور نزدیک و مستمر در کنار کودکان، می‌تواند نشانه‌های مهمی از وضعیت جسمی، عاطفی یا رفتاری آنان را مشاهده و به مربی منتقل کند. این اطلاعات به مربی کمک می‌کند تصمیم‌های دقیق‌تر و متناسب با نیازهای فردی کودکان بگیرد. برای مثال، اگر مربی یار متوجه کاهش اشتها یا گوشه‌گیری یک کودک شود، می‌تواند موضوع را با مربی در میان بگذارد تا بررسی لازم انجام شود (شکل ۱۰).

■ همکاری در ایمنی و پیشگیری از خطر: نظارت هم‌زمان مربی و مربی‌یار بر کلاس و فضای باز، احتمال بروز حوادث را کاهش می‌دهد و امنیت کودکان را افزایش می‌دهد. تقسیم توجه میان هدایت فعالیت و مراقبت از محیط، امکان واکنش سریع به موقعیت‌های پرخطر را فراهم می‌کند. برای مثال، در حیاط مرکز پیش از دبستان، مربی بازی هدایت‌شده را اجرا می‌کند و مربی‌یار مراقب سایر کودکان و تجهیزات بازی است تا از بروز حادثه جلوگیری شود.

■ همکاری در آماده‌سازی و سامان‌دهی محیط یادگیری: محیط آموزشی زمانی کارآمد است که پیش از شروع فعالیت‌ها آماده و منظم باشد. مربی یار با چیدمان وسایل، آماده‌سازی مواد آموزشی و حفظ نظم کلاس، شرایطی فراهم می‌کند که مربی بتواند فعالیت‌ها را مؤثرتر اجرا کند. برای مثال، پیش از یک فعالیت علمی، مربی یار میزها و مواد مورد نیاز را آماده می‌کند تا کودکان بتوانند بلافاصله وارد تجربه یادگیری شوند.

■ همکاری در ارتباط روزمره با خانواده‌ها: در چارچوب هماهنگی با مربی، مربی‌یار می‌تواند در زمینه‌های مختلفی مانند انتقال پیام‌های روزانه، تحویل وسایل کودکان، اطلاع‌رسانی‌های کوتاه، همراهی خانواده‌ها در زمان ورود و خروج کودک و پاسخ به پرسش‌های کوتاه والدین، با مربی همکاری داشته باشد. این همکاری باعث می‌شود ارتباط با خانواده‌ها منظم‌تر، دقیق‌تر و هماهنگ‌تر انجام شود و اطلاعات مربوط به کودک به‌درستی میان خانه و مرکز تبادل گردد.

یکی از مهم‌ترین موقعیت‌های همکاری مربی و مربی‌یار در ارتباط روزمره با خانواده‌ها، زمان ورود و خروج کودکان از مرکز است. در این راستا، لازم است مربیان و مربی‌یاران به مجموعه‌ای از نکات مهم در این موقعیت که در ادامه آمده است، توجه داشته باشند.

شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با مربی مکمل

شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با مربی مکمل در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار ۷- شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با مربی مکمل در مرکز پیش از دبستان

- **یکپارچه‌سازی برنامه‌ها:** مربی اصلی و مربی مکمل باید فعالیت‌های تخصصی را با اهداف و موضوعات کلاس هماهنگ کنند تا یادگیری کودکان یکپارچه و منسجم باشد.
- **تبادل اطلاعات درباره نیازها و توانمندی‌های کودکان:** مربی مکمل با مشاهده رفتار و عملکرد کودکان در فعالیت تخصصی، اطلاعات ارزشمندی درباره توانایی‌ها و محدودیت‌های آنان به مربی اصلی منتقل می‌کند. این تبادل اطلاعات کمک می‌کند فعالیت‌ها متناسب با سطح رشد و علاقه کودکان تنظیم شود.
- **طراحی و اجرای پروژه‌های مشترک:** هماهنگی مربی مکمل و مربی اصلی امکان ایجاد پروژه‌های تلفیقی را فراهم می‌کند که تجربه یادگیری را غنی‌تر و مشارکتی‌تر می‌سازد.
- **ارزیابی و مستندسازی پیشرفت کودکان:** مربی مکمل مسئول ثبت پیشرفت کودکان در حوزه تخصصی خود است و نتایج را با مربی اصلی به اشتراک می‌گذارد. این همکاری باعث می‌شود برنامه‌ها براساس نیاز واقعی کودکان بهبود یابد و مهارت‌های آنان به شکل هدفمند تقویت شود.
- **مدیریت فضا و زمان استفاده از امکانات مشترک:** هماهنگی مربی اصلی و مربی مکمل برای استفاده از سالن‌ها، کارگاه‌ها و ابزارهای آموزشی مشترک، نظم و ایمنی فعالیت‌ها را تضمین می‌کند.

تمرین کنید

فعالیت ۱۷: در جدول زیر مشخص کنید هر مثال به کدام یک از زمینه‌های ارتباط و مشارکت مربی با مربی مکمل اشاره دارد.

مثال	زمینه‌های ارتباط و مشارکت
مربی هنر ابزارهای مورد نیاز کارگاه را آماده می‌کند و مربی کلاس نظارت می‌کند که کودکان به شکل منظم و ایمن از فضا استفاده کنند تا کیفیت تجربه آموزشی حفظ شود.	_____
در یک پروژه نمایش، مربی نمایش حرکات و نقش‌ها را آموزش می‌دهد و مربی کلاس موضوع داستان یا محتوای آموزشی را با آن تلفیق می‌کند تا کودکان مهارت‌های هنری و شناختی را هم‌زمان تجربه کنند.	_____
مربی ورزش مهارت‌های حرکتی کودک را مستندسازی می‌کند و مربی کلاس از این اطلاعات برای برنامه‌ریزی فعالیت‌های گروهی بهره می‌برد.	_____
مربی هنر مهارت‌های خلاقانه یک کودک کم‌فعال را به مربی کلاس اطلاع می‌دهد تا او در فعالیت‌های گروهی حمایت بیشتری ارائه کند.	_____

شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با راهنمایان تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان

شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با راهنمایان تربیتی، آموزشی و مراقبتی مرکز پیش از دبستان در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار ۸- شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با راهنمایان تربیتی، آموزشی و مراقبتی در مرکز پیش از دبستان

■ **شناسایی و حمایت از کودکان دارای نیازهای ویژه:** مربی با مشاهده روزمره کودکان، نشانه‌های رشدی، رفتاری یا یادگیری را شناسایی و برای بررسی دقیق‌تر با متخصصان در میان می‌گذارد. سپس توصیه‌های

تخصصی در فعالیتهای کلاس به کار گرفته می‌شود تا کودک در محیط طبیعی یادگیری حمایت شود. برای مثال، اگر کودکی در برقراری ارتباط کلامی دچار دشواری باشد، مربی با راهنمایی گفتار درمانگر شیوه‌های ارتباطی ساده‌تر و فرصت‌های بیشتر گفت‌وگو را در فعالیتهای روزانه وارد می‌کند.

■ **دریافت مشاوره تخصصی برای بهبود شیوه‌های تربیتی**

شکل ۱۱- ارائه مشاوره تخصصی برای بهبود شیوه‌های تربیتی و آموزشی

و آموزشی: متخصصان می‌توانند مربی را در مدیریت رفتار، تنظیم روابط اجتماعی کودکان و اصلاح محیط یادگیری متناسب با نیازهای فردی راهنمایی کنند. این مشاوره‌ها به مربی کمک می‌کند تصمیم‌های تربیتی آگاهانه‌تر بگیرد و از روش‌های مؤثرتر استفاده کند. برای نمونه، روان‌شناس کودک راهکارهایی پیشنهاد می‌دهد تا رفتارهای پرخاشگرانه یک کودک از طریق بازی‌های مشارکتی و تقویت مهارت‌های هیجانی کاهش یابد (شکل ۱۱).

■ **طراحی و اجرای برنامه‌های مداخله‌ای فردی:** در مواردی که کودک به حمایت هدفمندتری نیاز دارد، مربی و متخصصان با همکاری یکدیگر برنامه‌ای فردی و قابل اجرا در کلاس طراحی می‌کنند. این برنامه‌ها باید با فعالیتهای روزمره مرکز پیش از دبستان هماهنگ باشد تا کودک بدون جدا شدن از جمع، فرصت رشد پیدا کند. برای مثال، برای کودکی که در تمرکز مشکل دارد، فعالیتهای کوتاه‌تر و ساختارمند همراه با استراحت‌های برنامه‌ریزی‌شده در نظر گرفته می‌شود.

■ **توانمندسازی حرفه‌ای مربی از طریق آموزش و بازخورد:** حضور متخصصان فرصتی برای یادگیری حرفه‌ای مربیان فراهم می‌کند. آنان می‌توانند با مشاهده کلاس، ارائه بازخورد، برگزاری نشست‌های آموزشی کوتاه و نشان دادن روش‌های عملی، دانش و مهارت مربی را ارتقا دهند. برای مثال، راهبر آموزشی پس از مشاهده یک فعالیت گروهی، پیشنهادهایی برای افزایش مشارکت کودکان کم‌فعال ارائه می‌کند.

شکل ۱۲- هماهنگی در تعامل تخصصی مربی با خانواده‌ها در مرکز پیش از دبستان

■ **هماهنگی در تعامل تخصصی با خانواده‌ها:** در مسائل

تخصصی، ارتباط همسو میان مربی، متخصص و خانواده اهمیت زیادی دارد. همکاری مشترک باعث می‌شود توصیه‌های تربیتی و آموزشی در خانه و مرکز پیش از دبستان یکپارچه اجرا شود و کودک پیام‌های متناقض دریافت نکند. برای نمونه، پس از ارزیابی یک مشکل رفتاری، مربی و متخصص در جلسه‌ای مشترک با والدین راهکارهای یکسانی برای خانه و کلاس تعیین می‌کنند تا روند حمایت از کودک پیوسته باشد (شکل ۱۲).

فعالیت ۱۸: در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، با چند مربی و در صورت امکان با راهنمای تربیتی (مانند روان‌شناس، گفتاردرمانگر یا متخصص کودکان با نیازهای ویژه) درباره شیوه‌های همکاری آنها با یکدیگر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

بازدید کنید

شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان اداری

شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان اداری شامل موارد زیر است:

■ **هماهنگی برنامه‌ها و مدیریت منابع مالی:** مربیان و کارکنان اداری برای تخصیص بودجه و تأمین منابع آموزشی با یکدیگر هماهنگ می‌شوند. این همکاری تضمین می‌کند که تجهیزات و مواد مورد نیاز فعالیت‌ها به‌موقع و به اندازه کافی در دسترس باشند. برای مثال، مربی درخواست خرید وسایل کاردستی را ارائه می‌دهد و مدیر مالی پس از بررسی، بودجه لازم را تأیید و تخصیص می‌دهد تا فعالیت بدون وقفه و باکیفیت اجرا شود.

■ **پشتیبانی اجرایی و تسهیل فعالیت‌ها:** همکاری مربی با کارکنان اداری موجب می‌شود کارهای اجرایی و اداری به‌طور روان انجام شوند و مربیان بتوانند تمرکز خود را بر آموزش و مراقبت از کودکان قرار دهند. این تعامل به شکل مستمر، کارایی فرایندها و هماهنگی کلی مرکز پیش از دبستان را افزایش می‌دهد، بدون آنکه در جزئیات آموزشی یا مراقبتی روزمره دخالت داشته باشد.

شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان خدماتی

شیوه‌های ارتباط و مشارکت با کارکنان خدماتی شامل موارد زیر است:

■ **همکاری در ایمنی رفت‌وآمد و تحویل و ترخیص کودکان:** این همکاری امنیت کودکان را در زمان‌های حساس ورود، خروج و جابه‌جایی تضمین می‌کند و از تحویل اشتباه، ازدحام و حوادث احتمالی جلوگیری می‌نماید. مربی با هماهنگی با نگهبان و راننده، فرایند تحویل و ترخیص را منظم و قابل پیش‌بینی می‌سازد تا هر کودک فقط به فرد مجاز سپرده شود و رفت‌وآمدها تحت نظارت انجام گیرد. بررسی فهرست سرویس‌ها، تنظیم زمان خروج گروه‌ها و تبادل اطلاعات درباره وضعیت کودک نمونه‌هایی از این همکاری است که احساس امنیت و اعتماد خانواده‌ها و کودکان را تقویت می‌کند.

■ **همکاری در بهسازی از نظر بهداشت و ایمنی:** این همکاری به ایجاد محیطی سالم، ایمن و مناسب برای یادگیری و بازی کمک می‌کند و خطر بیماری و آسیب را کاهش می‌دهد. مربی با شناسایی خطرات و اطلاع‌رسانی به کارکنان خدماتی و آنان با پاکسازی و رفع عوامل آسیب‌زا، نقش مکملی در حفظ ایمنی دارند. اقداماتی مانند خشک کردن سطوح لغزنده، جمع‌آوری وسایل خطرناک و حفظ بهداشت فضاها از بروز حوادث پیشگیری می‌کند و به کودکان اهمیت پاکیزگی و ایمنی محیط را می‌آموزد.

■ **مشارکت دادن کارکنان خدماتی در آموزش و یادگیری کودکان:** مربی می‌تواند در برخی موقعیت‌ها با مشارکت دادن هدفمند کارکنان خدماتی مانند آشپز آموزش را عینی‌تر، کاربردی‌تر و معنادارتر کند و یادگیری را از فضای صرفاً کلاسی فراتر ببرد. برای مثال، در جریان آماده‌سازی یا سرو غذا، آشپز می‌تواند مواد اولیه را به کودکان معرفی کند و درباره فواید آنها توضیح دهد تا مفاهیم تغذیه سالم و گروه‌های غذایی به‌صورت ملموس درک شود. یا هنگام پخت، تغییر حالت مواد غذایی بر اثر حرارت را نشان دهد تا زمینه‌ای برای آموزش مفاهیم علمی ساده فراهم آید. همچنین نمایش عملی رعایت بهداشت، مانند شستن صحیح دست‌ها یا استفاده از وسایل پاکیزه، به کودکان می‌آموزد که سلامت فردی و جمعی چگونه حفظ می‌شود. افزون بر این، مربی می‌تواند با سپردن کارهای ساده و ایمن مانند چیدن میز یا جمع کردن وسایل پس از غذا به کودکان، مهارت‌های زندگی، مسئولیت‌پذیری و همکاری را در آنها تقویت کند و تجربه‌ای واقعی از یادگیری در بستر زندگی روزمره فراهم آورد.

فعالیت ۱۹: به شکل زیر با دقت نگاه کنید:

(الف) افراد حاضر در تصویر را شناسایی کنید.

(ب) هر فرد (مانند مربی، کارکنان اداری یا کارکنان خدماتی)

چه نقشی دارند؟

(ج) چگونه در انجام امور مرکز پیش از دبستان با یکدیگر

همکاری می‌کنند.

(د) گزارشی از این همکاری‌ها را در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

۱ گزارشی در مورد زمینه‌ها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان یک مرکز پیش از دبستان تهیه کنید.

۲ گزارشی در مورد اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با سایر کارکنان یک مرکز پیش از دبستان تهیه کنید.

۳ برای زمینه‌ها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان یک مرکز پیش از دبستان، بروشور آموزشی طراحی کنید.

۴ مربی یک مرکز پیش از دبستان تصمیم دارد همراه با کودکان، یک خانه درختی روی درخت توت حیاط مرکز بسازد. در انجام این فعالیت:

(الف) مربی باید با چه افرادی همکاری کند؟

(ب) هر یک از این افراد چه وظیفه‌ای در این پروژه خواهند داشت؟

(ج) تقسیم وظایف چگونه باید انجام شود تا کار به صورت ایمن، منظم و قابل اجرا پیش برود؟

(د) اگر یکی از نقش‌ها در این همکاری حضور نداشته باشد چه مشکلاتی ممکن است ایجاد شود؟

(ه) گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

خودارزیابی

پودمان ۳: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی مربی با مدیر و کارکنان				
مرحله ۲: به کارگیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۲ واحد یادگیری برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی از اهمیت ارتباط و مشارکت مربی با سایر کارکنان مرکز پیش از دبستان ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید در مورد زمینه‌ها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مرکز پیش از دبستان گزارشی تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید در مورد زمینه‌ها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مرکز پیش از دبستان یک فهرست واری و گزارش آن را ارائه دهید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید برای موقعیتی مشابه با «ساخت خانه درختی در حیاط مرکز پیش از دبستان» یک برنامه کامل همکاری و تقسیم وظایف طراحی و اجرا کنید؟			

۵- هدف توانمندسازی: موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان را توضیح دهد.

موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر و مربی یاران

فعالیت ۲۰: به نظر شما مربیان در یک مرکز پیش از دبستان برای همکاری و مشارکت با یکدیگر و مربی‌یاران با چه موانع و چالش‌هایی روبه‌رو هستند؟ در گروه‌های کلاسی درباره این موضوع گفت‌وگو کنید و دیدگاه‌های خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارید.

گفت و گو کنید

شکل ۱۳- ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر در مرکز پیش از دبستان

ارتباط و همکاری مربیان با دیگر کارکنان در یک مرکز پیش از دبستان همواره آسان نیست و در عمل با موانع و چالش‌هایی همراه است. شناخت این چالش‌ها گامی ضروری برای مدیریت آگاهانه آنها و تقویت همکاری حرفه‌ای در محیط‌های تربیتی است (شکل ۱۳).

موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر و مربی‌یاران در یک مرکز پیش از دبستان در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار ۹- موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر و مربی‌یاران در مرکز پیش از دبستان

■ **ابهام در نقش‌ها و مرز مسئولیت‌ها:** یکی از شایع‌ترین چالش‌ها، مشخص نبودن دقیق حدود وظایف مربی و مربی‌یار است. وقتی معلوم نباشد چه کسی مسئول تصمیم‌گیری آموزشی، مدیریت رفتار، یا ارتباط با خانواده است، ممکن است تداخل نقش، موازی‌کاری یا حتی تعارض ایجاد شود. برای مثال، مربی‌یار ممکن است در موقعیتی اقدام تربیتی انجام دهد که با برنامه مربی همسو نباشد، یا برعکس، از انجام کاری که در حوزه مسئولیت اوست خودداری کند چون تصور می‌کند باید منتظر دستور بماند.

■ **نابرابری قدرت و ارتباط یک‌سویه:** رابطه مربی و مربی‌یار ذاتاً سلسله‌مراتبی است. یکی طراح و هدایتگر، دیگری پشتیبان اجرایی است. اگر این رابطه به صورت «دستوری» شکل بگیرد، مربی‌یار احساس مشارکت واقعی نخواهد داشت و ارتباط به تبادل اطلاعات حداقلی محدود می‌شود.

■ **تفاوت در سطح دانش تربیتی و آموزشی:** مربی معمولاً آموزش تخصصی بیشتری دیده است، در حالی که مربی‌یار ممکن است آموزش رسمی کمتری داشته باشد. این تفاوت می‌تواند باعث اختلاف در درک مفاهیم تربیتی، شیوه مدیریت رفتار یا نحوه تعامل با کودکان شود.

■ **ضعف در ارتباط حرفه‌ای و انتقال اطلاعات:** اگر گزارش‌دهی منظم درباره وضعیت کودکان، تغییرات رفتاری یا نیازهای خاص آنان انجام نشود، مربی نمی‌تواند تصمیم‌های دقیق بگیرد و مربی‌یار نیز از برنامه‌های بعدی آگاه نمی‌شود. این مشکل به‌ویژه در موقعیت‌هایی که مربی‌یار بیشترین زمان تماس مستقیم با کودک را دارد (مانند زمان تغذیه یا بهداشت) اهمیت بیشتری پیدا می‌کند.

■ **فشار کاری و خستگی ناشی از وظایف مراقبتی:** بخش زیادی از وظایف مربی‌یار ماهیت مراقبتی و جسمی دارد (تعویض لباس، بهداشت، تغذیه، خواب). فشار کاری بالا می‌تواند انرژی و فرصت او برای مشارکت فعال در فعالیت‌های آموزشی یا گفت‌وگوی حرفه‌ای با مربی را کاهش دهد. در نتیجه، ارتباط به حداقل هماهنگی‌های ضروری محدود می‌شود.

شکل ۱۴- ارتباط و مشارکت مربی و مربی‌یار در مرکز پیش از دبستان

■ **نبود سازوکار مشخص برای تبادل نظر و حل اختلاف:** در برخی مراکز، شیوه‌ای روشن برای بیان مسائل، طرح پیشنهادات یا حل اختلاف‌های کاری وجود ندارد. در چنین شرایطی، مسائل کوچک حل نشده باقی می‌مانند و به تدریج بر کیفیت رابطه حرفه‌ای و همکاری اثر منفی می‌گذارند (شکل ۱۴).

■ **تفاوت و تجربیات، نگرش و رویکرد آموزشی:** مربیان با پیشینه‌های تحصیلی و تجربه‌های کاری متفاوت وارد محیط حرفه‌ای می‌شوند و ممکن است دیدگاه‌های گوناگونی درباره آموزش، تربیت و مدیریت رفتار کودکان داشته باشند. اگر این تفاوت‌ها در فضایی گفت‌وگو محور و محترمانه مدیریت نشود، می‌تواند به سوء تفاهم، تعارض در تصمیم‌گیری و کاهش هماهنگی میان مربیان می‌شود.

تمرین کنید

فعالیت ۲۱: در جدول زیر برای هریک از موانع ارتباط و مشارکت مربی با مربی‌یار یک مثال بنویسید.

موانع مربوطه	مثال
ابهام در نقش‌ها و مرز مسئولیت‌ها	_____
نابرابری قدرت و ارتباط یک‌سویه	_____
تفاوت در سطح دانش تربیتی و آموزشی	_____
ضعف در ارتباط حرفه‌ای و انتقال اطلاعات	_____
نبود سازوکار مشخص برای تبادل نظر	_____

گزارش دهید

فعالیت ۲۲: با هماهنگی از یک مرکز پیش از دبستان بازدید کنید و با دقت در ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر و سایر کارکنان مرکز، فهرستی از موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت با یکدیگر را تهیه کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

نکته

موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با مربیان مکمل شامل ابهام در نقش‌ها، انتظارات حرفه‌ای، حضور محدود مربی و مربی مکمل در مرکز پیش از دبستان، محدودیت دسترسی به فضاها و تجهیزات مشترک و چالش اطلاع‌رسانی و هماهنگی مستمر است.

فعالیت ۲۳: در جدول زیر مشخص کنید هر مثال به کدام یک از موانع ارتباط و مشارکت مربی با مربی مکمل اشاره دارد.

مانع مربوطه	مثال
_____	مربی نمایش قصد دارد در کارگاه نقش‌ها را اجرا کند، اما سالن مورد نیاز قبلاً توسط کلاس دیگری رزرو شده است و فعالیت با محدودیت مواجه می‌شود.
_____	اگر تغییر زمان یک فعالیت یا غیبت یک کودک فقط در گفت‌وگوی کوتاه لحظه‌ای اطلاع داده شود، مربی مکمل نمی‌تواند برنامه خود را به‌طور مؤثر تنظیم کند و تجربه یادگیری کودکان تحت تأثیر قرار می‌گیرد.
_____	مربی کلاس انتظار دارد مربی هنر آماده‌سازی وسایل را انجام دهد، در حالی که مربی هنر تصور می‌کند این بخش از وظایف مربی اصلی است.
_____	مربی ورزش که تنها یک ساعت در روز در کلاس حضور دارد، ممکن است از تغییر گروه‌های بازی یا نیازهای فوری کودکان آگاه نباشد و فعالیت او کمتر متناسب با تجربه‌های قبلی کودکان باشد.

موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با راهنمایان تربیتی، آموزشی و مراقبتی

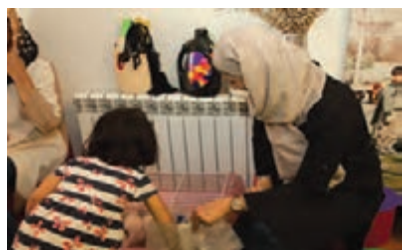

فعالیت ۲۴: به نظر شما مربیان در مرکز پیش از دبستان برای همکاری و مشارکت با راهنمایان آموزشی و مراقبتی با چه موانع و چالش‌هایی روبه‌رو هستند؟ در گروه‌های کلاسی، درباره این موضوع گفت‌وگو کنید و دیدگاه‌های خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارید.

برخی چالش‌های خاص وجود دارد که تعامل با متخصصان را پیچیده‌تر می‌کند. این چالش‌ها شامل موارد زیر است.

■ **تفاوت زبان حرفه‌ای و شیوه‌های تخصصی:** راهنمایان تخصصی، مانند روان‌شناس، گفتاردرمانگر یا بازی‌درمانگر، از اصطلاحات و مفاهیم فنی استفاده می‌کنند که برای مربیان کلاس آشنا نیست. این تفاوت زبانی می‌تواند در فهم و اجرای توصیه‌های تخصصی اختلال ایجاد کند و باعث سوءتفاهم شود. به‌عنوان مثال یک گفتاردرمانگر ممکن است توصیه کند که «فعالیت‌های کوتاه کلامی با تکرار و بازخورد فوری اجرا شود». مربی بدون راهنمایی عملی نمی‌داند این بازخورد چگونه و در چه زمان باید داده شود، بنابراین اجرای توصیه کمتر مؤثر خواهد بود.

■ **نگرش مربیان نسبت به نقش تخصصی راهنما:** گاهی مربیان، راهنمایان تخصصی را تنها به‌عنوان ارائه‌دهنده خدمات محدود می‌بینند و نقش آنها به‌عنوان همکار حرفه‌ای در بهبود فعالیت‌ها نادیده گرفته می‌شود. این دیدگاه مشارکت واقعی را کاهش می‌دهد و فرصت هماهنگی و همفکری را از بین می‌برد. برای مثال مربی ممکن است توصیه‌های بازی‌درمانی را صرفاً «وظیفه‌ای که باید انجام شود» تلقی کند و زمان کافی برای بحث درباره نحوه اجرای آن یا تطبیق با برنامه کلاس اختصاص ندهد، در نتیجه فعالیت‌ها به‌صورت یکپارچه و هدفمند اجرا نمی‌شوند (شکل ۱۵).

شکل ۱۵- ارتباط و مشارکت مربی با راهنمایان تربیتی، آموزشی و مراقبتی در مرکز پیش از دبستان

فعالیت ۲۵: با هماهنگی هنرآموز خود در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان با مدیر مرکز گفت‌وگو کنید و فهرستی از موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با راهنمایان تربیتی، آموزشی و مراقبتی تهیه کنید و در کلاس گزارش دهید.

موانع و چالش‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان اداری و خدماتی

بخشی از موانع ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان اداری و خدماتی، مشابه چالش‌هایی است که در تعامل با سایر کارکنان نیز مشاهده می‌شود؛ که شامل موارد زیر است:

- **نگاه سلسله‌مراتبی و نبود احترام حرفه‌ای متقابل:** در برخی محیط‌ها، رابطه میان مربیان و کارکنان خدماتی به صورت رسمی و سلسله‌مراتبی تعریف می‌شود و این امر فضای گفت‌وگوی سازنده را محدود می‌کند.
- **کم توجهی به اهمیت نقش‌های خدماتی در فرایند تربیت:** اگر نقش کارکنان خدماتی صرفاً عملیاتی و فاقد ارزش حرفه‌ای تلقی شود، تعامل مؤثر با آنان شکل نمی‌گیرد. در حالی که وظایفی مانند حفظ بهداشت، ایمنی و نظم محیط، تأثیر مستقیمی بر کیفیت تجربه یادگیری کودکان دارد.
- **کمبود آموزش برای همکاری میان نقش‌های مختلف:** بسیاری از کارکنان خدماتی آموزش مشخصی درباره نحوه مشارکت حرفه‌ای در محیط‌های تربیتی دریافت نمی‌کنند و با شیوه‌های ارتباط مؤثر در چنین محیطی آشنا نیستند. این موضوع موجب می‌شود حضور آنان در کار تیمی محدود بماند و ارتباط مربی با این گروه در سطحی ابتدایی و صرفاً اجرایی باقی بماند.

فعالیت ۲۶: در گروه‌های کلاسی، موقعیت فرضی زیر را با دقت مطالعه کنید:

در یک مرکز پیش از دبستان، در آغاز روز برخی از بخش‌های محیط مانند آماده‌سازی وسایل و نظم‌دهی فضا با تأخیر انجام شده است. در طول روز، هماهنگی میان مربی و کارکنان خدماتی بیشتر به صورت پیام‌های فوری و شفاهی انجام می‌شود و فرصت کافی برای گفت‌وگوی دقیق وجود ندارد. در برخی موقعیت‌ها نیز هنگام بروز اتفاق‌های پیش‌بینی نشده در محیط، مانند کثیف شدن بخشی از فضا، واکنش‌ها با تفاوت نظر و ابهام در انجام وظایف همراه است. همچنین در بعضی موارد، تصمیم‌ها بدون گفت‌وگوی مشترک با کارکنان خدماتی گرفته می‌شود و آنان بیشتر در مرحله اجرا وارد می‌شوند.

موارد زیر را در گروه خود بررسی کنید:

- ☐ در این موقعیت چه موانع و چالش‌هایی در ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان خدماتی وجود دارد؟
- ☐ اگر شما جای مربی بودید، برای بهبود ارتباط و همکاری چه راهکارهایی پیشنهاد می‌دادید؟
- ☐ گزارش خود را در کلاس ارائه دهید.

۶- هدف توانمندسازی: راهکارهای ارتقای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان را به کار گیرد.

به کارگیری راهکارهای ارتقای ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر و مربی‌یاران

همکاری مؤثر زمانی شکل می‌گیرد که مربیان و سایر کارکنان، شیوه‌های مشخص و آگاهانه‌ای برای گفت‌وگو، هماهنگی و کار تیمی به کار گیرند.

فعالیت ۲۷: با توجه به موانع و چالش‌های مطرح‌شده در بخش پیشین درباره ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر و مربی‌یاران، چه راهکارهایی برای مواجهه با این چالش‌ها می‌توان پیشنهاد کرد؟ در گروه‌های کلاسی درباره این موضوع گفت‌وگو کنید. راهکارهای عملی خود را تدوین نمایید و نتایج و دیدگاه‌های گروه را با سایر هم‌کلاسی‌ها به اشتراک بگذارید.

راهکارهای ارتقای ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر و مربی‌یاران در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار ۱۰- راهکارهای ارتقای ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر و مربی‌یاران

■ **شفاف سازی نقش‌ها و توافق بر مرز مسئولیت‌ها:** در آغاز سال تحصیلی یا شروع همکاری، مربی و مربی‌یار می‌توانند با هدایت مدیر، درباره شرح وظایف، حدود تصمیم‌گیری و نحوه اقدام در موقعیت‌های مختلف به توافق مکتوب برسند.

■ **تقویت رابطه همکارانه و کاهش فاصله سلسله‌مراتبی:** مربی می‌تواند با دعوت از مربی‌یار برای بیان نظر، مشارکت در تصمیم‌های اجرایی و قدردانی از نقش او، احساس ارزشمندی و تعلق حرفه‌ای را تقویت کند. برای نمونه، پیش از اجرای یک فعالیت جدید، مربی می‌تواند نظر مربی‌یار را درباره نحوه سازمان‌دهی گروه‌ها جویا شود.

■ **اختصاص زمان کوتاه اما منظم برای هماهنگی روزانه:** حتی چند دقیقه گفت‌وگوی برنامه‌ریزی شده پیش از ورود کودکان یا پس از پایان روز می‌تواند از بسیاری ناهماهنگی‌ها جلوگیری کند. برای مثال، مربی می‌تواند پیش از شروع کلاس توضیح دهد که هدف فعالیت هنری آن روز تقویت مهارت حرکتی ظریف است تا مربی‌یار بداند در حمایت از کودکان بر چه نکته‌ای تمرکز کند.

■ **توانمندسازی مربی‌یار از طریق یادگیری ضمن کار:** مربی می‌تواند با توضیح دلیل انتخاب روش‌ها، الگوسازی عملی و ارائه بازخورد محترمانه، به رشد دانش تربیتی مربی‌یار کمک کند. برای نمونه، پس از یک موقعیت تعارض میان کودکان، مربی می‌تواند توضیح دهد چرا از روش گفت‌وگو برای حل مسئله استفاده کرده است.

■ **تنظیم متعادل حجم کار و تقسیم وظایف مراقبتی:** در صورت امکان، مربی می‌تواند با برنامه‌ریزی مناسب بخشی از وظایف اجرایی را در زمان‌های مختلف توزیع کند تا فشار کاری مربی‌یار کاهش یابد و فرصت مشارکت آموزشی فراهم شود.

■ **ایجاد سازوکار روشن برای گفت‌وگو و حل اختلاف:** تعیین

شکل ۱۶- ارتباط و مشارکت مربی با مربی‌یار در مرکز پیش از دبستان

شیوه‌ای محترمانه برای طرح مسائل (مانند گفت‌وگوی دو نفره در زمان مناسب، ثبت موضوع و در صورت لزوم ارجاع به مدیر) از انباشته شدن نارضایتی‌ها جلوگیری می‌کند. توافق بر اصولی مانند تمرکز بر مسئله به جای فرد و جست‌وجوی راه‌حل مشترک، به حفظ رابطه حرفه‌ای کمک می‌کند. برای مثال، اگر درباره نحوه مدیریت یک رفتار کودک اختلاف نظر وجود دارد، دو طرف می‌توانند در زمان آرام درباره بهترین راهکار بحث کنند و به تصمیم مشترک برسند (شکل ۱۶).

■ **فراهم‌سازی بستر حمایتی و پشتیبانی مدیریتی:** حمایت مدیر مرکز پیش از دبستان در فراهم کردن زمان، فضا، منابع و امکانات لازم برای همکاری، نقش تعیین‌کننده‌ای در تداوم مشارکت دارد. ایجاد فرصت برای جلسات حرفه‌ای، دسترسی به منابع مشترک و تشویق فعالیت‌های گروهی، پیام روشنی درباره اهمیت همکاری ارسال می‌کند. این پشتیبانی ساختاری باعث می‌شود ارتباط میان مربیان به بخشی از فرهنگ سازمانی تبدیل شود، نه فعالیتی جانبی و موقت (شکل ۱۷).

شکل ۱۷- ارتباط و مشارکت مربیان با یکدیگر در مرکز پیش از دبستان

فعالیت ۲۸: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر اینترنتی درباره موضوع زیر بررسی کنید و نتیجه را به صورت کارت تاشو در کلاس ارائه دهید:
«علاوه بر راهکارهای مطرح‌شده در کتاب، چه راهکارهای دیگری برای کاهش چالش‌ها و موانع ارتباط و همکاری بین مربیان با یکدیگر و مربی‌یاران می‌توان پیشنهاد داد».

راهکارهای ارتقای ارتباط و مشارکت مربی با مربی مکمل شامل برگزاری جلسات منظم تبادل اطلاعات، مشاهده متقابل و بازاندیشی فعالیت‌های مربی مکمل و تعیین نقش‌ها و مسئولیت‌های روشن در انجام فعالیت‌هاست:

فعالیت ۲۹: در جدول زیر مشخص کنید هر مثال به کدام یک از راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با مربی مکمل اشاره دارد.

مانع مربوطه	مثال
_____	مربی مکمل در یک فعالیت علمی کلاس شرکت می‌کند، روش توضیح مفاهیم را می‌بیند و سپس با مربی کلاس درباره راهکارهای بهبود تعامل کودکان گفت‌وگو می‌کند.
_____	در یک فعالیت ورزشی، مربی ورزش تمرین‌های حرکتی، بازی‌های بدنی و نکات ایمنی را هدایت می‌کند و مربی کلاس با سازمان‌دهی گروه‌ها، آماده‌سازی کودکان و پیوند دادن فعالیت با اهداف آموزشی کلاس (مانند همکاری و رعایت نوبت) از اجرای بهتر برنامه حمایت می‌کند.
_____	مربی کلاس درباره موضوع «فصل‌ها» فعالیتی برنامه‌ریزی کرده و مربی موسیقی در همان جلسه مشخص می‌کند که آوازها و ریتم‌ها با موضوع آموزشی روز هماهنگ باشند و نکات مهم درباره توانایی‌های کودکان نیز در دفتر مشترک ثبت می‌شود.

جست‌وجو کنید

نکته

تمرین کنید

راهکارهای ارتقای ارتباط و مشارکت مربی با راهنمایان تربیتی، آموزشی و مراقبتی

راهکارهای ارتقای ارتباط و مشارکت مربی با راهنمایان تربیتی، آموزشی و مراقبتی شامل برگزاری جلسات برنامه‌ریزی مشترک قبل از مداخلات تخصصی، مشاهده و بازاندیشی مشترک پس از فعالیت‌ها و ایجاد زبان مشترک حرفه‌ای شامل موارد زیر است:

■ **برگزاری جلسات برنامه‌ریزی مشترک قبل از مداخلات تخصصی:** پیش از اجرای فعالیت‌های تخصصی، مربی و متخصص باید درباره اهداف، روش‌ها، زمان‌بندی و انتظارات با هم گفت‌وگو کنند. این کار باعث می‌شود هر دو بدانند چه کاری و چگونه باید انجام شود. به‌عنوان مثال قبل از شروع جلسات گفتاردرمانی، مربی و گفتاردرمانگر زمان اجرا و نوع فعالیت‌های کلامی را هماهنگ می‌کنند تا تمرین‌های گفتاری کودک در کلاس نیز ادامه پیدا کند و با برنامه درمانی هماهنگ باشد.

■ **مشاهده و بازاندیشی مشترک پس از فعالیت‌ها:** پس از هر فعالیت تخصصی، مربی و متخصص باید زمانی را برای بررسی نتیجه‌ها و تبادل نظر اختصاص دهند. این کار به اصلاح روش‌ها و بهبود همکاری کمک می‌کند. برای مثال پس از یک جلسه بازی درمانی، مربی و بازی درمانگر درباره تغییر رفتار یا میزان مشارکت کودک در کلاس گفت‌وگو می‌کنند و تصمیم می‌گیرند در فعالیت‌های بعدی چه تغییراتی ایجاد شود.

■ **ایجاد زبان مشترک حرفه‌ای:** برای جلوگیری از سوء تفاهم، مربی و متخصص باید از واژه‌ها و توضیح‌های ساده و قابل فهم استفاده کنند تا هر دو برداشت یکسانی از توصیه‌ها داشته باشند. برای مثال متخصص به جای استفاده از اصطلاح تخصصی «بازخورد فوری»، به مربی توضیح می‌دهد که «وقتی کودک کلمه را درست گفت، همان لحظه با لبخند یا گفتن آفرین واکنش نشان دهید» تا مربی دقیقاً بداند چه کاری انجام دهد.

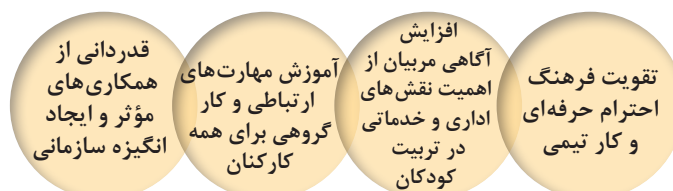
گزارش دهید

فعالیت ۳۰: در موقعیت فرضی زیر، مربی و گفتاردرمانگر چگونه می‌توانند با بهره‌گیری از همکاری مؤثر، مشکلات موجود را برطرف کنند؟ در گروه‌های کلاسی، راهکارهای پیشنهادی خود را تدوین کنید و سپس نتایج را در کلاس گزارش دهید: مربی یک کلاس پیش از دبستان متوجه شده است یکی از کودکان در گفتار مشکل دارد و برای او جلسات گفتاردرمانی در مرکز پیش از دبستان برگزار می‌شود. گفتاردرمانگر هفته‌ای دو بار با کودک کار می‌کند، اما تمرین‌های توصیه‌شده در کلاس ادامه پیدا نمی‌کند، زیرا مربی دقیقاً نمی‌داند چگونه آنها را اجرا کند. از سوی دیگر، متخصص نیز تصور می‌کند مربی همکاری لازم را ندارد. ارتباط آنها به گفت‌وگوهای کوتاه و پراکنده محدود شده و هیچ جلسه مشترکی برای برنامه‌ریزی یا بررسی پیشرفت کودک برگزار نشده است. در نتیجه، پیشرفت کودک کند است و خانواده او نگران شده‌اند.

راهکارهای ارتقای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان اداری و خدماتی

همان‌گونه که برخی موانع ارتباط با کارکنان اداری و خدماتی با چالش‌های تعامل با سایر کارکنان مشترک است، بخشی از راهکارها نیز ماهیت مشترک دارند مانند ایجاد فرصت‌های منظم برای گفت‌وگو و هماهنگی. با این حال، برای چالش‌های خاص این حوزه، راهکارهای هدفمندتری نیز پیشنهاد می‌شود که می‌تواند کیفیت همکاری و مشارکت را به‌طور ملموس بهبود دهد (نمودار ۱۱).

نمودار ۱۱- راهکارهای ارتقای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان اداری و خدماتی

■ **تقویت فرهنگ احترام حرفه‌ای و کار تیمی:** مدیر و مربیان باید فضایی ایجاد کنند که در آن همه کارکنان صرف‌نظر از نوع وظیفه به‌عنوان اعضای یک تیم تربیتی دیده شوند. تأکید بر نقش هر فرد در سلامت، ایمنی و رفاه کودکان، احساس ارزشمندی و مسئولیت مشترک را افزایش می‌دهد و از نگاه سلسله‌مراتبی می‌کاهد.

■ **افزایش آگاهی مربیان از اهمیت نقش‌های اداری و خدماتی در تربیت کودکان:** آشنایی مربیان با تأثیر مستقیم امور اداری، بهداشتی و خدماتی بر کیفیت محیط یادگیری، نگرش آنان را نسبت به این گروه تغییر می‌دهد و تعامل حرفه‌ای را تقویت می‌کند (شکل ۱۸).

شکل ۱۸- آگاهی مربیان از اهمیت نقش‌های اداری و خدماتی در تربیت کودکان

■ **آموزش مهارت‌های ارتباطی و کار گروهی برای همه کارکنان:** برگزاری کارگاه‌های کوتاه درباره مهارت‌هایی مانند گفت‌وگوی مؤثر، حل تعارض و همکاری بین نقش‌ها می‌تواند کیفیت تعامل را افزایش دهد. این آموزش‌ها به کارکنان خدماتی کمک می‌کند جایگاه خود را در تیم تربیتی بهتر بشناسند و مربیان نیز شیوه ارتباط مناسب با آنان را بیاموزند.

■ **قدردانی از همکاری‌های مؤثر و ایجاد انگیزه سازمانی:** توجه و قدردانی از تلاش‌های مشترک، انگیزه کارکنان برای مشارکت را افزایش می‌دهد و فرهنگ همکاری را تقویت می‌کند. این قدردانی می‌تواند به‌صورت بازخورد مثبت، معرفی در جمع یا سپردن مسئولیت‌های مشترک انجام شود.

فعالیت ۳۱: در جدول زیر مشخص کنید هر مثال به کدام یک از راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان اداری و خدماتی اشاره دارد.

تمرین کنید

مانع مربوطه	مثال
_____	وقتی مربی بداند برنامه‌ریزی مالی یا حفظ بهداشت محیط چگونه بر اجرای فعالیت‌های آموزشی اثر می‌گذارد، همکاری فعال‌تری با مسئولان مربوطه خواهد داشت.
_____	تقدیر از همکاری کارکنان خدماتی در ایمن‌سازی محیط پس از یک فعالیت ویژه، اهمیت کار تیمی را برای همه روشن می‌کند.
_____	در آغاز سال تحصیلی می‌توان نشست معارفه‌ای برگزار کرد که در آن هریک از کارکنان، وظایف و نقش خود در حمایت از کودکان را معرفی کند.
_____	تمرین موقعیت‌های واقعی مانند هماهنگی برای ایمنی ورود و خروج کودکان می‌تواند مهارت همکاری را تقویت کند.

فعالیت ۳۲: با مربیان و سایر کارکنان تربیتی و پشتیبانی یک یا چند مرکز پیش از دبستان درباره دیدگاه آنها درباره اثربخشی هریک از این راهبردها گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

■ نکات مهم ورود و خروج کودکان از مرکز:

■ هنگام ورود کودکان به مرکز:

- در هنگام ورود کودکان به مرکز، با خوش‌رویی و آرامش از کودک و خانواده او استقبال کنید تا کودک احساس امنیت و پذیرش داشته باشد.
- براساس هماهنگی انجام‌شده میان مربی و مربی‌یار، کودک را مستقیماً از والدین یا فرد مجاز تحویل بگیرید و از ورود ایمن او به مرکز اطمینان حاصل کنید.
- وسایل و محیط کلاس را پیش از ورود کودکان آماده کنید تا بتوانید با آرامش و توجه بیشتر کودک را پذیرش و همراهی کنید.
- هنگام ورود، با گفت‌وگو، لبخند و توجه عاطفی، ارتباطی گرم و مثبت با کودک برقرار کنید؛ به‌ویژه در روزهای نخست حضور کودک در مرکز.
- در صورت ناراحتی یا اضطراب کودک هنگام جدایی از خانواده، با آرامش، همدلی و رفتار اطمینان‌بخش به او کمک کنید تا تدریجاً با محیط سازگار شود.
- خانواده‌ها را تشویق کنید خداحافظی را کوتاه، آرام و قابل پیش‌بینی انجام دهند تا کودک با احساس امنیت بیشتری وارد مرکز شود.
- با راهنمایی و نظارت، کودک را به کلاس هدایت کنید و به او کمک کنید وسایل شخصی خود را در محل مناسب قرار دهد و برای آغاز فعالیت‌های روزانه آماده شود.
- در صورت نیاز، به کودک اجازه دهید شیء مورد علاقه یا وسیله‌ای که به او احساس امنیت می‌دهد (مانند عروسک یا اسباب‌بازی کوچک) را، به‌ویژه در روزهای آغازین حضور در مرکز، همراه داشته باشد.
- هنگام ورود کودک، وضعیت ظاهری، بهداشت و سلامت عمومی او را مشاهده کنید و در صورت مشاهده علائم بیماری یا مشکل خاص، موضوع را به مسئول مربوط یا مدیر مرکز اطلاع دهید.
- ورود کودکان باید به‌صورت روزانه در دفتر یا سامانه مخصوص ثبت و کنترل شود تا ایمنی و پیگیری حضور کودکان به‌درستی انجام گیرد.

■ هنگام خروج کودکان از مرکز:

- تحویل کودک به خانواده یا فرد مجاز باید با هماهنگی و مسئولیت‌پذیری مربی، مربی‌یار یا مراقب انجام شود.
- در صورت نیاز به انتقال اطلاعات مهم درباره وضعیت کودک، توضیحات کوتاه و ضروری به خانواده ارائه شود و برای گفت‌وگوهای مفصل‌تر، زمان جداگانه‌ای تعیین گردد.
- دفتر ارتباط با خانواده یا سایر وسایل و پیام‌های مربوط به کودک، هنگام خروج به خانواده تحویل داده شود و در آغاز روز بعد دوباره دریافت گردد.
- در صورت استفاده از سرویس رفت‌وآمد، حضور یک مربی‌یار یا فرد مسئول برای همراهی و هدایت کودکان تا داخل خودرو ضروری است.

■ هنگام خروج، اطمینان حاصل کنید که کودک تمامی وسایل شخصی خود را همراه برده است.

■ خروج کودکان باید به‌صورت روزانه ثبت و کنترل شود تا امکان پیگیری، حفظ ایمنی و بررسی‌های بعدی فراهم باشد.

■ در صورت استفاده از سامانه‌های نظارتی یا دوربین، رعایت حریم خصوصی و محرمانگی اطلاعات کودکان و خانواده‌ها ضروری است (شکل ۱۹).

شکل ۱۹- کنترل ورود و خروج کودکان در مرکز پیش از دبستان

فعالیت ۳۳: در گروه‌های کلاسی در مورد مقررات ورود و خروج به هنرستان خود در موقعیت‌های مختلف (شرایط عادی، بیماری، حوادث غیر مترقبه و...) از کادر مدیریت جست‌وجو کنید و مجموعه‌ای از این قوانین را به صورت کارت طوماری در کلاس ارائه دهید.

فعالیت ۳۴: ضمن بازدید از یک مرکز پیش از دبستان:
الف) در طول یک روز به ارتباط و همکاری مربی و مربی یار توجه کنید و آنها را یادداشت نمایید. سپس آنچه مشاهده کرده‌اید را با مطالب کتاب مقایسه کنید و نتیجه را در کلاس با ارائه گزارش به اشتراک بگذارید.
ب) مجموعه‌ای از قوانین ورود و خروج در این مرکز را در گفت‌وگو با مدیر و سایر کارکنان در کلاس گزارش دهید.

تمرین کنید

- ۱ گزارش در مورد موانع مشارکت مربی با کارکنان مرکز پیش از دبستان را تهیه کنید.
- ۲ برای راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مرکز پیش از دبستان، یک بروشور آموزشی طراحی کنید.
- ۳ با گفت‌وگو با مربیان یک مرکز پیش از دبستان، رایج‌ترین موانع ارتباط و مشارکت آنان با سایر کارکنان را شناسایی کنید و گزارش در کلاس ارائه دهید.
- ۴ درباره راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مرکز پیش از دبستان یک فهرست واری برای مربیان طراحی کنید.

خودارزیابی

پودمان ۳: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی مربی با مدیر و کارکنان واحد یادگیری ۲: برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مرحله ۳: به کارگیری موانع و راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۳ واحد یادگیری برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی درمورد موانع مشارکت مربی با کارکنان مرکز پیش از دبستان را ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید از طریق مشاهده یک مرکز پیش از دبستان، گزارشی از موانع و چالش‌های مشارکت مربی با کارکنان مرکز پیش از دبستان را ارائه دهید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید درباره راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مرکز پیش از دبستان، یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید درباره راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مرکز پیش از دبستان یک فهرست واری برای مربیان طراحی کنید؟			

ارزشیابی شایستگی برقراری ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان

نام و نام خانوادگی		شماره ملی	تاریخ ارزشیابی:	نوبت:
کد حرفه	۵۳۱۱۱۲	کد پیمان/پودمان	۵۳۱۱۱۲۰۳۳	استاندارد عملکرد کار: پرورش توانمندی‌های مربی در برقراری ارتباط و مشارکت با کارکنان از طریق توسعه شناخت مربی از وظایف خود و کارکنان، به‌کارگیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان و به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان براساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛
کد وظیفه شغل	۵۳۱۱۱۲۰۳	سطح صلاحیت	L۳	
کد کار	۵۳۱۱۱۲۰۳۳۲	سطح شایستگی	مهارت	

ردیف	مراحل کار	شرایط انجام کار (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/دآوری/نمره‌دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده
۱	توسعه شناخت مربی از وظایف خود و کارکنان	ابزار: لوازم‌التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۳۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده، آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت مربی از وظایف خود و کارکنان	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت مربی از وظایف خود و کارکنان	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت مربی از وظایف خود و کارکنان	۱	
۲	به کار گیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان	ابزار: لوازم‌التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۳۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده، آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به‌کارگیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان براساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مربی و مربی یار، مکان، زمان، ابزار موردنیاز، روش کار	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان مدیریت براساس حداقل ۶ مورد از موارد بالا	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به‌کارگیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان براساس کمتر از ۶ مورد از موارد بالا	۱	
۳	به کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان	ابزار: لوازم‌التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۳۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده، آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان براساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مربی و مربی یار، مکان، زمان، ابزار موردنیاز، روش کار	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان حداقل ۶ مورد از موارد بالا	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان براساس کمتر از ۶ مورد از موارد بالا	۱	
	شایستگی‌های غیر فنی: (N35) یادگیری، (N72) مسئولیت‌پذیری، (N52) مهارت گوش دادن ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت‌ها بهداشت: رعایت موارد بهداشتی توجهات زیست محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن هنگام انجام فعالیت‌ها، به حداقل رساندن دورریزها نگرش: هماهنگی در کار - تقسیم کارها - اهمیت کار گروهی - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها	شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:	مشاهده، آزمون عملکردی	هماهنگی در کار و تقسیم کارها - اهمیت کار گروهی - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها - به حداقل رساندن دورریزها - پوشیدن روبوش	۳	
				هماهنگی در کار و تقسیم کارها - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها - پوشیدن روبوش	۱	
☐ بلی ☐ خیر						
ارزشیابی کار (شایستگی انجام کار)						
توضیحات:						
- معیار شایستگی انجام کار:						
- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۲ و ۳ (مراحل بحرانی)						
- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش						
- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل کار						
- تعریف سطوح شایستگی: صرف نظر از اینکه یک تکلیف کاری در چه سطحی از صلاحیت حرفه‌ای انجام می‌شود، در هر محیط کاری ممکن است انجام هر کار با کیفیت مشخصی مورد انتظار باشد. سطح شایستگی انجام کار، معیار اساسی ارزشیابی است.						
مهارت (سطح سه): ماهر و قادر به آموزش و هدایت دیگران، توانایی برنامه‌ریزی و تحلیل، پاسخ‌گویی در برابر کارهای خود، سروکار داشتن با سطح وسیعی از کارها و فعالیت‌ها						
تسلط (سطح چهار): خبرگی در انجام کار و آموزش دیگران، ایجاد نوآوری، سازگاری، عیب‌یابی، هدایت و راهنمایی دیگران.						

پودمان چهارم

پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با خانواده

«پذیرش نقش خانواده در زندگی کودک، پایه‌ای اساسی برای همکاری مؤثر مربی در تربیت و آموزش او است.»

واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط مربی با خانواده
واحد یادگیری ۲: برقراری مشارکت مربی با خانواده

واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط مربی با خانواده

مقدمه

ارتباط میان مربی و خانواده، یکی از بنیادی‌ترین عناصر در کیفیت تجربه یادگیری و رشد کودک در سال‌های نخست زندگی است. در این واحد یادگیری، ابتدا با مفهوم خانواده و تنوع در آنها آشنا می‌شوید و می‌بینید این تفاوت‌ها چگونه بر شکل‌گیری انتظارات و الگوهای ارتباطی اثر می‌گذارند. سپس اهمیت آغاز ارتباط مؤثر با خانواده‌ها و راهکارهایی مانند ثبت‌نام و طراحی فضای خوشامدگو و پذیرنده بررسی می‌شود. در ادامه، اهمیت و شیوه‌های حفظ و تداوم ارتباط مانند گفت‌وگوهای روزانه و برگزاری نشست‌های منظم و نیز استفاده از ابزارهای ارتباطی در تعامل با خانواده‌ها مورد توجه قرار می‌گیرد تا نشان داده شود چگونه می‌توان ارتباطی پایدار، دوسویه و مبتنی بر اعتماد میان مربی و خانواده ایجاد کرد و هنرجویان با انجام فعالیت‌های ارائه شده، مهارت‌های عملی لازم را در این زمینه کسب می‌کنند.

استاندارد عملکرد

پرورش توانمندی‌های مربی در برقراری ارتباط با خانواده از طریق توسعه شناخت مربی از خانواده، به کارگیری شیوه‌های آغاز ارتباط مربی با خانواده و به کارگیری شیوه‌های حفظ و استمرار ارتباط مربی با خانواده بر اساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛

شایستگی‌های فنی

- ۱ توسعه شناخت مربی از خانواده
- ۲ به کارگیری شیوه‌های آغاز ارتباط مربی با خانواده
- ۳ به کارگیری شیوه‌های حفظ و استمرار ارتباط مربی با خانواده

شایستگی‌های غیر فنی

- ۱ اجتماعی بودن
- ۲ مسئولیت‌پذیری
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

۱- هدف توانمندسازی: خانواده را توضیح دهد.

«خانواده خود را گرمی بدار، چه آنان پر و بال پرواز تو هستند و ریشه تو هستند که به آن بر می‌گردد».

«نهج البلاغه»^۱

مفهوم خانواده

گفت و گو کنید

فعالیت ۱: در گروه‌های کلاسی، هر گروه برداشت و تصور خود از مفهوم «خانواده» را در یکی از قالب‌های هنری (مانند نقاشی، پوستر، تکه چسبانی، ماکت یا داستان تصویری) نشان دهد. پس از آماده‌شدن آثار، هر گروه اثر هنری خود را به سایر گروه‌ها ارائه کند. سپس اعضای گروه‌های دیگر تلاش کنند بر اساس اثر ارائه‌شده حدس بزنند که «خانواده» از دیدگاه آن گروه چه معنایی دارد و شامل چه افرادی یا چه نوع روابطی می‌شود.

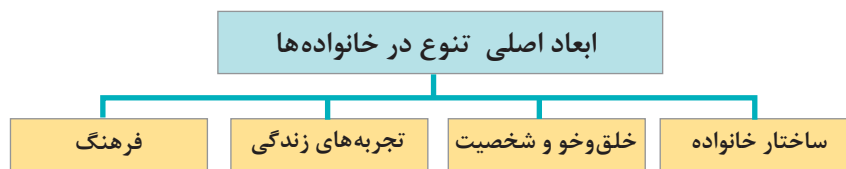

شکل ۱- خانواده ایرانی

در نگاه نخست، خانواده ممکن است واحدی متشکل از پدر، مادر و فرزندان تصور شود که پیوندهای عاطفی میان آنها برقرار است. خانواده گروهی از افراد است که از طریق نسب (رابطه خونی)، سبب (پیوند زناشویی) یا رضاع (رابطه خویشاوندی ناشی از شیر خوردن از یک مادر) با یکدیگر پیوند دارند و در نقش‌هایی مانند همسر، پدر، مادر، فرزند، خواهر و برادر با یکدیگر در تعامل‌اند. اعضای خانواده در کنار هم فرهنگی مشترک شکل می‌دهند و در رشد شخصیت و سلامت جسمی و روانی یکدیگر نقش اساسی دارند (شکل ۱).

بر این اساس، هنگامی که از «ارتباط مربی با خانواده» سخن گفته می‌شود، منظور تعامل و همکاری مربی با افرادی است که به‌طور مستقیم در زندگی روزمره کودک نقش دارند و مسئولیت اصلی مراقبت، حمایت و تربیت او را بر عهده دارند. این افراد الزاماً به پدر و مادر محدود نمی‌شوند و می‌توانند شامل پدربزرگ و مادربزرگ، ناپدری یا نامادری، سرپرستان قانونی یا سایر اعضا و مراقبان اصلی کودک باشند که در فرایند رشد او نقش فعالی دارند. در واقع، خانواده در این معنا یک ساختار واحد و یکسان ندارد و می‌تواند در شکل‌ها و ترکیب‌های مختلفی وجود داشته باشد. مربیان در برقراری ارتباط و مشارکت با خانواده‌ها باید به این نکته توجه داشته باشند که خانواده‌ها حداقل از چهار بُعد اصلی با یکدیگر تفاوت دارند.

احترام به این تفاوت‌ها به معنای پذیرش آنها، پرهیز از قضاوت و تلاش برای درک شرایط و دیدگاه‌های گوناگون خانواده‌هاست. برخی از مهم‌ترین ابعاد تنوع در خانواده‌ها در نمودار ۱ نمایش داده شده است:

نمودار ۱- ابعاد اصلی تنوع در خانواده‌ها

■ **تفاوت از نظر ساختار خانواده:** ساختار خانواده تحت تأثیر عواملی مانند تعداد اعضای خانواده، نقش‌های میان اعضا، شیوه زندگی خانوادگی و روابط درون خانواده شکل می‌گیرد. این ساختار ثابت و ایستا نیست بلکه تغییرات سریع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نیز بر آن اثر گذاشته‌اند و موجب شده‌اند ترکیب و شکل خانواده‌ها در دنیای امروز با تنوع و تحول قابل توجهی همراه باشد. در نتیجه، همه کودکان در یک نوع خانواده زندگی نمی‌کنند. برخی در کنار پدر و مادر، برخی با یکی از والدین، برخی با پدربزرگ و مادربزرگ یا سایر خویشاوندان و برخی نیز در خانواده‌هایی که آنها را به فرزندپذیرفته‌اند، زندگی می‌کنند (شکل ۲).

تفاوت از نظر ساختار خانواده

زندگی در کنار پدر و مادر

زندگی با پدربزرگ و مادربزرگ یا سایر خویشاوندان

زندگی با مادر

زندگی با پدر

زندگی در خانواده‌ای که آنها را به فرزندپذیرفته‌اند

شکل ۲- تنوع در ساختار خانواده‌ها

همچنین شرایطی مانند طلاق، مهاجرت، فوت یکی از والدین یا اشتغال طولانی مدت می‌تواند ساختار خانواده را تغییر دهد. این تفاوت‌ها ممکن است بر مسئولیت‌های اعضای خانواده، شیوه مراقبت از کودک و میزان حضور آنان در برنامه‌های آموزشی اثر بگذارد. بنابراین مربی نباید تنها یک الگوی خاص از خانواده را «طبیعی» یا «مطلوب» بداند.

فعالیت ۲: با جست‌وجو در منابع معتبر علمی، درباره روند تغییرات در ساختار خانواده ایرانی و عوامل مؤثر بر آن گزارشی تهیه کنید.

گزارش دهید

■ **تفاوت از نظر خلق‌وخو و شخصیت:** خانواده‌ها ممکن است از نظر خلق‌وخو، ویژگی‌های شخصیتی

شکل ۳- تنوع خانواده‌ها از نظر خلق‌وخو و شخصیت

و شیوه برقراری ارتباط با یکدیگر تفاوت داشته باشند. برخی خانواده‌ها اجتماعی بوده و در بیان احساسات راحت هستند. معمولاً در محیط مرکز پیش از دبستان احساس راحتی دارند و علاقه‌مندند با مربی ارتباط برقرار کنند. در مقابل، برخی خانواده‌ها آرام، محتاط، کم‌حرف یا خجالتی‌اند و ممکن است در برقراری ارتباط با مربی دچار تردید یا اضطراب باشند. این حالت می‌تواند ناشی از تجربه‌های ناخوشایند گذشته، خاطرات دوره تحصیل یا سبک شخصیتی خاص آنها باشد (شکل ۳).

بنابراین، کم‌صحبتی یا حضور کمتر یک خانواده نباید به معنای بی‌علاقگی آنها تلقی شود. مربی باید بداند که هر خانواده شیوه ارتباطی خاص خود را دارد و ایجاد محیطی امن، محترمانه و ارزش‌گذار برای ملاقات با خانواده‌ها، می‌تواند اعتماد و مشارکت آنها را تقویت کند.

شکل ۴- تنوع خانواده‌ها از نظر تجربه‌های زندگی

■ تفاوت از نظر تجربه‌های زندگی: خانواده‌ها تجربه‌های زندگی متفاوتی دارند و این تجربه‌ها نقش مهمی در نگرش، رفتار آنها و نحوه ارتباطشان با مربی و مرکز پیش از دبستان ایفا می‌کنند. برخی خانواده‌ها پیشینه‌ای مثبت و موفق در تعامل با مرکز پیش از دبستان دارند و با اعتماد بیشتری با مربیان همکاری می‌کنند. در مقابل، برخی دیگر ممکن است با تجربه‌هایی مانند تبعیض، شکست تحصیلی، فقر، مهاجرت، مشکلات خانوادگی، افسردگی یا بی‌توجهی از سوی کودکان مواجه شده باشند (شکل ۴).

شرایط اجتماعی و اقتصادی، وضعیت سلامت اعضای خانواده و مسئولیت‌های اضافی مانند مراقبت از سالمندان یا افراد بیمار نیز بر تجربه خانواده‌ها اثرگذار است. برخی خانواده‌ها ممکن است با محدودیت‌هایی مانند بیکاری، اعتیاد یا عدم دسترسی به تلفن و وسایل نقلیه مواجه باشند. با حساسیت و توجه به این تفاوت‌ها، مربی می‌تواند خانواده‌ها را بدون قضاوت بپذیرد و با احترام و همدلی محیطی امن و حمایت‌کننده برای آنها ایجاد کند.

شکل ۵- تنوع خانواده‌ها از نظر فرهنگی

■ تنوع از نظر فرهنگی: تفاوت‌های فرهنگی خانواده‌ها ممکن است همیشه آشکار نباشد، اما اهمیت آن در برقراری ارتباط مربی با خانواده‌ها کمتر از تفاوت در ساختار، شخصیت یا تجربه‌های زندگی نیست. برای مثال، برخی خانواده‌ها بر استقلال کودک تأکید می‌کنند، در حالی که برخی دیگر اطاعت و احترام به بزرگ‌ترها را مهم‌تر می‌دانند. تفاوت‌ها در نوع پوشش، اعتقادات دینی، غذا، روش‌های برقراری ارتباط یا نگاه به بازی و یادگیری نیز بخشی از تنوع فرهنگی خانواده‌هاست (شکل ۵).

درک زمینه فرهنگی خانواده‌ها به مربی کمک می‌کند ارتباطی محترمانه، مؤثر و مبتنی بر درک متقابل برقرار کند و همکاری خانواده‌ها در فرایند تربیت و یادگیری کودک را تقویت نماید.

■ موفقیت مربی در همکاری با خانواده‌ها زمانی افزایش می‌یابد که این پیش‌فرض‌ها را بپذیرد:

■ خانواده‌ها از نظر ساختار، فرهنگ، مذهب، وضعیت اقتصادی، نوع اشتغال، میزان جابه‌جایی و گرایش جنسی بسیار متنوع‌اند.

■ خانواده‌ها خوب یا بد نیستند؛ بلکه متفاوت و منحصر به فرد هستند.

■ تقریباً همه خانواده‌ها، حتی در دشوارترین شرایط، بهترین‌ها را برای فرزندان خود می‌خواهند.

■ همه خانواده‌ها، در کنار چالش‌ها، دارای توانمندی‌ها، منابع، امیدها و آرزوهایی برای فرزندانشان هستند.

■ مربی نباید درباره ارزش و جایگاه خانواده‌ها قضاوت کند.

ممکن است مربی همیشه با برخی تصمیمات یا دیدگاه‌های خانواده‌ها موافق نباشد، اما پذیرش نقش خانواده در زندگی کودک، پایه‌ای اساسی برای همکاری مؤثر در تربیت و آموزش اوست.

فعالیت ۳: داستان «موسی و شبان» از مولانا را در کلاس بخوانید و سپس درباره سؤالات زیر با یکدیگر گفت‌وگو کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید:

- چرا حضرت موسی (ع) در ابتدا رفتار شبان را اشتباه برداشت کرد؟
- این داستان چه چیزی درباره تفاوت انسان‌ها به ما یاد می‌دهد؟
- آیا شیوه صحبت کردن یا رفتار ظاهری افراد می‌تواند معیار درستی برای قضاوت درباره آنها باشد؟ چرا؟
- یک مربی کودک در برقراری ارتباط با خانواده‌ها از این داستان چه درسی می‌تواند بگیرد؟

فعالیت ۴: در گروه‌های کلاسی، درباره ویژگی‌های خانواده خود از جنبه‌های مختلف ساختاری، فرهنگی، تجربیات و ویژگی‌های شخصیتی با یکدیگر گفت‌وگو کنید. سپس بررسی کنید این ویژگی‌ها چگونه می‌تواند بر نگرش خانواده‌ها نسبت به انتظارآشان و همچنین شیوه ارتباط آنها با مرکز پیش از دبستان تأثیر بگذارد.

۲- هدف توانمندسازی: گزارشی از فواید ارتباط مربی با خانواده‌ها ارائه دهد.

فواید ارتباط با خانواده

فعالیت ۵: مینا کودک چهارساله‌ای است که در مرکز پیش از دبستان معمولاً کم‌حرف و گوشه‌گیر به نظر می‌رسد و در برخی فعالیت‌های گروهی شرکت نمی‌کند. مربی تصور می‌کند او علاقه کمی به بازی با دیگر کودکان دارد. از طرف دیگر، خانواده مینا نیز احساس می‌کنند کودکشان در کودکان‌ستان شاد نیست، اما تاکنون فرصتی برای گفت‌وگو با مربی پیدا نکرده‌اند. در نتیجه، هر دو طرف برداشت‌هایی درباره وضعیت کودک دارند، بدون آنکه اطلاعات کافی از شرایط او در خانه و کودکان‌ستان با یکدیگر به اشتراک بگذارند.

در گروه خود درباره سؤالات زیر گفت‌وگو کنید:

- ☐ به نظر شما نبود ارتباط میان مربی و خانواده، چه مشکلاتی در این موقعیت ایجاد کرده است؟
- ☐ اگر ارتباط مؤثرتری میان مربی و خانواده وجود داشت، چه تغییراتی ممکن بود رخ دهد؟
- ☐ شما اگر جای مربی یا خانواده بودید، برای کمک به مینا چه اقدامی انجام می‌دادید؟
- ☐ به نظر شما ارتباط میان مربی و خانواده چه فوایدی برای کودک، خانواده و کودکان‌ستان دارد؟

ارتباط میان مربی یا مرکز پیش از دبستان با خانواده از عناصر اساسی در حمایت از رشد و یادگیری کودک است. این ارتباط زمانی معنا پیدا می‌کند که نقش‌های خانواده و مربی به‌عنوان دو نقش متفاوت اما مکمل در نظر گرفته شوند. خانواده‌ها نزدیک‌ترین و قویترین رابطه را با کودک دارند و رشد او را در بستر عاطفی، فرهنگی و تجربه‌های روزمره دنبال می‌کنند. در مقابل، مربیان با بهره‌گیری از دانش تخصصی رشد کودک و تجربه کار با گروهی از کودکان، نگاه حرفه‌ای‌تر و تحلیلی‌تری به نیازهای رشدی دارند.

از این رو، ارتباط میان خانه و مرکز پیش از دبستان پایه‌ای برای هم‌افزایی نقش‌ها و تقویت کیفیت مراقبت و آموزش کودک به شمار می‌رود. نمودار زیر فواید ارتباط مربی با خانواده را نشان می‌دهد.

نمودار ۲- فواید ارتباط مربی با خانواده

■ **ایجاد رابطه‌ای مبتنی بر اعتماد و احترام:** این مهم‌ترین کارکرد ارتباط است. زمانی که خانواده احساس کند در محیط مرکز پیش از دبستان پذیرفته می‌شود و دیدگاه‌هایش شنیده می‌شود، نوعی اعتماد پایدار شکل می‌گیرد. این اعتماد، پایه سایر تعاملات میان مربی و خانواده است و کیفیت کل رابطه آموزشی را تعیین می‌کند.

■ **افزایش شناخت عمیق و چندبعدی از کودک:** ارتباط با خانواده یکی از اصلی‌ترین منابع شناخت کودک برای مربی است. اطلاعاتی که خانواده درباره رفتارهای روزمره، علایق، نیازها و ویژگی‌های فردی کودک ارائه می‌دهد، به مربی کمک می‌کند تصویری دقیق‌تر و واقعی‌تر از کودک به دست آورد و تصمیم‌های آموزشی آگاهانه‌تری بگیرد.

■ **درک بهتر زمینه فرهنگی، زبانی و اجتماعی کودک:** هر کودک در بستر فرهنگی خاصی رشد می‌کند و این زمینه بر رفتار و یادگیری او تأثیر مستقیم دارد. ارتباط با خانواده به مربی کمک می‌کند کودک را در چارچوب فرهنگ و ارزش‌های خانوادگی او درک کند و در تعاملات آموزشی حساسیت بیشتری نسبت به تفاوت‌ها داشته باشد. موقعیت ذیل اهمیت شناخت زمینه‌های فرهنگی و خانوادگی کودک را نشان می‌دهد:

بروک و شیوه یادگیری در فرهنگ ناواهو

بروک، دختر بچه‌ای پنج‌ساله، از یک خانواده ناواهو (یکی از بزرگ‌ترین اقوام بومی آمریکا) است. در حالی که کودکان با ذوق و شوق فراوان مشغول آزمایش و تجربه کردن وسایل جدیدی هستند که مربی به‌تازگی در اختیار آنها قرار داده است، بروک کمی کنار می‌ایستد و فقط کودکان دیگر را مشاهده می‌کند. مربی تلاش می‌کند با پیشنهاد برخی وسایل، او را نیز در فعالیت درگیر کند، اما بروک تنها سرش را به نشانه «نه» تکان می‌دهد و همچنان به تماشای دیگران ادامه می‌دهد. پس از چند دقیقه، مربی به مربی‌یار می‌گوید: «نمی‌دانم چه کار باید بکنم؛ بروک هیچ‌وقت برای تجربه کردن چیزهای جدید تلاش نمی‌کند.» اما مربی نمی‌داند که در فرهنگ سنتی ناواهو، از کودکان انتظار می‌رود پیش از انجام فعالیت‌های جدید، مدتی با دقت مشاهده کنند. بنابراین، رفتار بروک کاملاً با فرهنگ خانوادگی و شیوه یادگیری او هماهنگ است.

این مثال نشان می‌دهد که برخی رفتارهای کودکان ریشه در فرهنگ و شیوه تربیتی خانواده آنها دارد. ارتباط با خانواده به مربی کمک می‌کند رفتار کودک را در بستر فرهنگی او درک کند و از قضاوت یا برداشت نادرست درباره کودک پرهیز نماید.

بیشتر بدانید

گفت و گو کنید

فعالیت ۶: در گروه‌های کلاسی، درباره موضوع زیر گفت‌وگو کنید و نتایج گفت‌وگوی خود را در کلاس به اشتراک بگذارید. با توجه به تنوع فرهنگی، خانوادگی و زبانی در کشور ما: آیا ممکن است در کلاس، رفتارهایی از کودکان دیده شود (مشابه تجربه بروک) که ریشه در فرهنگ خانواده یا محیط زندگی آنها داشته باشد، اما از سوی مربی به شکل دیگری و حتی نادرست تفسیر شود؟ آیا تجربه‌ای در این زمینه داشته‌اید؟ آن را در کلاس ارائه دهید.

- **ایجاد انسجام و پیوستگی میان خانه و مرکز پیش از دبستان:** ارتباط مستمر میان مربی و خانواده باعث همسویی پیام‌های تربیتی و رفتاری در دو محیط خانه و مرکز پیش از دبستان می‌شود و در عین حال، زمینه تداوم تجربه‌های یادگیری کودک در خانه را نیز فراهم می‌کند. این انسجام به کودک کمک می‌کند انتظارات را در محیط‌های مختلف بهتر درک کند، احساس ثبات بیشتری داشته باشد و یادگیری او از فضای مرکز پیش از دبستان به زندگی روزمره نیز گسترش یابد.
- **بهبود کیفیت تصمیم‌گیری‌های آموزشی:** اطلاعات خانواده به مربی کمک می‌کند برنامه‌های آموزشی را واقع‌بینانه‌تر طراحی کند. با این اطلاعات، تصمیم‌ها از حالت کلی خارج شده و متناسب با شرایط واقعی هر کودک تنظیم می‌شوند.
- **افزایش احساس تعلق و پذیرش در خانواده:** وقتی خانواده در جریان ارتباط فعال قرار می‌گیرد، احساس می‌کند بخشی از فرایند آموزشی کودک است. این احساس تعلق، انگیزه همراهی و همکاری غیرمستقیم آنها با برنامه‌های آموزشی را افزایش می‌دهد.
- **شناسایی زودهنگام نیازها و چالش‌های کودک:** ارتباط منظم امکان تشخیص سریع تغییرات رفتاری یا رشدی کودک را فراهم می‌کند و به مربی کمک می‌کند پیش از تبدیل شدن مشکلات به چالش‌های جدی، اقدامات حمایتی مناسب انجام دهد.

فعالیت ۷: در مورد حل مسئله کودکی که در تعامل و همیاری خانواده، مسئله او حل شده باشد :
الف) با یکی از مربیان پیش از دبستان گفت و گو کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.
ب) فهرستی از مسائل حل شده کودکان که هم‌کلاسی‌های شما در گفت و گوهای خود به آن رسیده‌اند را تهیه کنید.

تمرین کنید

- ۱ در مورد «ارتباط مربی با خانواده»، گزارشی تهیه کنید.
- ۲ درباره احترام به تنوع خانواده‌ها یک بروشور آموزشی برای مربیان طراحی کنید.
- ۳ با مدیر یک مرکز پیش از دبستان درباره تنوع خانواده‌ها از نظر چهار بُعدی که در این بخش مطالعه کردید، گفت‌وگو کنید و گزارشی در مورد تفاوت خانواده‌ها ارائه دهید.
- ۴ درباره فواید ارتباط مربی با خانواده‌ها، یک پوستر آموزشی طراحی کنید که بتوان آن را در یک مرکز پیش از دبستان نصب کرد.

خودارزیابی

پودمان ۴: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با خانواده					واحد یادگیری ۱: برقراری ارتباط مربی با خانواده				
مرحله ۱: توسعه شناخت مربی از خانواده									
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۱ واحد یادگیری برقراری ارتباط مربی با خانواده تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.									
ردیف		مورد			۳	۲	۱		
۱		تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد ارتباط مربی با خانواده تهیه کنید؟							
۲		تا چه حد می‌توانید درباره تنوع خانواده‌ها گزارشی ارائه دهید؟							
۳		تا چه حد می‌توانید در گفت‌وگو با مدیر یک مرکز پیش از دبستان درباره تنوع خانواده‌ها از نظر چهار بُعدی، گفت‌وگو کنید و گزارشی در مورد تفاوت خانواده‌ها ارائه دهید؟							
۴		تا چه حد می‌توانید درباره فواید ارتباط مربی با خانواده‌ها، یک پوستر آموزشی طراحی کنید؟							

۳- هدف توانمندسازی: ارتباط مؤثر با خانواده‌ها را توضیح دهد.

اهمیت ارتباط مؤثر در روزهای نخست

گفت و گو کنید

فعالیت ۸: در گروه‌های کلاسی، درباره موقعیت زیر گفت‌وگو کنید و نظرات خود را در کلاس به اشتراک بگذارید:
تصور کنید یک خانواده برای اولین بار وارد مرکز پیش از دبستان می‌شود. والدین کمی مضطرب هستند و درباره سپردن کودک خود به محیط جدید تردید دارند. در گروه خود درباره این پرسش‌ها گفت‌وگو کنید:
☐ برداشت اولیه خانواده از مربی و محیط پیش از دبستان چگونه شکل می‌گیرد؟
☐ این برداشت اولیه چه تأثیری بر اعتماد و رابطه آینده میان خانواده و مرکز پیش از دبستان دارد؟

نخستین روزهای ورود کودک و خانواده به مرکز پیش از دبستان، یکی از تعیین‌کننده‌ترین مراحل در شکل‌گیری رابطه میان مربی و خانواده به شمار می‌رود. در این دوره، خانواده‌ها معمولاً با مجموعه‌ای از احساسات مانند نگرانی، ابهام یا اضطراب نسبت به محیط جدید و نقش مربیان مواجه هستند. در چنین شرایطی، برداشت اولیه آنها از مربی، فضای آموزشی و نحوه تعاملات اولیه، تأثیر مستقیمی بر میزان اعتماد، احساس امنیت و کیفیت همکاری آینده خواهد داشت. زمانی که خانواده‌ها در همان تعامل‌های اولیه احساس احترام، پذیرش و امنیت روانی را تجربه کنند، زمینه برای شکل‌گیری رابطه‌ای مثبت، پایدار و مبتنی بر اعتماد فراهم می‌شود. این اعتماد اولیه، نقطه آغاز بسیاری از کارکردهای مهم ارتباط، از جمله شناخت بهتر کودک، هماهنگی تربیتی و استمرار تعامل میان خانه و مرکز پیش از دبستان است (شکل ۶).

شکل ۶- ارتباط مربی با کودک در روزهای نخست ورود به مرکز پیش از دبستان

در واقع، کیفیت ارتباط در روزهای نخست، نقش پایه‌ای در شکل‌گیری سایر ابعاد رابطه میان خانه و مرکز پیش از دبستان دارد و می‌تواند مسیر تعاملات آینده را تسهیل یا با چالش مواجه کند. بر همین اساس، توجه به شیوه‌های آغاز ارتباط، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

تمرین کنید

فعالیت ۹: در گروه‌های کلاسی، هر گروه در قالب یک نمایش خلاق، دو موقعیت از روزهای نخست ورود کودک و خانواده به مرکز پیش از دبستان را اجرا کند:
موقعیت اول: مربی برخوردی سرد و صرفاً رسمی با خانواده دارد.
موقعیت دوم: مربی با خوش‌رویی، احترام و توجه به نگرانی‌های خانواده با آنها ارتباط برقرار می‌کند.
پس از اجرای نمایش، درباره موضوع تأثیر رفتار مربی در هر موقعیت بر احساس امنیت، اعتماد و نگرش خانواده نسبت به مرکز پیش از دبستان گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

۴- هدف توانمندسازی: شیوه‌های آغاز ارتباط با خانواده‌ها را به کار گیرد.

شیوه‌های آغاز ارتباط

گزارش دهید

فعالیت ۱۰: در گروه‌های کلاسی:
الف) در مورد شیوه‌های آغاز یا ایجاد ارتباط مؤثر مربی با خانواده‌ها گفت‌وگو کنید.
ب) به نظر شما هر یک از شیوه‌های ارائه‌شده در شکل زیر چگونه می‌تواند در این زمینه تأثیر مثبت داشته باشد؟
ج) پاسخ‌ها و ایده‌های خود را یادداشت کنید و پس از مطالعه این شیوه‌ها، آن را با یادداشت‌های خود مقایسه کنید.
د) گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

آغاز یا ایجاد ارتباط مؤثر در این دوره نیازمند مجموعه‌ای از اقدامات هدفمند و از پیش طراحی شده است که به شکل‌گیری تجربه‌ای مثبت برای خانواده‌ها در نخستین مواجهه با محیط مرکز پیش از دبستان کمک می‌کند. بر همین اساس، مجموعه‌ای از مهم‌ترین شیوه‌های ایجاد و آغاز ارتباط با خانواده‌ها در شکل زیر نشان داده شده است.

بازدید خانگی

طراحی فضای خوشامدگو و پذیرنده ارائه اطلاعات شفاف به خانواده‌ها

فرم ثبت نام

شکل ۷- شیوه‌های آغاز ارتباط مربی با خانواده

شکل ۸- فرم ثبت نام در مرکز پیش از دبستان

۱- فرم ثبت نام در مرکز پیش از دبستان: فرم ثبت نام یکی از نخستین ابزارهای ارتباط میان خانواده و مرکز پیش از دبستان است که علاوه بر کارکرد اداری، نقش مهمی در آغاز فرایند شناخت کودک دارد. این فرم معمولاً شامل اطلاعاتی درباره پیشینه رشد، ویژگی‌های فردی و شرایط کلی خانواده است و می‌تواند مبنای اولیه برای درک بهتر نیازهای کودک در محیط آموزشی قرار گیرد (شکل ۸).

در زمان ثبت نام، فرصت مناسبی برای گفت‌وگوی اولیه و غیررسمی با خانواده فراهم می‌شود. در این گفت‌وگو، استفاده از پرسش‌های باز به مربی کمک می‌کند تا اطلاعات عمیق‌تر و دقیق‌تری درباره کودک به دست آورد و زمینه یک شناخت چندبعدی از او شکل بگیرد. نمونه‌هایی از این پرسش‌ها عبارت‌اند از:

- دوست دارید چه چیزهایی درباره کودک شما بدانیم؟
 - فعالیت‌های مورد علاقه کودک شما کدام‌اند؟
 - آیا کودک شما به اسباب‌بازی یا فعالیت خاصی علاقه دارد؟
 - نقاط قوت کودک شما از نظر شما چیست؟
 - چه نکات مهمی وجود دارد که لازم است درباره کودک شما بدانیم؟
 - برای آینده کودک خود چه آرزوهایی دارید؟
 - دوست دارید کودک شما چه چیزهایی را در این برنامه یاد بگیرد؟
- پس از تکمیل اطلاعات اولیه درباره کودک، در صورت نیاز می‌توان گفت‌وگو را به شناخت زمینه فرهنگی و اجتماعی خانواده نیز گسترش داد. این بخش از اطلاعات به مربی کمک می‌کند تا کودک را در بستر واقعی زندگی و ارزش‌های خانوادگی او درک کند. برخی پرسش‌های مرتبط در این زمینه می‌تواند شامل موارد زیر باشد:
- آیا آداب، جشن‌ها یا مناسبت‌های خاصی دارید که برای خانواده شما اهمیت دارد؟
 - به نظر شما چگونه می‌توانیم از هویت و فرهنگ کودک شما حمایت کنیم؟
 - چه راه‌هایی برای آشنایی بهتر ما با فرهنگ و ارزش‌های خانواده شما وجود دارد؟
 - آیا مایل هستید بخشی از فرهنگ و تجربه‌های خانوادگی شما در فعالیت‌های آموزشی مورد توجه قرار گیرد؟

همچنین در جریان ثبت‌نام، می‌توان اطلاعات به‌دست‌آمده را به‌صورت سازمان‌یافته در قالب پرونده اولیه کودک ثبت کرد. این پرونده به‌تدریج و با ورود اطلاعات جدید تکمیل می‌شود و نقش مهمی در شناخت مستمر کودک دارد. در پایان جلسه ثبت‌نام، لازم است به‌طور کوتاه برای خانواده توضیح داده شود که هدف از جمع‌آوری این اطلاعات، کمک به شناخت بهتر کودک و فراهم‌سازی شرایط مناسب‌تر برای رشد و یادگیری اوست.

فعالیت ۱۱: در هنگام ثبت نام کودک، علاوه بر سؤالاتی که در متن بالا اشاره شد، چه سؤالات دیگری بهتر است از والدین پرسیده شود؟ فهرستی از آنها را ارائه دهید:

تمرین کنید

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

فعالیت ۱۲: به‌صورت دوفره، نقش «مربی» و «والد» را اجرا کنید. مربی باید با استفاده از سؤالات باز، اطلاعاتی درباره علایق، توانایی‌ها و نیازهای کودک به دست آورد. پس از پایان گفت‌وگو، درباره موضوع زیر نیز گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:

تمرین کنید

«کدام سؤالات باعث شد والدین توضیحات بیشتری ارائه دهند؟»

شکل ۹- فضای خوشامدگو و پذیرنده

۲- طراحی فضای خوشامدگو و پذیرنده: استقبال گرم از خانواده‌ها در محیط کودکستان یکی از عوامل مهم در شکل‌گیری ارتباطی مؤثر و تقویت مشارکت آنها در برنامه‌های آموزشی است. شیوه آماده‌سازی فضا، نحوه معرفی برنامه‌ها و کیفیت مواجهه اولیه با والدین، همگی در ایجاد احساس تعلق و پذیرش نقش اساسی دارند (شکل ۹).

زمانی که خانواده‌ها خود را بخشی از محیط مرکز پیش از دبستان احساس کنند، زمینه شکل‌گیری اعتماد و تداوم ارتباط در طول سال تحصیلی فراهم می‌شود.

در واقع، محیط فیزیکی و اجتماعی مرکز پیش از دبستان حامل پیام‌های ارتباطی مهمی درباره جایگاه خانواده‌ها در این نظام آموزشی است. والدین از همان لحظه ورود می‌توانند درک کنند که آیا به‌عنوان شریک و همکار فعال و تربیتی در نظر گرفته می‌شوند، یا صرفاً نقش دریافت‌کننده خدمات و تحویل‌دهنده کودک را دارند. به همین دلیل، طراحی فضا باید آگاهانه و مبتنی بر انتقال پیام احترام، دعوت‌کنندگی و ارزش‌گذاری به حضور خانواده‌ها باشد. در این زمینه، برخی نشانه‌های تجربه مثبت والدین در فضای پیش از دبستان در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱- نشانه‌های تجربه مثبت والدین در فضای مرکز پیش از دبستان

- طراحی مسیر ورود به مرکز پیش از دبستان به شکلی جذاب، منظم و دعوت‌کننده با استفاده از عناصر بصری مانند گل‌ها، گیاهان، تصاویر و نمونه‌هایی از فعالیت‌های کودکان؛
- نمایش آثار هنری و فعالیت‌های کودکان به منظور ارزش‌گذاری به تلاش آنها و معرفی فرایند یادگیری؛
- استفاده از تابلو اعلانات برای ارائه اطلاعات به‌روز درباره برنامه‌ها، جلسات والدین و رویدادهای آموزشی؛
- اختصاص فضایی برای دریافت پیام‌ها و پیشنهادها و تسهیل مشارکت آنها از طریق دسترسی آسان؛
- فراهم کردن امکانات مناسب برای راحتی والدین مانند فضای نشستن، نگهداری وسایل شخصی و محیطی قابل استفاده برای بزرگسالان؛
- معرفی منابع آموزشی و تربیتی برای حمایت از نقش والدین در خانه؛
- نمایش تنوع فرهنگی و خانوادگی از طریق تصاویر، پوسترها و آثار مرتبط با خانواده‌ها (شکل ۱۰)؛

شکل ۱۰- نشانه‌های تجربه مثبت والدین در فضای مرکز پیش از دبستان

فعالیت ۱۳: یک فهرست وارسی تهیه کنید که مربیان بتوانند با استفاده از آن، فضای مرکز پیش از دبستان خود را از نظر میزان خوشامدگویی و پذیرندگی ارزیابی کنند و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

گزارش دهید

شکل ۱۱- ارائه اطلاعات شفاف به خانواده‌ها

۳- ارائه اطلاعات شفاف به خانواده‌ها: شفافیت در ارائه اطلاعات به خانواده‌ها یکی از عوامل اساسی در شکل‌گیری ارتباطی مؤثر، کاهش ابهام و تقویت اعتماد میان خانواده و مربی است. زمانی که والدین درک روشنی از ساختار، اهداف و شیوه عملکرد مرکز پیش از دبستان داشته باشند، میزان سوءبرداشت‌ها کاهش یافته و زمینه برای همکاری سازنده‌تر فراهم می‌شود. در مقابل، نبود شفافیت می‌تواند موجب سردرگمی، کاهش اعتماد و تضعیف رابطه میان خانه و مرکز آموزشی شود (شکل ۱۱).

تمرین کنید

فعالیت ۱۴: با هماهنگی هنرآموز خود، در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان و با هماهنگی مدیر مرکز پیش از دبستان، به صورت گروهی یک بروشور اطلاع‌رسانی یا کتابچه راهنمای والدین طراحی کنید تا اطلاعات شفاف و جامعی درباره مرکز در اختیار خانواده‌ها قرار گیرد. نمایشگاهی از بروشورهای خود در کلاس برگزار کنید.

۴- بازدید خانگی و آشنایی با محیط زندگی کودک^۱: بازدید خانگی یکی از شیوه‌های ارتباط با خانواده است که در آن مربی با حضور در منزل کودک یا محیطی که خانواده در آن احساس راحتی و امنیت بیشتری دارد، فرصت پیدا می‌کند کودک و خانواده او را در بستر طبیعی زندگی روزمره بهتر بشناسد. هدف از این بازدید تنها مشاهده محیط زندگی کودک نیست، بلکه ایجاد ارتباطی نزدیک‌تر، انسانی‌تر و مبتنی بر اعتماد میان خانواده و مربی است. در چنین فضایی، خانواده‌ها معمولاً احساس رسمی بودن کمتری دارند و می‌توانند درباره ویژگی‌ها، نگرانی‌ها، انتظارات و تجربه‌های کودک آزادانه‌تر گفت‌وگو کنند.^۲

نکته

بازدید خانگی معمولاً در آغاز سال تحصیلی یا پیش از شروع برنامه آموزشی انجام می‌شود تا شناخت اولیه از کودک و خانواده شکل بگیرد. با این حال، در طول سال نیز ممکن است به دلایلی مانند تغییرات مهم در شرایط خانواده یا وضعیت کودک، و یا به منظور تقویت ارتباط میان خانه و مرکز پیش از دبستان، به صورت هدفمند و موردی تکرار شود.

بازدید خانگی به مربی کمک می‌کند:

- ۱ شناخت عمیق‌تری از زمینه فرهنگی، روابط خانوادگی، علایق، عادت‌ها و تجربه‌های روزمره کودک به دست آورد.
- ۲ کودک در محیط خانه احساس امنیت و آرامش بیشتری دارد و می‌تواند پیش از ورود به مرکز پیش از دبستان، مربی را در فضایی آشنا و غیرتهدیدکننده ببیند. این تجربه به شکل‌گیری احساس آشنایی و اعتماد اولیه کمک می‌کند و ممکن است ورود کودک به مرکز پیش از دبستان را آسان‌تر سازد.
- ۳ بازدید خانگی می‌تواند فاصله رسمی میان خانواده و مربی را کاهش دهد. در محیط مرکز پیش از دبستان معمولاً مربی در جایگاه حرفه‌ای و رسمی‌تری قرار دارد، اما حضور مربی در منزل کودک به شکل‌گیری رابطه‌ای متقابل‌تر و صمیمی‌تر کمک می‌کند.

گزارش دهید

فعالیت ۱۵: با مدیر یا مربیان یک مرکز پیش از دبستان درباره دیدگاه آنان نسبت به چالش‌ها و فرصت‌های بازدید خانگی گفت‌وگو کنید و نتایج را در کلاس گزارش دهید.

نکته

بازدید خانگی زمانی اثربخش خواهد بود که با آمادگی، انعطاف‌پذیری، احترام متقابل و توجه به شرایط هر خانواده برنامه‌ریزی و اجرا شود.

برخی اصول مهم برای اجرای مناسب بازدید خانگی

برای اجرای مناسب بازدید خانگی لازم است به اصول مهم زیر توجه شود:

- **مشخص بودن هدف بازدید:** پیش از بازدید، لازم است خانواده‌ها بدانند هدف از این دیدار چیست و مربی با چه قصدی به خانه آنها مراجعه می‌کند. تأکید بر شناخت بهتر کودک، آشنایی با خانواده و تقویت ارتباط، می‌تواند از نگرانی‌ها و سوءبرداشت‌های احتمالی جلوگیری کند.

۱- بازدید خانگی (home visiting) یکی از شیوه‌های رایج در کشورهای پیشرو در حوزه آموزش کودکان است که با هدف شناخت عمیق‌تر کودک در بستر خانواده و تقویت تعامل و همکاری میان مربی و خانواده به کار گرفته می‌شود. هرچند این رویکرد در ایران هنوز به صورت گسترده رواج نیافته است، اما به دلیل اهمیت آن در درک بهتر کودک و حمایت از فرایند رشد و یادگیری او، در این کتاب معرفی می‌شود.

۲- این یک روش اختیاری و وابسته به سیاست مرکز و شرایط خانواده است و در برخی مراکز و در صورت وجود شرایط مناسب انجام می‌شود.

■ **رعایت اصل انتخاب و رضایت خانواده:** بازدید خانگی باید کاملاً داوطلبانه باشد و خانواده‌ها حق داشته باشند زمان، مکان یا حتی اصل انجام بازدید را بپذیرند یا رد کنند. در برخی موارد، ممکن است خانواده ترجیح دهد ملاقات در محیطی دیگر انجام شود که این انتخاب باید مورد احترام قرار گیرد.

■ **احترام به تفاوت‌های فرهنگی:** مربی باید نسبت به شرایط زندگی، ارزش‌ها، فرهنگ، زبان و سبک زندگی خانواده‌ها حساس و محترمانه عمل کند. هدف از بازدید، شناخت و ایجاد ارتباط است، نه قضاوت یا ارزیابی خانواده.

■ **برنامه‌ریزی و هماهنگی قبلی:** زمان بازدید باید با هماهنگی خانواده تعیین شود و مربی نسبت به زمان‌بندی توافق‌شده متعهد باشد. کوتاه، منظم و هدفمند بودن بازدید به احساس راحتی بیشتر خانواده‌ها کمک می‌کند.

■ **ایجاد فضایی غیررسمی و آرام:** بهتر است بازدید خانگی حالت گفت‌وگوی دوستانه و صمیمی داشته باشد، نه یک جلسه رسمی یا ارزیابانه. این فضا به کودک و خانواده کمک می‌کند احساس امنیت و راحتی بیشتری داشته باشند.

■ **توجه به مشارکت کودک در بازدید:** بازدید خانگی نباید تنها گفت‌وگو با والدین باشد. تعامل با کودک، مشاهده علایق و فعالیت‌های مورد علاقه او و ایجاد ارتباط مستقیم با وی، بخش مهمی از این فرایند است.

■ **مستندسازی در حین بازدید:** مربیان می‌توانند برای ثبت اطلاعات از ابزارهایی مانند فرم‌های بازدید خانگی، چک‌لیست‌های مشاهده، ثبت رویدادها و وقایع در دفترچه یادداشت، یا ثبت دیجیتال اطلاعات در

تلفن همراه، تبلت و سامانه‌های مرکز پیش از دبستان استفاده کنند. مهم است که مشاهدات، گفت‌وگوها و نکات مهم در همان زمان بازدید و به شیوه‌ای دقیق ثبت شوند و به زمان دیگری موکول نشوند تا جزئیات و صحت اطلاعات حفظ شود.

■ **حفظ محرمانگی اطلاعات:** اطلاعات و مشاهداتی که در جریان بازدید به دست می‌آید باید محرمانه باقی بماند و تنها در جهت حمایت آموزشی و تربیتی از کودک مورد استفاده قرار گیرد. همچنین هرگونه مستندسازی، به‌ویژه در قالب عکس، باید با هماهنگی کامل خانواده انجام شود (شکل ۱۲).

شکل ۱۲- احترام به شرایط و حریم خصوصی خانواده‌ها در بازدید خانگی

مربی باید برای ارتباط با خانواده هم رابطه‌ای مبتنی بر اعتماد و احترام ایجاد کند و هم حدود نقش و مسئولیت حرفه‌ای خود را حفظ کند.

نکته

مراحل کلی بازدید خانگی در سه مرحله اصلی در جدول ۲ ارائه شده است. این مراحل می‌تواند به مربی کمک کند بازدید را به‌صورت هدفمند، منظم و متناسب با شرایط خانواده برنامه‌ریزی و اجرا کند.

جدول ۲- مراحل پیش، هنگام و پس از بازدید خانگی

شرح اقدامات	مراحل
■ تعیین هدف بازدید و مشخص کردن موضوعاتی که قرار است درباره آنها گفت‌وگو شود. ■ اطلاع‌رسانی به خانواده درباره هدف بازدید. ■ تعیین مدت‌زمان تقریبی و روند کلی آن (حداکثر یک ساعت) ■ هماهنگی زمان و مکان مناسب با توجه به شرایط و ترجیحات خانواده ■ توجه به رضایت و آمادگی خانواده برای انجام بازدید.	پیش از بازدید
■ آغاز بازدید: سلام و احوال‌پرسی و ایجاد فضایی آرام، محترمانه و صمیمی برای کودک و خانواده، سپس شروع جلسه با یک نکته مثبت یا یک تجربه خوشایند درباره کودک. ■ گفت‌وگو با والدین: درباره علایق، ویژگی‌ها، نیازها و نگرانی‌های مربوط به کودک و پاسخ‌گویی به پرسش‌های آنها. ■ تعامل و بازی با کودک: برای شناخت بهتر رفتار، علایق و شیوه ارتباط او. ■ مشاهده: محیط زندگی، روابط خانوادگی و زمینه فرهنگی کودک با حفظ احترام به حریم خصوصی و تفاوت‌های فرهنگی خانواده. ■ مستندسازی: ثبت اطلاعات در حین بازدید، همراه با رعایت محرمانگی و حفظ حریم خصوصی اطلاعات	هنگام بازدید
■ جمع‌بندی کوتاه (گزارش کوتاه با مستندات) ■ تشکر از خانواده برای همکاری و زمانی که در اختیار مربی قرار داده‌اند. ■ ثبت نکات مهم مربوط به کودک، خانواده و نیازهای آموزشی یا حمایتی او. ■ استفاده از اطلاعات به‌دست‌آمده برای برنامه‌ریزی بهتر فعالیت‌های آموزشی و در صورت نیاز، تداوم ارتباط با خانواده از طریق پیام یا یادداشت تشکر.	پس از بازدید

فعالیت ۱۶: در گروه‌های کلاسی، یک موقعیت فرضی برای بازدید خانگی کودک طراحی کنید که در روزهای آغاز حضور در مرکز پیش از دبستان دچار اضطراب جدایی^۱ شده است. در طراحی موقعیت فرضی سه بخش پیش از بازدید، هنگام بازدید و پس از بازدید را لحاظ کنید.

تمرین کنید

تمرین کنید

- ۱ گزارش در مورد اهمیت آغاز ارتباط مؤثر با خانواده‌ها را ارائه دهید.
- ۲ ضمن بازدید از یک مرکز پیش از دبستان، با استفاده از فهرست واریسی که در فعالیت یادگیری ۱۳ طراحی کرده‌اید، محیط آن را از نظر میزان برخورداری از فضای خوشامدگو و پذیرنده ارزیابی کنید. گزارش آن را تهیه کنید.
- ۳ گزارشی درباره اهمیت و اصول انجام بازدید خانگی تهیه کنید.

۱- اضطراب جدایی یک واکنش طبیعی رشدی در اوان کودکی است که هنگام جدا شدن کودک از والد یا مراقب اصلی خود بروز می‌کند. در این حالت کودک ممکن است گریه، چسبیدن به والد، بی‌قراری یا امتناع از ماندن در محیط جدید (مانند مرکز پیش از دبستان) را نشان دهد. این واکنش در صورت حمایت‌های مناسب والدین و مربیان، به تدریج کاهش می‌یابد. اگر با وجود این حمایت‌ها در چند هفته نخست کاهش نیابد یا شدت آن افزایش پیدا کند و عملکرد کودک را مختل کند، ارجاع به متخصص توصیه می‌شود.

پودمان ۴: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با خانواده				
مرحله ۲: به کارگیری شیوه‌های آغاز ارتباط مربی با خانواده				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۲ واحد یادگیری برقراری ارتباط مربی با خانواده تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد			
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد اهمیت آغاز ارتباط مؤثر با خانواده را ارائه دهید؟			۱
۲	تا چه حد می‌توانید برای ارائه اطلاعات شفاف به خانواده‌ها در مورد یک مرکز پیش از دبستان یک بروشور اطلاع رسانی طراحی کنید؟			۲
۳	تا چه حد می‌توانید با استفاده از فهرست وارسی محیط یک مرکز پیش از دبستان را از نظر میزان برخورداری از فضای خوشامدگو و پذیرنده ارزیابی کنید؟			۳
۴	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد اصول انجام بازدید خانگی ارائه دهید؟			۴

۵- هدف توانمندسازی: حفظ و استمرار ارتباط مؤثر با خانواده را توضیح دهد.

اهمیت حفظ و استمرار ارتباط

گفت و گو کنید

فعالیت ۱۷: در گروه‌های کلاسی، موقعیت زیر را بخوانید و درباره آن گفت‌وگو کنید:

مربی در آغاز سال تحصیلی، جلسه معارفه و بازدید خانگی خوبی برگزار کرده است، اما پس از آن ارتباط او با خانواده‌ها بسیار محدود می‌شود و فقط در مواقع بروز مشکل با والدین تماس می‌گیرد.

- ☐ به نظر شما چه مشکلات یا سوءبرداشت‌هایی ممکن است میان خانواده و مرکز پیش از دبستان ایجاد شود؟
- ☐ این وضعیت چه تأثیری بر اعتماد خانواده‌ها، شناخت مربی از کودک و همکاری میان خانه و مرکز پیش از دبستان خواهد داشت؟
- ☐ اگر شما جای این مربی بودید، برای حفظ ارتباط با خانواده‌ها از چه روش‌هایی استفاده می‌کردید؟
- ☐ نتایج گفت‌وگوی گروه خود را در کلاس ارائه دهید.

ایجاد ارتباط با خانواده‌ها، تنها آغاز مسیر همکاری میان مربی و خانواده است. این ارتباط زمانی می‌تواند به رابطه‌ای مؤثر، پایدار و همراه با اعتماد تبدیل شود که به صورت مستمر حفظ و تقویت شود. خانواده‌ها نیاز دارند به‌طور مداوم از وضعیت، نیازها، علایق و روند رشد کودک خود آگاه باشند و احساس کنند که مربی به نگرانی‌ها و پرسش‌های آنها توجه می‌کند. از سوی دیگر، مربیان نیز برای شناخت بهتر کودک و پاسخ‌گویی مناسب به نیازهای او، به ارتباط منظم و مداوم با خانواده‌ها نیاز دارند. تداوم این ارتباط‌ها همچنین می‌تواند به افزایش اعتماد متقابل، کاهش سوءبرداشت‌ها و شکل‌گیری همکاری مؤثر میان خانه و مرکز پیش از دبستان کمک کند.

گزارش دهید

فعالیت ۱۸: در گروه‌های کلاسی، درمورد موضوعات زیر گفت‌وگو کنید:

- ☐ تفاوت نقش و اهمیت شیوه‌های «آغاز ارتباط» با خانواده
- ☐ شیوه‌های «حفظ و تداوم ارتباط مربی با خانواده»
- ☐ تأثیر بر کیفیت رابطه میان مربی و خانواده

۶- هدف توانمندسازی: شیوه‌های حفظ و استمرار ارتباط مؤثر با خانواده را به کار گیرد.

شیوه‌های حفظ و استمرار ارتباط با خانواده

حفظ ارتباط با خانواده‌ها نیازمند استفاده از گفت‌وگوی روزانه، برگزاری نشست و استفاده از ابزارهای ارتباطی است.

الف) گفت‌وگوی روزانه:

گفت‌وگوهای روزانه یکی از مهم‌ترین و رایج‌ترین شیوه‌های ارتباط میان مربی و خانواده‌ها است. این گفت‌وگوها معمولاً هنگام ورود و خروج کودک، تحویل گرفتن یا تحویل دادن او، و در قالب تعامل‌هایی کوتاه و غیررسمی شکل می‌گیرند. هرچند این تعامل‌ها ممکن است ساده و روزمره به نظر برسند، اما نقش مهمی در حفظ و تقویت رابطه میان خانواده و مربی دارند. در بسیاری از موارد، اعتماد و صمیمیت میان خانواده و مرکز پیش از دبستان نه از طریق جلسات رسمی، بلکه از دل همین ارتباط‌های کوتاه و مستمر شکل می‌گیرد (شکل ۱۳).

شکل ۱۳- گفت‌وگوهای روزانه مربی و والدین

گفت‌وگوهای روزانه به دلایل زیر مهم است:

- ۱ فرصتی برای شناخت متقابل، درک بهتر شرایط کودک و ایجاد احساس همکاری میان خانه و مرکز پیش از دبستان فراهم می‌کنند.
- ۲ مربی می‌تواند از رویدادهای خانوادگی، تغییرات رفتاری، وضعیت جسمی یا هیجانی کودک و موضوعاتی که ممکن است بر رفتار و یادگیری او اثر بگذارد آگاه شود.
- ۳ به هماهنگی بیشتر میان خانه و مرکز پیش از دبستان کمک می‌کند و امکان حمایت متناسب‌تر از کودک را فراهم می‌سازد.
- ۴ به کاهش نگرانی خانواده‌ها کمک می‌کنند. بسیاری از والدین، به‌ویژه در روزها و هفته‌های نخست حضور کودک در مرکز پیش از دبستان، نیاز دارند اطمینان پیدا کنند که فرزندشان در محیطی امن، حمایت‌کننده و پذیرا قرار دارد.
- ۵ مسائل خصوصی، نگرانی‌های جدی یا موضوعاتی که نیازمند گفت‌وگوی عمیق‌تر هستند، نباید در زمان‌های شلوغ یا در حضور دیگران مطرح شوند، بلکه بهتر است برای آنها زمان و فضای مناسبی در نظر گرفته شود.

ثبت نکات کلیدی گفت‌وگوهای روزانه باید در همان لحظه یا بلافاصله پس از گفتگو انجام شود چراکه کم‌رنگ‌ترین جوهرها از قویترین حافظه‌ها ماندگارترند. استفاده از دفترچه یادداشت در این فرایند بسیار کمک‌کننده است.

نکته

■ **محتوای گفت‌وگوهای روزانه با خانواده‌ها:** محتوای گفت‌وگوهای روزانه میان مربی و خانواده‌ها معمولاً بر اطلاعاتی متمرکز است که به درک بهتر وضعیت کودک در طول روز و هماهنگی میان خانه و مرکز پیش از دبستان کمک می‌کند. این اطلاعات باید کوتاه، روشن و کاربردی باشند تا بتوانند به‌صورت مستمر در تعامل‌های روزمره تبادل شوند. در جدول زیر، محورهای اصلی این گفت‌وگوها ارائه شده است.

جدول ۳- محور ها و محتوای گفت وگوهای روزانه مربی با خانواده ها

محور گفت وگو	شرح محتوا
وضعیت جسمی و هیجانی کودک	تبادل اطلاعات درباره حال عمومی کودک، میزان انرژی، خلق و خو، آرامش یا بی‌قراری و تغییرات رفتاری برای درک بهتر وضعیت لحظه‌ای او و ارائه حمایت مناسب در صورت نیاز
وضعیت خواب و تغذیه کودک	بررسی کیفیت خواب شبانه، میزان استراحت، اشتها و الگوهای تغذیه‌ای کودک برای کمک به تفسیر دقیق‌تر رفتارهای روزانه در کودکان و خانه
فعالیت‌ها و تجربه‌های یادگیری روزانه	گزارش کوتاه مربی از بازی‌ها، فعالیت‌های آموزشی، تعاملات اجتماعی و تجربه‌های جدید کودک برای آگاهی خانواده و تقویت یادگیری در خانه
علائق، رفتارها و تغییرات فردی کودک	گفت‌وگو درباره علایق جدید، تغییرات رفتاری، مهارت‌های تازه یا چالش‌های رفتاری برای شناخت بهتر ویژگی‌های فردی کودک و تنظیم شیوه برخورد مناسب
رویدادهای خانوادگی مؤثر بر کودک	تبادل اطلاعات درباره رویدادهای مهم خانوادگی (مثبت یا تنش‌زا) که ممکن است بر وضعیت هیجانی و رفتاری کودک در مرکز پیش از دبستان اثر بگذارد.

■ انواع پیام در گفت‌وگوی روزانه مربی با خانواده ها

در گفت‌وگوهای روزانه میان مربی و خانواده‌ها، پیام‌ها از نظر میزان پیچیدگی و حساسیت یکسان نیستند. برخی پیام‌ها کوتاه، ساده و قابل انتقال در تعامل‌های روزمره هستند، در حالی که برخی دیگر به دلیل اهمیت یا حساسیت موضوع، نیازمند دقت و توجه بیشتری در نحوه بیان هستند. شناخت این تفاوت به مربی کمک می‌کند تا در هر موقعیت، شیوه ارتباطی مناسب‌تری انتخاب کند (شکل ۱۴).

شکل ۱۴- انواع پیام در گفت‌وگوی مربی با خانواده

انواع پیام در گفت‌وگو با خانواده شامل «توپ تنیسی» و «تخم‌مرغ لغزنده» است:

۱- پیام‌های ساده یا توپ تنیسی: این دسته از پیام‌ها شامل گفت‌وگوهای کوتاه، روزمره و رفت‌وبرگشتی هستند که به راحتی میان مربی و خانواده تبادل می‌شوند. این پیام‌ها معمولاً درباره وضعیت عمومی کودک، فعالیت‌های روزانه یا تعاملات ساده هستند و نقش مهمی در ایجاد صمیمیت، آشنایی و اعتماد اولیه دارند. به عنوان مثال مربی خطاب به مادر کودک: «سلام خانم احمدی، امیر امروز خیلی خوب در فعالیت نقاشی شرکت کرد و از رنگ‌ها خیلی لذت برد.»

۲- پیام‌های حساس یا تخم‌مرغ لغزنده: این دسته از پیام‌ها شامل موضوعاتی است که ماهیت پیچیده‌تر یا حساس‌تری دارند و ممکن است به نگرانی‌های رشدی، رفتاری یا هیجانی کودک مربوط باشند. این پیام‌ها باید با دقت، احترام و توجه به احساسات خانواده بیان شوند، زیرا نحوه انتقال آنها می‌تواند بر کیفیت رابطه تأثیر مستقیم داشته باشد.

بطور مثال: «در چند روز اخیر متوجه شدیم امیر در تمرکز روی فعالیت‌های گروهی کمی دشواری دارد. بهتر است با هم بررسی کنیم چه عواملی ممکن است به او کمک کند راحت‌تر در فعالیت‌ها شرکت کند.»

تمرین کنید

فعالیت ۱۹: در گروه‌های کلاسی، شش پیام زیر را که از سوی مربی خطاب به خانواده کودک بیان شده است، بخوانید و حدس بزنید کدام یک از نوع «پیام‌های توپ تنیسی» و کدام یک از نوع «پیام‌های تخم‌مرغ لغزنده» هستند. پاسخ‌های خود را روبه‌روی هر پیام یادداشت کنید. پس از آشنایی با دو نوع پیام و مطالعه بخش زیر، دوباره به پاسخ‌های خود بازگردید و بررسی کنید حدس‌های شما تا چه اندازه درست بوده است.

پیام	نوع پیام
امروز نگار با علاقه در فعالیت نقاشی شرکت کرد.	
به نظر می‌رسد آرش این روزها هنگام جدا شدن از خانواده کمی مضطرب می‌شود. فکر می‌کنم اگر با هم همکاری کنیم، بتوانیم به او کمک کنیم احساس آرامش بیشتری داشته باشد.	
امروز محمد با دوستانش بازی گروهی انجام داد و خیلی خوشحال بود.	
در چند روز اخیر مشاهده کرده‌ایم سارا در تمرکز روی فعالیت‌های گروهی با دشواری‌هایی روبه‌روست. اگر موافق باشید، می‌توانیم با هم درباره راه‌های حمایت از او گفت‌وگو کنیم.	
امروز الینا شعر جدیدی را برای دوستانش خواند.	
متوجه شده‌ایم کیان در بعضی موقعیت‌ها زودتر ناراحت می‌شود. دوست داریم با همکاری شما بهتر شرایط او را بررسی کنیم.	

تمرین کنید

فعالیت ۲۰: برای هر یک از «پیام‌های توپ تنیسی» و «پیام‌های تخم‌مرغ لغزنده» فهرستی از موارد رفتاری را ارائه دهید:

۱- پیام‌های توپ تنیسی:

.....

.....

.....

۲- پیام‌های تخم‌مرغ لغزنده:

.....

.....

.....

نکات اجرایی در گفت‌وگوی روزانه با خانواده‌ها

گفت‌وگوهای روزانه زمانی می‌توانند به ایجاد ارتباطی مؤثر، پایدار و اعتمادساز میان مربی و خانواده‌ها منجر شوند که بر پایه مجموعه‌ای از اصول حرفه‌ای و رفتاری زیر شکل بگیرند:

■ **ایجاد احترام و احساس خوشامدگویی:** برخورد محترمانه، استفاده از نام مناسب برای خطاب کردن خانواده‌ها و لحن گرم و پذیرا باعث می‌شود خانواده‌ها احساس ارزشمندی و پذیرش داشته باشند. توجه به زبان بدن، تماس چشمی و حالت چهره نیز پیام احترام را تقویت می‌کند.

■ **گوش دادن فعال به خانواده‌ها:** مربی باید با دقت به صحبت‌های خانواده‌ها گوش دهد و به آنها فرصت بیان نگرانی‌ها و تجربه‌هایشان را بدهد. این رفتار نشان می‌دهد که دیدگاه خانواده جدی گرفته می‌شود و در تصمیم‌گیری‌ها اهمیت دارد.

■ **استفاده از زبان ساده و قابل فهم:** پرهیز از اصطلاحات تخصصی و پیچیده باعث می‌شود پیام‌ها روشن‌تر منتقل شوند و از سوءبرداشت جلوگیری شود. زبان ساده به ایجاد ارتباطی برابر و قابل درک کمک می‌کند.

■ **توجه به تفاوت‌های فرهنگی و زبانی:** هر خانواده پیشینه فرهنگی و زبانی خاصی دارد و باید با احترام به این تفاوت‌ها برخورد شود. در صورت نیاز می‌توان از مترجم یا روش‌های کمکی برای برقراری ارتباط بهتر استفاده کرد.

■ **تمرکز بر نکات مثبت در گفت‌وگوها:** بیان پیشرفت‌ها، توانمندی‌ها و تجربه‌های مثبت کودک باعث تقویت اعتماد خانواده و افزایش انگیزه آنها می‌شود. حتی در کنار مطرح کردن نگرانی‌ها، تأکید بر نقاط قوت کودک اهمیت دارد.

■ **تفکیک گفت‌وگوهای روزمره از موضوعات حساس:** مسائل پیچیده یا نگرانی‌های جدی نباید در گفت‌وگوهای کوتاه و شلوغ روزمره مطرح شوند. این موضوعات نیازمند زمان مناسب، فضای خصوصی و تمرکز بیشتر هستند.

■ **توجه به ارتباط غیرکلامی:** حالت بدن، نحوه ایستادن، فاصله مناسب، لبخند و نگاه مستقیم همگی در انتقال پیام نقش دارند. هماهنگی میان پیام‌های کلامی و غیرکلامی به تقویت کیفیت ارتباط کمک می‌کند.

ب) برگزاری نشست با خانواده

نشست با خانواده‌ها یکی از شیوه‌های رسمی و برنامه‌ریزی شده ارتباط میان مربی و خانواده است که با هدف ایجاد فهم مشترک از وضعیت رشد و یادگیری کودک برگزار می‌شود. برخلاف گفت‌وگوهای غیررسمی و روزانه که بیشتر کوتاه، موقعیتی و مبتنی بر تبادل سریع اطلاعات هستند، نشست‌های خانوادگی ساختارمندتر بوده و امکان بررسی عمیق‌تر موضوعات رشدی، رفتاری و آموزشی کودک را فراهم می‌کنند (شکل ۱۵).

شکل ۱۵- برگزاری نشست مربی با خانواده

در این نشست‌ها، اطلاعات مربوط به کودک نه به صورت یک طرفه، بلکه در قالب گفت‌وگویی دوسویه میان خانواده و مربی تبادل می‌شود؛ به گونه‌ای که هر دو طرف در شکل‌دهی به درک مشترک از کودک نقش دارند.

■ نکات مهم برگزاری نشست با خانواده‌ها

توجه به نکات زیر می‌تواند کیفیت نشست‌های خانواده و مربی را به‌طور قابل توجهی افزایش دهد.

۱- آماده‌سازی مقدماتی: پیش از برگزاری جلسه، باید اطلاعات مرتبط با رشد کودک، نمونه کارها، ارزیابی‌ها و اهداف آموزشی به‌طور منظم جمع‌آوری و مرور شود. همچنین اطلاع‌رسانی قبلی به خانواده‌ها درباره هدف نشست، باعث می‌شود آنها با آمادگی ذهنی بیشتری وارد گفت‌وگو شوند و مشارکت فعال‌تری داشته باشند.

۲- زمان‌بندی انعطاف‌پذیر: زمان برگزاری نشست باید متناسب با شرایط واقعی زندگی خانواده‌ها تنظیم شود. ارائه گزینه‌های زمانی مختلف (صبح، عصر یا آخر هفته) به کاهش فشار بر خانواده‌ها کمک کرده و احتمال مشارکت را افزایش می‌دهد. در صورت نیاز، هماهنگی‌های حمایتی مانند مترجم نیز باید از پیش در نظر گرفته شود.

۳- ایجاد فضای فیزیکی امن و راحت: محیط نشست باید خصوصی، آرام و بدون موانع فیزیکی یا نمادهای قدرت‌محور باشد. استفاده از صندلی‌های مناسب بزرگسالان و چیدمان روبه‌رو، به شکل‌گیری رابطه‌ای برابر و صمیمی کمک می‌کند و احساس امنیت روانی را در خانواده‌ها افزایش می‌دهد.

۴- استفاده از شواهد واقعی رشد کودک: گفت‌وگو باید بر اساس نمونه‌های واقعی از کارها، رفتارها و تعاملات کودک شکل گیرد، نه توصیف‌های کلی. استفاده از آثار کودکان، مشاهدات مستند و مثال‌های عینی، به درک دقیق‌تر خانواده از وضعیت رشد کودک کمک می‌کند و از برداشت‌های ذهنی جلوگیری می‌نماید.

۵- شروع مثبت و تقویت فضای اعتماد: شروع نشست با بیان نقاط قوت، توانایی‌ها یا علایق کودک، فضای گفت‌وگو را ایمن و غیرتهدیدکننده می‌کند. این رویکرد به کاهش اضطراب والدین و افزایش آمادگی آنها برای گفت‌وگوی باز و سازنده کمک می‌کند.

۶- گفت‌وگوی دوسویه و مشارکتی: نشست باید به صورت تعاملی و دوطرفه پیش برود. مربی علاوه بر ارائه اطلاعات، باید به تجربه‌ها، نگرانی‌ها و دیدگاه‌های خانواده گوش دهد و از پرسش‌های باز برای تسهیل مشارکت استفاده کند. این اصل، تفاوت بنیادین نشست با گفت‌وگوهای روزانه و غیررسمی را برجسته می‌سازد.

۷- آمادگی برای پیام‌های حساس: در مواردی که لازم است درباره چالش‌ها یا نگرانی‌های رشدی صحبت شود، باید از قبل نحوه بیان پیام، مثال‌ها و پیشنهادهای حمایتی طراحی شود. بیان این پیام‌ها باید روشن، محترمانه و همراه با ارائه راه‌حل‌های عملی باشد تا از ایجاد مقاومت یا سوءبرداشت جلوگیری شود.

۸- هدف‌گذاری مشترک برای آینده: یکی از اهداف اصلی نشست، رسیدن به توافق درباره گام‌های بعدی رشد کودک است. این هدف‌گذاری باید به صورت مشترک انجام شود تا هم خانواده و هم مربی نسبت به مسیر آینده احساس مسئولیت و تعهد داشته باشند.

۹- حفظ شفافیت و پاسخ‌گویی: در طول نشست، پاسخ‌ها باید روشن، صادقانه و مبتنی بر شواهد باشند. استفاده از اصطلاحات پیچیده یا کلی‌گویی می‌تواند ارتباط را تضعیف کند؛ بنابراین زبان باید ساده، دقیق و قابل فهم برای همه خانواده‌ها باشد.

فعالیت ۲۱: برای هر یک از نکات برگزاری نشست با خانواده‌ها، یک مثال ارائه دهید.

نکات	مثال
آماده‌سازی مقدماتی	-----
زمان‌بندی انعطاف‌پذیر	-----
ایجاد فضای فیزیکی امن و راحت	-----
استفاده از شواهد واقعی رشد کودک	-----
شروع مثبت و تقویت فضای اعتماد	-----
گفت‌وگوی دوسویه و مشارکتی	-----
آمادگی برای پیام‌های حساس	-----
هدف‌گذاری مشترک برای آینده	-----
حفظ شفافیت و پاسخ‌گویی	-----

مراحل طراحی و اجرای نشست با خانواده‌ها

نشست‌های خانواده و مربی زمانی اثربخش خواهند بود که به‌صورت یک فرایند مرحله‌ای، هدفمند و مبتنی بر مشارکت دوسویه طراحی و اجرا شوند. این نشست‌ها بخشی از چرخه مستمر ارتباط میان خانه و مرکز پیش از دبستان هستند. این فرایند در سه مرحله پیش از نشست، هنگام نشست و پس از نشست سازمان‌دهی می‌شود:

۱- پیش از نشست (آماده‌سازی و برنامه‌ریزی): این مرحله، زیربنای کیفیت نشست را شکل می‌دهد و نقش مهمی در هدفمند بودن گفت‌وگو دارد. در ابتدا، دعوت‌نامه‌ای روشن، محترمانه و دوستانه برای خانواده‌ها ارسال می‌شود. در این دعوت‌نامه هدف نشست، اهمیت آن و زمان‌های پیشنهادی به‌گونه‌ای بیان می‌شود که خانواده‌ها بتوانند متناسب با شرایط خود زمان مناسب را انتخاب کنند. سپس مربی باید اطلاعات مربوط به کودک را به‌صورت نظام‌مند مرور و سازمان‌دهی کند. این اطلاعات شامل نمونه کارها، مشاهدات روزانه، ارزیابی‌های رشدی و اهداف آموزشی است. هدف از این مرحله، داشتن تصویری دقیق و مبتنی بر شواهد از وضعیت کودک است، نه برداشت‌های کلی.

مربی می‌تواند فهرستی از نمونه پرسش‌هایی را که خانواده‌ها ممکن است از او بپرسند و همچنین پرسش‌هایی را که خود مربی ممکن است از والدین داشته باشد، در اختیار خانواده‌ها قرار دهد. هم‌چنین لازم است تأکید شود که این پرسش‌ها صرفاً جنبه پیشنهادی دارند و خانواده‌ها می‌توانند هر پرسش یا موضوع دیگری را نیز مطرح کنند.

نمونه سؤالات مربی از خانواده:

- کودک در خانه درباره فعالیت‌ها یا تجربه‌های روزمره در مرکز پیش از دبستان چه صحبت‌هایی دارد؟
- چه علایق یا رفتارهایی در خانه بیشتر مشاهده می‌شود؟
- آیا تغییر خاصی در هیجان یا رفتار او دیده‌اید؟
- در موقعیت‌های چالش‌برانگیز معمولاً چه واکنشی نشان می‌دهد؟

نمونه سؤالات خانواده از مربی:

- کودک در مرکز پیش از دبستان چگونه با همسالان تعامل دارد؟
 - نقاط قوت و زمینه‌های نیازمند حمایت او چیست؟
 - چگونه می‌توانیم در خانه از یادگیری او حمایت کنیم؟
 - وضعیت عاطفی و اجتماعی او در مرکز چگونه است؟
- فضای نشست باید از پیش آماده شود به‌گونه‌ای که آرام، غیرعمومی و بدون مزاحمت باشد و امکان گفت‌وگویی راحت، برابر و بدون فشار محیطی را فراهم کند.

تمرین کنید

فعالیت ۲۲: یک دعوت‌نامه هنری و جذاب برای دعوت از خانواده‌ها به نشست طراحی کنید. در طراحی این دعوت‌نامه به مواردی مانند انتخاب عنوانی مناسب و محترمانه، درج زمان و مکان برگزاری نشست، بیان کوتاه و روشن هدف جلسه، رعایت لحن صمیمی و در عین حال رسمی، و بهره‌گیری از عناصر بصری خلاقانه مانند رنگ‌ها، تصاویر یا نمادهای مرتبط با کودک و خانواده توجه داشته باشید.

تمرین کنید

فعالیت ۲۳: با توجه به نمونه سؤالات ارائه‌شده در متن کتاب، برای هر یک از نقش‌های مربی و والدین، سه پرسش مناسب برای گفت‌وگو طراحی کنید:

نمونه سؤالات مربی از خانواده:

.....

.....

.....

نمونه سؤالات خانواده از مربی:

.....

.....

.....

۲- هنگام نشست (اجرای گفت‌وگوی دوسویه): این مرحله، هسته اصلی تعامل میان خانواده و مربی است و کیفیت آن نقش تعیین‌کننده‌ای در موفقیت نشست دارد. در آغاز نشست، بهتر است گفت‌وگو با ارائه نمونه‌های واقعی از فعالیت‌ها، کارها یا تعاملات کودک شروع شود؛ زیرا این شیوه، به جای توصیف‌های کلی، شواهد عینی از پیشرفت کودک را در اختیار خانواده قرار می‌دهد و به شکل مؤثرتری اعتماد و همکاری را تقویت می‌کند. برای مثال، مربی به جای گفتن جمله کلی «کودک شما پیشرفت خوبی داشته است»، می‌تواند بگوید:

شکل ۱۶- گفت‌وگوهای دوسویه بین مربی و والدین

■ علی در هفته گذشته هنگام ساختن سازه با بلوک‌ها توانست سه الگوی متفاوت را امتحان کند و در پایان، برای یکی از دوستانش توضیح داد چگونه آن را ساخته است.

■ سارا در یکی از بازی‌های گروهی اخیر، زمانی که اختلافی بین کودکان پیش آمد، توانست نوبت را رعایت کند و پیشنهاد داد بازی دوباره از ابتدا آغاز شود (شکل ۱۶).

این رویکرد باعث می‌شود والدین از همان ابتدا احساس کنند جلسه بر پایه مشاهده دقیق و توجه واقعی به فرزندشان شکل گرفته است، همچنین به آنها کمک می‌کند تصویر روشن‌تری از روند یادگیری کودک داشته باشند، فضای جلسه از حالت ارزیابی به فضای همکاری تغییر کند، اضطراب اولیه کاهش یابد و زمینه برای شکل‌گیری گفت‌وگویی باز، آرام و سازنده در ادامه نشست فراهم شود.

۳- پس از نشست (جمع‌بندی و پیگیری): این مرحله برای تبدیل توافقات جلسه به اقدامات واقعی و پایدار ضروری است. در پایان نشست، نکات اصلی گفت‌وگو به صورت روشن و خلاصه جمع‌بندی می‌شود تا برداشت مشترکی از تصمیم‌ها و توافقات شکل بگیرد. همچنین اهداف مشترک، تصمیم‌ها و مسئولیت‌های هر طرف باید ثبت شود.

پس از جلسه، پیگیری توافقات اهمیت ویژه‌ای دارد. این پیگیری می‌تواند شامل ادامه ارتباط‌های کوتاه روزانه یا هفتگی، بررسی پیشرفت کودک و ارائه بازخوردهای تکمیلی باشد. این مرحله باعث می‌شود نشست از یک رویداد مقطعی به یک فرایند مستمر همکاری میان خانه و مرکز آموزشی تبدیل شود.

فعالیت ۲۴: با توجه به آنچه درباره اجرای نشست با خانواده‌ها بیان شد، مهمترین اقداماتی که در هر یک از مراحل اصلی پیش از نشست، حین نشست و پس از نشست باید صورت گیرد را در جدول زیر ارائه دهید.

مراحل	مهم ترین اقدامات
پیش از نشست	
هنگام نشست	
پس از نشست	

ج) استفاده از ابزارهای ارتباطی در تعامل با خانواده‌ها

امروزه ارتباط میان مربی و خانواده‌ها تنها به گفت‌وگوهای حضوری یا نشست‌های رسمی محدود نمی‌شود. گسترش فناوری‌های ارتباطی و تنوع ابزارهای اطلاع‌رسانی، امکان برقراری ارتباطی سریع‌تر، منظم‌تر و گسترده‌تر را فراهم کرده است (شکل ۱۷).

شکل ۱۷- استفاده از ابزارهای متنوع ارتباطی در تعامل با خانواده‌ها

ابزارهای ارتباطی در تعامل با خانواده‌ها را می‌توان در دو گروه اصلی مبتنی بر فناوری و سایر ابزارها (تماس تلفنی، خبرنامه ...) قرار داد.

الف) استفاده از ابزارهای ارتباطی مبتنی بر فناوری

فناوری در سال‌های اخیر شیوه‌های ارتباط میان مربیان و خانواده‌ها را تغییر داده است. تلفن‌های همراه، اینترنت و ابزارهای دیجیتال این امکان را فراهم کرده‌اند که ارتباط میان خانه و مرکزپیش از دبستان سریع‌تر، آسان‌تر و پیوسته‌تر انجام شود. امروزه بسیاری از خانواده‌ها ترجیح می‌دهند بخشی از اطلاعات مربوط به کودک خود را از طریق پیام‌رسان‌ها، پیامک، ایمیل یا فضاهای مجازی دریافت کنند. این ابزارها می‌توانند به مربی کمک کنند تا اطلاعات، تصاویر، نمونه فعالیت‌ها و پیام‌های کوتاه را در زمان مناسب در اختیار خانواده‌ها قرار دهد. فناوری می‌تواند مشارکت خانواده‌ها را نیز افزایش دهد؛ زیرا بسیاری از خانواده‌ها با مشاهده تصاویر، فیلم‌ها یا نمونه فعالیت‌های کودک، راحت‌تر درباره تجربه‌های او با وی گفت‌وگو می‌کنند و در یادگیری او مشارکت بیشتری نشان می‌دهند. علاوه بر این، ابزارهای دیجیتال در برخی شرایط خاص مانند زندگی کودک در دو خانه، دور بودن یکی از اعضای خانواده یا محدودیت زمانی والدین می‌توانند به حفظ ارتباط و هماهنگی کمک کنند. مربیان می‌توانند با توجه به شرایط خانواده‌ها، امکانات مرکز آموزشی و سن کودکان، از ابزارهای مختلفی که در جدول زیر آورده شده است، برای ارتباط استفاده کنند.

جدول ۴- ابزارهای ارتباطی مبتنی بر فناوری

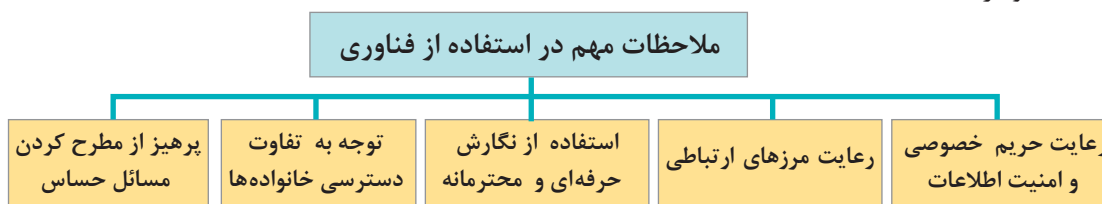
ابزارها	کاربردها
پیامک، ایمیل و پیام‌رسان‌ها	پیامک‌ها و پیام‌رسان‌ها از رایج‌ترین ابزارهای ارتباطی هستند و معمولاً برای انتقال اطلاعات کوتاه و روزمره استفاده می‌شوند؛ مانند اطلاع‌رسانی درباره برنامه‌ها، یادآوری رویدادها، ارسال پیام‌های کوتاه درباره وضعیت کودک یا هماهنگی‌های ضروری.
وبسایت یا فضای مجازی کلاس	برخی مربیان یا مراکز آموزشی، صفحه‌ای اختصاصی برای کلاس یا مرکز پیش از دبستان طراحی می‌کنند تا خانواده‌ها بتوانند اخبار، برنامه‌ها، تصاویر فعالیت‌ها یا اطلاعیه‌های آموزشی را مشاهده کنند. این فضاها می‌توانند امکان ارتباط منظم‌تر میان خانه و مرکز پیش از دبستان را فراهم کنند. برای مثال، مربی می‌تواند عکس‌هایی از پروژه‌های گروهی کودکان را همراه با توضیح کوتاهی درباره اهداف یادگیری آنها منتشر کند.
ارسال عکس، فیلم و پیام صوتی	گاهی ارسال یک تصویر یا فیلم کوتاه، بهتر از توضیح‌های طولانی می‌تواند تجربه کودک را به خانواده منتقل کند. کودکان خردسال نیز معمولاً با دیدن اینکه خانواده‌شان از فعالیت‌های آنها آگاه شده‌اند، احساس امنیت و تعلق بیشتری می‌کنند. برای نمونه، مربی می‌تواند فیلم کوتاهی از فعالیت موسیقی، بازی گروهی یا داستان‌گویی کودک برای خانواده ارسال کند.
ویدئوهای معرفی کلاس و برنامه‌ها	برخی مربیان پیش از آغاز سال تحصیلی، ویدئویی کوتاه از خود، فضای کلاس و بخش‌های مختلف محیط آموزشی تهیه می‌کنند. این کار به خانواده‌ها و کودکان کمک می‌کند پیش از ورود به محیط جدید، احساس آشنایی و آرامش بیشتری داشته باشند. همچنین گاهی می‌توان از ویدئو برای معرفی برنامه‌های آموزشی، روال‌های روزانه یا شیوه‌های تربیتی کلاس استفاده کرد.
کتاب‌ها و مستندسازی‌های دیجیتال	در بعضی برنامه‌های آموزشی، فعالیت‌ها و تجربه‌های کودکان به صورت عکس، متن، صدا یا فیلم ثبت و به شکل کتاب یا پوشه دیجیتال نگهداری می‌شود. این شیوه به خانواده‌ها کمک می‌کند روند رشد، علائق و یادگیری کودک را بهتر مشاهده کنند. برای مثال، مربی می‌تواند مجموعه‌ای از عکس‌های کودک در هنگام ساخت کاردستی، بازی یا مشارکت در فعالیت‌های گروهی را همراه با توضیح کوتاهی درباره مهارت‌های یادگرفته‌شده برای خانواده ارسال کند.

فعالیت ۲۵: با جست و جو در منابع علمی معتبر، ابزارهای ارتباطی مبتنی بر فناوری را مراکز آموزشی بررسی کنید و یک نمونه را به دلخواه برای یک مرکز پیش از دبستان فرضی بسازید.

اصول و ملاحظات مهم در استفاده از فناوری

استفاده از فناوری در ارتباط با خانواده‌ها نیازمند دقت، مسئولیت‌پذیری و توجه به اصول و ملاحظات مهم است (نمودار ۳).

نمودار ۳- اصول و ملاحظات مهم در استفاده از فناوری

■ **رعایت حریم خصوصی و امنیت اطلاعات:** عکس‌ها، فیلم‌ها و اطلاعات مربوط به کودکان باید فقط با اجازه خانواده‌ها منتشر یا ارسال شوند. همچنین فضاهای مجازی کلاس و وبسایت‌ها بهتر است دارای رمز عبور و دسترسی محدود باشند تا از حریم خصوصی کودکان محافظت شود.

■ **رعایت مرزهای ارتباطی:** مربی باید زمان‌ها و شیوه‌های پاسخ‌گویی خود را به صورت روشن مشخص کند. تعیین مرزهای مشخص، به حفظ تعادل میان زندگی شخصی و حرفه‌ای کمک می‌کند.

■ **استفاده از نگارش حرفه‌ای و محترمانه:** پیام‌های الکترونیکی باید روشن، محترمانه و از نظر نگارشی درست باشند. استفاده از زبان نامناسب، جملات مبهم یا نگارش غیررسمی می‌تواند باعث سوءبرداشت شود.

■ **توجه به تفاوت دسترسی خانواده‌ها:** همه خانواده‌ها به اینترنت، تلفن هوشمند یا ابزارهای دیجیتال دسترسی یکسان ندارند. همچنین برخی خانواده‌ها ممکن است در استفاده از فناوری یا خواندن پیام‌های دیجیتال با محدودیت روبه‌رو باشند.

■ **پرهیز از مطرح کردن مسائل حساس در فضای دیجیتال:** موضوع‌های حساس، نگرانی‌های رفتاری یا مسائل مهم مربوط به کودک معمولاً نباید از طریق پیامک یا پیام‌رسان مطرح شوند؛ زیرا این موضوع‌ها به گفت‌وگوی دقیق‌تر، همدلانه‌تر و گاهی حضوری نیاز دارند. در چنین شرایطی، تماس تلفنی یا نشست حضوری معمولاً مناسب‌تر است.

فعالیت ۲۶: با جست و جو در منابع علمی معتبر، خطرات استفاده نامناسب از فناوری‌ها در آموزش به کودکان را شناسایی کنید و در قالب یک بروشور یا گزارش ارائه دهید.

ب) سایر ابزارهای ارتباط

در کنار ابزارهای مبتنی بر فناوری، مجموعه‌ای از شیوه‌های ارتباطی وجود دارد که همچنان نقش مهمی در تداوم ارتباط میان مربی و خانواده‌ها ایفا می‌کنند (نمودار ۴).

نمودار ۴- سایر ابزارهای ارتباط مستمر با خانواده‌ها

شکل ۱۸- سایر ابزارهای ارتباط مستمر با خانواده‌ها

این شیوه‌ها لزوماً دیجیتال یا فناورانه نیستند و بسیاری از آنها بر تعامل انسانی، ارتباط نوشتاری ساده و تبادل منظم اطلاعات درباره کودک استوارند. ویژگی مشترک این ابزارها، سادگی، دسترس‌پذیری و امکان استفاده مداوم در طول سال تحصیلی است (شکل ۱۸).

■ **یادداشت‌های کوتاه مثبت (یادداشت‌های شاد):** یادداشت‌های کوتاه مثبت یکی از مؤثرترین ابزارهای ارتباطی برای تقویت رابطه عاطفی میان خانه و مرکز پیش از دبستان است. در این روش، مربی به صورت دوره‌ای پیام‌های بسیار کوتاه (معمولاً یک یا دو جمله) درباره تجربه‌های مثبت، تلاش‌ها یا پیشرفت‌های کودک می‌نویسد و آن را برای خانواده ارسال می‌کند.

هدف اصلی این یادداشت‌ها، تأکید بر توانمندی‌ها و تجربه‌های موفق کودک است، تداوم این یادداشت‌ها حتی در تعداد کم می‌تواند تصویر مثبتی از کودک در ذهن خانواده ایجاد کند و انگیزه او را نیز در محیط یادگیری افزایش دهد.

شکل ۱۹- استفاده از خبرنامه برای ارتباط با خانواده

■ **خبرنامه:** خبرنامه یکی از ابزارهای مهم برای ایجاد پیوند میان تجربه‌های روزمره کلاس و زندگی خانوادگی است. خبرنامه معمولاً به صورت هفتگی یا ماهانه تهیه می‌شود و هدف آن اطلاع‌رسانی درباره فعالیت‌های آموزشی، پروژه‌ها، رویدادهای کلاس و ارائه پیشنهادهایی برای مشارکت خانواده‌ها در خانه است (شکل ۱۹).

یک خبرنامه مؤثر باید کوتاه، روشن و جذاب باشد و تمرکز آن همواره بر یادگیری و تجربه‌های کودکان قرار گیرد. محتوای خبرنامه می‌تواند شامل مروری کوتاه بر فعالیت‌ها و تجربه‌های اخیر کودکان، فعالیت‌هایی که در روزها یا هفته‌های آینده انجام خواهد شد، پیشنهادهایی برای حمایت از یادگیری کودک در خانه، اخبار مرتبط با کلاس یا برنامه آموزشی و دعوت از خانواده‌ها برای مشارکت در فعالیت‌های آموزشی یا فراهم کردن منابع باشد.

■ **دفترچه ارتباطی کودک:** دفترچه ارتباطی، ابزاری فردی برای تبادل اطلاعات میان مربی و خانواده درباره هر کودک است. این دفترچه به صورت رفت و برگشت میان خانه و مرکز آموزشی استفاده می‌شود و امکان ثبت تجربه‌های کوتاه، مشاهدات و رویدادهای مهم مربوط به کودک را فراهم می‌کند.

حتی پیام‌های کوتاه یک یا دو خطی، اگر به صورت منظم رد و بدل شوند، می‌توانند درک عمیق‌تری از کودک در دو محیط خانه و مرکز پیش از دبستان ایجاد کنند. این ابزار به‌ویژه برای کودکانی که در چند محیط آموزشی یا خانوادگی متفاوت حضور دارند، نقش مهمی در ایجاد هماهنگی و استمرار ارتباط دارد.

■ **تماس تلفنی:** تماس تلفنی یکی از شیوه‌های مستقیم و مؤثر برای تبادل اطلاعات فوری یا توضیح مسائل مهم درباره کودک است. برخلاف پیام‌های کوتاه، تماس تلفنی امکان گفت‌وگوی زنده، دریافت بازخورد

شکل ۲۰- استفاده از نمونه کارهای کودک برای ارتباط با خانواده‌ها

فوری و درک بهتر احساسات طرف مقابل را فراهم می‌کند. تماس‌های تلفنی معمولاً برای مواردی مانند اطلاع‌رسانی درباره تغییرات مهم در رفتار کودک، هماهنگی‌های ضروری یا گفت‌وگو درباره مسائل نیازمند توضیح بیشتر استفاده می‌شوند.

■ **ارسال نمونه کارها و مستندسازی:** نمونه کارها و مستندسازی یکی از ارزشمندترین شیوه‌های ارتباطی برای نمایش واقعی فرایند یادگیری کودک است. این روش به خانواده‌ها کمک می‌کند به جای دریافت گزارش‌های کلی، شواهد عینی از تجربه‌ها، تلاش‌ها و پیشرفت‌های کودک را مشاهده کنند (شکل ۲۰).

مربی برای برقراری ارتباط مناسب با خانواده باید هم رابطه‌ای مبتنی بر اعتماد و احترام ایجاد کند و هم حدود نقش‌ها و مسئولیت‌های حرفه‌ای خود را حفظ کند.

نکته

فعالیت ۲۷: با مدیر یا مربیان یک مرکز پیش از دبستان درباره چالش‌ها و فرصت‌های هریک از ابزارهای حفظ ارتباط با خانواده‌ها، گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

■ تنوع و انعطاف در انتخاب ابزارهای ارتباطی

اتکا به یک ابزار ارتباطی (برای مثال فقط پیام‌رسان‌ها یا فقط نشست‌های حضوری) می‌تواند باعث شود بخشی از خانواده‌ها در حاشیه قرار گیرند. برخی خانواده‌ها ممکن است به فناوری دسترسی نداشته باشند، برخی دیگر فرصت حضور در جلسات حضوری را نداشته باشند، و برخی نیز ممکن است اطلاعات مکتوب را بهتر از پیام‌های دیجیتال درک کنند. بنابراین انتخاب ابزار ارتباطی باید تا حد امکان با توجه به شرایط واقعی خانواده‌ها انجام شود. این شرایط می‌تواند شامل میزان دسترسی به اینترنت یا تلفن همراه، سطح سواد رسانه‌ای یا دیجیتال، زبان و توانایی درک پیام‌ها، ساعات کاری و میزان در دسترس بودن، ترجیح شخصی خانواده برای نوع ارتباط (حضوری، نوشتاری یا دیجیتال) باشد.

فعالیت ۲۸: در مورد کاربردها و چگونگی استفاده از ابزارهای حفظ و استمرار ارتباط با خانواده، یک بروشور آموزشی طراحی کنید.

تمرین کنید

فعالیت ۲۹: با هماهنگی مربی و مدیر یک مرکز پیش از دبستان، با خانواده یکی از کودکان درباره ترجیحات آنها در خصوص شیوه‌های ارتباط مستمر با مرکز و دلایل انتخاب آنها گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

تمرین کنید

- ۱ گزارشی در مورد اهمیت حفظ و استمرار ارتباط مؤثر با خانواده‌ها ارائه دهید.
- ۲ فهرستی از ابزارهای ارتباطی مبتنی بر فناوری را از نظر کارکرد تهیه کنید.
- ۳ در مورد نکات مهم در استفاده از ابزارهای ارتباطی مبتنی بر فناوری، یک پوستر آموزشی طراحی کنید.
- ۴ یک فهرست واریسی تهیه کنید که مربیان با استفاده از آن بتوانند مرکز پیش از دبستان خود را از نظر استفاده از تنوعی از ابزارهای حفظ و استمرار ارتباط با خانواده ارزیابی کنند.

خودارزیابی

پودمان ۴: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با خانواده مرحله ۳: به کارگیری شیوه‌های حفظ و استمرار ارتباط مربی با خانواده این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۳ واحد یادگیری برقراری ارتباط مربی با خانواده تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد			
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد اهمیت حفظ و استمرار ارتباط مؤثر با خانواده‌ها ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید فهرستی از ابزارهای ارتباطی مبتنی بر فناوری را از نظر کارکرد تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید درباره نکات مهم در استفاده از ابزارهای ارتباطی مبتنی بر فناوری، یک پوستر آموزشی طراحی کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید برای مربیان درباره ابزارهای حفظ و استمرار ارتباط با خانواده یک فهرست واریسی طراحی کنید؟			

ارزشیابی شایستگی برقراری ارتباط مربی با خانواده

نام و نام خانوادگی		شماره ملی	تاریخ ارزشیابی:
کد حرفه	۵۳۱۱۱۲	کد پیمانانه/پودمان	۵۳۱۱۱۲۰۳۴
کد وظیفه شغل	۵۳۱۱۱۲۰۳	سطح صلاحیت	۲
کد کار	۵۳۱۱۱۲۰۳۴۱	سطح شایستگی	تسلط

ردیف	مراحل کار	شرایط انجام کار (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده
۱	توسعه شناخت مربی از خانواده	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم های آموزشی، کتاب های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۱۵ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای توسعه شناخت مربی از خانواده	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای توسعه شناخت مربی از خانواده	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای توسعه شناخت مربی از خانواده	۱	
۲	به کارگیری شیوه های آغاز ارتباط مربی با خانواده	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم های آموزشی، کتاب های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۳۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای به کارگیری شیوه های آغاز ارتباط مربی با خانواده	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای به کارگیری شیوه های آغاز ارتباط مربی با خانواده	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای به کارگیری شیوه های آغاز ارتباط مربی با خانواده	۱	
۳	به کارگیری شیوه های حفظ و استمرار ارتباط مربی با خانواده	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم های آموزشی، کتاب های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۳۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای به کارگیری شیوه های حفظ و استمرار ارتباط مربی با خانواده	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای به کارگیری شیوه های حفظ و استمرار ارتباط مربی با خانواده	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای به کارگیری شیوه های حفظ و استمرار ارتباط مربی با خانواده	۱	
		شایستگی های غیرفنی: (N51) اجتماعی بودن، (N58) مذاکره، (N57) آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت ها بهداشت: رعایت موارد بهداشتی توجهات زیست محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن هنگام انجام فعالیت ها، به حداقل رساندن دور ریزها نگرش: احترام به حقوق کودکان پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - توجه به نیازهای کودکان	مشاهده، آزمون عملکردی	احترام به حقوق خانواده – همکاری و مشارکت در انجام برنامه ها – به حداقل رساندن دورریزها – پوشیدن روپوش	۲	
				همکاری و مشارکت در انجام برنامه ها – به حداقل رساندن دور ریزها – پوشیدن روپوش	۱	
ارزشیابی کار (شایستگی انجام کار)						
توضیحات:						
- معیار شایستگی انجام کار:						
- کسب حداقل نمره ۲ از ۳ مراحل ۲ و ۳ (مراحل بحرانی)						
- کسب حداقل نمره ۲ از ۳ بخش شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش						
- کسب حداقل میانگین ۲ از ۳ مراحل کار						
- تعریف سطوح شایستگی: صرف نظر از اینکه یک تکلیف کاری در چه سطحی از صلاحیت حرفه ای انجام می شود، در هر محیط کاری ممکن است انجام هر کار با کیفیت مشخصی مورد انتظار باشد. سطح شایستگی انجام کار، معیار اساسی ارزشیابی است.						
مهارت (سطح سه): ماهر و قادر به آموزش و هدایت دیگران، توانایی برنامه ریزی و تحلیل، پاسخ گویی در برابر کارهای خود، سروکار داشتن با سطح وسیعی از کارها و فعالیت ها						
تسلط (سطح چهار): خبرگی در انجام کار و آموزش دیگران، ایجاد نوآوری، سازگاری، عیب یابی، هدایت و راهنمایی دیگران.						

واحد یادگیری ۲: برقراری مشارکت مربی با خانواده

مقدمه

در این واحد یادگیری، هنرجویان ابتدا با مفهوم مشارکت خانواده و فواید آن برای کودک، خانواده و مرکز پیش از دبستان آشنا می‌شوند و درمی‌یابند که همکاری مؤثر میان خانواده و مربی چگونه می‌تواند کیفیت تجربه‌های یادگیری کودک را افزایش دهد. سپس موانع و چالش‌هایی که ممکن است بر شکل‌گیری این همکاری اثر بگذارند بررسی می‌شود تا بتوانند عوامل محدودکننده آن را بهتر بشناسند. در ادامه، چارچوبی برای ایجاد و تداوم مشارکت خانواده ارائه می‌شود و گام‌های لازم برای شکل‌دهی روابطی پایدار و اثربخش میان مربی و خانواده مورد توجه قرار می‌گیرد. در پایان نیز با اصول و شیوه‌های گوناگون مشارکت خانواده آشنا می‌شوند تا دریابند چگونه می‌توانند زمینه حضور، همکاری و نقش‌آفرینی معنادار خانواده‌ها را در فرایند یادگیری و تربیت کودک فراهم کنند و با انجام فعالیت‌های ارائه شده، مهارت‌های عملی لازم را در این زمینه کسب کنند.

استاندارد عملکرد

پرورش توانمندی‌های مربی در برقراری مشارکت با خانواده از طریق توسعه شناخت مشارکت مربی با خانواده، به کارگیری چارچوب مشارکت مربی با خانواده و به کارگیری اصول و شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده بر اساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور.

شایستگی‌های فنی

- ۱ توسعه شناخت مشارکت مربی با خانواده
- ۲ به کارگیری چارچوب مشارکت مربی با خانواده
- ۳ به کارگیری اصول و شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده

شایستگی‌های غیر فنی

- ۱ اجتماعی بودن
- ۲ مسئولیت‌پذیری
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

۱- هدف توانمندسازی: مشارکت با خانواده را توضیح دهد.

مشارکت مربی با خانواده

فعالیت ۱: در گروه‌های کلاسی، به شکل زیر با دقت نگاه کنید. سپس به پرسش‌های زیر پاسخ دهید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید.

- ☐ چه تفاوت‌هایی در نحوه مشارکت مربی با خانواده در این دو تصویر مشاهده می‌کنید؟
- ☐ در کدام تصویر خانواده نقش فعال‌تری دارد؟
- ☐ جایگاه کودک در هر تصویر کجاست؟
- ☐ اگر شما یکی از والدین بودید، در کدام موقعیت احساس راحتی و مشارکت بیشتری داشتید؟ دلایل خود را ارائه دهید.

تعریف: منظور از مشارکت مربی با خانواده این است که خانواده‌ها، به‌عنوان افرادی که مسئولیت اصلی مراقبت، حمایت و تربیت کودک را بر عهده دارند، بتوانند در فرایندهای مرتبط با رشد، یادگیری و رفاه کودک نقشی فعال، معنادار و اثرگذار داشته باشند. به بیان دقیق‌تر، مشارکت مربی با خانواده فرایندی تعاملی، پویا و تدریجی است که در آن مربی و خانواده، فراتر از تبادل اطلاعات و برقراری ارتباط، در تصمیم‌گیری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها، فعالیت‌ها و حل مسائل مرتبط با کودک با یکدیگر همکاری می‌کنند. در این فرایند، خانواده‌ها متناسب با توانایی‌ها، شرایط، فرهنگ و میزان آمادگی خود، فرصت می‌یابند دیدگاه‌ها، تجربه‌ها و شناختشان از کودک را در فرایندهای آموزشی و تربیتی وارد کنند و در شکل‌گیری و بهبود آنها نقش داشته باشند.

مشارکت خانواده به معنای نوعی شراکت برای ایجاد تعادل میان نقش خانواده و مربی در توجه به کودک است. در این شراکت، هر یک از طرفین ارزشمند شمرده می‌شود و به‌عنوان «متخصص کودک» در نظر گرفته می‌شود. خانواده‌ها فرزند خود را بهتر از هر فرد دیگری می‌شناسند،

شکل ۱- نقش فعال والدین در یادگیری کودک

در حالی که مربیان تجربه کار با کودکان گوناگون و دانش تخصصی در زمینه رشد و تربیت کودک را دارند. مشارکت مؤثر زمانی شکل می‌گیرد که این دو نوع دانش و تجربه در کنار یکدیگر قرار گیرد و به‌صورت هماهنگ برای حمایت از رشد و یادگیری کودک به کار گرفته شود. این مشارکت به معنای سهیم شدن خانواده در موضوعاتی است که امکان و ضرورت مشارکت در آنها وجود دارد (شکل ۱).

گفت و گو کنید

فعالیت ۲: در گروه‌های کلاسی با توجه به شکل به سؤال زیر پاسخ دهید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید.
«به نظر شما هر یک از تعبیر نوشته شده در شکل (حمایت کودک، آموزش والدین و مشارکت خانواده) بیانگر چه رویکردی در حوزه مشارکت با خانواده است؟»

نگرش مربیان و متخصصان آموزش کودکان خردسال نسبت به نقش خانواده در تربیت و یادگیری کودک، در طول زمان دستخوش تغییرات مهمی شده است. تجربه‌های حرفه‌ای و یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که این تحول را می‌توان در سه مرحله کلی «حمایت کودک»، «آموزش والدین» و «مشارکت با خانواده» توصیف کرد: این مراحل نشان می‌دهد که چگونه نگاه به خانواده از یک رابطه فاصله‌دار و یک‌سویه به سوی همکاری و مشارکت متقابل حرکت کرده است:

۱- حمایت کودک

گاهی مربی با کودکانی روبه‌رو می‌شود که با مشکلات مختلفی مانند فقر، تعارض‌های خانوادگی، بی‌توجهی یا محدودیت‌های دیگر مواجه هستند.

در این مرحله، خانواده بیشتر به‌عنوان بخشی از مشکل دیده می‌شود تا بخشی از راه‌حل. اما نادیده گرفتن نقش خانواده نه امکان‌پذیر است و نه به سود کودک. خانواده بخش جدایی‌ناپذیر زندگی کودک است و هیچ مربی نمی‌تواند بدون توجه به آن، به نیازهای کودک پاسخ دهد.

۲- آموزش والدین

وقتی مربیان به محدودیت‌های مرحله قبلی پی می‌برند، معمولاً وارد مرحله دیگری می‌شوند. در این مرحله، آنها به جای تمرکز بر حمایت کودک، تلاش می‌کنند به والدین کمک کنند تا شیوه‌های تربیتی مناسب‌تری را به کار بگیرند. در این مرحله، مربی یا متخصص معمولاً فردی آگاه و دارای دانش تخصصی تلقی می‌شود که وظیفه دارد اطلاعات و توصیه‌های لازم را در اختیار والدین قرار دهد. خانواده نیز بیشتر در جایگاه دریافت‌کننده این آموزش‌ها قرار می‌گیرد.

اما باید توجه داشت که این آموزش‌ها بدون توجه کافی به شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانواده‌ها سودمند نخواهد بود.

۳- مشارکت با خانواده

تجربه‌های عملی و یافته‌های پژوهشی به تدریج نشان داد که خانواده‌ها تنها افرادی نیستند که به آموزش نیاز دارند، بلکه منبعی ارزشمند از دانش، تجربه و شناخت درباره کودک به شمار می‌روند. هیچ کس به اندازه اعضای خانواده، کودک را در موقعیت‌های گوناگون زندگی مشاهده نکرده و با ویژگی‌ها، علایق، توانایی‌ها و نیازهای او آشنا نیست.

در این مرحله، مربی و خانواده هر دو به عنوان منابع ارزشمند دانش و تجربه درباره کودک شناخته می‌شوند و هیچ یک خود را صاحب همه پاسخ‌ها نمی‌دانند و رابطه‌ای مبتنی بر احترام متقابل، گفت‌وگوی دوسویه، اعتماد و همکاری شکل می‌گیرد. (شکل ۲).

شکل ۲- خانواده به عنوان شریک تربیتی مربی

مربی حرفه‌ای می‌کوشد دانش و تجربه خانواده را به رسمیت بشناسد و در همکاری با آنها برای رشد و یادگیری هرچه بهتر کودک تلاش کند.

نکته

گزارش دهید

فعالیت ۳: در گروه‌های کلاسی، جدول زیر را کامل کنید. هر موقعیت را تحلیل کنید و مشخص کنید به کدام یک از رویکردهای «حمایت کودک»، «آموزش والدین» یا «مشارکت با خانواده» مربوط است. سپس دلیل انتخاب خود را در ستون مربوط یادداشت کنید. پس از تکمیل جدول، پاسخ‌های خود را در گروه بررسی کنید و درباره تفاوت رویکردها در کلاس گزارش دهید.

موقعیت	رویکرد مرتبط	دلیل انتخاب
مربی در یک جلسه رسمی، مجموعه‌ای از راهکارهای تربیتی را به والدین آموزش می‌دهد و از آنها می‌خواهد توصیه‌ها را در خانه اجرا کنند.	-----	-----
مربی پس از مشاهده تغییر رفتار کودک، با خانواده گفت‌وگو کرده و با مشارکت آنها برنامه‌ای مشترک برای حمایت از کودک طراحی می‌کند.	-----	-----
مربی پس از مشاهده رفتار پرخاشگرانه یک کودک، تصمیم می‌گیرد او را به طور موقت از فعالیت‌های گروهی جدا کرده و بیشتر در فعالیت‌های انفرادی نگه دارد.	-----	-----

۲- هدف توانمندسازی: گزارشی در مورد مشارکت مربی با خانواده را ارائه دهد.

فواید مشارکت با خانواده

گفت و گو کنید

فعالیت ۴: در گروه‌های کلاسی، داستان «فراموش کردم بگم دوستت دارم»^۱ را بخوانید و در مورد سؤالات زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید:

الف) مربی چه اطلاعاتی از «بیلی» داشت؟

ب) اگر جای مربی «بیلی» بودید به غیر از هدایت او برای یافتن عروسک، چه کار دیگری انجام می‌دادید؟ وقتی بیلی از خواب بیدار شد، خرگوش کوچولو از کنار تخت‌خوابش در حال افتادن بود. بیلی گفت: «فکر نکن من نمی‌تونم شما رو اونجا بینم خرگوش کوچولو». و با کوشش و تقلای زیاد پنجه خرگوش رو گرفت. مادر از طبقه پایین صدا زد: «وقت صبحانه است». بیلی یک‌مرتبه فریاد زد: «خرگوش شیطان و سرکش!» مادر بیلی گفت: «بیا پنجه‌های چسبناکت را شسته و تمیز کن!». در آن لحظه بیلی گفت: «خرگوش تخم مرغش رو نمی‌خورد. عجله کن خرگوش!» بیلی و خرگوش به طبقه بالا رفتند تا لباس بپوشند. مادر سرش را کنار در اتاق گذاشت و گفت: «بیلی لباس‌ها رو بپوش!» بیلی سریع گفت: «فکر می‌کنم شکم خرگوش کوچولو درد می‌کند». مادر صدا زد «بیلی! بیا دندان‌ها رو مسواک بزن!» بیلی سریع گفت: «دکمه‌های لباس خرگوش کوچولو همه اشتباه هستند». مادر گفت: «بیلی اول باید آماده شوی، بعد با خرگوش کوچولو بازی کنی!». مادر گفت: «بالاخره لباس رو پوشیدی! وای کفش‌ها رو کجا گذاشتم؟» بیلی خندید و گفت: «کفش‌هایم را پوشیدم». مادر خندید و گفت: «بسیار خوب کاپشن شما اینجاست، بیا بپوش. ما باید برویم و گرنه دیر خواهیم کرد». ولی بیلی سریع به طبقه بالا رفت و گفت: «خرگوش کوچولو با کسی خداحافظی نمی‌کند». در راه کودکستان، بیلی کیف غذا و خرگوش را روی سرش گذاشته بود و حرکت می‌کرد. مادر گفت: «مراقب باش». بیلی گفت: «مراقب هستم مادر، ولی این خرگوش شیطان آرام نمی‌گیرد». ناگهان، کیف غذای بیلی روی زمین افتاد و در آن باز شد. مادر با عصبانیت گفت: «وای بیلی! حالا ما واقعاً دیر خواهیم کرد. خرگوش کوچولو رو بده به من و هر چه سریع‌تر حرکت کن». ولی آنها خیلی دیر کرده بودند و مجبور بودند ادامه راه را بدونند تا به کودکستان برسند. خانم مربی گفت: «بچه‌ها آنها آنجا هستند. ما نگران بودیم که شما کجا رفته‌اید». مادر نفس زنان گفت: «متأسفم من باید عجله کنم، خیلی کارم دیر شده است. خداحافظ بیلی». و او با عجله رفت. بیلی لباسش را آویزان کرد. خانم مربی پرسید: «اتفاقی افتاده بیلی؟». بیلی گفت: «مادرم به من نگفت دوستت دارم، اون همیشه زمان خداحافظی به من می‌گفت دوستت دارم». خانم مربی گفت: «مادر کمی عجله داشت. آیا خرگوش را هم روی قلاب آویزان کردی؟» او باعث می‌شود حالت کمی بهتر شود. آنها داخل جیب‌های کت و حتی داخل کیف غذا را جست‌وجو کردند ولی نتوانستند خرگوش کوچولو را پیدا کنند. خانم مربی گفت: «حتماً آن را در خانه جا گذاشته‌اید». بیلی گفت: «اما من نمی‌دانم» و شروع به گریه کرد و گفت: «بین راه ظرف غذا را انداختم و ما مجبور شدیم بدویم و حالا خرگوش گم شد... من مادرم را می‌خواهم». ناگهان در باز شد. مادر بیلی بود! «وای بیلی! من خیلی متأسفم». او گریه می‌کرد: «من فراموش کردم خرگوش کوچولو را به شما بدهم و همچنین چیز دیگری را فراموش کردم... فراموش کردم به شما بگویم دوستت دارم». بیلی در آغوش مادرش پرید و سریع اشک‌هایش را پاک کرد. بیلی گفت: «من هم شما را دوست دارم مادر جان». و آنها یکدیگر را محکم بغل کردند.

مشارکت مربی با خانواده می‌تواند پیامدها و فواید ارزشمندی داشته باشد. در ادامه، برخی از مهم‌ترین فواید مشارکت مربی با خانواده از سه جنبه کودک، خانواده و مربیان مرکز پیش از دبستان بررسی می‌شود.

۱- میر یام، ماس (۱۳۹۷)، ترجمه ندا حرمتی (منبع شمار ۱۲) از منابع آخر کتاب

شکل ۳- تأثیر مثبت مشارکت خانواده بر کودک

۱- فواید مشارکت برای کودک: مشارکت فعال خانواده در فرایندهای آموزشی و تربیتی، زمینه‌ساز تجربه‌ای منسجم‌تر و حمایت‌گراانه‌تر برای یادگیری کودک است. زمانی که خانواده و مربی در تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های مرتبط با کودک همکاری می‌کنند، یادگیری از محیط مرکز پیش از دبستان فراتر رفته و به زندگی روزمره کودک در خانه نیز پیوند می‌خورد (شکل ۳).

۲- فواید مشارکت برای خانواده: مشارکت در فرایندهای تربیتی و آموزشی، نقش خانواده را از دریافت‌کننده صرف اطلاعات به یک شریک فعال تغییر می‌دهد. این تجربه باعث می‌شود خانواده‌ها احساس کنند دانش، تجربه و دیدگاه‌هایشان در رشد کودک ارزشمند و اثرگذار است. همچنین مشارکت خانواده موجب شناخت بهتر از فرایندهای آموزشی مرکز پیش از دبستان و تقویت مهارت‌های فرزندپروری می‌شود. در نهایت، این تعامل به شکل‌گیری ارتباطی پایدار، حمایتی و مبتنی بر اعتماد میان خانواده و مربی منجر می‌شود.

۳- فواید مشارکت برای مربیان و مرکز پیش از دبستان: مشارکت خانواده‌ها می‌تواند کیفیت برنامه‌های آموزشی و تصمیم‌گیری‌های تربیتی در مرکز پیش از دبستان را به‌طور قابل توجهی ارتقا دهد. خانواده‌ها شناخت عمیقی از ویژگی‌ها، تجربه‌ها، فرهنگ و نیازهای کودک دارند و این شناخت می‌تواند به مربیان در طراحی تجربه‌های یادگیری مناسب‌تر کمک کند.

همچنین این همکاری امکان بهره‌گیری از توانایی‌ها و تجربه‌های متنوع خانواده‌ها را در فعالیت‌های آموزشی فراهم می‌سازد و محیط یادگیری را غنی‌تر می‌کند. از سوی دیگر، مشارکت فعال خانواده‌ها فضای مرکز پیش از دبستان را به محیطی مشارکتی، حمایتی و هم‌افزا تبدیل می‌کند که در آن حل مسائل آموزشی و رفتاری با سهولت بیشتری انجام می‌شود. در چنین شرایطی، مربیان نیز احساس حمایت و رضایت حرفه‌ای بیشتری تجربه می‌کنند، زیرا مسئولیت تربیت کودک به‌صورت مشترک میان خانواده و مربی تعریف می‌شود و از حالت فردمحور خارج می‌گردد.

فعالیت ۵: با توجه به داستان «فراموش کردم بگم دوست دارم» اگر مادر «بیلی»، عروسک را نمی‌آورد:

الف) به عنوان مربی چه می‌کردید؟

ب) برنامه‌های قبل از بحران و بعد از بحران را طراحی کنید.

ج) نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

فعالیت ۶: فواید مشارکت مربی با خانواده را با مطالبی که در واحد یادگیری پیشین درباره فواید ارتباط مربی با خانواده مطالعه کرده‌اید مقایسه کنید. در این مقایسه:

الف) چه شباهت‌ها و چه تفاوت‌هایی میان این دو وجود دارد؟

ب) نتیجه را به صورت یک بروشور آموزشی در کلاس ارائه دهید.

گزارش دهید

تمرین کنید

- ۱ گزارشی در مورد مشارکت مربی با خانواده برای مربیان تهیه کنید.
- ۲ مفهوم مشارکت مربی با خانواده با مفهوم ارتباط مربی با خانواده را مقایسه کنید و گزارش آن را ارائه دهید.
- ۳ گزارشی در مورد تغییر نگرش درباره نقش خانواده در رشد و یادگیری کودک ارائه دهید.
- ۴ درباره فواید مشارکت خانواده‌ها، یک پوستر آموزشی طراحی کنید.

خودارزیابی

پودمان ۴: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با خانواده					واحد یادگیری ۲: برقراری مشارکت مربی با خانواده				
مرحله ۱: توسعه شناخت مشارکت مربی با خانواده									
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۱ واحد یادگیری برقراری مشارکت مربی با خانواده تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.									
ردیف		مورد							
۱		تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد مشارکت مربی با خانواده ارائه دهید؟							
۲		تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد مقایسه دو مفهوم مشارکت مربی با خانواده و ارتباط مربی با خانواده ارائه دهید؟							
۳		تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد مراحل تغییر نگرش درباره نقش خانواده در رشد و یادگیری کودک تهیه کنید؟							
۴		تا چه حد می‌توانید درباره فواید مشارکت خانواده‌ها، یک پوستر آموزشی طراحی کنید؟							

۳- هدف توانمندسازی: موانع مشارکت مربی با خانواده را توضیح دهد.

موانع مشارکت مربی با خانواده

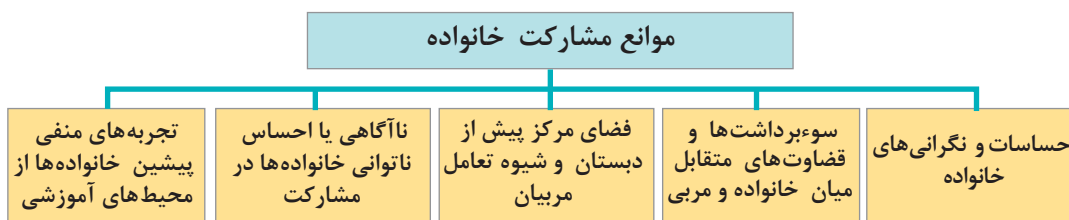

فعالیت ۷: در گروه‌های کلاسی با دقت به تصویر روبه‌رو نگاه کنید و در مورد عواملی که مشارکت مربی با خانواده را با چالش مواجه می‌کند، گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید.

گفت‌وگو کنید

با وجود فواید فراوان مشارکت مربی با خانواده، شکل‌گیری یک مشارکت واقعی، پایدار و مؤثر همیشه آسان نیست. در نمودار ۱، مهم‌ترین چالش‌ها و موانع مشارکت مربی با والدین نشان داده شده است.

نمودار ۱- موانع مشارکت مربی با خانواده

برخی از مهم‌ترین این موانع مشارکت به شرح زیر است:

■ **احساسات و نگرانی‌های خانواده‌ها:** سپردن کودک به مرکز پیش از دبستان و سهیم شدن افراد دیگر در مراقبت و تربیت او، برای بسیاری از خانواده‌ها تجربه‌ای همراه با نگرانی و تعارض‌های عاطفی است. این احساسات معمولاً به معنای بی‌علاقگی به مشارکت نیست، بلکه از وابستگی عاطفی عمیق خانواده به کودک و نگرانی درباره نقش خود در زندگی او ناشی می‌شود. برای مثال، زمانی که کودک با علاقه از مربی خود صحبت می‌کند یا به او وابستگی نشان می‌دهد، بعضی والدین نگران می‌شوند که جایگاه آنها در زندگی کودک کمرنگ شود. این احساس می‌تواند به فاصله گرفتن ناخودآگاه خانواده از مشارکت با مربی منجر شود. احساس گناه نیز از دیگر موانع مشارکت است. برخی والدین، به‌ویژه والدین شاغل، ممکن است تصور کنند زمان کافی در کنار کودک خود ندارند و بخشی از تجربه‌های مهم رشد او را از دست می‌دهند. این احساس گاهی باعث اضطراب، ناراحتی یا رفتارهای دفاعی در ارتباط با مربیان می‌شود. از سوی دیگر، برخی خانواده‌ها نگران از دست دادن کنترل بر فرایند تربیت کودک هستند. هنگامی که مربیان در بخش مهمی از زندگی روزمره کودک نقش دارند، ممکن است خانواده احساس کند بخشی از اختیار خود را از دست داده است. این نگرانی می‌تواند در موضوعاتی مانند شیوه آموزش، قوانین مرکز پیش از دبستان یا نحوه برخورد با کودک بیشتر دیده شود. شناخت این احساسات برای مربیان اهمیت زیادی دارد. زمانی که مربی با همدلی، احترام و بدون قضاوت به نگرانی‌های خانواده توجه کند، زمینه شکل‌گیری اعتماد و مشارکت مؤثر بیشتر فراهم می‌شود.

فعالیت ۹: در گروه‌های کلاسی، به دو شکل زیر با دقت نگاه کنید. سپس تفسیر و برداشت خود را در کلاس به اشتراک بگذارید.

■ **سوءبرداشت‌ها و قضاوت‌های متقابل میان خانواده و مربی:** یکی از موانع مهم مشارکت مربی با میان خانواده، برداشت‌ها و قضاوت‌های متفاوت دو طرف درباره رفتارها، تصمیم‌ها و انتظارات یکدیگر است. خانواده‌ها و مربیان معمولاً با تجربه‌ها، ارزش‌ها و باورهای متفاوتی وارد فرایند تربیت کودک می‌شوند و همین تفاوت‌ها می‌تواند باعث شود رفتار طرف مقابل را به‌درستی درک نکنند. جدول ۱، نمونه‌هایی از برداشت‌ها و سوء برداشت‌های متقابل بین خانواده و مربیان را نشان می‌دهد.

گفت و گو کنید

جدول ۱- برداشت‌ها و سوءبرداشت‌های متقابل میان خانواده‌ها و مربیان

خانواده‌ها با خود فکر می‌کنند چرا مربیان...	مربیان با خود فکر می‌کنند چرا خانواده‌ها...
این قدر عجله دارند که خانواده‌ها را از کلاس خارج کنند؟ آیا مربیان نمی‌دانند این کار فرایند جدایی را برای کودک دشوارتر می‌کند؟	پس از خداحافظی با کودک، همچنان در کلاس می‌مانند؟ آیا خانواده‌ها نمی‌دانند این کار فرایند جدایی را برای کودک دشوارتر می‌کند؟
برنامه آموزشی را بیشتر شبیه مدرسه واقعی نمی‌کنند؟ آیا مربیان نمی‌دانند ما می‌خواهیم کودکمان یاد بگیرد؟ چگونه یاد می‌گیرند؟	خیلی زود بر آموزش‌های رسمی و درسی تأکید می‌کنند؟ آیا خانواده‌ها نمی‌دانند کودکان خردسال چگونه یاد می‌گیرند؟
کودکان را تمیزتر نگه نمی‌دارند؟ آیا مربیان نمی‌بینند این موضوع برای خانواده مهم است؟	وقتی کودکشان کثیف می‌شود ناراحت می‌شوند؟ آیا خانواده‌ها نمی‌بینند این بخشی از تجربه و یادگیری کودک است؟
انتظار دارند خانواده همه مشکلات رفتاری کودک را در خانه حل کند؟	انتظار دارند مرکز پیش از دبستان همه مشکلات رفتاری کودک را حل کند؟
همیشه از ما انتقاد می‌کنند؟ آیا نمی‌بینند که ما تمام تلاش خود را می‌کنیم؟	همیشه از ما انتقاد می‌کنند؟ آیا نمی‌بینند که ما تمام تلاش خود را می‌کنیم؟
-----	-----
-----	-----
-----	-----

فعالیت ۱۰: به عنوان مربی، تا چه اندازه نسبت به باورها و دیدگاه‌های تربیتی خود آگاهی دارید؟ در گروه‌های کلاسی، درباره این موضوع با یکدیگر گفت‌وگو کنید. نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

فعالیت ۱۱: در گروه‌های کلاسی، توجه با به فعالیت قبل، با یکدیگر گفت‌وگو کنید و سه ردیف خالی جدول فوق را کامل کنید.

تمرین کنید

فعالیت ۱۲: تصور کنید در روزهای نخست حضور کودک در مرکز پیش از دبستان، مادری پس از خداحافظی با فرزندش، حدود ده دقیقه در کلاس می‌ماند و به بازی و فعالیت او نگاه می‌کند. در گروه‌های کلاسی:
الف) یک گروه موضوع را از دیدگاه مربی و گروه دیگر از دیدگاه خانواده بررسی کند.
ب) هر گروه توضیح دهد که این رفتار را چگونه تفسیر می‌کند و چه دلایلی ممکن است پشت آن وجود داشته باشد

تمرین کنید

■ **فضای مرکز پیش از دبستان و شیوه تعامل مربیان با خانواده:** در برخی از مراکز پیش از دبستان، مشارکت خانواده بیشتر جنبه ظاهری دارد و نقش آنها در تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های آموزشی کم‌رنگ است؛ برای مثال، گاهی تنها در مواقع نیاز به کمک یا حمایت مالی از خانواده‌ها درخواست می‌شود که این امر می‌تواند احساس نادیده گرفته شدن توانایی‌ها و دیدگاه‌های آنها را ایجاد کند. همچنین نبود انعطاف‌پذیری در برنامه‌ها و زمان‌بندی جلسات، به‌ویژه برای والدین شاغل و محدود بودن فرصت بیان نظرها و پیشنهادها، از دیگر موانع مشارکت است (شکل ۴).

شکل ۴- نقش فضای مرکز پیش از دبستان و شیوه تعامل مربیان

فعالیت ۱۳: در گروه‌های کلاسی، بر اساس آنچه از سطوح «نردبان مشارکت‌هارت» در پودمان دوم آموخته‌اید، برای هر یک از سطوح مشارکت، یک مثال مرتبط با مشارکت مربی با خانواده‌ها در مرکز پیش از دبستان ارائه دهید. مثالی برای سطح اول مشارکت ارائه شده است.

تمرین کنید

سطوح مشارکت	مثالی از مشارکت با خانواده
سطح ۱	مرکز پیش از دبستان از خانواده‌ها می‌خواهد در یک جشن فقط حضور داشته باشند و عکس بگیرند، بدون اینکه بدانند هدف برنامه چیست یا نظری بدهند.
سطح ۲	-----
سطح ۳	-----
سطح ۴	-----
سطح ۵	-----
سطح ۶	-----
سطح ۷	-----
سطح ۸	-----

■ ناآگاهی یا احساس ناتوانی خانواده‌ها در مشارکت: برخی خانواده‌ها نمی‌دانند چگونه می‌توانند در

فرایندهای آموزشی و تربیتی کودک مشارکت کنند یا حتی تصور می‌کنند توانایی و تخصص لازم برای این کار را ندارند. ممکن است خانواده‌ها تصور کنند مشارکت فقط به حضور در جشن‌ها، کمک مالی یا انجام کارهای ساده محدود می‌شود. برخی خانواده‌ها نیز به دلیل نداشتن تحصیلات بالا یا آشنا نبودن با روش‌های

شکل ۵- برخورد سرد و بی‌توجهی به والدین در مرکز پیش از دبستان

رسمی آموزش، احساس می‌کنند دانش کافی برای مشارکت در برنامه‌های آموزشی ندارند. زمانی که خانواده احساس کند تجربه‌ها و دیدگاه‌هایش مورد توجه قرار نمی‌گیرد، اعتمادبه‌نفس او برای مشارکت کاهش می‌یابد. گاهی نیز خانواده‌ها هنگام حضور در کودکستان احساس می‌کنند فردی مزاحم یا خارج از فضای اصلی کودکستان هستند. برخورد سرد، بی‌توجهی به نظرها و استفاده نکردن از پیشنهادهای و توانایی‌های خانواده‌ها می‌تواند این احساس را تقویت کند و باعث فاصله گرفتن تدریجی آنها از مشارکت شود.

خانواده‌ها زمانی با انگیزه و اطمینان بیشتری مشارکت می‌کنند که احساس کنند حضور و توانایی‌هایشان ارزشمند و اثرگذار است (شکل ۵).

■ تجربه‌های منفی پیشین خانواده‌ها از محیط‌های آموزشی: برخی خانواده‌ها در دوران کودکی یا در

تجربه‌های آموزشی پیشین خود با سرزنش، تحقیر، بی‌توجهی یا قضاوت روبه‌رو شده‌اند و به همین دلیل هنگام حضور در مرکز پیش از دبستان احساس اضطراب یا بی‌اعتمادی می‌کنند. برای مثال، خانواده‌ای که در گذشته احساس کرده نظرها و نگرانی‌هایش جدی گرفته نمی‌شود، ممکن است در ارتباط با مربیان محتاط‌تر عمل کند یا از بیان دیدگاه‌های خود خودداری کند. گاهی نیز خانواده‌ها تصور می‌کنند حضور در مرکز پیش از دبستان فقط زمانی ضروری است که مشکلی درباره کودک وجود داشته باشد. این برداشت می‌تواند باعث شود ارتباط با مربیان برای آنها با احساس نگرانی و تنش همراه شود.

شناخت این تجربه‌ها به مربیان کمک می‌کند با حساسیت، احترام و صبوری بیشتری با خانواده‌ها ارتباط برقرار کنند. زمانی که خانواده‌ها احساس امنیت، پذیرش و احترام داشته باشند، احتمال شکل‌گیری اعتماد و مشارکت مؤثر بیشتر می‌شود.

فعالیت ۱۴: با چند تن از مربیان یک مرکز پیش از دبستان در مورد موانع مشارکت مربی با خانواده‌ها گفت‌وگو کنید:

الف) کدام‌یک از این موانع در مرکز آنها بیشتر مشاهده می‌شود؟

ب) به چه علت‌هایی این موانع شکل گرفته است؟

ج) نتایج را در کلاس گزارش دهید.

تمرین کنید

۴- هدف توانمندسازی: چارچوب برقراری و حفظ مشارکت مربی با خانواده را به کار گیرد.

چارچوبی برای ایجاد و حفظ مشارکت مؤثر

گفت و گو کنید

فعالیت ۱۵: در گروه‌های کلاسی، موقعیت فرضی زیر را بررسی کنید:

در یک مرکز پیش از دبستان، مربیان برنامه آموزشی را بر پایه بازی، کاوش و فعالیت‌های متناسب با رشد کودکان طراحی کرده‌اند. آنها معتقدند کودکان در سال‌های اولیه زندگی از طریق بازی و تجربه‌های عملی بهتر یاد می‌گیرند و نباید تحت فشار آموزش رسمی قرار گیرند. در مقابل، تعدادی از خانواده‌ها انتظار دارند که مرکز زمان بیشتری را به آموزش خواندن، نوشتن، حفظ کردن حروف و اعداد، انجام تکالیف و استفاده از کاربرگ‌های آموزشی اختصاص دهد. این خانواده‌ها نگران‌اند که فرزندانشان هنگام ورود به دبستان از سایر کودکان عقب بمانند. به همین دلیل، میان مربیان و خانواده‌ها درباره محتوای آموزشی و شیوه یاددهی - یادگیری اختلاف نظر به وجود آمده است.

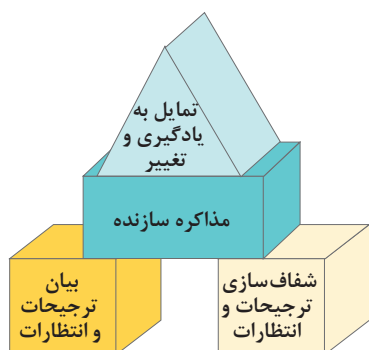
پس از خواندن **موقعیت فرضی**، درباره سؤالات زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:

۱ اگر شما مربی این مرکز پیش از دبستان بودید، چه تصمیمی می‌گرفتید؟

۲ چرا این تصمیم را انتخاب کردید؟

۳ خانواده‌ها ممکن است چه دلایلی برای مخالفت با شما داشته باشند؟

۴ اگر هیچ‌کدام از طرفین حاضر به تغییر نظر خود نباشند، چه اتفاقی ممکن است رخ دهد؟

«چارچوب مشارکت با خانواده» یکی از چارچوب‌های مهم و اثرگذار در شکل‌گیری مشارکت است. این چارچوب بیش از آنکه بر حل مستقیم همه موانع تمرکز داشته باشد، بر کیفیت رابطه، نحوه تعامل و شیوه شکل‌گیری همکاری میان مربی و خانواده تأکید می‌کند و دارای چهار مرحله یا گام به شرح زیر است (نمودار ۲).

نمودار ۲- چارچوب مشارکت مربی با خانواده

گام اول

شفاف‌سازی ترجیحات و انتظارات: نخستین گام در شکل‌گیری مشارکت مؤثر میان مربی و خانواده، شفاف‌سازی ترجیحات، نگرانی‌ها و انتظارات دو طرف است. برای نمونه، تصور کنید مربی تصمیم دارد به جای برگزاری یک مراسم رسمی و طولانی برای پایان سال، جشنی ساده و کودک‌محور برگزار کند. او معتقد

شکل ۶- حضور والدین در جشن پایان سال در مرکز پیش از دبستان

است تمرین‌های طولانی و اجرای رسمی برای کودکان خسته‌کننده است و زمان زیادی از فعالیت‌های یادگیری را می‌گیرد. همچنین فکر می‌کند هزینه‌ای که صرف لباس و وسایل مراسم می‌شود، می‌تواند برای تهیه کتاب و مواد آموزشی مفیدتر استفاده شود. در مقابل، برخی خانواده‌ها ممکن است مراسم رسمی را نشانه اهمیت دوره پیش از دبستان و فرصتی برای ابراز افتخار به فرزند خود بدانند. شناسایی و روشن شدن این تفاوت‌ها، نخستین گام برای شکل‌گیری مشارکت مؤثر است (شکل ۶).

فعالیت ۱۶: در گروه‌های کلاسی، با استفاده از جدول زیر، مشخص کنید در هر یک از حوزه‌های ذکرشده، والدین و مربیان چه دیدگاه‌ها، ترجیحات، باورها یا اولویت‌های متفاوتی ممکن است داشته باشند؟

حوزه‌ها	دیدگاه یا ترجیح والدین	دیدگاه یا ترجیح مربیان
آموزش و یادگیری	-----	-----
قوانین و مقررات کودکان	-----	-----
تغذیه کودک	-----	-----
خواب و استراحت کودک	-----	-----
استقلال کودک	-----	-----
نقش خانواده در آموزش	-----	-----

پس از تکمیل جدول، به سؤالات زیر پاسخ دهید:

☐ در کدام حوزه بیشترین تفاوت دیدگاه مشاهده شد؟

☐ اگر این تفاوت‌ها شفاف نشود، چه پیامدهایی ممکن است در رابطه میان مربی و خانواده ایجاد شود؟

گام دوم

بیان ترجیحات و انتظارات: در این مرحله، هدف فراهم کردن فرصتی برای شنیدن دقیق، فهمیدن دیدگاه طرف مقابل و درک دلایل و نگرانی‌های پشت هر موضع است. در واقع، کیفیت گفت‌وگو در این گام نقش مهمی در کاهش سوءبرداشت‌ها و شکل‌گیری ارتباط مؤثر دارد. برای مثال، در موضوع شیوه آموزش در مرکز پیش از دبستان، خانواده‌ها ممکن است بر اهمیت آموزش مهارت‌های سوادآموزی مانند خواندن و نوشتن تأکید کنند و نگران آمادگی کودک برای ورود به دبستان باشند. در مقابل، مربیان ممکن است بر یادگیری مبتنی بر بازی، تجربه‌های عملی و توجه به ویژگی‌های رشدی کودک تأکید داشته باشند.

در این مرحله، نقش مربی تنها توضیح دیدگاه خود یا قانع کردن خانواده‌ها نیست، بلکه ایجاد فضایی است که در آن هر دو طرف بتوانند نگرانی‌ها، ارزش‌ها و اولویت‌های خود را بدون قضاوت بیان کنند و احساس کنند که دیدگاهشان شنیده و درک شده است. هدف نهایی این گام، ایجاد درک متقابل و روشن شدن دیدگاه‌ها و نگرانی‌های هر دو طرف است، به گونه‌ای که زمینه برای ورود به مرحله بعد یعنی گفت‌وگو درباره راه‌حل‌های ممکن فراهم شود.

فعالیت ۱۷: در گروه‌های کلاسی، یکی از موضوعات مطرح‌شده در جدول فعالیت قبلی (مانند آموزش و شیوه‌های یادگیری یا نقش خانواده در فرایند یادگیری) را انتخاب کنید و در قالب یک نمایش کوتاه، نقش‌های «مربی» و «یکی از اعضای خانواده» را ایفا کنید و در جریان نمایش تلاش کنید دیدگاه‌ها، نگرانی‌ها و انتظارات خود را به‌صورت شفاف، روشن و محترمانه بیان کنید. پس از اجرای نمایش، درباره سؤالات زیر گفت‌وگو کنید:

الف) چه تفاوتی میان بیان مبهم و بیان شفاف وجود داشت؟

ب) این نوع بیان چه نقشی در شکل‌گیری ارتباط و مشارکت میان مربی و خانواده دارد؟
ج) نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

شکل ۷- مذاکره و گفت‌وگو بین مربی و والدین

گام سوم:

مذاکره سازنده: همکاری و سهیم شدن در قدرت با خانواده‌ها، نیازمند توانایی گفت‌وگو و مذاکره سازنده است. در روابط میان مربی و خانواده، شیوه استفاده از قدرت، تأثیر زیادی بر کیفیت تعامل و نتیجه نهایی دارد. آنچه زمینه شکل‌گیری مشارکت واقعی را فراهم می‌سازد، ایجاد «قدرت مشترک» از طریق گفت‌وگو، شنیدن دیدگاه‌های یکدیگر و تلاش برای رسیدن به راه‌حلی مشترک است (شکل ۷). مقایسه سه وضعیت متفاوت که در جدول ۲ آمده است، درک این موضوع را روشن‌تر می‌کند.

جدول ۲- درک قدرت مشترک

موارد	نداشتن قدرت یا اجتناب	قدرت مشترک یا مذاکره	قدرت یا مقابله
ویژگی‌ها	کنار کشیدن تسلیم شدن پنهان کردن احساسات و دیدگاه‌ها عوض کردن موضوع	گفت‌وگو درباره مشکل برقراری ارتباط جست‌وجوی راه‌حل	تحقیر و کوچک شمردن تهدید تنبیه اقدام خودسرانه
نتایج	مشکل همچنان باقی می‌ماند هیچ‌کس رضایت ندارد ناراحتی ادامه پیدا می‌کند	هر دو طرف می‌توانند برنده باشند راه‌حل‌های واقعی شکل می‌گیرد احساس رضایت در هر دو طرف	یک طرف برنده تردید و ترس انتقام‌جویی

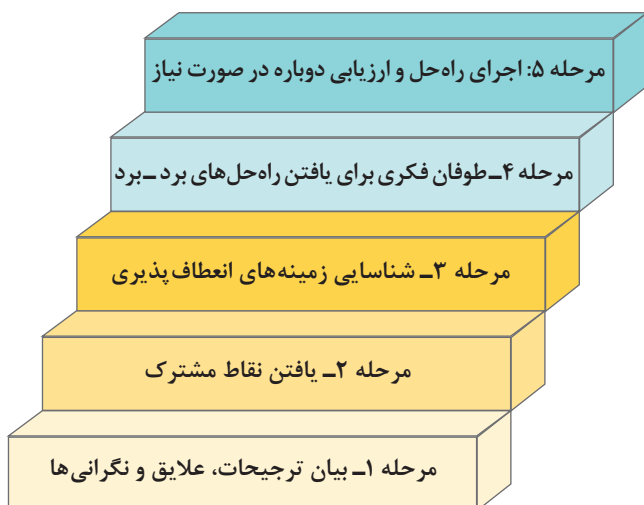
فعالیت ۱۸: در گروه‌های کلاسی، جدول زیر را تکمیل کنید. در چهار ردیف اول، نوع تعامل هر موقعیت را مشخص کنید و در سه ردیف آخر، برای هر نوع تعامل یک موقعیت فرضی مناسب طراحی کنید.

تمرین کنید

نوع تعامل (قدرت)	موقعیت فرضی
.....	در جلسه‌ای میان مربی و خانواده‌ها، یکی از طرفین با تهدید یا فشار تلاش می‌کند نظر خود را به طرف مقابل تحمیل کند.
.....	خانواده‌ها نگرانی خود را درباره آمادگی کودک برای ورود به دبستان بیان می‌کنند. مربی و خانواده‌ها با هم گفت‌وگو کرده و چند راه‌حل مشترک بررسی می‌کنند.
.....	یکی از والدین نگرانی خود را درباره یادگیری کودک بیان می‌کند، اما مربی بحث را نادیده گرفته و موضوع را عوض می‌کند.
.....	مربی در جلسه‌ای درباره روش آموزش از والدین نظر می‌خواهد، اما یکی از والدین با وجود اینکه با شیوه فعلی آموزش موافق نیست، برای جلوگیری از تنش چیزی نمی‌گوید و فقط می‌گوید «هر روشی که شما بگویید خوب است».
نداشتن قدرت یا اجتناب	
قدرت مشترک یا مذاکره	
قدرت یا مقابله	

فرایند پنج مرحله‌ای مذاکره

نمودار ۳- فرایند پنج مرحله‌ای مذاکره

مذاکره‌های موفق که به راه‌حل‌های برد - برد منجر می‌شوند، معمولاً شامل پنج مرحله هستند (نمودار ۳).

این فرایند پنج مرحله‌ای مذاکره به شرح زیر است:

۱- بیان ترجیحات، علایق و نگرانی‌ها: در این مرحله، هر دو طرف به جای پافشاری بر نظر خود، سعی می‌کنند دلیل‌ها، نگرانی‌ها و خواسته‌هایشان را بیان کنند. در این موقعیت، مربی به جای مخالفت مستقیم با برگزاری مراسم، نگرانی خود را درباره کم شدن زمان آموزش و هزینه‌های اضافی بیان می‌کند. در مقابل، خانواده‌ها می‌گویند این مراسم برای آنها فرصتی برای افتخار به رشد کودک و قدردانی از تلاش‌های او در طول سال است.

۲- یافتن نقاط مشترک: در این مرحله، دو طرف به دنبال بخش‌های مشترک دیدگاه خود هستند. در این موقعیت مشخص می‌شود که هم مربی و هم خانواده‌ها به رشد و پیشرفت کودک اهمیت می‌دهند و هر دو می‌خواهند موفقیت کودک دیده شود.

۳- شناسایی زمینه‌های انعطاف‌پذیری: در این مرحله، مشخص می‌شود در چه بخش‌هایی امکان تغییر و توافق وجود دارد. در این موقعیت، مواردی مانند مدت زمان جشن، میزان رسمی یا ساده بودن آن، نوع فعالیت‌های کودکان و نحوه استفاده از هزینه‌ها می‌تواند قابل تغییر باشد.

۴- بارش فکری^۱ برای یافتن راه‌حل‌های برد-برد: در این مرحله، مربی و خانواده‌ها بدون قضاوت، همه ایده‌های ممکن برای حل مسئله را مطرح می‌کنند. هدف این مرحله، پیدا کردن چند راه‌حل مختلف و نزدیک شدن به یک تصمیم مشترک است.

۵- اجرای راه‌حل و ارزیابی: در این مرحله، تصمیمی که گرفته شده اجرا می‌شود و بعد از آن، نتیجه بررسی می‌شود. در نهایت، این تجربه به بهبود تصمیم‌گیری در آینده کمک می‌کند.^۲

۱- بارش فکری (Brainstorming) یعنی روشی برای پیدا کردن ایده‌های مختلف در یک گروه، به طوری که همه اعضا بدون ترس از درست یا غلط بودن، هر ایده‌ای که به ذهنشان می‌رسد بیان می‌کنند. در این روش، ابتدا هیچ کدام از ایده‌ها قضاوت یا رد نمی‌شود و هدف این است که تا حد امکان راه‌حل‌ها و پیشنهادها بیشتری مطرح شود. بعد از جمع‌آوری ایده‌ها، گروه می‌تواند آنها را بررسی و بهترین گزینه‌ها را انتخاب کند.

۲- هدف مذاکره مربی و خانواده، یافتن راه‌حلی است که تا حد امکان، منافع و نگرانی‌های هر دو طرف به خصوص نیازهای کودک را در نظر بگیرد.

فعالیت ۱۹: در گروه‌های کلاسی، موقعیت زیر را بخوانید و موارد خواسته شده را با توجه به مراحل پنج‌گانه مذاکره، انجام دهید: برخی خانواده‌ها معتقدند کودکان باید در مرکز پیش از دبستان آزادی بیشتری برای انتخاب فعالیت‌ها داشته باشند. در مقابل، مربی نگران است که آزادی بیش از حد باعث بی‌نظمی و کاهش فرصت‌های یادگیری شود. مربی و خانواده‌ها برای حل این اختلاف با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند. جمله‌های زیر بخش‌هایی از فرایند مذاکره میان مربی و خانواده‌ها را نشان می‌دهد، اما ترتیب آنها به هم ریخته است. مشخص کنید:

الف) هر جمله مربوط به کدام یک از مراحل پنج‌گانه مذاکره است؟

ب) پس از تکمیل جدول، پاسخ‌های خود را با سایر گروه‌ها مقایسه کنید.

ج) درباره دلیل انتخاب هر مرحله گفت‌وگو کنید.

د) نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

مرحله مذاکره	جمله
.....	مربی و خانواده‌ها توافق می‌کنند بخشی از زمان روز را به انتخاب آزاد کودکان اختصاص دهند و پس از یک ماه نتایج این تصمیم را بررسی کنند.
.....	مربی توضیح می‌دهد که نگران بی‌نظمی در کلاس است و خانواده‌ها نیز بیان می‌کنند که آزادی انتخاب به رشد استقلال کودک کمک می‌کند.
.....	دو طرف فهرستی از ایده‌های مختلف مانند انتخاب محدود فعالیت‌ها، ایجاد قوانین مشترک و اختصاص زمان مشخص برای انتخاب آزاد را مطرح می‌کنند.
.....	مربی و خانواده‌ها متوجه می‌شوند که هر دو گروه به رشد، یادگیری و استقلال کودکان اهمیت می‌دهند.
.....	دو طرف بررسی می‌کنند که چه بخش‌هایی از برنامه روزانه، میزان آزادی انتخاب فعالیت‌ها و قوانین کلاس قابلیت تغییر و توافق دارند.

گام چهارم تمایل به یادگیری و تغییر:

آخرین گام در چارچوب مشارکت موفق، داشتن تمایل واقعی برای یادگیری از یکدیگر و پذیرش تغییر در نگرش‌ها و انتظارات است. در واقع، حتی زمانی که گفت‌وگو و مذاکره به شکل مناسبی انجام می‌شود، اگر یکی از طرفین آمادگی نداشته باشد از دیدگاه طرف مقابل بیاموزد یا در صورت نیاز در مواضع خود بازنگری کند، مشارکت مؤثر و پایدار شکل نخواهد گرفت.

مشارکت واقعی زمانی تقویت می‌شود که هر دو طرف بپذیرند دیدگاه آنها تنها بخشی از واقعیت است و طرف مقابل نیز تجربه‌ها، نگرانی‌ها و دلایل قابل توجهی دارد. در چنین شرایطی، هدف از تعامل صرفاً «تأیید شدن» نیست، بلکه «یاد گرفتن از یکدیگر» و حرکت به سمت درک مشترک است. مشارکت مربی و خانواده، وسیله‌ای برای حمایت از بهترین منابع، حقوق، نیازها و صدا کودک است و هدفی مستقل از کودک نیست.

فعالیت ۲۰: حکایت «فیل در تاریکی» مولانا را بخوانید. سپس در گروه‌های کلاسی درباره سؤالات زیر گفت‌وگو کنید:

☐ چرا هر یک از افراد، فیل را به شکل متفاوتی توصیف می‌کردند؟

☐ آیا توصیف هر یک از آنها کاملاً اشتباه بود؟ به چه دلایلی؟

☐ این حکایت چه ارتباطی با ارتباط و مشارکت میان مربی و خانواده دارد؟

☐ در موضوعاتی مانند آموزش و یادگیری، تغذیه یا استقلال کودک، چگونه ممکن است مربی و خانواده هر کدام تنها بخشی از واقعیت را ببینند؟

☐ اگر مربی و خانواده فقط بر دیدگاه خود اصرار کنند، چه پیامدهایی ممکن است ایجاد شود؟

☐ چگونه می‌توان از دیدگاه‌های یکدیگر آموخت و به درک کامل‌تری از مسئله رسید؟

☐ هر گروه یک جمله یا پیام کوتاه از این حکایت را برای مشارکت مؤثر میان مربی و

خانواده ارائه کند و آن را با سایر گروه‌ها به اشتراک بگذارد.

تمرین کنید

- ۱ گزارشی در مورد موانع مشارکت مربی با خانواده ارائه دهید.
- ۲ درباره چارچوب مشارکت با خانواده یک بروشور آموزشی برای مربیان طراحی کنید.
- ۳ با مقایسه سه شیوه برخورد با تعارض میان مربی و خانواده، گزارشی در مورد شیوه‌های برقراری مشارکت ارائه دهید.
- ۴ درباره فرایند پنج مرحله‌ای مذاکره یک پوستر آموزشی طراحی کنید.

خودارزیابی

پودمان ۴: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با خانواده مرحله ۲: به کارگیری چارچوب مشارکت مربی با خانواده				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۲ واحد یادگیری برقراری مشارکت مربی با خانواده تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد موانع مشارکت خانواده ارائه دهید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید درباره چارچوب مشارکت با خانواده یک بروشور آموزشی برای مربیان طراحی کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد اهمیت شکل‌گیری «قدرت مشترک» میان مربی و خانواده، در ایجاد مشارکت ارائه دهید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید درباره فرایند پنج مرحله‌ای مذاکره یک پوستر آموزشی طراحی کنید؟			

۵- هدف توانمندسازی: اصول مشارکت با خانواده را توضیح دهد.

اصول مشارکت مربی با خانواده

فعالیت ۲۱: در گروه‌های کلاسی، موقعیت‌های زیر را بخوانید:

مرکز پیش از دبستان الف:

مربیان در طول سال اطلاعات مورد نیاز را از طریق پیام‌رسان برای خانواده‌ها ارسال می‌کنند. تصمیم‌های مربوط به برنامه‌ها و فعالیت‌ها توسط مرکز پیش از دبستان گرفته می‌شود و از خانواده‌ها انتظار می‌رود آنها را اجرا کنند.

مرکز پیش از دبستان ب:

مربیان علاوه بر اطلاع‌رسانی، نظرها و پیشنهادهای خانواده‌ها را نیز جویا می‌شوند. برای مشارکت خانواده‌ها روش‌های متنوعی در نظر گرفته شده است و خانواده‌ها می‌توانند متناسب با شرایط خود در فعالیت‌ها مشارکت کنند. همچنین گفت‌وگو و همکاری میان مربیان و خانواده‌ها در طول سال ادامه دارد.

سپس به سؤالات زیر پاسخ دهید:

- ☐ اگر شما یکی از خانواده‌ها بودید، کدام مرکز پیش از دبستان را ترجیح می‌دادید؟ دلایل خود را ارائه دهید.
- ☐ چه تفاوت‌هایی میان شیوه مشارکت در دو مرکز پیش از دبستان وجود دارد؟

گفت و گو کنید

مشارکت خانواده‌ها در فرایند رشد، یادگیری و تربیت کودک، صرفاً به حضور در برنامه‌ها یا دریافت اطلاعات از مرکز پیش از دبستان محدود نمی‌شود، بلکه فرایندی فعال، دوسویه و مبتنی بر همکاری است که کیفیت آن به رعایت مجموعه‌ای از اصول بستگی دارد. سه اصل مهم مشارکت خانواده شامل موارد زیر است:

شکل ۸- همکاری دوسویه و مشارکت معنادار

۱- همکاری دوسویه و مشارکت معنادار: مشارکت زمانی مؤثر است که خانواده‌ها امکان بیان دیدگاه‌ها، نگرانی‌ها و پیشنهادهای خود را نیز داشته باشند. در چنین شرایطی، میان مربی و خانواده گفت‌وگو، همکاری و تصمیم‌گیری مشترک شکل می‌گیرد و خانواده‌ها با انگیزه و احساس تعلق بیشتری در فرایند تربیت و یادگیری کودک مشارکت می‌کنند (شکل ۸).

۲- شناخت خانواده‌ها و انعطاف‌پذیری در مشارکت: خانواده‌ها از نظر شرایط زندگی، زمان، توانایی‌ها، علایق و شیوه‌های ترجیحی مشارکت با یکدیگر تفاوت دارند؛ مربیان لازم است با شناخت خانواده‌ها، فرصت‌های متنوع، منعطف و در دسترس برای مشارکت فراهم کنند. برای مثال، برخی خانواده‌ها می‌توانند در فعالیت‌های مرکز پیش از دبستان حضور داشته باشند، در حالی که برخی دیگر ترجیح می‌دهند در خانه با کودک فعالیت کنند یا مهارت‌ها و تجربه‌های خود را در اختیار مرکز پیش از دبستان قرار دهند. این انعطاف‌پذیری به کاهش احساس ناتوانی، نابرابری فرصت‌ها و محدودیت‌های زمانی خانواده‌ها کمک می‌کند.

شکل ۹- تداوم مشارکت و تمایل به یادگیری و تغییر

۳- تداوم مشارکت و تمایل به یادگیری و تغییر: مشارکت مؤثر نیازمند ارتباط و همکاری مستمر میان خانواده و مرکز پیش از دبستان است. این تداوم به خانواده‌ها و مربیان کمک می‌کند به تدریج شناخت، اعتماد و همکاری عمیق‌تری پیدا کنند. همچنین مشارکت پایدار زمانی شکل می‌گیرد که هر دو طرف آمادگی یادگیری از یکدیگر، گفت‌وگو درباره تفاوت‌ها و انعطاف در نگرش‌ها و تصمیم‌های خود را داشته باشند (شکل ۹).

فعالیت ۲۲: عبارت‌های زیر را با دقت بخوانید و مشخص کنید که هر عبارت، بیانگر کدام یک از اصول مشارکت خانواده است:

عبارت	اصل مشارکت
مربی و خانواده در طول سال به‌طور مستمر درباره پیشرفت کودک گفت‌وگو می‌کنند و برنامه‌های جدید طراحی می‌کنند.	-----
برخی خانواده‌ها تمایل دارند در خانه با کودک فعالیت کنند، برخی دیگر حضور در مرکز پیش از دبستان را ترجیح می‌دهند.	-----
مربی نظرات خانواده را می‌شنود و آنها را در برنامه‌های آموزشی کودک لحاظ می‌کند.	-----
خانواده‌ها می‌توانند در تصمیم‌گیری درباره فعالیت‌های روزانه کودک نظر بدهند و پیشنهادهای خود را مطرح کنند.	-----
خانواده‌ها و مربیان در طول ترم درباره روش‌های تربیتی یاد می‌گیرند و نگرش‌های خود را اصلاح و تعدیل می‌کنند.	-----
برنامه مشارکت خانواده به گونه‌ای طراحی شده که خانواده‌ها بتوانند در زمان‌ها و روش‌های متفاوت مشارکت کنند.	-----

تمرین کنید

۶- هدف توانمندسازی: شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده را به کار گیرد.

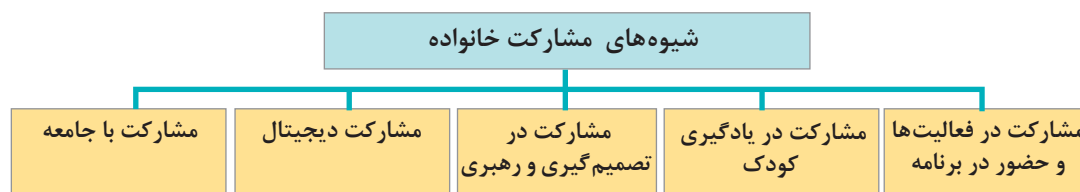
شیوه‌های مشارکت خانواده

فعالیت ۲۳: مدیر یک مرکز پیش از دبستان قصد دارد با توجه به اهمیت مشارکت خانواده‌ها، زمینه‌هایی فراهم کند تا خانواده‌ها به شیوه‌های مناسب در فرایند رشد و یادگیری کودکان مشارکت فعال داشته باشند. با توجه به اینکه «رهبری مربی» یکی از نقش‌های مهم مربی است (که در پودمان سوم با آن آشنا شده‌اید)، در گروه‌های کلاسی درباره موضوع زیر گفت‌وگو کنید و ایده‌های خود را در کلاس با سایر گروه‌ها به اشتراک بگذارید: «چه پیشنهادهایی برای شیوه‌های مشارکت خانواده‌ها می‌توانید به مدیر ارائه دهید».

گفت و گو کنید

مشارکت خانواده در فرایند رشد و یادگیری کودکان در مرکز پیش از دبستان و برنامه‌های آموزش دوران کودکی، پدیده‌ای چندبعدی و انعطاف‌پذیر است که تنها به یک شکل یا یک موقعیت خاص محدود نمی‌شود (نمودار ۴).

نمودار ۴- شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده

۱- مشارکت در فعالیت‌ها و حضور در برنامه: یکی از مهم‌ترین شیوه‌های مشارکت خانواده‌ها در برنامه‌های آموزش دوران کودکی، حضور فعال آنان در فعالیت‌های درون مرکز پیش از دبستان و مشارکت مستقیم در تجربه‌های یادگیری کودکان است. این نوع مشارکت به خانواده‌ها امکان می‌دهد تا از نزدیک با فضای یادگیری، روش‌های آموزشی مربی و نحوه تعامل کودکان با یکدیگر آشنا شوند. این شیوه مشارکت می‌تواند به شکل داوطلب حضور در کلاس، مشارکت طراحی برنامه‌های آموزشی و شرکت در رویدادهای خاص انجام شود.

شکل ۱۰- حضور داوطلبانه پدر در مرکز پیش از دبستان

■ **داوطلب حضور در کلاس:** در این شیوه، والدین یا سایر اعضای خانواده برای مدتی محدود در فعالیت‌های روزانه کلاس مانند کتاب‌خوانی، بازی با کودکان، فعالیت‌های هنری، همراهی در پروژه‌های کلاسی یا انتقال مهارت‌ها و تجربه‌های شخصی خود مشارکت می‌کنند (شکل ۱۰).

برای اثربخش بودن این نوع مشارکت، مربی باید نقش و انتظارات خانواده‌ها را به روشنی توضیح دهد. برای این منظور استفاده از برگه‌های راهنما، کارت فعالیت یا راهنمای روزانه می‌تواند بسیار مفید باشد. در این برگه‌ها، فعالیت‌های مورد انتظار به صورت ساده، روشن و مرحله به مرحله توضیح داده می‌شود. در صفحه بعد، نمونه‌ای از یک «برگه راهنمای حضور داوطلب در کلاس» نشان داده شده است که می‌تواند برای آشنا کردن خانواده‌ها با نقش و شیوه مشارکت آنها در کلاس مورد استفاده قرار گیرد.

برگه راهنمای حضور خانواده داوطلب در کلاس

- ۱ هنگام ورود کودکان، با آنها خوش و بش کنید و در صورت نیاز کمک کنید نام، نشانه یا محل قرار دادن وسایل خود را پیدا کنند.
- ۲ هنگام بازی و فعالیت کودکان، آنچه را مشاهده می کنید توصیف کنید و علاقه خود را به کارهای آنها نشان دهید.
- مثلاً: «می بینم با دقت قطعه ها را کنار هم می گذاری».
- ۳ کودکان را تشویق کنید خودشان راه حل پیدا کنند و فعالیت ها را به جای آنها انجام ندهید. می توانید با پیشنهاد یا پرسش، به فکر کردن آنها کمک کنید.
- ۴ با سؤال های باز پاسخ مانند «چطور این کار را انجام دادی؟» یا «فکر می کنی بعدش چه می شود؟» کودکان را به صحبت کردن و توضیح دادن تشویق کنید.
- ۵ در بازی ها و فعالیت های گروهی حضور داشته باشید و کودکان را به همکاری، گفت و گو و رعایت نوبت تشویق کنید.
- ۶ در زمان میان وعده یا ناهار، کودکان را به انجام مستقل کارهای شخصی مانند جمع کردن وسایل، ریختن آب یا مرتب کردن میز تشویق کنید.
- ۷ همه کودکان کلاس به توجه و حمایت شما نیاز دارند. بنابراین تلاش کنید ارتباط و همراهی شما فقط محدود به فرزندان نباشد.
- ۸ طبیعی است که کودک شما در زمان حضور شما در کلاس، توجه بیشتری بخواهد یا به شما نزدیک تر شود.
- ۹ در موقعیت های چالش برانگیز یا اختلاف میان کودکان، پیش از واکنش مستقیم با مربی هماهنگ کنید.
- ۱۰ لازم نیست نقش مربی را داشته باشید. حضور، گفت و گو و همراهی شما با کودکان ارزشمند است.
- ۱۱ اگر در زمینه ای مانند هنر، داستان گوئی، آشپزی یا مهارت های شغلی توانایی یا تجربه ای دارید، می توانید آن را با کلاس به اشتراک بگذارید.
- ۱۲ اگر درباره فعالیت ها یا نحوه مشارکت خود پرسشی دارید، در طول برنامه با مربی گفت و گو کنید

فعالیت ۲۴: برای راهنمایی حضور والدین داوطلب در کلاس، یک پوستر هنری طراحی کنید.

تمرین کنید

بازدید کنید

فعالیت ۲۵: با توجه به «برگه راهنمای حضور خانواده داوطلب در کلاس»، یک فهرست واریسی تهیه کنید و با هماهنگی هنرآموز خود، در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان آن را تکمیل کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

■ **مشارکت در طراحی برنامه های آموزشی:** در این شیوه آنها در انتخاب موضوع ها، طراحی تجربه های یادگیری و غنی تر کردن برنامه های آموزشی نقش دارند. خانواده ها به دلیل شناخت نزدیک از علایق، تجربه ها، نیازها و زندگی روزمره کودک می توانند در این زمینه مشارکت مؤثری داشته باشند. برای مثال، آنها ممکن است موضوع هایی متناسب با علاقه کودکان پیشنهاد دهند، ایده هایی برای فعالیت های عملی و بازی محور ارائه کنند، منابع و تجربه های مرتبط با موضوع یادگیری را در اختیار مرکز پیش از دبستان قرار دهند یا در طراحی پروژه هایی که به زندگی واقعی کودکان مرتبط است همکاری کنند. همچنین، برخی خانواده ها می توانند تجربه ها و مهارت های شغلی، فرهنگی یا هنری خود را به برنامه های یادگیری وارد کنند و به غنی تر شدن تجربه های کودکان کمک کنند.

شکل ۱۱- شرکت در رویدادهای خاص مانند جشن‌ها و کارگاه آموزش خانواده

■ **شرکت در رویدادهای خاص:** یکی دیگر از شیوه‌های مشارکت خانواده‌ها در آموزش دوران کودکی، حضور در رویدادهای ویژه، کارگاه‌های آموزشی و جشن‌های مرکز پیش از دبستان است. چنین موقعیت‌هایی می‌توانند زمینه‌ساز تجربه‌های مشترک و مثبت میان کودک، خانواده و مربی باشند و مشارکت خانواده‌هایی را که امکان حضور مداوم در مرکز پیش از دبستان ندارند نیز آسان‌تر کنند (شکل ۱۱).

برای مثال، برگزاری روز بازی‌های خانوادگی می‌تواند فرصتی فراهم کند تا خانواده‌ها همراه کودکان در فعالیت‌های حرکتی، هنری یا علمی مشارکت کنند و تجربه‌ای مشترک و لذت‌بخش داشته باشند.

فعالیت ۲۶: در گروه‌های کلاسی:

- الف) فهرستی از جشن‌ها یا برنامه‌های مناسبی که می‌تواند با مشارکت مربی با خانواده انجام شود، ارائه دهید.
- ب) فهرستی از شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده‌ها در برگزاری جشن‌ها یا برنامه‌های مناسبی مرکز پیش از دبستان ارائه دهید.
- ج) دیدگاه‌ها و ایده‌های خود را در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

۲- **مشارکت در یادگیری کودک:** مشارکت خانواده در یادگیری کودک یکی از مهم‌ترین شیوه‌های همراهی با فرایند رشد و آموزش در دوران کودکی است که فراتر از حضور در مرکز پیش از دبستان، به خانه و زندگی روزمره نیز گسترش می‌یابد. در این نوع مشارکت، خانواده‌ها با حمایت از تجربه‌های یادگیری کودک، به پیوند میان یادگیری در مرکز پیش از دبستان و زندگی واقعی کمک می‌کنند و یادگیری را به فرایندی پیوسته و معنادار تبدیل می‌سازند. این نوع مشارکت می‌تواند در قالب فعالیت‌های یادگیری در خانه و پروژه‌های خانگی شکل بگیرد.

شکل ۱۲- فعالیت یادگیری در خانه

■ **فعالیت‌های یادگیری در خانه:** فعالیت‌های یادگیری در خانه شامل تجربه‌ها و فعالیت‌هایی است که با پیشنهاد یا راهنمایی مربی، در محیط خانواده انجام می‌شود. این فعالیت‌ها می‌توانند شامل بازی‌های آموزشی، کتاب‌خوانی، فعالیت‌های هنری، گفت‌وگو درباره موضوع‌های یادگیری یا تمرین مهارت‌های روزمره باشند. هدف از این فعالیت‌ها، تداوم یادگیری در خارج از مرکز پیش از دبستان و تقویت ارتباط میان تجربه‌های آموزشی و زندگی روزمره کودک است (شکل ۱۲).

شکل ۱۳- پروژه‌های خانگی

■ **پروژه‌های خانگی:** پروژه‌های خانگی فعالیت‌های ساختارمند و هدفمندی هستند که کودک با همکاری خانواده بر روی یک موضوع یا فعالیت مشخص انجام می‌دهد. این پروژه‌ها می‌توانند شامل ساخت کاردستی، مشاهده و بررسی محیط اطراف، جمع‌آوری اطلاعات یا انجام فعالیت‌های پژوهش‌محور ساده باشند. پروژه‌های خانگی به کودک کمک می‌کنند آموخته‌های خود را در موقعیت‌های واقعی زندگی به کار بگیرد و یادگیری را به تجربه‌ای خانوادگی و مشارکتی تبدیل کند (شکل ۱۳).

فعالیت ۲۷: در گروه‌های کلاسی، برای یک موضوع آموزشی، یک فعالیت یادگیری در خانه طراحی کنید:
 (الف) خانواده چگونه می‌تواند کودک را در انجام این فعالیت همراهی کند؟
 (ب) این فعالیت چگونه به تداوم یادگیری کودک کمک می‌کند؟
 (ج) نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

۳- مشارکت در تصمیم‌گیری و رهبری: در این سطح، خانواده‌ها نه تنها در طراحی برخی فعالیت‌های آموزشی نقش دارند، بلکه در شکل‌دهی به جهت‌گیری‌ها، اولویت‌ها و بهبود کیفیت برنامه‌های مرکز پیش از دبستان نیز مشارکت می‌کنند. این نوع مشارکت به تقویت احساس تعلق، مسئولیت‌پذیری و اعتماد متقابل میان خانواده و مرکز پیش از دبستان کمک می‌کند. این شیوه از مشارکت، به شکل حضور در شوراها و گروه‌های مشارکتی و حمایت‌پذیری نیازهای کودکان انجام می‌شود.

■ **حضور در شوراها و گروه‌های مشارکتی:** حضور خانواده‌ها در شوراها، انجمن‌ها یا گروه‌های مشارکتی بستری برای گفت‌وگو درباره نیازهای کودکان، مسائل آموزشی، کیفیت برنامه‌ها و پیشنهادهایی برای بهبود فعالیت‌ها فراهم می‌کند و به خانواده‌ها امکان می‌دهند در تصمیم‌سازی‌های جمعی نقش فعال داشته باشند. برای مثال، خانواده‌ها می‌توانند در شورای مرکز پیش از دبستان درباره زمان‌بندی برنامه‌های آموزشی، انتخاب نوع فعالیت‌های فوق‌برنامه یا برگزاری جشن‌ها و رویدادهای مناسبی نظر بدهند و در تصمیم‌گیری‌های نهایی مشارکت کنند (شکل ۱۴).

شکل ۱۴- مشارکت والدین در شورای مرکز پیش از دبستان

■ **حمایت‌گری و پیگیری نیازهای کودکان:** حمایت‌گری به معنای نقش فعال خانواده‌ها در دفاع از حقوق، نیازها و فرصت‌های برابر آموزشی کودکان است. خانواده‌ها ممکن است برای بهبود کیفیت خدمات، ارتقای امکانات یا حمایت از کودکان دارای نیازهای ویژه اقدام کنند. برای مثال، اگر کودکی در یادگیری یا انجام فعالیت‌ها نیاز به کمک بیشتری داشته باشد، خانواده او با مربی صحبت می‌کند تا روش‌های ساده‌تر یا وسایل کمکی برای یادگیری بهتر کودک فراهم شود.

فعالیت ۲۸: با مدیر یک مرکز پیش از دبستان در مورد موارد زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:
 (الف) دیدگاه او نسبت به مشارکت دادن مربی با خانواده‌ها در تصمیم‌گیری‌های مربوط به مرکز.
 (ب) مزایا، موانع و راهکارهای مشارکت مربی با خانواده.

۴- مشارکت دیجیتال

فعالیت ۲۹: در گروه‌های کلاسی، بر اساس آنچه در شکل روبه‌رو مشاهده می‌کنید درباره موضوع زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید:
 «هر یک از خانواده‌ها چگونه می‌توانند از طریق شیوه‌های دیجیتالی با مرکز پیش از دبستان همکاری و مشارکت داشته باشند؟»

با گسترش فناوری‌های ارتباطی و دیجیتال، شیوه‌های مشارکت خانواده در برنامه‌های آموزش دوران کودکی نیز دستخوش تغییر شده است.

مشارکت دیجیتال به‌ویژه برای خانواده‌هایی که به دلیل اشتغال، فاصله مکانی یا محدودیت زمانی امکان حضور مستمر در برنامه‌ها را ندارند، فرصت‌های تازه‌ای برای مشارکت فراهم می‌کند. این نوع مشارکت نیز می‌تواند در شیوه‌های گوناگونی به شرح زیر انجام شود:

■ **استفاده از برنامه‌ها و ابزارهای ارتباطی:** برنامه‌های آموزشی و پیام‌رسان‌های مرکز پیش از دبستان یکی از رایج‌ترین ابزارهای مشارکت دیجیتال هستند. این ابزارها امکان تبادل اطلاعات، ارسال پیام، اطلاع‌رسانی درباره فعالیت‌ها و به‌اشتراک‌گذاری تجربه‌های روزانه کودکان را فراهم می‌کنند.

■ **گزارش‌های آنلاین و مستندسازی دیجیتال:** در بسیاری از برنامه‌های آموزشی، بخشی از روند رشد، یادگیری و فعالیت‌های کودکان به‌صورت دیجیتال ثبت و با خانواده‌ها به اشتراک گذاشته می‌شود. این گزارش‌ها ممکن است شامل عکس‌ها، نمونه‌کارها، توضیح فعالیت‌ها یا گزارش پیشرفت کودک باشند. مستندسازی دیجیتال به خانواده‌ها کمک می‌کند تا تصویر روشن‌تری از تجربه‌های روزانه کودک در مرکز پیش از دبستان داشته باشند و بهتر بتوانند از یادگیری او حمایت کنند.

■ **ویدئوهای آموزشی و فعالیت‌های خانگی:** مربیان می‌توانند از طریق ویدئو، نحوه اجرای یک بازی، فعالیت هنری یا تجربه آموزشی را توضیح دهند تا خانواده‌ها بتوانند آن را همراه کودک در خانه انجام دهند. این روش به تداوم یادگیری و پیوند میان خانه و مرکز پیش از دبستان کمک می‌کند.

■ **آموزش مجازی والد - کودک:** در این شیوه، کودک و اعضای خانواده در فعالیت‌های آنلاین مانند قصه‌گویی، بازی، گفت‌وگو یا کارگاه‌های آموزشی شرکت می‌کنند. این نوع مشارکت می‌تواند فرصت‌هایی برای تعامل مشترک، یادگیری خانوادگی و حفظ ارتباط با برنامه آموزشی در شرایط خاص فراهم کند.

فعالیت ۳۰: در ارتباط با شیوه‌های مشارکت دیجیتال خانواده‌ها یک پوستر آموزشی طراحی کنید.

تمرین کنید

۵- مشارکت با جامعه

در این شیوه، یادگیری فراتر از خانه و مرکز پیش از دبستان رفته و از منابع و فرصت‌های جامعه برای غنی‌سازی تجربه‌های کودکان استفاده می‌شود (شکل ۱۵).

شکل ۱۵- همراهی والدین در گردش علمی کودکان

خانواده‌ها نقش مهمی در شناسایی فرصت‌های یادگیری در جامعه، همراهی در بازدیدهای آموزشی، معرفی افراد متخصص و مشارکت در پروژه‌های اجتماعی دارند. برای درک بهتر، می‌توان به نمونه‌ای مانند «برگزاری یک بازدید از ایستگاه آتش‌نشانی با همراهی والدین» اشاره کرد؛ جایی که خانواده‌ها با هماهنگی مرکز پیش از دبستان، در شناسایی محل بازدید، همراهی کودکان در بازدید و گفت‌وگو درباره تجربه‌های یادگیری پس از آن نقش فعال ایفا می‌کنند (شکل ۱۶).

شکل ۱۶- بازدید از ایستگاه آتش‌نشانی به کمک والدین

فعالیت ۳۱: در گروه‌های کلاسی، به یک مرکز پیش از دبستان مراجعه کنید و با مدیر یا معاون درباره «مشارکت دیجیتال خانواده‌ها» در مورد سؤالات زیر گفت‌وگو کنید:

الف) از کدام یک از این شیوه‌ها یا ابزارها بیشتر استفاده می‌کنند؟

ب) چه چالش‌هایی در این زمینه وجود دارد؟

ج) نتایج گفت‌وگو را به صورت یک گزارش در کلاس ارائه دهید.

گزارش دهید

تمرین کنید

- ۱ گزارشی در مورد اصول مشارکت خانواده تهیه کنید.
- ۲ فهرستی از شیوه‌های مشارکت خانواده‌ها ارائه دهید.
- ۳ درباره شیوه‌های مشارکت خانواده‌ها، یک بروشور آموزشی طراحی کنید.
- ۴ یک فهرست واریسی تهیه کنید که مربیان با استفاده از آن بتوانند مرکز پیش از دبستان خود را از نظر استفاده از شیوه‌های متنوع مشارکت مربی با خانواده ارزیابی کنند.

خودارزیابی

پودمان ۴: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با خانواده مرحله ۳: به کارگیری اصول و شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۳ واحد یادگیری برقراری مشارکت مربی با خانواده تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد			
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد اصول مشارکت مربی با خانواده تهیه کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید فهرستی از شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید درباره شیوه‌های مشارکت خانواده‌ها، یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید درباره فواید شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده‌ها، یک فهرست واریسی طراحی کنید؟			

ارزشیابی شایستگی برقراری مشارکت مربی با خانواده

نام و نام خانوادگی		شماره ملی		تاریخ ارزشیابی:	
کد حرفه	۵۳۱۱۱۲	حرفه	مربی یار پیش از دبستان	کد پیما/پودمان	۵۳۱۱۱۲۰۳۴
کد وظیفه شغل	۵۳۱۱۱۲۰۳	وظیفه شغل	برورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	سطح صلاحیت	L۳
کد کار	۵۳۱۱۱۲۰۳۴۲	کار	برقراری مشارکت مربی با خانواده	سطح شایستگی	مهارت

ردیف	مرا حل کار	شرایط انجام کار (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/اداری/نمره‌دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده
۱	توسعه شناخت مشارکت مربی با خانواده	ابزار: لوازم‌التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط مربی با خانواده	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت مشارکت مربی با خانواده	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط مربی با خانواده	۱	
۲	به‌کارگیری چار چوب مشارکت مربی با خانواده	ابزار: لوازم‌التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری چار چوب مشارکت مربی با خانواده	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری چار چوب مشارکت مربی با خانواده	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری چار چوب مشارکت مربی با خانواده	۱	
۳	به‌کارگیری اصول و شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده	ابزار: لوازم‌التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری اصول و شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری اصول و شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری اصول و شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده	۱	
	شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:	شایستگی‌های غیر فنی: (N51) اجتماعی بودن، (N۷۲) مذاکره، (N5۷) آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت‌ها بهداشت: رعایت موارد بهداشتی توجهات زیست محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن نگرش: احترام به حقوق کودکان پذیرش کودکان بدون هرگونه سوگیری - توجه به نیازهای کودکان	مشاهده، آزمون عملکردی	احترام به حقوق خانواده - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها - به حداقل رساندن دورریزها - پوشیدن روپوش	۲	
				همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها - به حداقل رساندن دورریزها - پوشیدن روپوش	۱	
						☐ بلی
						☐ خیر
رضیایی کار (شایستگی انجام کار)						
توضیحات:						
- معیار شایستگی انجام کار:						
کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۱ و ۳ (مراحل بحرانی)						
کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش						
- تعریف سطوح شایستگی: صرف نظر از اینکه یک تکلیف کاری در چه سطحی از صلاحیت حرفه‌ای انجام می‌شود، در هر محیط کاری ممکن است انجام هر کار با کیفیت مشخصی مورد انتظار باشد. سطح شایستگی انجام کار، معیار اساسی ارزشیابی است.						
مهارت (سطح سه): ماهر و قادر به آموزش و هدایت دیگران، توانایی برنامه‌ریزی و تحلیل، پاسخ‌گویی در برابر کارهای خود، سروکار داشتن با سطح وسیعی از کارها و فعالیت‌ها						
تسلط (سطح چهار): خبرگی در انجام کار و آموزش دیگران، ایجاد نوآوری، سازگاری، عیب‌یابی، هدایت و راهنمایی دیگران.						

پودمان پنجم

پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با جامعه

«رشد و یادگیری کودک ماهیتی چندبعدی دارد و به همین دلیل نیازمند همکاری میان بخش‌های مختلف است. هماهنگی میان دولت، نظام سلامت، نهادهای اجتماعی، بخش خصوصی و جامعه محلی، زمینه شکل‌گیری یک نظام حمایتی منسجم را برای کودکان فراهم می‌کند که در آن خدمات مختلف به‌جای موازی‌کاری، یکدیگر را تکمیل می‌کنند».

واحد یادگیری ۱: به کارگیری راهبردها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت

واحد یادگیری ۲: مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت

واحد یادگیری ۱: به کارگیری راهبردها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت

مقدمه

کودکان در تعامل با خانواده، مرکز پیش از دبستان و جامعه رشد می‌کنند و یادگیری آنها تنها به محیط مرکز پیش از دبستان محدود نمی‌شود. از این رو، ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه نقش مهمی در فراهم کردن فرصت‌های یادگیری، رشد و حمایت از کودکان دارد. در این واحد یادگیری، هنرجویان ابتدا با مفهوم و اهمیت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه آشنا می‌شوند. سپس نقش و مسئولیت دولت، نهادها و جامعه در آموزش و پرورش پیش از دبستان و نیز نقش مربی در حمایت از کودکان و آگاهی بخشی اجتماعی بررسی می‌شود. در پایان، با اصول و شیوه‌های برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه آشنا می‌شوند و راهکارهای توسعه همکاری میان مرکز پیش از دبستان و جامعه را می‌آموزند و با انجام فعالیت‌های ارائه شده، مهارت‌های عملی لازم را در این زمینه کسب می‌کنند.

استاندارد عملکرد

پرورش توانمندی‌های مربی در به کارگیری راهبردها و شیوه‌های ارتباط، مشارکت با جامعه از طریق توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه، توسعه شناخت نقش‌ها و مسئولیت‌ها در برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه و به کارگیری اصول و شیوه‌های برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه براساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛

شایستگی‌های فنی

- ۱ توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه
- ۲ توسعه شناخت نقش‌ها و مسئولیت‌ها در برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه
- ۳ به کارگیری اصول و شیوه‌های برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه

شایستگی‌های غیر فنی

- ۱ اجتماعی بودن
- ۲ مسئولیت‌پذیری
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

۱- هدف توانمندسازی: ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه را توضیح دهد.

مفهوم جامعه در آموزش و پرورش اوان کودکی

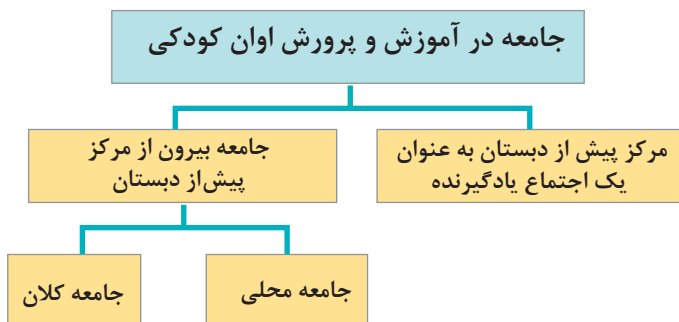
فعالیت ۱: در گروه‌های کلاسی، به شکل زیر با دقت نگاه کنید. سپس به سؤالات زیر پاسخ دهید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید.

- ۱ چه موقعیت‌هایی در شکل بالا مشاهده می‌کنید؟
- ۲ قرار گرفتن کودک در مرکز شکل چه پیامی درباره رابطه کودک با جامعه می‌تواند داشته باشد؟
- ۳ چه ارتباطی بین بخش‌های مختلف وجود دارد؟
- ۴ برای این تصویر یک عنوان مناسب انتخاب کنید که به‌خوبی مفهوم آن را بیان کند.

تعریف جامعه

در آموزش و پرورش اوان کودکی، جامعه به مجموعه افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها، نهادها، روابط و منابعی گفته می‌شود که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در زندگی، رشد و یادگیری کودکان نقش دارند و بر آنها تأثیر می‌گذارند. کودکان تنها در محیط خانواده یا مرکز پیش از دبستان رشد نمی‌کنند، بلکه در شبکه‌ای گسترده از روابط و تعاملات اجتماعی زندگی می‌کنند که هر یک به شیوه‌ای بر تجربه‌های یادگیری، رشد و مشارکت آنها اثر می‌گذارند. از منظر آموزش و پرورش اوان کودکی، جامعه را می‌توان در دو سطح کلی بررسی کرد:

- ۱ مرکز پیش از دبستان به‌عنوان یک اجتماع یادگیرنده^۱
- ۲ جامعه بیرون از مرکز پیش از دبستان. جامعه بیرون مرکز پیش از دبستان نیز شامل دو سطح جامعه محلی و جامعه کلان است (نمودار ۱).

نمودار ۱- مفهوم جامعه در آموزش و پرورش اوان کودکی

هرچند در این واحد یادگیری، تمرکز اصلی بر ارتباط و مشارکت با جامعه بیرون مرکز پیش از دبستان است، اما شناخت این سطوح مختلف به درک بهتر نقش مربی در فرایند آموزش و تربیت کودکان کمک می‌کند.

۱- مرکز پیش از دبستان به عنوان یک اجتماع یادگیرنده

کودکان، مربیان، مدیران و کارکنان از طریق تعامل، همکاری و تجربه‌های مشترک در فرایند یادگیری و رشد مشارکت می‌کنند. خانواده‌ها نیز با همکاری و حمایت از فعالیت‌های مرکز پیش از دبستان، در تقویت این اجتماع یادگیرنده نقش دارند. در یک اجتماع یادگیرنده، هدف تنها آموزش دانش و مهارت نیست، بلکه ایجاد محیطی امن، حمایتگر و مشارکتی است که از رشد همه‌جانبه کودکان پشتیبانی کند. در چنین محیطی، یادگیری تنها از طریق آموزش مستقیم اتفاق نمی‌افتد، بلکه از دل گفت‌وگوها، بازی‌ها، فعالیت‌های گروهی و تجربه‌های روزمره شکل می‌گیرد. ویژگی‌های مهم اجتماع یادگیرنده شامل موارد زیر است:

■ اساس این اجتماع را روابط مثبت، احترام‌آمیز و حمایتگر میان اعضا تشکیل می‌دهد.

■ در این فضا، همه اعضا فرصت دارند در فعالیت‌های مشترک مشارکت کنند.

■ مسئولیت‌پذیری مشترک نسبت به یادگیری، رفاه و پیشرفت دیگران دارند (شکل ۱).

شکل ۱- مرکز پیش از دبستان به عنوان یک اجتماع یادگیرنده

شکل‌گیری چنین فرهنگی در درون مرکز پیش از دبستان، پیش‌شرط برقراری ارتباط و مشارکت مؤثر با جامعه بیرون مرکز پیش از دبستان است.

نکته

تمامی موضوعات مطرح‌شده در پودمان‌های قبل، زمینه‌ساز شکل‌گیری و تقویت مرکز پیش از دبستان به عنوان یک اجتماع یادگیرنده هستند.

نکته

فعالیت ۲: برای ارزیابی یک مرکز پیش از دبستان از نظر ویژگی‌های «اجتماع یادگیرنده»، یک فهرست وارسی طراحی کنید. در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان آن را کامل کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

بازدید کنید

۲- جامعه بیرون از مرکز پیش از دبستان

جامعه بیرون از مرکز پیش از دبستان به افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و محیط‌هایی اشاره دارد که خارج از مرکز پیش از دبستان قرار دارند، اما به گونه‌ای با زندگی کودکان و فعالیت‌های مرکز پیش از دبستان مرتبط هستند. این جامعه فرصت‌ها، منابع و تجربه‌هایی را در اختیار کودکان قرار می‌دهد تا یادگیری آنها را غنی‌تر و ارتباط آنها را با زندگی واقعی عمیق‌تر کند. جامعه بیرون مرکز پیش از دبستان را می‌توان در دو سطح زیر بررسی کرد:

جامعه بیرون مرکز پیش از دبستان را می‌توان در دو سطح زیر بررسی کرد:

شکل ۲- حضور کودکان در جامعه محلی

الف) جامعه محلی: جامعه محلی نزدیک‌ترین بخش جامعه به کودک است و شامل محیط‌ها، افراد و منابعی می‌شود که کودک به‌طور مستقیم با آنها در ارتباط است. محله، همسالان، پارک‌ها، کتابخانه‌ها، مراکز فرهنگی و مذهبی (مانند مساجد)، مراکز خدماتی (مانند آتش‌نشانی)، مراکز بهداشتی، مشاغل محلی و سایر فضاهای اجتماعی پیرامون کودک در این سطح قرار می‌گیرند. کودکان از طریق مشاهده، تجربه و تعامل با افراد و محیط‌های مختلف، با نقش‌های اجتماعی، فرهنگ محلی، خدمات عمومی و شیوه زندگی در جامعه آشنا می‌شوند (شکل ۲).

ب) جامعه کلان: جامعه کلان به ساختارهای گسترده‌تری اشاره دارد که بر زندگی، رشد و یادگیری کودکان اثر می‌گذارد. ارزش‌ها، هنجارها، قوانین، سیاست‌ها، نهادهای اجتماعی و نگرش‌های عمومی جامعه نسبت به کودکان از جمله عناصر این سطح هستند. برای مثال، قوانین مربوط به حقوق کودک، سیاست‌های آموزشی کشور، برنامه‌های حمایتی، رسانه‌ها و فرهنگ عمومی جامعه، همگی بر فرصت‌های رشد، یادگیری و مشارکت کودکان تأثیر می‌گذارند.

گزارش دهید

فعالیت ۳: در گروه‌های کلاسی، موقعیت فرضی زیر را بررسی کنید:

سارا یک کودک ۵ ساله است که در یک صبح معمولی از خواب بیدار می‌شود. مادرش او را برای رفتن به مرکز پیش از دبستان آماده می‌کند. سارا همراه مادرش از خانه خارج می‌شود و در راه، همسایه خود را می‌بیند که در حال رفتن به سر کار است، با او سلام و احوال‌پرسی می‌کند و در حال عبور از کنار نانوايي محلی، بوی نان تازه توجه سارا را جلب می‌کند. کمی جلوتر، یک پارک کوچک در محله قرار دارد که چند کودک دیگر در آن بازی می‌کنند. سارا به یاد می‌آورد که دیروز عصر همراه پدرش در همان پارک تاب‌بازی کرده است. هنگام برگشت، مادر سارا او را برای خرید به یک فروشگاه نزدیک خانه می‌برد. فروشنده با سارا صحبت می‌کند و به او یک برچسب کوچک هدیه می‌دهد، سارا خوشحال می‌شود و درباره خریدهای مادرش کنجکاوی می‌کند. در خانه، سارا تلویزیون تماشا می‌کند. در یکی از برنامه‌ها درباره حقوق کودکان و اهمیت مدرسه رفتن صحبت می‌شود. او همچنین در اخبار، تصویری از آتش‌نشان‌ها را می‌بیند که در حال کمک‌رسانی در یک حادثه هستند. پس از خواندن این موقعیت فرضی، در مورد سؤالات زیر در گروه خود گفت‌وگو کنید و نتیجه گفت‌وگوهای گروه خود را در کلاس، گزارش دهید:

- ۱ سارا در طول روز با چه افراد، مکان‌ها و نهادهایی در ارتباط بوده است؟
- ۲ کدام یک از این موارد مربوط به «جامعه محلی» هستند؟
- ۳ کدام موارد می‌توانند بخشی از «جامعه کلان» محسوب شوند؟ به چه دلایلی؟
- ۴ اگر یکی از این بخش‌های جامعه وجود نداشت (مثلاً پارک یا رسانه‌ها)، چه تغییری در تجربه‌های سارا ایجاد می‌شد؟

■ تعریف ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه: ارتباط و مشارکت مربی و مرکز

پیش از دبستان با جامعه به فرایندی دوسویه و فعال گفته می‌شود که در آن مربی، مرکز پیش از دبستان و اعضا، نهادها و منابع جامعه در یک تعامل هدفمند و معنادار قرار می‌گیرند تا زمینه‌های لازم برای شکل‌گیری تجربه‌های یادگیری واقعی و رشد همه‌جانبه کودک را فراهم کنند. در این فرایند، جامعه نه صرفاً یک منبع حمایتی بیرونی، بلکه به‌عنوان شریک فعال در جریان آموزش و یادگیری ایفای نقش می‌کند.

در این نوع مشارکت، مربی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های گوناگون جامعه از جمله مراکز فرهنگی، خدماتی، بهداشتی، مشاغل محلی، فضاهای عمومی و افراد متخصص، فرصت‌هایی را فراهم می‌سازد تا کودکان بتوانند از طریق مشاهده، تجربه، گفت‌وگو و تعامل مستقیم، یادگیری خود را به زندگی واقعی پیوند دهند. در مقابل، جامعه نیز با حضور فعال در فعالیت‌های آموزشی، مشارکت در برنامه‌های یادگیری و به اشتراک گذاشتن تجربه‌های زیسته، به بخشی از فرایند یادگیری کودک تبدیل می‌شود (شکل ۳).

شکل ۳- ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

فعالیت ۴: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، در مورد « مفهوم شهر دوستدار کودک » گزارشی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

گزارش دهید

۲- هدف توانمندسازی: گزارشی از ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه ارائه دهد.

اهمیت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

فعالیت ۵: در گروه‌های کلاسی:

گفت و گو کنید

(الف) دو موقعیت زیر را با یکدیگر مقایسه کنید و نتایج گفت‌وگوهای گروه خود را در کلاس به اشتراک بگذارید:

۱- مرکز پیش از دبستان گلها: فعالیت‌های آموزشی کودکان تقریباً به فضای کلاس محدود است. کودکان بیشتر زمان خود را در داخل مراکز پیش از دبستان می‌گذرانند و ارتباط اندکی با افراد و محیط‌های جامعه دارند.

۲- مرکز پیش از دبستان رنگین کمان: کودکان علاوه بر فعالیت‌های درون کلاس، از کتابخانه، پارک، مراکز فرهنگی و خدماتی محله بازدید می‌کنند. افراد مختلف جامعه نیز گاهی در فعالیت‌های آموزشی مرکز پیش از دبستان مشارکت دارند و کودکان فرصت حضور در برخی رویدادهای اجتماعی را پیدا می‌کنند.

(ب) درباره سؤالات زیر با یکدیگر گفت‌وگو کنید:

- کودکان در کدام یک از مراکز پیش از دبستان فرصت‌های یادگیری بیشتری دارند؟ چرا؟
- در کدام یک از مراکز پیش از دبستان کودکان شناخت بیشتری از جامعه خود پیدا می‌کنند؟
- کدام یک از مراکز پیش از دبستان فرصت بیشتری برای مشارکت اجتماعی کودکان فراهم می‌کند؟

رشد و یادگیری کودکان تنها در فضای مرکز پیش از دبستان و در تعامل با مربی شکل نمی‌گیرد. ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه یکی از مؤلفه‌های اساسی آموزش و تربیت در دوران کودکی به‌شمار می‌آید. این ارتباط و مشارکت آثار و کارکردهای متعددی برای کودکان، مربیان، خانواده‌ها و جامعه دارد که مهم‌ترین آنها در نمودار ۲ ارائه شده است.

نمودار ۲- ابعاد اهمیت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

■ تحقق حق کودک برای مشارکت و شهروندی: مهم‌ترین دلیل اهمیت ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه، تحقق حق کودکان برای مشارکت در زندگی اجتماعی است. همان‌گونه که در پودمان دوم نیز اشاره شد، در گذشته کودکان را بیشتر افرادی وابسته و نیازمند مراقبت ارزیابی می‌کردند و بزرگسالان درباره امور مربوط به آنها تصمیم می‌گرفتند؛ دیدگاهی که از آن با عنوان «نگاه محافظتی» یاد می‌شود. امروزه، در نتیجه تحول نگرش‌ها نسبت به کودکی، کودکان نه تنها نیازمند حمایت، بلکه دارندگان حقوق، بازیگران اجتماعی فعال و اعضای جامعه نیز شناخته می‌شوند؛ دیدگاهی که از آن با عنوان «نگاه مشارکتی» یاد می‌شود. بر این اساس، کودکان حق دارند در موضوعاتی که بر زندگی آنها تأثیر می‌گذارد، متناسب با سن و توانایی‌های خود نظر دهند و در فعالیت‌ها و تجربه‌های اجتماعی مشارکت کنند.

شکل ۴- تحقق حق کودک برای مشارکت و شهروندی

ارتباط مرکز پیش از دبستان با جامعه فرصت‌هایی فراهم می‌کند تا کودکان در فعالیت‌ها، رویدادها و تجربه‌های اجتماعی حضور یابند، دیدگاه‌های خود را بیان کنند و مشارکت در زندگی اجتماعی را در عمل تجربه کنند. چنین تجربه‌هایی به کودکان کمک می‌کند تا به تدریج مفاهیمی مانند مسئولیت‌پذیری، احترام به دیگران، همکاری و مشارکت اجتماعی را بیاموزند (شکل ۴).

فعالیت ۶: به یکی از مراکز خرید شهر یا محل زندگی خود بروید و محیط آن را از نگاه یک کودک مشاهده و بررسی کنید. سپس یافته‌های خود را به صورت گزارش، در کلاس ارائه دهید. در گزارش خود به سؤالات زیر پاسخ دهید:

- ۱ چه امکانات یا ویژگی‌هایی (مانند فضای بازی، اتاق مادر و کودک، امکانات بهداشتی، مسیرهای ایمن و...) برای آسایش، ایمنی، سرگرمی و رفاه کودکان در این مرکز خرید در نظر گرفته شده است؟
- ۲ به نظر شما چه امکانات یا تغییراتی می‌تواند این مرکز خرید را به محیطی دوستدار کودک تبدیل کند؟

گزارش دهید

شکل ۵- تقویت هویت، احساس تعلق و آشنایی با فرهنگ جامعه

■ تقویت هویت، احساس تعلق و آشنایی با فرهنگ جامعه:

کودکان در تعامل با جامعه، شناخت عمیق‌تری از محیط زندگی خود به دست می‌آورند. آنها از طریق ارتباط با افراد، مکان‌ها، رویدادها و نهادهای اجتماعی، با فرهنگ، تاریخ، ارزش‌ها، آداب و شیوه زندگی جامعه آشنا می‌شوند و درک بهتری از جایگاه خود در محیط پیرامون پیدا می‌کنند. این تجربه‌ها به شکل‌گیری هویت فردی و اجتماعی کودکان کمک کرده و احساس تعلق آنها را نسبت به خانواده، محله، جامعه و فرهنگ خود تقویت می‌کند. ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه نقش مهمی در شکل‌گیری هویت، تقویت احساس تعلق و توسعه نگرش‌های احترام‌آمیز نسبت به فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف اجتماعی دارد (شکل ۵).

گزارش دهید

فعالیت ۷: با هماهنگی هنرآموز خود، در یک بازدید علمی از طبیعت، همراه با کودکان شرکت کنید و با رعایت نکات بهداشتی، پسماندهای محیط را جمع‌آوری کنید. پس از انجام فعالیت، گزارشی از ارتباط این فعالیت گروهی با احساس تعلق به محیط زندگی خود تهیه کرده و در کلاس ارائه دهید.

■ ایجاد شبکه‌های حمایتی پیرامون کودک: ارتباط و مشارکت مراکز پیش از دبستان با جامعه، زمینه همکاری

شکل ۶- شبکه حمایتی اطراف کودک

و هماهنگی بیشتر میان خانواده‌ها، مراکز و نهادها و سازمان‌های محلی را فراهم می‌کند. این همکاری موجب می‌شود تجربه‌های یادگیری و تربیتی کودک در خانه، مرکز پیش از دبستان و جامعه در مسیر مشترکی قرار گیرد و پیام‌ها، ارزش‌ها و حمایت‌های دریافتی کودک از هماهنگی بیشتری برخوردار شوند (شکل ۶).

شکل ۷- حمایت از رشد و یادگیری همه‌جانبه کودکان در مراکز پیش از دبستان

حمایت از رشد و یادگیری همه‌جانبه کودکان: هنگامی که کودکان با افراد، مکان‌ها، مشاغل، خدمات و رویدادهای اجتماعی آشنا می‌شوند و از طریق مشاهده، کاوش، گفت‌وگو و تجربه مستقیم در موقعیت‌های واقعی قرار می‌گیرند، مفاهیم و مهارت‌هایی را که در مرکز پیش از دبستان را می‌آموزند را بهتر درک کرده و میان یادگیری‌های خود و دنیای پیرامونشان ارتباط برقرار می‌کنند. این تجربه‌ها علاوه بر گسترش دانش و درک کودکان، به رشد مهارت‌های شناختی، زبانی، اجتماعی و عاطفی آنها نیز کمک می‌کند (شکل ۷).

گزارش دهید

فعالیت ۸: با کودکانی که در فعالیت قبل حضور داشتند، گفت‌وگو کنید و بررسی کنید شرکت در آن فعالیت چه تأثیری بر نگرش، احساس یا رفتار آنان نسبت به محیط‌زیست و محیط زندگی‌شان داشته است. سپس گزارشی از یافته‌های خود در کلاس ارائه دهید.

تقویت مسئولیت‌پذیری اجتماعی و توسعه پایدار: ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه به کودکان کمک می‌کند تا به تدریج خود را عضوی از جامعه بدانند و نسبت به دیگران، محیط زندگی و مسائل پیرامون خود احساس مسئولیت پیدا کنند. کودکان از طریق تعامل با افراد، نهادها و محیط‌های مختلف جامعه، فرصت می‌یابند با نیازها، چالش‌ها و ظرفیت‌های جامعه آشنا شوند و نقش خود را در زندگی جمعی بهتر درک کنند. این تجربه‌ها زمینه پرورش ارزش‌ها و نگرش‌هایی مانند همکاری، همدلی، احترام به دیگران، احترام به تنوع، حفاظت از محیط‌زیست و مشارکت اجتماعی را فراهم می‌کند. این ارزش‌ها و نگرش‌ها از مؤلفه‌های اساسی توسعه پایدار به‌شمار می‌آیند (شکل ۸).

شکل ۸- تقویت مسئولیت‌پذیری اجتماعی و توسعه پایدار

نکته

توسعه پایدار بر این اصل استوار است که نیازهای نسل امروز باید به گونه‌ای تأمین شود که توانایی نسل‌های آینده را برای تأمین نیازهای خود به خطر نیندازد. دستیابی به چنین هدفی تنها از طریق آموزش دانش امکان‌پذیر نیست، بلکه مستلزم پرورش ارزش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌هایی مانند همکاری، همدلی، احترام به تنوع، حفاظت از محیط‌زیست، مشارکت اجتماعی و حل مسئله است. بسیاری از این شایستگی‌ها زمانی به‌طور مؤثر شکل می‌گیرند که کودکان در موقعیت‌های واقعی زندگی و در تعامل با اعضای جامعه فرصت تجربه و عمل داشته باشند.

گزارش دهید

فعالیت ۹: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر درباره نقش و مسئولیت آموزش و پرورش پیش از دبستان در توسعه پایدار گزارشی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

■ ارتقای کیفیت برنامه‌های آموزشی و حرفه‌ای مربیان: جامعه می‌تواند به عنوان منبعی ارزشمند برای غنی‌سازی

شکل ۹- ارتقای کیفیت برنامه‌های آموزشی و حرفه‌ای مربیان

برنامه‌های آموزشی مورد استفاده قرار گیرد. بهره‌گیری از ظرفیت افراد متخصص، مراکز فرهنگی، کتابخانه‌ها، موزه‌ها، مراکز خدماتی و سایر نهادهای محلی، امکان طراحی تجربه‌های یادگیری متنوع و زندگی محور را فراهم می‌کند. همچنین تعامل مستمر با جامعه به مربیان کمک می‌کند شناخت عمیق‌تری از نیازها و شرایط کودکان به دست آورند و نقش خود را از انتقال‌دهنده دانش به تسهیل‌گر یادگیری و مشارکت اجتماعی گسترش دهند (شکل ۹).

بازدید کنید

فعالیت ۱۰: با هماهنگی هنرآموز خود، در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان گزارشی از ابعاد اهمیت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه تهیه کنید.

گزارش دهید

فعالیت ۱۱: یکی از نظریه‌های مهم در زمینه اهمیت و نقش جامعه در رشد و یادگیری کودکان، نظریه سیستم‌های بوم‌شناختی برونفن‌برنر^۱ است. با جست‌وجو در منابع علمی معتبر گزارشی در مورد آن تهیه کنید.

تمرین کنید

- ۱ گزارشی در مورد مفهوم جامعه در آموزش و پرورش اوان کودکی همراه با سطوح آن تهیه کنید.
- ۲ در مورد مقایسه ارتباط و مشارکت مربی با خانواده با ارتباط و مشارکت مربی با جامعه گزارشی تهیه کنید.
- ۳ در مورد اهمیت ارتباط و مشارکت مرکز پیش‌از دبستان و مربی با جامعه، یک پوستر آموزشی طراحی کنید.
- ۴ گزارشی از ارتباط و مشارکت مرکز پیش‌از دبستان و مربی با جامعه ارائه دهید.

خودارزیابی

پودمان ۵: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با جامعه واحد یادگیری ۱: به‌کارگیری راهبردها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت با جامعه مرحله ۱: توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مرکز پیش‌از دبستان و مربی با جامعه				
مورد				ردیف
۱	۲	۳	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد مفهوم جامعه در آموزش و پرورش اوان کودکی همراه با سطوح آن ارائه دهید؟	۱
			تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد مقایسه ارتباط و مشارکت مربی با خانواده و ارتباط و مشارکت مربی با جامعه، گزارشی تهیه کنید؟	۲
			تا چه حد می‌توانید گزارشی از ابعاد اهمیت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه تهیه کنید؟	۳
			تا چه حد می‌توانید درباره اهمیت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه، یک پوستر آموزشی طراحی کنید؟	۴
			تا چه حد می‌توانید گزارشی از ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه ارائه دهید؟	۵

۳- هدف توانمندسازی: نقش‌ها و مسئولیت‌ها را در برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه توضیح دهد.

نقش و مسئولیت دولت، نهادها و جامعه در آموزش و پرورش پیش از دبستان

فعالیت ۱۲: در گروه‌های کلاسی، درباره نقش و مسئولیت دولت، نهادها و سازمان‌های اجتماعی و اعضای جامعه در آموزش و پرورش پیش از دبستان گفت‌وگو کنید و به سؤالات زیر پاسخ دهید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید:

- ۱ دولت چه وظایفی در زمینه آموزش، سلامت، امنیت و رفاه کودکان بر عهده دارد؟
- ۲ نهادها و سازمان‌های مختلف چگونه می‌توانند از کودکان، خانواده‌ها و کودکان‌ها حمایت کنند؟

گفت و گو کنید

رشد همه‌جانبه کودک زمانی به‌طور کامل تحقق می‌یابد که حوزه‌های مختلفی مانند آموزش، سلامت، تغذیه، حمایت اجتماعی و مراقبت‌های اولیه به‌صورت هماهنگ و هم‌افزا عمل کنند. این هم‌راستایی نیازمند همکاری میان دولت، نهادهای تخصصی و جامعه است که در نمودار زیر نشان داده شده است.

نمودار ۳- نقش و مسئولیت دولت، نهادها و جامعه در آموزش و پرورش پیش از دبستان

شکل ۱۰- نقش دولت در نظام یکپارچه رشد کودک

■ نقش دولت در نظام یکپارچه رشد کودک: دولت نقش اصلی

در هدایت، سیاست‌گذاری و تضمین عدالت در دسترسی به خدمات رشد و یادگیری در سال‌های اولیه کودکی دارد. این نقش شامل تدوین سیاست‌های ملی، تعیین استانداردهای کیفیت، تأمین منابع مالی پایدار و ایجاد چارچوب‌های قانونی برای حمایت از رشد همه‌جانبه کودک است. از منظر عدالت آموزشی، دسترسی برابر به خدمات باکیفیت در سال‌های اولیه زندگی یکی از پایه‌های اساسی کاهش نابرابری‌های اجتماعی به‌شمار می‌آید. بنابراین دولت علاوه بر ارائه خدمات، باید شرایطی فراهم کند که همه کودکان، به‌ویژه کودکان در موقعیت‌های آسیب‌پذیر، از فرصت‌های برابر برای رشد و یادگیری برخوردار باشند.

سیاست‌هایی مانند حمایت از خانواده‌ها، مرخصی والدین، کاهش فقر و ایجاد نظام‌های نظارتی برای تضمین کیفیت خدمات، از ابزارهای مهم دولت در این حوزه هستند (شکل ۱۰).

فعالیت ۱۳: در گروه‌های کلاسی، درباره «توتک»^۱ از منابع علمی معتبر جست‌وجو کنید و بررسی کنید تأسیس «توتک» چه نقشی در ایجاد نظام یکپارچه رشد و تربیت کودک دارد. سپس نتایج بررسی‌های خود را در کلاس گزارش دهید.

جست‌وجو کنید

۱- «توتک» مخفف سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک است.

■ **نقش نظام سلامت در رشد کودک:** نظام سلامت یکی از پایه‌های اصلی حمایت از رشد کودکان در سال‌های آغازین زندگی است. خدماتی مانند مراقبت‌های دوران بارداری، واکسیناسیون و پایش رشد، نه تنها به پیشگیری از بیماری‌ها کمک می‌کنند، بلکه مسیر رشد سالم کودک را از همان ابتدا هموار می‌سازند. در بسیاری از موارد، کارکنان سلامت نخستین افرادی هستند که خانواده‌ها در مسیر مراقبت از کودک با آنها مواجه می‌شوند و همین موضوع جایگاه آنها را در آگاهی بخشی و هدایت خانواده‌ها به سایر خدمات آموزشی و حمایتی برجسته می‌کند. از این منظر، سلامت و آموزش به صورت درهم تنیده در شکل گیری رشد همه جانبه کودک عمل می‌کنند (شکل ۱۱).

شکل ۱۱- نقش نظام سلامت در رشد کودک

فعالیت ۱۴: با جست و جو در منابع علمی معتبر و مراجعه به کتاب مراقبت از سلامت کودک (پایه دهم)، نقش نظام سلامت در رشد و تکامل کودک را بررسی کنید. سپس یافته‌های خود را به صورت یک بروشور آموزشی در کلاس ارائه دهید.

جست و جو کنید

■ **نقش سازمان‌های مردم‌نهاد:** سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن)^۱ مانند «انجمن حمایت از حقوق کودکان» (شکل ۱۲) نقش مکمل و هدفمندی در نظام حمایت از رشد کودک دارند و معمولاً در حوزه‌هایی وارد عمل می‌شوند که نیازهای محلی فوری‌تر است یا دسترسی به خدمات رسمی محدودتر می‌باشد. این سازمان‌ها به دلیل نزدیکی به بافت اجتماعی و فرهنگی جوامع، توانایی بالایی در شناسایی مسائل واقعی و طراحی برنامه‌های متناسب با شرایط هر منطقه دارند. فعالیت آنها اغلب بر حمایت از کودکان آسیب‌پذیر، آموزش خانواده‌ها، ارتقای سلامت، پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و کاهش شکاف‌های خدماتی متمرکز است. برای مثال، برخی سمن‌ها در مناطق کم‌برخوردار برنامه‌های آموزش مهارت‌های فرزندپروری برای والدین برگزار می‌کنند یا با اجرای طرح‌های تغذیه سالم در مراکز پیش از دبستان به بهبود وضعیت سلامت کودکان کمک می‌کنند. همچنین در برخی موارد، این سازمان‌ها با برگزاری کارگاه‌های آموزشی یا تأمین منابع آموزشی برای مراکز پیش از دبستان، نقش حمایتی مستقیمی در فرایند یادگیری کودکان ایفا می‌کنند.

شکل ۱۲- نشانه انجمن حمایت از حقوق کودکان

۱- سازمان‌های غیردولتی یا ان‌جی‌ا (Non-governmental organization: NGO): سازمان‌های غیردولتی، مستقل و غیرانتفاعی هستند که بدون کنترل دولت فعالیت می‌کنند و اغلب توسط افراد یا گروه‌هایی از افراد با علایق و اهداف مشترک برای رسیدگی به مسائل اجتماعی زیست محیطی یا بشردوستانه تشکیل می‌شوند.

جست‌وجو کنید

فعالیت ۱۵: با جست‌وجو در منابع معتبر:

الف) فهرستی از سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در ایران تهیه کنید.
ب) این سازمان‌ها را براساس زمینه فعالیت، در قالب یک نمودار دسته‌بندی کنید.
ج) نشانه این سازمان را به صورت بروشور تصویری در کلاس ارائه دهید.

■ **نقش بخش خصوصی:** بخش خصوصی یکی از بازیگران مهم در گسترش خدمات مرتبط با رشد و یادگیری کودک است و می‌تواند از طریق سرمایه‌گذاری، نوآوری و تنوع‌بخشی به خدمات، ظرفیت‌های موجود را تقویت کند. با این حال، نقش این بخش زمانی ارزشمندتر می‌شود که در چارچوب اصولی مانند کیفیت، عدالت و منافع کودک عمل کند. توجه به مسئولیت اجتماعی در این حوزه اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا خدمات مرتبط با کودکان صرفاً یک فعالیت اقتصادی نیست، بلکه مستقیماً با رشد انسانی و آینده جامعه پیوند دارد. در شرایط مناسب، بخش خصوصی می‌تواند مکملی مؤثر برای نظام عمومی در ارتقای کیفیت خدمات باشد.

■ **نقش جامعه محلی:** جامعه محلی یکی از عمیق‌ترین و در عین حال ملموس‌ترین بسترهای رشد کودک است؛ جایی که کودک تجربه‌های واقعی زندگی اجتماعی را از نزدیک لمس می‌کند. حضور در فضاهایی مانند پارک‌ها، کتابخانه‌ها، مراکز فرهنگی و رویدادهای محلی، فرصتهایی فراهم می‌کند تا کودک مهارتهایی مانند تعامل اجتماعی، همکاری، همدلی و ارتباط مؤثر را در بستر زندگی واقعی تجربه کند. در واقع، جامعه محلی نه فقط یک فضای فیزیکی، بلکه بخشی از زیست‌جهان روزمره کودک است.

نکته

همه‌انگهی میان دولت، نظام سلامت، نهادهای اجتماعی، بخش خصوصی و جامعه محلی، زمینه شکل‌گیری یک نظام حمایتی منسجم را فراهم می‌کند که در آن خدمات مختلف به جای موازی‌کاری، یکدیگر را تکمیل می‌کنند. نبود چنین همه‌انگهی معمولاً به پراکندگی خدمات و کاهش کیفیت حمایت از کودک منجر می‌شود.

گزارش دهید

فعالیت ۱۶: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، درباره دلایل تأسیس کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و نقش آن در رشد فکری، فرهنگی و هنری کودکان و نوجوانان گزارشی تهیه کرده و در کلاس ارائه دهید.

۴- **هدف توانمندسازی:** گزارشی از نقش و مسئولیت مربی در برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه ارائه دهد.

نقش و مسئولیت مربی در حمایت از کودکان و آگاهی‌بخشی اجتماعی

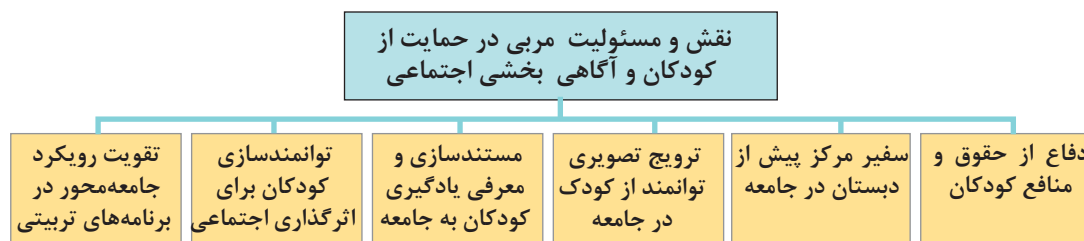

فعالیت ۱۷: توران میرهادی (۱۳۹۵-۱۳۰۶) یکی از برجسته‌ترین پیشگامان و چهره‌های آموزش و پرورش پیش از دبستان در ایران است. با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، درباره اقدامات و فعالیت‌های این مربی بزرگ در زمینه حمایت از کودکان و آگاهی‌بخشی اجتماعی گزارشی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

گزارش دهید

ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه تنها به همکاری با نهادهای، استفاده از منابع محلی یا اجرای فعالیت‌های آموزشی در جامعه محدود نمی‌شود. مربیان افزون بر نقش آموزشی خود، مسئولیت مهمی در حمایت از کودکان و ارتقای آگاهی جامعه نسبت به نیازها، حقوق و توانایی‌های آنها بر عهده دارند (نمودار ۴).

نمودار ۴- نقش و مسئولیت مربی در حمایت از کودکان و آگاهی بخشی اجتماعی

■ **دفاع از حقوق و منافع کودکان:** یکی از مهم‌ترین مسئولیت‌های اجتماعی مربی، حمایت از حقوق و منافع کودکان است. مربی به دلیل ارتباط نزدیک و روزانه با کودکان، شناخت عمیقی از نیازها، توانایی‌ها و چالش‌های آنها دارد و می‌تواند از طریق گفت‌وگو با خانواده‌ها، آگاهی بخشی به جامعه و ایجاد فرصت‌های مناسب برای مشارکت کودکان، در حمایت از این حقوق نقش آفرینی کند.

میرزا حسن رشديه؛ الگویی الهام‌بخش برای مربیان

میرزا حسن تبریزی (۱۲۳۳-۱۲۳۰)، مشهور به میرزا حسن رشديه، بنیان‌گذار مدارس نوین در ایران و از پیشگامان اصلاح نظام تعلیم و تربیت کشور بود. او با مشاهده شیوه‌های نادرست آموزش و تنبیه کودکان در مکتب‌خانه‌ها، دریافت که تحول در آموزش، بدون اصلاح روش‌های تدریس و تربیت معلمان آگاه امکان‌پذیر نیست. از این‌رو، با وجود مخالفت‌ها و دشواری‌های فراوان، مدرسه‌های نوین را بنیان نهاد، شیوه آموزش خواندن و نوشتن را متحول کرد و برای همگانی شدن آموزش کودکان تلاش نمود.

رشديه آموزش را حق همه کودکان می‌دانست و معتقد بود مربی، افزون بر آموزش، وظیفه دارد در آگاهی بخشی جامعه و دفاع از حق یادگیری کودکان نیز نقش آفرینی کند. وصیت مشهور او که «ما در محلی به خاک بسپارید که هر روز شاگردان مدارس از روی گورم بگذرند و از این بابت روحم شاد شود»، بیانگر عشق و تعهد عمیق او به آموزش و آینده کودکان است.

بیشتر بدانید

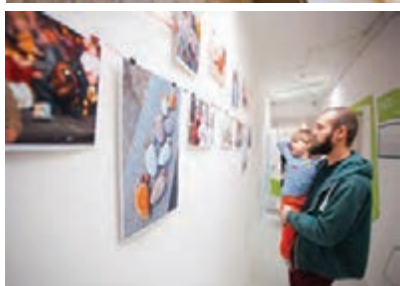
■ **سفیر مرکز پیش از دبستان در جامعه:** مربی در تعامل با خانواده‌ها، نهادهای محلی و سایر اعضای جامعه، نماینده مرکز پیش از دبستان و آموزش اوان کودکی محسوب می‌شود. بسیاری از افراد جامعه آگاهی محدودی از اهمیت سال‌های نخست زندگی و نقش مرکز پیش از دبستان در رشد کودکان دارند. از این‌رو، مربی می‌تواند با معرفی فعالیت‌ها، دستاوردها و ظرفیت‌های کودکان، درک جامعه را نسبت به اهمیت آموزش و تربیت در دوران کودکی افزایش دهد.

■ **ترویج تصویری توانمند از کودک در جامعه:** یکی از اهداف مهم آگاهی بخشی اجتماعی، ترویج تصویری توانمند از کودک است. مربی می‌تواند با نمایش ایده‌ها، آثار، پروژه‌ها و دستاوردهای کودکان، به جامعه نشان دهد که کودکان افرادی اندیشمند، خلاق و دارای توانایی مشارکت در زندگی اجتماعی هستند. چنین اقداماتی به تدریج نگرش جامعه را نسبت به کودکان تغییر داده و احترام بیشتری نسبت به توانایی‌ها و حقوق آنها ایجاد می‌کند.

فعالیت ۱۸: با چند تن از والدین درباره نگرش‌ها و تصورات آنان نسبت به توانمندی‌های کودکان گفت‌وگو کنید. سپس نتایج این گفت‌وگو را در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

شکل ۱۳- مستندسازی یادگیری کودکان برای جامعه

■ **مستندسازی و معرفی یادگیری کودکان به جامعه:** در رویکردهای نوین آموزش اوان کودکی، مستندسازی تنها ابزاری برای ارزیابی یادگیری نیست، بلکه راهی برای گفت‌وگو با جامعه نیز به‌شمار می‌آید. مربی می‌تواند از طریق نمایشگاه‌ها، گزارش‌های آموزشی، نمونه کارها، عکس‌ها و سایر شیوه‌های مستندسازی، فرایند یادگیری و رشد کودکان را برای خانواده‌ها و جامعه قابل مشاهده سازد. این کار به دیگران کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری از چگونگی یادگیری کودکان به‌دست آورند و ارزش فعالیت‌های آموزشی مرکز پیش از دبستان را بهتر بشناسند (شکل ۱۳).

فعالیت ۱۹: در بخش‌های مختلف محله یا شهر خود مشاهده و کاوش کنید. نشانه‌ها، نمادها و آثاری را که بیانگر حضور، مشارکت یا فعالیت کودکان در جامعه هستند (مانند نقاشی‌های دیواری، فضاهای بازی، آثار هنری، نمایشگاه‌ها یا سایر جلوه‌های مرتبط با کودکان) شناسایی و از آنها عکس تهیه کنید. سپس یافته‌های خود را در قالب گزارشی تنظیم کنید و همراه با تصاویر در کلاس ارائه دهید.

جست‌وجو کنید

■ **توانمندسازی کودکان برای اثرگذاری اجتماعی:** کودکان تنها دریافت‌کنندگان خدمات آموزشی نیستند،

شکل ۱۴- توانمندسازی کودکان برای اثرگذاری اجتماعی

بلکه می‌توانند در حد توان و متناسب با سن خود بر محیط پیرامونشان نیز اثر بگذارند. مربی با فراهم کردن فرصت‌هایی برای مشارکت در پروژه‌های زیست‌محیطی، فرهنگی، اجتماعی و فعالیت‌های مرتبط با جامعه، به کودکان کمک می‌کند نقش خود را در زندگی جمعی درک کنند. چنین تجربه‌هایی موجب شکل‌گیری احساس مسئولیت، اعتماد به نفس، حس تعلق اجتماعی و باور به توانایی اثرگذاری در کودکان می‌شود و آنها را برای مشارکت فعال در جامعه آماده می‌سازد (شکل ۱۴).

■ **تقویت رویکرد جامعه‌محور در برنامه‌های تربیتی:** یکی دیگر از مسئولیت‌های مهم مربی، پیوند دادن برنامه‌های تربیتی با مسائل، ظرفیت‌ها و فرصت‌های واقعی جامعه است. مربی می‌تواند با شناسایی ویژگی‌ها و نیازهای جامعه محلی، فعالیت‌ها و پروژه‌هایی طراحی کند که کودکان را با محیط پیرامون خود مرتبط سازد. موضوعاتی مانند محیط‌زیست، سلامت، فرهنگ محلی، مشاغل و خدمات عمومی می‌توانند به بخشی از تجربه‌های یادگیری کودکان تبدیل شوند (شکل ۱۵).

شکل ۱۵- رویکرد جامعه‌محور مربی در برنامه‌های تربیتی

فعالیت ۲۰: با چند مربی مراکز پیش از دبستان درباره اقداماتی که آنها برای حمایت از کودکان و آگاهی بخشی اجتماعی انجام می دهند، گفت و گو کنید. سپس نتایج گفت وگوهای خود را به صورت گزارش در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

- ۱ گزارشی در مورد نقش و مسئولیت دولت، نهادها و جامعه در آموزش و پرورش پیش از دبستان برای مربیان تهیه کنید.
- ۲ در مورد ویژگی های یک جامعه دوستدار کودک، یک پوستر آموزشی مصور طراحی کنید.
- ۳ در مورد نقش و مسئولیت مربی در حمایت از کودکان و آگاهی بخشی اجتماعی، یک بروشور آموزشی طراحی کنید.

خودارزیابی

پودمان ۵: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با جامعه واحد یادگیری ۱: به‌کارگیری راهبردها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت با جامعه مرحله ۱: توسعه شناخت نقش‌ها و مسئولیت‌ها در برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۲ واحد یادگیری به کارگیری راهبردها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت تهیه شده‌است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد			
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد نقش و مسئولیت دولت، نهادها و اعضای جامعه در آموزش و پرورش پیش از دبستان برای مربیان تهیه کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید درباره ویژگی‌های یک جامعه دوستدار کودک، یک پوستر آموزشی مصور طراحی کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید درباره نقش و مسئولیت مربی در حمایت از کودکان و آگاهی‌بخشی اجتماعی، یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			

۵- هدف توانمندسازی: اصول ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه را توضیح دهد.

اصول ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه

فعالیت ۲۱: تصور کنید مدیر یک مرکز پیش از دبستان از شما می خواهد برنامه ای برای بازدید کودکان از یک پارک طراحی و اجرا کنید. برای اینکه این برنامه تنها یک گردش ساده نباشد، در گروه های کلاسی، مشخص کنید پیش از بازدید، هنگام بازدید و پس از بازدید چه اقداماتی باید انجام شود. سپس، پس از مطالعه بخش زیر، بررسی کنید در فهرست اقداماتی که پیشنهاد کرده اید، به کدام یک از اصول ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه توجه نشده است.

ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه زمانی اثربخش خواهد بود که بر مجموعه‌ای از اصول تربیتی، اخلاقی و حرفه‌ای استوار باشد. این اصول به مربیان کمک می‌کنند تا تعامل با جامعه را از مجموعه‌ای از فعالیت‌های پراکنده و مقطعی به فرایندی هدفمند، پایدار و مبتنی بر یادگیری تبدیل کنند (نمودار ۵).

نمودار ۵- اصول ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه

رعایت این اصول نه تنها کیفیت تجربه‌های آموزشی کودکان را افزایش می‌دهد، بلکه زمینه شکل‌گیری روابطی مبتنی بر اعتماد، همکاری و مسئولیت‌پذیری مشترک را میان مرکز پیش از دبستان و جامعه فراهم می‌کند. در ادامه، مهم‌ترین آنها به شرح زیر می‌باشد:

شکل ۱۶- مشارکت، بخشی از فرهنگ روزمره مرکز پیش از دبستان

■ مرکز پیش از دبستان به عنوان اجتماع یادگیرنده: ارتباط مؤثر با جامعه بیرون از مرکز پیش از دبستان زمانی شکل می‌گیرد که در داخل مرکز نیز فرهنگ تعامل، مشارکت و یادگیری مشترک وجود داشته باشد. مرکز پیش از دبستانی که در آن کودکان، مربیان و کارکنان فرصت گفت‌وگو، همکاری، تبادل تجربه و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های متناسب را داشته باشند، آمادگی بیشتری برای برقراری ارتباط سازنده با جامعه خواهد داشت. در چنین محیطی، مشارکت بخشی از فرهنگ روزمره مرکز پیش از دبستان است (شکل ۱۶).

■ کودک محوری: مبنای همه فعالیت‌های مرتبط با جامعه باید منافع، نیازها، علایق و حقوق کودکان باشد. هرگونه همکاری با افراد، سازمان‌ها یا نهادهای اجتماعی زمانی ارزشمند است که به رشد، یادگیری، سلامت و رفاه کودکان کمک کند. در این رویکرد، کودکان تنها دریافت‌کنندگان خدمات نیستند، بلکه حق دارند متناسب با سن و توانایی‌های خود در فعالیت‌ها مشارکت کنند، پرسش بپرسند، نظر دهند و در فرایند یادگیری نقش فعالی داشته باشند.

■ هدفمندی و پیوند با یادگیری: ارتباط با جامعه باید در خدمت اهداف تربیتی و یادگیری کودکان قرار

شکل ۱۷- هدفمندی و پیوند یادگیری کودک با جامعه

گیرد. هر فعالیت جامعه‌محور، از یک بازدید ساده تا اجرای یک پروژه گسترده، زمانی ارزش آموزشی پیدا می‌کند که با اهداف مشخص یادگیری طراحی شده باشد. برای مثال، بازدید از یک نانوايي زمانی اثربخش است که به فرصتی برای آشنایی کودکان با فرایند تولید نان، گفت‌وگو درباره مشاغل یا یادگیری مفاهیم مرتبط با علوم، ریاضی و زبان تبدیل شود. در غیر این صورت، فعالیت صرفاً یک گردش یا تجربه گذرا خواهد بود (شکل ۱۷).

■ همکاری و مسئولیت‌پذیری مشترک: رشد و تربیت کودکان مسئولیتی مشترک است و هیچ نهاد یا گروهی به تنهایی نمی‌تواند همه نیازهای آنها را برآورده سازد. مراکز پیش از دبستان، خانواده‌ها، مراکز فرهنگی، کتابخانه‌ها، مراکز بهداشتی، نهادهای اجتماعی و سایر اعضای جامعه هر یک بخشی از این مسئولیت را بر عهده دارند. ارتباط مؤثر زمانی شکل می‌گیرد که این گروه‌ها خود را شرکای تربیتی یکدیگر بدانند و برای تحقق اهداف مشترک همکاری کنند.

■ احترام به تنوع و اخلاق حرفه‌ای: جوامع انسانی از نظر فرهنگی، زبانی، قومی، اقتصادی و سبک‌های زندگی دارای تنوع هستند. مربی در تعامل با افراد و گروه‌های مختلف باید این تفاوت‌ها را به رسمیت بشناسد و با احترام با آنها برخورد کند. پرهیز از کلیشه‌سازی، قضاوت‌های شتاب‌زده و رفتارهای تبعیض‌آمیز از الزامات این اصل است. همچنین تمامی تعاملات حرفه‌ای باید بر پایه صداقت، احترام متقابل، مسئولیت‌پذیری و حفظ محرمانگی اطلاعات کودکان و خانواده‌ها انجام شود. برای نمونه، هنگام انتشار عکس‌ها یا مستندات فعالیت‌های کودکان، رعایت حقوق خانواده‌ها و کسب رضایت آنها ضروری است. رعایت این اصول زمینه ایجاد روابط پایدار و اعتمادآمیز میان مرکز پیش‌از دبستان و جامعه را فراهم می‌کند (شکل ۱۸).

شکل ۱۸- احترام به تنوع فرهنگی و اجتماعی

■ تعامل دوسویه و منفعت متقابل: همان‌گونه که مرکز پیش از دبستان از ظرفیت‌ها، دانش و امکانات جامعه بهره می‌گیرد، می‌تواند نقش ارزشمندی نیز در ارتقای آگاهی و کیفیت زندگی اجتماعی ایفا کند. برای نمونه، برگزاری نمایشگاه آثار کودکان، اجرای برنامه‌های آگاهی‌بخشی درباره حقوق کودک یا مشارکت در فعالیت‌های محیط‌زیستی محله می‌تواند به سود جامعه باشد (شکل ۱۹).

شکل ۱۹- مشارکت کودکان در زیباسازی فضای شهری

در چنین روابطی، هم جامعه از ظرفیت‌های آموزشی و فرهنگی مرکز پیش از دبستان بهره‌مند می‌شود و هم کودکان فرصت تجربه مشارکت اجتماعی واقعی را پیدا می‌کنند.

فعالیت ۲۲: اگر شما مربی یک مرکز پیش از دبستان بودید، برای اینکه هم کودکان فرصت یادگیری پیدا کنند و هم محله از فعالیت‌های آنان بهره‌مند شود، چه برنامه‌هایی طراحی می‌کردید؟ ایده‌های خود را در قالب گزارشی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

گزارش دهید

■ ایمنی و حمایت از کودکان: حفظ سلامت و امنیت کودکان باید در همه فعالیت‌های جامعه‌محور در اولویت قرار گیرد. پیش از اجرای هر برنامه، مربی باید خطرهای احتمالی را شناسایی و برای مدیریت آنها برنامه‌ریزی کند. نظارت کافی، رعایت دستورالعمل‌های ایمنی، کسب رضایت خانواده‌ها و انتخاب محیط‌های مناسب از جمله اقداماتی است که در این زمینه اهمیت دارد. علاوه بر ایمنی جسمانی، توجه به امنیت روانی کودکان نیز ضروری است.

شکل ۲۰- مستندسازی یادگیری در برنامه‌های تربیتی

■ مستندسازی یادگیری: بخش مهمی از یادگیری پس از پایان تجربه رخ می‌دهد. کودکان نیاز دارند درباره آنچه دیده‌اند، شنیده‌اند و تجربه کرده‌اند، فکر کنند، درباره آن گفت‌وگو کنند و برداشت‌های خود را با دیگران به اشتراک بگذارند. ثبت عکس‌ها، نقاشی‌ها، گفته‌های کودکان، نمونه کارها و مشاهدات مربی به مستندسازی این فرایند کمک می‌کند. مستندسازی راهی برای قابل مشاهده کردن یادگیری کودکان است. این مستندات می‌توانند زمینه گفت‌وگو میان کودکان، مربیان، خانواده‌ها و اعضای جامعه را فراهم کنند و درک عمیق‌تری از فرایند یادگیری به وجود آورند (شکل ۲۰).

■ **تداوم و پایداری مشارکت‌ها:** روابط اثربخش با جامعه معمولاً در طول زمان شکل می‌گیرند و به اعتماد، شناخت متقابل و همکاری مستمر نیاز دارند. به همین دلیل، ارتباط با جامعه نباید به مناسبت‌های خاص، جشن‌ها یا بازدیدهای پراکنده محدود شود. برای مثال، همکاری بلندمدت با یک کتابخانه محلی، مرکز فرهنگی یا گروه داوطلبانه می‌تواند فرصت‌های یادگیری منظم و متنوعی را برای کودکان فراهم کند.

تمرین کنید

فعالیت ۲۳: جدول زیر را تکمیل کنید:

الف) برای هر یک از اصول ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه، یک مثال عینی و کاربردی ارائه دهید که نشان دهد آن اصل چگونه در عمل اجرا می‌شود.
* نمونه‌ای از تکمیل جدول برای یکی از اصول ارائه شده است.

اصل	مثال عینی
مرکز پیش از دبستان به عنوان اجتماع یادگیرنده	
کودک محوری	پیش از اجرای پروژه آشنایی با مشاغل محله، کودکان، مربیان و کارکنان مرکز پیش از دبستان درباره مشاغل مورد علاقه خود گفت‌وگو می‌کنند و کودکان در انتخاب محل بازدید مشارکت دارند.
هدفمندی و پیوند با یادگیری	
همکاری و مسئولیت‌پذیری مشترک	
احترام به تنوع و اخلاق حرفه‌ای	
تعامل دوسویه و منفعت متقابل	
ایمنی و حمایت از کودکان	
مستندسازی یادگیری	
تداوم و پایداری مشارکت‌ها	

ب) پس از تکمیل جدول، پاسخ‌های خود را با سایر دانش‌آموزان مقایسه کنید و درباره میزان انطباق هر مثال با اصل مربوطه به گفت‌وگو بپردازید.

۶- هدف توانمندسازی: شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه را به کار گیرد.

شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه

گفت و گو کنید

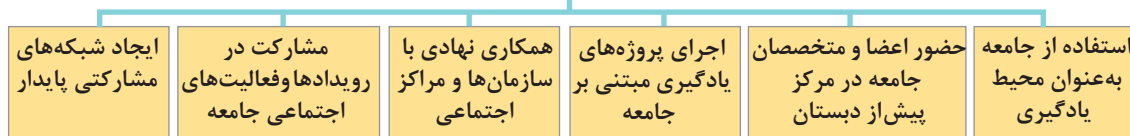
فعالیت ۲۴: در گروه‌های کلاسی، با توجه به تصویر زیر، درباره شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه گفت‌وگو کنید. برای هر تصویر عنوانی مناسب انتخاب کنید که بیانگر شیوه ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه باشد. پاسخ‌های خود را در قسمت‌های مشخص شده، یادداشت کنید.

- تصویر شماره ۱:
- تصویر شماره ۲:
- تصویر شماره ۳:
- تصویر شماره ۴:
- تصویر شماره ۵:
- تصویر شماره ۶:

ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه، مجموعه‌ای از رویکردهای هدفمند است که به کمک آنها، محیط اجتماعی پیرامون کودک به بخشی از فرایند یادگیری و رشد او تبدیل می‌شود. این تعامل دوسویه، هم به غنی‌سازی تجربه‌های یادگیری کودکان کمک می‌کند و هم جامعه را در جریان نیازها، توانایی‌ها و حقوق کودکان قرار می‌دهد. در نمودار زیر، مهم‌ترین شیوه‌های این ارتباط نشان داده شده است.

شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه

نمودار ۶- شیوه‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

■ **استفاده از جامعه به عنوان محیط یادگیری:** در این شیوه، محیط واقعی زندگی به بستر آموزش تبدیل می‌شود و کودکان با کسب تجربه مستقیم در مواجهه با موقعیت‌های واقعی یاد می‌گیرند و یادگیری بر پایه مشاهده، تعامل، گفت‌وگو و کاوش در محیط‌های واقعی شکل می‌گیرد. کودکان با حضور در مکان‌های اجتماعی و فرهنگی، با مفاهیم زندگی روزمره، نقش‌های اجتماعی و کارکرد نهادهای مختلف آشنا می‌شوند. ویژگی مهم این شیوه آن است که کودک میان «دانش مدرسه‌ای» و «زندگی واقعی» پیوند برقرار می‌کند و

شکل ۲۱- استفاده از جامعه به عنوان محیط یادگیری

مفاهیم را در بستر واقعی آنها درک می‌کند. به همین دلیل، یادگیری در این روش عمیق‌تر و پایدارتر است. نمونه‌هایی از این شیوه شامل بازدیدهای هدفمند از کتابخانه‌ها، مراکز فرهنگی، فضاهای طبیعی، مراکز خدمات شهری، آشنایی با فرایند تولید در نانوایی‌ها یا کارگاه‌های محلی و مشاهده فعالیت‌های عمومی در سطح محله است (شکل ۲۱).

■ **حضور اعضا و متخصصان جامعه در مرکز پیش از دبستان:** در این شیوه، افراد جامعه به محیط مرکز پیش از دبستان دعوت می‌شوند تا تجربه‌ها، مهارت‌ها و دانش خود را به‌طور مستقیم با کودکان به اشتراک بگذارند و این رویکرد فرصت ارزشمندی برای تعامل مستقیم کودکان با افراد واقعی فراهم می‌کند. این شیوه علاوه بر افزایش شناخت کودکان از مشاغل و نقش‌های اجتماعی، موجب تقویت ارتباط میان مرکز پیش از دبستان و جامعه نیز می‌شود، احساس مشارکت و مسئولیت‌های اجتماعی را در افراد جامعه تقویت می‌کند. نمونه‌هایی از این شیوه شامل دعوت از پزشک برای توضیح درباره سلامت، آتش‌نشان برای آموزش ایمنی، هنرمندان برای اجرای فعالیت‌های خلاق، صنعتگران برای معرفی مهارت‌های حرفه‌ای و والدین برای بیان تجربه‌های شغلی خود است. نکته مهم این است که این حضور باید تعاملی باشد و به گفت‌وگو، مشارکت فعال و تجربه عملی کودکان منجر شود (شکل ۲۲).

شکل ۲۲- حضور اعضا و متخصصان جامعه در مرکز پیش از دبستان

■ **اجرای پروژه‌های یادگیری مبتنی بر جامعه:** در این شیوه، یادگیری در قالب پروژه‌هایی شکل می‌گیرد که از مسائل واقعی، نیازها یا فرصت‌های موجود در جامعه الهام گرفته شده‌اند. این پروژه‌ها معمولاً در یک بازه زمانی مشخص اجرا می‌شوند و فرایندی پیوسته از پژوهش، تجربه و مشارکت را شامل می‌شوند. یادگیری در این شیوه تنها به کسب اطلاعات محدود نمی‌شود، بلکه مهارت‌های مهمی مانند همکاری، مسئولیت‌پذیری، تفکر حل مسئله و ارتباط مؤثر نیز در کودکان تقویت می‌شود. ویژگی مهم این شیوه، «هدفمندی و مسئله‌محور بودن» آن است.

شکل ۲۳- اجرای پروژه‌های یادگیری مبتنی بر جامعه

نمونه‌هایی از این پروژه‌ها شامل طراحی و نگهداری باغچه محلی، پروژه‌های بازیافت و کاهش زباله، زیباسازی محیط مرکز پیش از دبستان یا محله، مستندسازی فرهنگ و مشاغل محلی، و شناخت عناصر طبیعی مانند گیاهان و پرندگان منطقه است. در این فرایند، مستندسازی فعالیت‌ها نقش کلیدی دارد و به تثبیت یادگیری و گسترش مشارکت خانواده‌ها و جامعه کمک می‌کند (شکل ۲۳).

■ **همکاری نهادی با سازمان‌ها و مراکز اجتماعی:** در این شیوه، ارتباط مراکز پیش از دبستان با جامعه در قالب همکاری‌های رسمی و سازمان‌یافته با نهادها و مراکز اجتماعی شکل می‌گیرد. هدف اصلی، استفاده از ظرفیت‌های تخصصی، خدماتی و حمایتی این نهادها برای تقویت کیفیت آموزش و یادگیری کودکان است. نمونه‌هایی از این همکاری‌ها شامل اجرای برنامه‌های مشترک آموزشی با مراکز فرهنگی، برگزاری کارگاه‌های بهداشت با مراکز درمانی، استفاده از فضاهای آموزشی کتابخانه‌ها و یا همکاری با نهادهای محیط‌زیستی در پروژه‌های آموزشی است. نکته مهم این است که این ارتباط‌ها باید پایدار، هدفمند و مبتنی بر نیازهای واقعی برنامه آموزشی باشند.

■ **مشارکت در رویدادها و فعالیت‌های اجتماعی جامعه:** در این شیوه، مراکز پیش از دبستان و کودکان به‌طور فعال در رویدادها و مناسبت‌های اجتماعی جامعه شرکت می‌کنند. این مشارکت فرصتی برای تجربه مستقیم زندگی اجتماعی و درک نقش فرد در جامعه را فراهم می‌کند. تفاوت این شیوه با پروژه‌های یادگیری در این است که تمرکز آن بر «حضور در رویدادهای آماده و عمومی جامعه» است این شیوه به شکل‌گیری هویت اجتماعی کودک کمک می‌کند و او را با ارزش‌هایی مانند همکاری، مسئولیت‌پذیری، احترام متقابل و مشارکت آشنا می‌سازد. نمونه‌هایی از این رویدادها شامل جشنواره‌های فرهنگی محلی، مناسبت‌های ملی، فعالیت‌های خیریه، برنامه‌های مرتبط با کتاب‌خوانی، رویدادهای سلامت و سبک زندگی سالم است. در این تجربه‌ها، کودکان نه صرفاً مشاهده‌گر، بلکه مشارکت‌کننده فعال هستند و می‌توانند آثار، توانایی‌ها و دیدگاه‌های خود را با جامعه به اشتراک بگذارند (شکل ۲۴).

شکل ۲۴- مشارکت در رویدادها و فعالیت‌های اجتماعی جامعه

■ **ایجاد شبکه‌های مشارکتی پایدار:** این شیوه جامع‌ترین سطح ارتباط مرکز پیش از دبستان با جامعه است و به ایجاد یک نظام پایدار از همکاری میان مرکز پیش از دبستان، خانواده‌ها، نهادها و اعضای جامعه اشاره دارد. در این شبکه، همه اعضا نقش فعال دارند و تبادل منابع، تجربه‌ها و حمایت‌های آموزشی به‌صورت مستمر انجام می‌شود.

نمونه‌هایی از این شبکه‌ها شامل همکاری پایدار با مراکز فرهنگی و سلامت، مشارکت خانواده‌ها در تصمیم‌گیری‌های آموزشی، استفاده مستمر از متخصصان محلی، ایجاد ارتباط میان چند مرکز آموزشی و بهره‌گیری از داوطلبان جامعه است. استفاده از ابزارهای ارتباطی نوین می‌تواند این شبکه را تقویت کند، به شرط آنکه در خدمت تعامل واقعی و هدفمند باشد. ویژگی کلیدی این شیوه «تداوم، اعتماد و مسئولیت مشترک» است که در نهایت به شکل‌گیری یک جامعه یادگیرنده منجر می‌شود (جدول ۱).

جدول ۱- مقایسه شیوه‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه		
شیوه‌ها	شکل ارتباط با جامعه	هدف اصلی
استفاده از جامعه به عنوان محیط یادگیری	کودک در محیط جامعه (بازدیدها و تجربه‌های میدانی)	یادگیری از طریق تجربه در موقعیت‌های واقعی زندگی
حضور اعضای جامعه در مرکز پیش از دبستان	جامعه وارد مرکز پیش از دبستان می‌شود (دعوت از افراد)	آشنایی مستقیم با نقش‌ها و مشاغل اجتماعی
اجرای پروژه‌های یادگیری مبتنی بر جامعه	تعامل فعال مرکز پیش از دبستان و جامعه در قالب پروژه	حل مسئله و یادگیری مشارکتی براساس مسائل واقعی
همکاری نهادی با سازمان‌ها و مراکز اجتماعی	ارتباط رسمی و سازمان‌یافته با نهادها	بهره‌گیری از ظرفیت‌های تخصصی و خدماتی نهادها
مشارکت در رویدادهای اجتماعی	حضور مرکز پیش از دبستان در مناسبت‌ها و فعالیت‌های عمومی	تجربه شهروندی و حضور در زندگی اجتماعی
ایجاد شبکه‌های مشارکتی پایدار	شبکه یکپارچه مرکز پیش از دبستان، خانواده و جامعه	ایجاد ارتباط بلندمدت و نظام‌مند با جامعه

فعالیت ۲۵: به یکی از مکان‌های عمومی محله (مانند پارک، کتابخانه، نانوائی مرکز خدمات شهری) بروید و فهرستی از فرصت‌های یادگیری برای کودکان در این محیط تهیه کنید و یافته‌های خود را در کلاس گزارش دهید.

گزارش دهید

فعالیت ۲۶: در گروه‌های کلاسی، برای یکی از موضوع‌های حفاظت از محیط‌زیست، روز معلم، هفته کتاب و کتاب‌خوانی، روز جهانی کودک، سلامت و بهداشت یا هر موضوع مناسب دیگری که خودتان پیشنهاد می‌کنید، یک فعالیت جامعه‌محور به شرح زیر طراحی کنید:

تمرین کنید

۱ برای اجرای این برنامه، از کدام شیوه یا شیوه‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه استفاده می‌کنید و دلایل انتخاب خود را ارائه دهید.

۲ با توجه به اصول ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه، برنامه اجرایی خود را طراحی کنید.

۳ اقدامات لازم را پیش از اجرا، هنگام اجرا و پس از اجرا مشخص کنید.

۴ برنامه طراحی‌شده و دلایل انتخاب شیوه یا شیوه‌های ارتباط و مشارکت را به صورت گزارشی در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

- ۱ گزارشی در مورد مقایسه شیوه‌های «استفاده از جامعه به‌عنوان محیط یادگیری» و «حضور اعضا و متخصصان جامعه در مرکز پیش‌از دبستان» تهیه کنید.
- ۲ گزارشی در مورد تأثیرپذیری شیوه‌های ارتباط و مشارکت با جامعه کودکان ارائه دهید.
- ۳ گزارشی در مورد تغییر نگرش درباره نقش خانواده در رشد و یادگیری کودک تهیه کنید.
- ۴ درباره اصول ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه یک پوستر آموزشی طراحی کنید.
- ۵ برای یک مرکز پیش از دبستان درباره شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی و مرکز با جامعه یک بروشور آموزشی طراحی کنید.

خودارزیابی

پودمان ۵: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با جامعه واحد یادگیری ۱: به کارگیری راهبردها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت با جامعه مرحله ۳: به کارگیری اصول و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۳ واحد یادگیری به کارگیری راهبردها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید درباره شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه یک بروشور آموزشی تهیه کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید درباره اصول ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه یک پوستر آموزشی طراحی کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید گزارشی در مورد تغییر نگرش درباره نقش خانواده در رشد و یادگیری کودک تهیه کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید درباره شیوه‌های ارتباط و مشارکت مربی و مرکز پیش از دبستان با جامعه یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			

ارزشیابی شایستگی به کارگیری راهبردها و شیوه‌های ارتباط و مشارکت

نام و نام خانوادگی		شماره ملی	تاریخ ارزشیابی:
کد حرفه	۵۳۱۱۲	کد پیمان/پودمان	۵۳۱۱۲۰۳۵۱
کد وظیفه شغل	۵۳۱۱۲۰۳	سطح صلاحیت	۱۳
کد کار	۵۳۱۱۲۰۳۵۱	سطح شایستگی	مهارت

ردیف	مراحل کار	شرایط انجام کار (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری / نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده
۱	توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مربی با جامعه	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مربی با جامعه	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت ارتباط و مشارکت مربی با جامعه	۱	
۲	توسعه شناخت نقش‌ها و مسئولیت‌ها در برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت نقش‌ها و مسئولیت‌ها در برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت نقش‌ها و مسئولیت‌ها در برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای توسعه شناخت نقش‌ها و مسئولیت‌ها در برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه	۱	
۳	به‌کارگیری اصول و شیوه‌های برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور؛	مشاهده آزمون کتبی، پرسش آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری اصول و شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به‌کارگیری اصول و شیوه‌های مشارکت مربی با خانواده بر اساس موضوع، نوع، هدف، سن کودک، تعداد کودکان، تعداد مربی و مربی یار، مکان، زمان، ابزار مورد نیاز، روش کار	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری شیوه‌های مشارکت مربی با جامعه طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به‌کارگیری شیوه‌های مشارکت مربی با جامعه حداقل ۶ مورد از موارد بالا	۲	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه‌گیری) برای به‌کارگیری شیوه‌های مشارکت مربی با جامعه طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای به‌کارگیری شیوه‌های مشارکت مربی با جامعه براساس حداقل ۶ مورد از موارد بالا	۱	
	شایستگی‌های غیرفنی: (N51) اجتماعی (N57) آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت‌ها بهداشت: رعایت موارد بهداشتی توجهات زیست‌محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن هنگام انجام فعالیت‌ها، به حداقل رساندن دورریزها نگرش: احترام به حقوق جامعه - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:	مشاهده آزمون عملکردی	احترام به حقوق جامعه - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها - به حداقل رساندن دورریزها - پوشیدن روبوش	۲	
				همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها - به حداقل رساندن دورریزها - پوشیدن روبوش		
					۱	
ارزشیابی کار (شایستگی انجام کار)						
					☐ بلی	
					☐ خیر	

توضیحات:

۱- معیار شایستگی انجام کار:

- کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۲ و ۳ (مراحل بحرانی)

- کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش

- کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل کار

۲- تعریف سطوح شایستگی: صرف نظر از اینکه یک تکلیف کاری در چه سطحی از صلاحیت حرفه‌ای انجام می‌شود، در هر محیط کاری ممکن است انجام هر کار با کیفیت مشخصی مورد انتظار باشد. سطح شایستگی انجام کار، معیار اساسی ارزشیابی است.

مهارت (سطح سه): ماهر و قادر به آموزش و هدایت دیگران، توانایی برنامه‌ریزی و تحلیل، پاسخ‌گویی در برابر کارهای خود، سروکار داشتن با سطح وسیعی از کارها و فعالیت‌ها

تسلط (سطح چهار): خبرگی در انجام کار و آموزش دیگران، ایجاد نوآوری، سازگاری، عیب‌یابی، هدایت و راهنمایی دیگران.

واحد یادگیری ۲: مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت

مقدمه

به کارگیری فعالیت‌های جامعه‌محور همواره با چالش‌هایی همراه است و موفقیت آنها به شناخت این چالش‌ها و انتخاب راهکارهای مناسب بستگی دارد. در این واحد یادگیری، مهم‌ترین چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه در سه حوزه جامعه، مرکز پیش از دبستان و مربی و کیفیت تجربه‌های یادگیری کودک بررسی می‌شوند. سپس برای هریک از این چالش‌ها، راهکارهای عملی و کاربردی ارائه می‌شود تا در آینده، هنرجویان فعالیت‌های جامعه‌محور آگاهانه‌تر طراحی و اجرا کنند و با انجام فعالیت‌های ارائه شده، مهارت‌های عملی لازم را در این زمینه کسب کنند.

استاندارد عملکرد

پرورش توانمندی‌های مربی در مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت با جامعه از طریق توسعه شناخت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه، تعیین راهکارهای مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه و به کارگیری فعالیت‌های جامعه‌محور در مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت براساس منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور

شایستگی‌های فنی

- ۱ توسعه شناخت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه
- ۲ تعیین راهکارهای مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه
- ۳ به کارگیری فعالیت‌های جامعه‌محور در مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت

شایستگی‌های غیر فنی

- ۱ اجتماعی بودن
- ۲ مسئولیت‌پذیری
- ۳ آموزش و کمک به فراگیری دیگران

۱- هدف توانمندسازی: چالش‌های برقراری ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه را توضیح دهد.

چالش‌های برقراری ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

فعالیت ۱: کودکان یک مرکز پیش از دبستان، قرار بود روز سه‌شنبه از کتابخانه محله بازدید کنند. همه کودکان برای این برنامه هیجان‌زده بودند و اتوبوس نیز از قبل هماهنگ شده بود. کودکان رضایت‌نامه والدین را تحویل داده بودند و کتابخانه نیز از زمان و برنامه بازدید اطلاع داشت. اما با وجود انجام این هماهنگی‌ها، مدیر مرکز پیش از دبستان یک روز قبل از اجرای برنامه اعلام کرد که بازدید لغو شده است. در گروه‌های کلاسی در مورد دلایل احتمالی لغو این برنامه گفت‌وگو کنید و نظرات خود را در کلاس به اشتراک بگذارید.

گفت و گو کنید

با وجود اهمیت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه، اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور همواره با چالش‌هایی همراه است. هر فعالیتی، مانند بازدید از یک مرکز محلی، اجرای یک پروژه اجتماعی یا دعوت از متخصصان به مرکز پیش از دبستان، نیازمند برنامه‌ریزی، هماهنگی، تأمین منابع، رعایت قوانین، توجه به ایمنی کودکان و در نظر گرفتن ویژگی‌های رشدی آنان است. بنابراین، طبیعی است که در چنین فرایند پیچیده‌ای، موانع و دشواری‌هایی نیز به وجود آید.

وجود این چالش‌ها به معنای ضعف مربی یا مرکز پیش از دبستان نیست. بلکه بسیاری از آنها به شرایط جامعه، امکانات موجود، قوانین، ویژگی‌های فرهنگی یا رویدادهای پیش‌بینی نشده مربوط می‌شوند و برخی دیگر نیز به برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور ارتباط دارند. آنچه یک مربی حرفه‌ای را متمایز می‌کند، شناخت چالش‌ها، پیش‌بینی آنها و انتخاب راهکارهای مناسب برای پیشگیری، کاهش یا مدیریت پیامدهای آنهاست.

چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه معمولاً نتیجه یک عامل واحد نیستند، بلکه از تعامل عوامل مختلف با یکدیگر شکل می‌گیرند. برای مثال، اگر اجرای یک بازدید آموزشی با مشکل روبه‌رو شود، ممکن است علت آن تنها کمبود بودجه نباشد بلکه عواملی مانند محدودیت‌های قانونی، ناهماهنگی میان نهادهای محلی، برنامه‌ریزی نامناسب مرکز پیش از دبستان، کمبود نیروی انسانی یا انتخاب فعالیتی نامتناسب با ویژگی‌های رشدی کودکان نیز در ایجاد آن نقش داشته باشند.

در تفکر سیستمی^۱، چالش‌ها به‌صورت جداگانه بررسی نمی‌شوند بلکه عوامل مختلف و ارتباط میان آنها به‌عنوان اجزای یک مجموعه به‌هم‌پیوسته مورد توجه قرار می‌گیرند. به همین دلیل، مربیان حرفه‌ای هنگام طراحی و اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور، تنها به آنچه در مرکز پیش از دبستان رخ می‌دهد توجه نمی‌کنند، بلکه عوامل گوناگونی مانند ظرفیت‌های جامعه محلی، قوانین و مقررات، امکانات موجود، ویژگی‌های خانواده‌ها و نیازهای رشدی کودکان را نیز در تصمیم‌گیری‌های خود در نظر می‌گیرند (شکل ۱).

شکل ۱- تفکر سیستمی در طراحی فعالیت‌های جامعه محور

۱- تفکر سیستمی (Systems thinking): شیوه‌ای برای بررسی مسائل است که در آن، به جای توجه به هر عامل به‌صورت جداگانه، مجموعه عوامل و روابط میان آنها در نظر گرفته می‌شود.

فعالیت ۲: در گروه‌های کلاسی با توجه به انجام فعالیت ۱، ارتباط میان این دلایل را بررسی کنید:

۱ چگونه تغییر هر عامل می‌تواند بر عوامل دیگر و بر موفقیت یا شکست برنامه اثر بگذارد؟

۲ نتایج بررسی خود را در کلاس گزارش دهید.

طبقه‌بندی چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه

چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه در سه دسته چالش‌های مربوط به جامعه، مرکز پیش از دبستان و مربی و تجربه‌های یادگیری کودک طبقه‌بندی می‌شوند.

شکل ۲- برخی از چالش‌های مربوط به جامعه

الف) چالش‌های مربوط به جامعه: این دسته از چالش‌ها ریشه در محیط بیرونی مرکز پیش از دبستان دارند و تحت تأثیر عواملی مانند نگرش‌های اجتماعی، ویژگی‌های فرهنگی، قوانین، امکانات، منابع و میزان همکاری نهادها و افراد جامعه شکل می‌گیرند. اگرچه این عوامل عمدتاً خارج از کنترل مستقیم مرکز پیش از دبستان هستند، اما نقش تعیین‌کننده‌ای در کیفیت ارتباط و مشارکت آن با جامعه دارند. در برخی مکان‌ها ممکن است فضای مناسب و امکانات لازم برای اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور فراهم نباشد مانند آنچه در شکل روبه‌رو می‌بینید (شکل ۲).

ب) چالش‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی: این دسته به ظرفیت‌ها و عملکرد درونی مرکز پیش از دبستان

شکل ۳- برخی از چالش‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی

مربوط می‌شود و عواملی مانند برنامه‌ریزی، مدیریت، دانش و مهارت‌های حرفه‌ای مربیان، فرهنگ مشارکت و تأمین منابع را دربر می‌گیرد. ویژگی اصلی این دسته آن است که با برنامه‌ریزی مناسب، ارتقای شایستگی‌های حرفه‌ای و بهبود عملکرد مرکز پیش از دبستان، تا حد زیادی قابل اصلاح و مدیریت است. برای مثال، ممکن است بازدید از کتابخانه تنها به مناسبت هفته کتاب و بدون پیش‌بینی در برنامه سالانه انجام شود یا کودکان از یک ناوایی بازدید کنند، بی‌آنکه از پیش مشخص شده باشد قرار است از این بازدید چه دانش، مهارت یا تجربه‌ای کسب کنند (شکل ۳).

ج) چالش‌های مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک: این دسته بر کیفیت تجربه‌هایی تمرکز دارد که کودکان

شکل ۴- برخی از چالش‌های مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک

در جریان فعالیت‌های جامعه‌محور کسب می‌کنند. تناسب فعالیت‌ها با ویژگی‌های رشدی، مشارکت واقعی کودکان، رعایت حقوق، بهداشت، ایمنی و سلامت آنان و فراهم شدن فرصت‌های یادگیری معنادار، مهم‌ترین محورهای این دسته از چالش‌ها را تشکیل می‌دهند. برای مثال، ممکن است کودکان در بازدید از یک موزه، مدت طولانی فقط به توضیحات راهنما گوش دهند و فرصت مشاهده، پرسش یا انجام فعالیت عملی نداشته باشند، یا مربی موضوع بازدید و همه تصمیم‌های مربوط به فعالیت را از پیش تعیین کند و کودکان تنها از دستورهای او پیروی کنند (شکل ۴).

نکته

طبقه‌بندی چالش‌ها، به مربیان کمک می‌کند هنگام طراحی، اجرا و ارزشیابی فعالیت‌های جامعه‌محور، منشأ هر چالش را بهتر شناسایی کنند، ارتباط میان عوامل مختلف را درک نمایند و برای هر دسته از چالش‌ها راهکارهای مناسب، واقع‌بینانه و اثربخش انتخاب کنند.

گزارش دهید

فعالیت ۳: براساس نتیجه فعالیت ۱، در گروه‌های کلاسی موارد زیر را بررسی کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:
الف) آیا همه چالش‌هایی که شناسایی کرده‌اید از یک نوع هستند؟
ب) آنها را براساس طبقه‌بندی مطرح شده، در سه گروه دسته‌بندی کنید.
ج) دلایل دسته‌بندی خود را مطرح کنید.

۲- هدف توانمندسازی: گزارشی از چالش‌های برقراری ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه ارائه دهد.

الف) چالش‌های مربوط به جامعه در برقراری ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

گفت و گو کنید

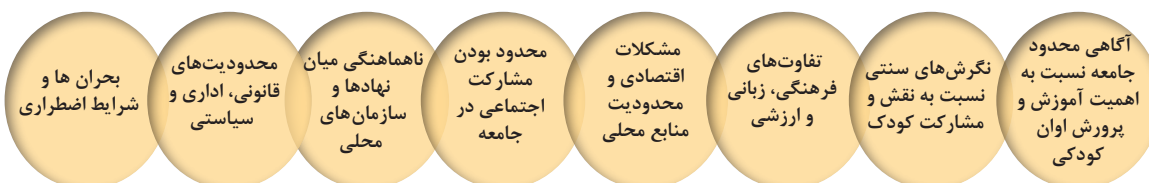

فعالیت ۴: در گروه‌های کلاسی به دو تصویر زیر نگاه کنید. سپس با اعضای گروه خود درباره سؤالات زیر گفت‌وگو کنید:

- ☐ هر تصویر چه داستانی را درباره ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه روایت می‌کند؟
- ☐ در کدام تصویر، برقراری ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه آسان‌تر به نظر می‌رسد؟
- ☐ دلایل خود را در کلاس به اشتراک بگذارید.

ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه تا حد زیادی تحت تأثیر ویژگی‌ها، ظرفیت‌ها و شرایط جامعه‌ای است که مرکز پیش از دبستان در آن فعالیت می‌کند. برخی از این شرایط می‌توانند برقراری ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه را با چالش روبه‌رو کنند که مهم‌ترین آنها در نمودار زیر نشان داده شده‌اند.

نمودار ۱- چالش‌های مربوط به جامعه در برقراری ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

شکل ۵ - تنوع فرهنگی اقوام ایرانی

■ **آگاهی محدود جامعه نسبت به اهمیت آموزش و پرورش اوان کودکی:** آگاهی ناکافی نسبت به اهمیت سال‌های آغازین زندگی و نقش آموزش و تربیت در رشد کودکان، یکی از مهم‌ترین موانع ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه است.

■ **نگرش‌های سنتی نسبت به نقش و مشارکت کودک:** نگرش‌هایی که کودک را صرفاً دریافت‌کننده آموزش و فرمان‌بر بزرگسالان می‌دانند، فرصت‌های مشارکت فعال او را محدود می‌کنند.

■ **تفاوت‌های فرهنگی، زبانی و ارزشی:** ایران کشوری با تنوع فرهنگی، زبانی، قومی و ارزشی است. این تنوع می‌تواند بر ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه تأثیر بگذارد (شکل ۵).

جست‌وجو کنید

فعالیت ۵: یکی از استان‌های ایران را انتخاب کنید و با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، اطلاعاتی درباره ویژگی‌های فرهنگی، زبانی یا آداب و رسوم آن استان گردآوری کنید و در آن به سؤالات زیر پاسخ دهید:

- این ویژگی‌ها چه فرصت‌هایی برای همکاری و مشارکت مرکز پیش از دبستان با خانواده‌ها ایجاد می‌کنند؟
- اگر مربی با این تفاوت‌های فرهنگی، زبانی و ارزشی آشنا نباشد، چه سوءتفاهم‌ها یا چالش‌هایی ممکن است در ارتباط با خانواده‌ها به وجود آید؟
- گزارش خود را به‌صورت بروشور در کلاس ارائه دهید. نمایشگاهی از بروشورها در کلاس برگزار کنید.

■ **مشکلات اقتصادی و محدودیت منابع محلی:** محدودیت در دسترسی به امکاناتی مانند کتابخانه، مراکز فرهنگی، فضاهای آموزشی، وسایل حمل‌ونقل یا منابع مالی، اجرای بسیاری از برنامه‌های مشترک را دشوار می‌کند. برای مثال، ممکن است امکان برگزاری بازدیدهای آموزشی یا اجرای پروژه‌های مشترک با مراکز محلی فراهم نباشد.

گزارش دهید

فعالیت ۶: با بررسی محل زندگی خود، سه مرکز یا فضای عمومی را که مراکز پیش از دبستان می‌توانند بدون هزینه یا با هزینه کم از آنها برای فعالیت‌های آموزشی استفاده کنند، شناسایی کنید:
الف) فهرستی از آنها را در کلاس ارائه دهید.
ب) دلایل انتخاب خود را در کلاس ارائه دهید.

■ **محدود بودن مشارکت اجتماعی در جامعه:** به دلایلی مانند مشغله‌های روزمره، تغییر سبک زندگی، گسترش استفاده از فضای مجازی و کاهش حضور مردم در فعالیت‌های محلی، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و داوطلبانه محدودتر شده است. در نتیجه، مرکز پیش از دبستان برای جلب همکاری مستمر افراد جامعه با دشواری بیشتری روبه‌رو می‌شود.

گزارش دهید

فعالیت ۷: با مدیر یا مربیان یک مرکز پیش از دبستان درباره مهم‌ترین عوامل کاهش مشارکت داوطلبانه افراد جامعه با مرکز پیش از دبستان گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

■ **ناهماهنگی میان نهادها و سازمان‌های محلی:** گاهی هریک از نهادها و سازمان‌ها اهداف، برنامه‌ها یا مقررات خاص خود را دارند و سازوکار مشخصی برای همکاری مشترک میان آنها وجود ندارد. در چنین شرایطی، استفاده از ظرفیت‌های موجود جامعه برای حمایت از برنامه‌های مرکز پیش از دبستان دشوارتر می‌شود.

■ **محدودیت‌های قانونی، اداری و سیاستی:** برخی قوانین، مقررات و فرایندهای اداری، اجرای فعالیت‌های مشترک با جامعه را دشوار یا زمان‌بر می‌کنند. برای مثال، دریافت مجوز برای برگزاری یک بازدید آموزشی یا اجرای برنامه‌ای مشترک با یک سازمان محلی، ممکن است زمان زیادی نیاز داشته باشد یا با محدودیت‌های اداری همراه باشد.

■ **بحران‌ها و شرایط اضطراری:** گاهی اوقات رویدادهایی مانند همه‌گیری بیماری‌ها، بلایای طبیعی، جنگ یا شرایط امنیتی، ارتباط مستقیم مرکز پیش از دبستان با جامعه و اجرای فعالیت‌های مشترک را با اختلال روبه‌رو می‌کنند (شکل ۶).

شکل ۶- بازدید در بحران‌ها و شرایط اضطراری

فعالیت ۸: در گروه‌های کلاسی، با جست‌وجو در منابع علمی معتبر یا گفت‌وگو با چند نفر از مدیران و مربیان مرکز پیش از دبستان، نمونه‌هایی از بحران‌ها و شرایط اضطراری را که در سال‌های اخیر موجب اختلال در ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با خانواده‌ها، نهادهای محلی یا سایر اعضای جامعه شده‌اند، شناسایی کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

گزارش دهید

ب) چالش‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی

فعالیت ۹: در گروه‌های کلاسی، با دقت به دو شکل زیر نگاه کنید. سپس درباره سؤالات زیر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید:

گفت‌وگو کنید

☐ پیش از اجرای فعالیت، اعضای هر مرکز پیش از دبستان چه اقداماتی انجام داده‌اند؟

☐ اگر شما یکی از مربیان مرکز پیش از دبستان «ب» بودید، نخستین تغییری که برای بهبود این وضعیت پیشنهاد می‌کردید چه بود؟

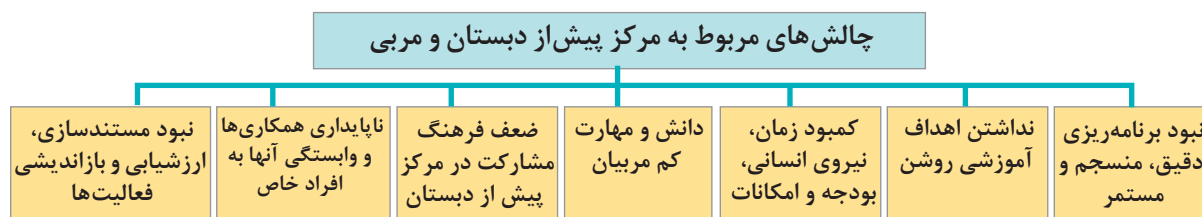
☐ اجرای موفق یک فعالیت مشترک با جامعه، بیش از هر چیز به چه عواملی در داخل مرکز پیش از دبستان وابسته است؟

برقراری ارتباط و مشارکت مؤثر با جامعه، تنها به شرایط و ظرفیت‌های محیط پیرامون وابسته نیست، بلکه به میزان زیادی به برنامه‌ریزی، مدیریت و عملکرد حرفه‌ای مرکز پیش از دبستان نیز بستگی دارد.

بخش مهمی از موفقیت فعالیت‌های جامعه محور به توانمندی حرفه‌ای مربیان، فرهنگ همکاری میان کارکنان و وجود سازوکارهای منظم برای برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی بستگی دارد. مهم‌ترین چالش‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی، در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار ۲- چالش‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی

■ **نبود برنامه‌ریزی دقیق، منسجم و مستمر:** در برخی از مراکز پیش از دبستان، فعالیت‌های آموزشی به صورت پراکنده، موردی یا صرفاً در مناسبت‌هایی مانند هفته کتاب، روز درخت کاری یا برخی جشن‌ها و مراسم اجرا می‌شوند. در نتیجه، ارتباط مرکز پیش از دبستان با جامعه تداوم پیدا نمی‌کند، همکاری‌های پایدار شکل نمی‌گیرد و فعالیت‌های جامعه‌محور به تجربه‌هایی جدا از فرایند یادگیری کودکان تبدیل می‌شوند.

■ **نداشتن اهداف آموزشی روشن:** هر فعالیت جامعه‌محور باید با هدف‌های آموزشی و تربیتی مشخص طراحی شود. اگر هدف فعالیت از پیش تعیین نشود، بازدیدها، دعوت از متخصصان یا اجرای پروژه‌های اجتماعی ممکن است صرفاً به تجربه‌هایی جذاب و سرگرم‌کننده تبدیل شوند، بی‌آنکه نقش مؤثری در تحقق اهداف یادگیری داشته باشند.

فعالیت‌های جامعه‌محور زمانی ارزش آموزشی پیدا می‌کنند که علاوه بر ایجاد تجربه‌هایی جذاب و لذت‌بخش، به تحقق اهداف یادگیری و رشد همه‌جانبه کودکان نیز کمک کنند.

فعالیت ۱۰: در گروه‌های کلاسی، با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، یکی از حوزه‌های یادگیری دوره پیش از دبستان (مانند ریاضی، علوم، سوادآموزی، مطالعات اجتماعی، هنر یا تربیت بدنی) را انتخاب کنید. سپس، مانند نمونه هدف آموزشی زیر، حداقل پنج هدف آموزشی مشخص و متناسب با ویژگی‌های رشدی کودکان پیش از دبستان برای آن حوزه تدوین کنید و نتایج کار گروه خود را در کلاس گزارش دهید.

یک نمونه هدف آموزشی در حوزه یادگیری ریاضی: کودک بتواند اشیای پیرامون خود را براساس یکی از ویژگی‌های آنها، مانند اندازه، شکل یا رنگ، طبقه‌بندی کند.

■ **کمبود زمان، نیروی انسانی، بودجه و امکانات:** اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور به زمان، نیروی انسانی، امکانات آموزشی، تجهیزات، وسایل حمل‌ونقل و منابع مالی نیاز دارد. محدودیت در هریک از این منابع، می‌تواند دامنه، کیفیت یا تداوم فعالیت‌های مشترک با جامعه را تحت تأثیر قرار دهد.

فعالیت ۱۱: اگر یک مرکز پیش از دبستان تنها بتواند یکی از موارد بودجه، زمان، نیروی انسانی یا امکانات را افزایش دهد، به نظر شما کدام یک بیشترین تأثیر را بر اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور خواهد داشت؟ دلیل خود را در کلاس گزارش دهید.

دانش و مهارت کم مربیان: ناآشنایی مربیان با شیوه‌های طراحی فعالیت‌های جامعه‌محور، مدیریت مشارکت، همکاری بین‌نهادی یا هدایت یادگیری در محیط‌های واقعی، می‌تواند کیفیت اجرای این فعالیت‌ها را کاهش دهد.

بازدید کنید

فعالیت ۱۲: با هماهنگی هنرآموز خود در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان با یکی از مربیان یا مدیران مرکز پیش از دبستان در مورد «دانش و مهارت‌های مورد نیاز برای اجرای فعالیت‌های مشترک با جامعه» گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

ضعف فرهنگ مشارکت در مرکز پیش از دبستان: برقراری ارتباط و مشارکت مؤثر با جامعه، از درون مرکز پیش از دبستان آغاز می‌شود. هنگامی که همکاری، گفت‌وگو، تصمیم‌گیری مشارکتی و مسئولیت‌پذیری جمعی در فضای مرکز پیش از دبستان جایگاه مناسبی نداشته باشد، ایجاد و تداوم همکاری با نهادهای محلی و سایر اعضای جامعه نیز با دشواری بیشتری همراه خواهد بود (شکل ۷).

شکل ۷- آغاز برقراری ارتباط مؤثر با جامعه از درون مرکز پیش از دبستان

ناپایداری همکاری‌ها و وابستگی آنها به افراد خاص: در برخی مراکز پیش از دبستان، ارتباط با جامعه بیش از آنکه بر برنامه‌ها و سازوکارهای مشخص استوار باشد، به علاقه، تجربه یا روابط شخصی یک مربی، مدیر یا یکی از اعضای جامعه وابسته است. در چنین شرایطی، با جابه‌جایی یا تغییر این افراد، بسیاری از همکاری‌ها نیز متوقف یا تضعیف می‌شوند.

نبود مستندسازی، ارزشیابی و بازاندیشی فعالیت‌ها: اگر فعالیت‌های جامعه‌محور به‌طور منظم ثبت، بررسی و ارزشیابی نشوند، نقاط قوت و ضعف آنها به‌درستی شناسایی نخواهد شد. در نتیجه، امکان یادگیری از تجربه‌ها، اصلاح برنامه‌ها و بهبود مستمر کیفیت فعالیت‌های جامعه‌محور کاهش می‌یابد.

گزارش دهید

فعالیت ۱۳: تصور کنید در یک مرکز پیش از دبستان هر سال برنامه‌های متعددی با جامعه اجرا می‌کند، اما هیچ گزارشی از آنها تهیه نمی‌شود. به نظر شما این موضوع چه پیامدهایی برای برنامه‌های سال‌های بعد خواهد داشت؟ پیشنهادهای خود را در گروه بررسی کنید و در کلاس گزارش دهید.

ج) چالش‌های مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک

گفت‌وگو کنید

فعالیت ۱۴: در گروه‌های کلاسی، با دقت به دو شکل‌های زیر نگاه کنید. سپس درباره سؤالات زیر گفت‌وگو کنید:

- ۱ در کدام شکل، کودکان نقش فعال‌تری در فرایند یادگیری دارند؟
- ۲ کدام شکل فرصت بیشتری برای مشاهده، پرسش، گفت‌وگو، انتخاب و مشارکت کودکان فراهم کرده است؟
- ۳ در شکل پایین صفحه چه چالش‌هایی مانع یادگیری عمیق و مشارکت واقعی کودکان شده است؟
- ۴ فهرستی از این چالش‌ها تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

هدف نهایی ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه، فراهم کردن فرصت‌هایی برای رشد، یادگیری و مشارکت فعال کودکان است.

فعالیت‌های جامعه محور زمانی ارزش آموزشی پیدا می‌کنند که با ویژگی‌های رشدی کودکان متناسب باشند، فرصت مشارکت واقعی آنان را فراهم کنند، حقوق و کرامتشان را حفظ کنند و به شکل‌گیری یادگیری عمیق و معنادار بینجامند. مهم‌ترین چالش‌های مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک در فعالیت‌های جامعه‌محور، در نمودار زیر نشان داده شده‌اند.

نمودار ۳- چالش‌های مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک در برقراری ارتباط و مشارکت با جامعه

■ **انتخاب فعالیت‌های نامتناسب با ویژگی‌های رشدی کودکان:** فعالیت‌های جامعه‌محور باید با سن، توانایی‌ها، علایق و نیازهای رشدی کودکان متناسب باشند (شکل ۸).

شکل ۸- مقایسه فعالیت‌های نامتناسب و متناسب با ویژگی‌های رشدی کودکان

انتخاب فعالیت‌های بیش از حد دشوار، طولانی، پیچیده یا انتزاعی، مشارکت فعال کودکان را کاهش می‌دهد و اثربخشی تجربه‌های یادگیری را محدود می‌کند.

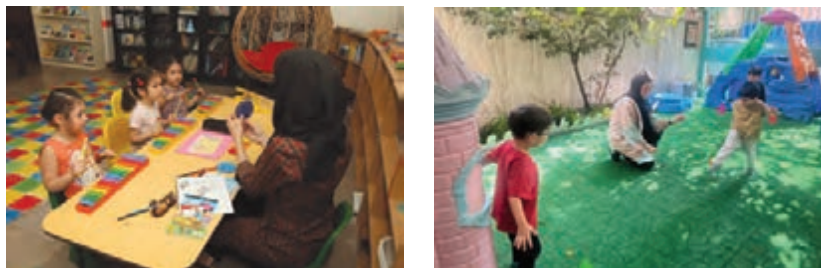
فعالیت ۱۵: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، درباره اصول و ویژگی‌های طراحی فعالیت‌های یادگیری متناسب با ویژگی‌های رشدی کودکان پیش از دبستان گزارشی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

گزارش دهید

■ **محدود بودن مشارکت واقعی کودکان:** در برخی فعالیت‌های جامعه‌محور، کودکان بیشتر مجری برنامه‌هایی هستند که بزرگسالان از پیش طراحی کرده‌اند و فرصت چندانی برای بیان دیدگاه‌های خود، طرح پرسش، انتخاب میان گزینه‌ها یا مشارکت در تصمیم‌گیری و اجرای فعالیت ندارند. در چنین شرایطی، کودکان فرصت تجربه استقلال، مسئولیت‌پذیری و احساس مالکیت نسبت به یادگیری خود را از دست می‌دهند.

■ **بی‌توجهی به تفاوت‌های فردی کودکان:** اگر فعالیت‌های جامعه‌محور بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های کودکان از نظر توانایی‌ها، سرعت یادگیری، علایق و نیازهای ویژه، طراحی شوند، ممکن است برخی کودکان فرصت مشارکت مؤثر را از دست بدهند یا نتوانند به اندازه سایر کودکان از تجربه‌های یادگیری بهره‌مند شوند (شکل ۹).

شکل ۹- توجه به تفاوت‌های فردی کودکان

فعالیت ۱۶: در ارتباط با تفاوت‌های فردی کودکان، یک بروشور آموزشی طراحی کنید.

گزارش دهید

■ **بی‌توجهی به ایمنی، سلامت و بهداشت:** اگر پیش از اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور، خطرهای احتمالی به‌درستی شناسایی و برای پیشگیری از آنها برنامه‌ریزی نشود، سلامت، امنیت و آرامش کودکان ممکن است به خطر بیفتد و اجرای فعالیت با مشکل روبه‌رو شود.

فعالیت ۱۷: در گروه‌های کلاسی، برای هر یک از فعالیت‌های جامعه‌محور زیر، خطرهای احتمالی را شناسایی و در جدول زیر یادداشت کنید. ردیف اول به‌عنوان نمونه تکمیل شده است.

تمرین کنید

فعالیت	خطرهای احتمالی
رنگ‌آمیزی دیوار بیرونی مرکز پیش از دبستان توسط کودکان	تماس با رنگ‌های نامناسب، لغزش یا زمین خوردن، استفاده نادرست از ابزار رنگ‌آمیزی، عبور خودروها یا افراد از محل فعالیت
بازدید از ایستگاه آتش‌نشانی	
کاشت گل و گیاه در بوستان محله	
حضور در نمایشگاه کتاب	
بازدید از مزرعه یا باغ آموزشی	
شرکت در جشنواره محلی کودک	

■ **بی‌توجهی به حقوق، کرامت و حریم خصوصی کودکان:** در فعالیت‌های جامعه‌محور، ممکن است بدون توجه کافی به حقوق کودکان، تصمیم‌هایی گرفته شود که احساس امنیت، احترام یا آسایش آنان را تحت تأثیر قرار دهد. برای نمونه، گاهی تصویر یا اطلاعات کودکان بدون رضایت خانواده‌ها منتشر می‌شود، از کودکان خواسته می‌شود در فعالیتی شرکت کنند که به آن تمایلی ندارند یا در موقعیت‌هایی قرار می‌گیرند که موجب خجالت، اضطراب یا ناراحتی آنان می‌شود. چنین شرایطی می‌تواند کیفیت تجربه‌های یادگیری را کاهش دهد و اعتماد خانواده‌ها به برنامه‌های مرکز پیش از دبستان را نیز تحت تأثیر قرار دهد.

فعالیت ۱۸: در گروه‌های کلاسی به تصاویر زیر با دقت نگاه کنید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

الف) حریم شخصی یک مفهوم فردی است یا اجتماعی؟

ب) نمونه‌هایی که بیانگر رعایت حقوق و حریم خصوصی کودکان است را ارائه کنید.

احترام به حریم خصوصی کودک

تمرین کنید

- ۱ گزارشی از چالش‌های مربوط به جامعه در برقراری ارتباط و مشارکت تهیه کنید.
- ۲ گزارشی از چالش‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی تهیه کنید.
- ۳ گزارشی از چالش‌های مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک تهیه کنید.
- ۴ درباره چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه، یک بروشور آموزشی طراحی کنید.
- ۵ در برنامه آموزشی مرکز پیش از دبستان طبق واحد کار خود، نیاز به بازدید از یک موزه دارید. گزارشی از چالش‌های اجرای بازدید را از نظر جامعه، مرکز پیش از دبستان و تجربه‌های یادگیری کودکان تهیه کنید.

خودارزیابی

پودمان ۵: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با جامعه

واحد یادگیری ۲: مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت

مرحله ۱: توسعه شناخت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۱ واحد یادگیری مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.

ردیف	مورد	۱	۲	۳
۱	تا چه حد می‌توانید گزارشی از چالش‌های مربوط به جامعه در برقراری ارتباط و مشارکت تهیه کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید گزارشی از چالش‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید گزارشی از چالش‌های مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک تهیه کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید درباره چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه، یک بروشور آموزشی طراحی کنید؟			
۵	تا چه حد می‌توانید گزارشی از چالش‌های اجرای بازدید کودکان از یک موزه از نظر جامعه، مرکز پیش از دبستان و تجربه‌های یادگیری کودکان تهیه کنید.			

۳- هدف توانمندسازی: مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه را توضیح دهد.

مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

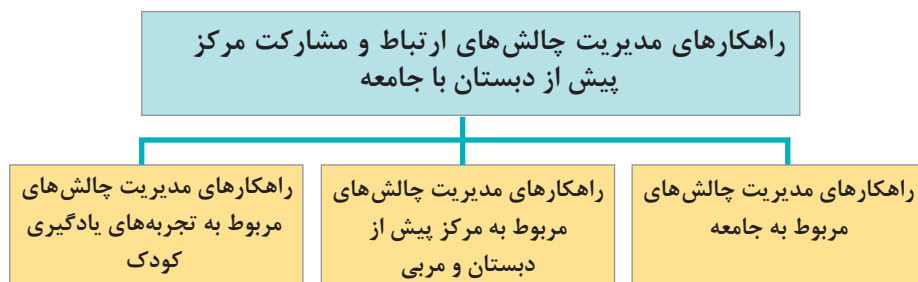
فعالیت ۱۹: برای چالش‌هایی که در فعالیت ۱ شناسایی کرده‌اید، راهکارهای مناسبی پیشنهاد دهید و نتایج را در کلاس به اشتراک بگذارید.

گفت و گو کنید

آنچه موجب موفقیت ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه می‌شود، انتخاب و به‌کارگیری راهبردها و راهکارهایی است که بتوانند متناسب با منشأ هر چالش، از بروز آن پیشگیری کنند، آثار آن را کاهش دهند یا زمینه مدیریت مؤثر آن را فراهم سازند.

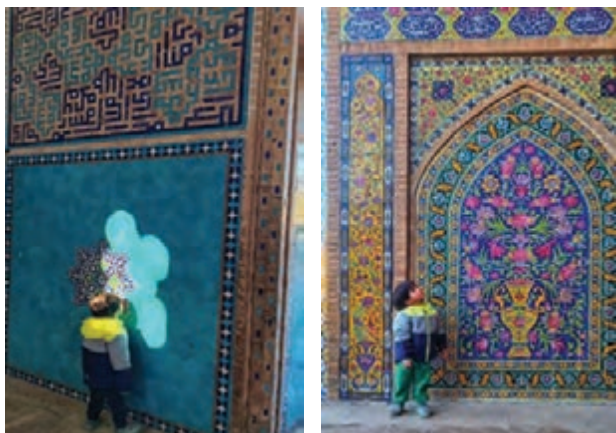
تعریف: راهکارهای مدیریت چالش‌ها، مجموعه‌ای از جهت‌گیری‌ها و اقدام‌های برنامه‌ریزی شده هستند که بر پایه دانش تخصصی، تجربه‌های حرفه‌ای و شناخت شرایط واقعی مرکز پیش از دبستان و جامعه انتخاب می‌شوند. این راهکارها، دستورالعمل‌هایی ثابت و یکسان برای همه موقعیت‌ها نیستند، بلکه مربی حرفه‌ای با توجه به ویژگی‌های کودکان، شرایط مرکز پیش از دبستان، ظرفیت‌های جامعه محلی و امکانات موجود، مناسب‌ترین راهکارها یا ترکیبی از چند راهکار را انتخاب و اجرا می‌کند. از این‌رو، اثربخشی فعالیت‌های جامعه‌محور، به توانایی مربی در تحلیل موقعیت، تصمیم‌گیری آگاهانه و به‌کارگیری مجموعه‌ای از راهکارهای مکمل بستگی دارد. راهکارهای مدیریت این چالش‌ها، در سه دسته اصلی تقسیم‌بندی شده‌اند (نمودار ۴):

نمودار ۴- راهکارهای مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه

۱- **راهکارهای مربوط به جامعه:** هدف این راهبردها، گسترش همکاری و مشارکت افراد و نهادهای محلی، ایجاد روابط مبتنی بر اعتماد و احترام متقابل و استفاده مؤثر از امکانات و فرصت‌های موجود برای حمایت از فعالیت‌های جامعه‌محور است.

۲- **راهکارهای مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی:** این راهبردها با تقویت برنامه‌ریزی، مدیریت، شایستگی‌های حرفه‌ای مربیان، فرهنگ مشارکت، بهره‌گیری مناسب از منابع و بهبود مستمر فعالیت‌ها، زمینه برقراری ارتباطی هدفمند و پایدار با جامعه را فراهم می‌کنند.

شکل ۱۱- تجربه‌های یادگیری کودک در بازدید از مکان‌های تاریخی

۳- راهکارهای مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک: این راهبردها بر طراحی فعالیت‌های متناسب با ویژگی‌های رشدی کودکان، فراهم کردن فرصت برای مشارکت واقعی، توجه به تفاوت‌های فردی، رعایت ایمنی و حفظ حقوق و کرامت کودکان تأکید دارند تا همه کودکان بتوانند تجربه‌های یادگیری فعال، ایمن و معناداری داشته باشند (شکل ۱۱).

بازدید کنید

فعالیت ۲۰: یک مرکز پیش از دبستان تصمیم گرفته است کودکان را برای بازدید از یک ناوایی ببرد. پس از هماهنگی‌های اولیه، مسئول ناوایی اعلام می‌کند که به دلیل محدود بودن فضای کار، امکان بازدید هم‌زمان همه کودکان وجود ندارد. در گروه‌های کلاسی، الف) راهکارهای مناسبی برای مدیریت این چالش پیشنهاد دهید. ب) هریک از آنها را در یکی از سه دسته راهکار (راهکارهای مربوط به جامعه، راهکارهای مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی و راهکارهای مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک) قرار دهید.

۴- هدف توانمندسازی: گزارشی از مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه را ارائه دهد.

مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

مهم‌ترین راهکارهای مدیریت این چالش‌ها در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار ۵- مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه

■ **آگاهی‌بخشی درباره اهمیت آموزش و تربیت اوان کودکی:** مربیان می‌توانند با برگزاری روزهای بازدید، نمایشگاه آثار کودکان، نشست‌های آموزشی، انتشار خبرنامه، تولید محتوای کوتاه در فضای مجازی و معرفی دستاوردهای مرکز پیش از دبستان، به شناخت بهتر نقش مرکز پیش از دبستان و افزایش حمایت جامعه کمک کنند.

فعالیت ۲۱: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر، درباره اهمیت و ضرورت آموزش و پرورش اوان کودکی، یک گزارش تهیه کنید.

گزارش دهید

■ **شناخت ویژگی‌ها و ظرفیت‌های جامعه محلی:** پیش از طراحی فعالیت‌های جامعه‌محور، لازم است مربی ویژگی‌های جامعه پیرامون مرکز پیش از دبستان، از جمله خصوصیات فرهنگی، زبانی، اجتماعی و اقتصادی، امکانات موجود، نهادهای فعال، افراد تأثیرگذار و نیازهای محله را شناسایی کند. این شناخت، زمینه انتخاب فعالیت‌هایی متناسب با شرایط واقعی جامعه را فراهم می‌کند.

شکل ۱۲- شناخت ویژگی‌ها و ظرفیت‌های جامعه محلی

فعالیت ۲۲: با جست‌وجو در منطقه محله سکونت خود، گزارشی از ویژگی‌ها و ظرفیت‌های جامعه محلی خود در کلاس ارائه دهید. گزارش خود را می‌توانید به صورت موشن‌گرافی، بروشور، روزنامه دیواری، فیلم، عکس، فعالیت‌های هنری و... به صورت نمایشگاهی^۱ ارائه دهید.

جست‌وجو کنید

■ **برقراری ارتباط مبتنی بر اعتماد و احترام متقابل:** همکاری پایدار زمانی شکل می‌گیرد که مرکز پیش از دبستان بتواند روابطی مبتنی بر اعتماد، احترام و گفت‌وگوی سازنده با نهادها و سایر اعضای جامعه ایجاد کند. شفافیت در اطلاع‌رسانی، پاسخ‌گویی مناسب، احترام به دیدگاه‌های دیگران و تداوم ارتباط، زمینه همکاری‌های مؤثر و بلندمدت را فراهم می‌سازد (شکل ۱۳).

شکل ۱۳- همکاری شهرداری و مراکز پیش از دبستان در اجرای فعالیت‌های آموزشی در پارک

■ **مشارکت دادن جامعه در برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌ها:** بهتر است اعضای جامعه در طراحی، تصمیم‌گیری و اجرای فعالیت‌ها نیز نقش داشته باشند. دعوت از متخصصان، صاحبان مشاغل و نمایندگان نهادهای محلی برای ارائه پیشنهاد، آموزش، اجرای کارگاه یا همراهی در پروژه‌های یادگیری، احساس مسئولیت و تعلق آنان را نسبت به مرکز پیش از دبستان افزایش می‌دهد.

فعالیت ۲۳: یک مرکز پیش از دبستان در نظر دارد به مناسبت روز دختر برنامه‌ای برای کودکان برگزار کند. اگر شما عضو شورای این مرکز پیش از دبستان باشید:
الف) پیشنهاداتی برای مشارکت دادن اعضای جامعه در برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اجرای این برنامه ارائه دهید.
ب) پیشنهادهای خود را در گروه بررسی کنید و در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

۱- این نمایشگاه قابلیت اجرا در سطح منطقه، استان و کشوری را دارد.

شکل ۱۴- همکاری مرکز پیش از دبستان با کتابخانه‌های عمومی

■ توسعه همکاری با نهادها و سازمان‌های محلی:

مرکز پیش از دبستان لازم است با نهادهایی مانند کتابخانه‌ها، مراکز فرهنگی، مراکز بهداشتی، شهرداری، آتش‌نشانی، مراکز محیط‌زیست، دانشگاه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد، ارتباطی منظم، هدفمند و پایدار برقرار کند. تعیین هدف‌های مشترک، برنامه‌ریزی مشخص، تقسیم مسئولیت‌ها و ارزیابی نتایج همکاری، به تقویت مشارکت‌های پایدار و بهره‌گیری مؤثرتر از ظرفیت‌های جامعه کمک می‌کند (شکل ۱۴).

جست‌وجو کنید

فعالیت ۲۴: با جست‌وجو در منابع علمی معتبر؛

الف) فهرستی از سازمان یا نهادهای محلی را که می‌توانند با مرکز پیش از دبستان همکاری کنند، تهیه کنید.
ب) نوع همکاری هر یک را مشخص کنید.
ج) نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

■ برنامه‌ریزی انعطاف‌پذیر برای تداوم ارتباط با جامعه: شرایطی مانند محدودیت‌های اقتصادی، تغییر

برنامه‌های نهادهای همکار یا وقوع بحران‌ها ممکن است اجرای برخی فعالیت‌های جامعه‌محور را با دشواری روبه‌رو کند. استفاده از شیوه‌های متنوع مانند دعوت از اعضای جامعه به مرکز پیش از دبستان، اجرای فعالیت‌های محله‌محور، ارتباط حضوری، مجازی یا ترکیبی، به تداوم ارتباط و جلوگیری از توقف فرایندهای یادگیری کمک می‌کند.

تمرین کنید

فعالیت ۲۵: وقوع یک سیل یا زلزله باعث تعطیلی موقت مرکز پیش از دبستان شده است. اگر شما مربی این مرکز پیش از دبستان باشید:

الف) برای حفظ ارتباط و مشارکت با خانواده‌ها و جامعه چه برنامه‌ای پیشنهاد می‌کردید؟
ب) برنامه خود را طراحی کنید و در کلاس ارائه کنید.

■ معرفی و به‌اشتراک‌گذاری تجربه‌های موفق در همکاری با جامعه: انتشار تجربه‌ها و دستاوردهای موفق

همکاری مرکز پیش از دبستان با نهادها و اعضای جامعه، علاوه بر افزایش آگاهی و اعتماد عمومی، می‌تواند سایر افراد و سازمان‌ها را نیز به مشارکت در برنامه‌های مرکز پیش از دبستان ترغیب کند. به‌اشتراک‌گذاری این تجربه‌ها، فرصت یادگیری متقابل و گسترش همکاری‌های موفق را نیز فراهم می‌سازد.

گزارش دهید

فعالیت ۲۶: با یکی از مدیران یا مربیان مرکز پیش از دبستان درباره یکی از تجربه‌های موفق همکاری مرکز پیش از دبستان با یکی از نهادهای محلی گفت‌وگو کنید. در این گفت‌وگو، علت‌های موفقیت این همکاری را شناسایی کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

مدیریت چالش‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی

مدیریت چالش‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی در نمودار زیر نشان داده شده است:

نمودار مدیریت چالش‌های مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی

■ **برنامه‌ریزی دقیق، منسجم و مستمر:** فعالیت‌های جامعه‌محور باید از آغاز سال تحصیلی به عنوان بخشی از برنامه آموزشی و تربیتی مرکز پیش از دبستان پیش‌بینی شوند و با اهداف یادگیری، موضوعات آموزشی و سایر فعالیت‌های مرکز پیش از دبستان هماهنگی داشته باشند. برنامه‌ریزی، زمان اجرا، تعیین مسئولیت‌ها، هماهنگی با نهادهای همکار و پیش‌بینی فعالیت‌های پیش و پس از هر برنامه، به افزایش انسجام و اثربخشی تجربه‌های یادگیری کودکان کمک می‌کند.

■ **تعیین اهداف آموزشی روشن:** هر فعالیت باید پیش از اجرا، هدف آموزشی مشخصی داشته باشد و روشن باشد که کودکان قرار است چه دانش، مهارت یا نگرشی را از آن تجربه کسب کنند. این کار موجب می‌شود فعالیت‌های جامعه‌محور از حالت بازدید یا برنامه‌ای صرفاً سرگرم‌کننده خارج شوند و به بخشی از فرایند یادگیری تبدیل شوند.

فعالیت ۲۷: در گروه‌های کلاسی، با استفاده از اهداف آموزشی که در فعالیت ۹ برای یکی از حوزه‌های یادگیری تدوین کرده‌اید و اهداف آموزشی سایر گروه‌های کلاسی:

۱ یکی از فعالیت‌های جامعه‌محور (مانند بازدید از نانوایی، کتابخانه عمومی، آتش‌نشانی، پارک یا فضای سبز، یا دعوت از یکی از صاحبان مشاغل به مرکز پیش از دبستان) را انتخاب کنید.

۲ برای آن فعالیت، از هریک از حوزه‌های یادگیری دوره پیش از دبستان (مانند ریاضی، علوم، سوادآموزی، مطالعات اجتماعی، هنر، تربیت بدنی و مهارت‌های اجتماعی و عاطفی)، حداقل یک یا دو هدف آموزشی مشخص و متناسب با ویژگی‌های رشدی کودکان ۵ تا ۶ ساله تدوین کنید.

۳ اهداف آموزشی تدوین‌شده را در کلاس ارائه کنید و درباره میزان تناسب آنها با فعالیت جامعه‌محور انتخاب‌شده گفت‌وگو کنید.

تمرین کنید

شکل ۱۵- چمدان قصه‌گویی

■ **مدیریت بهینه زمان، منابع و امکانات:** کمبود زمان، بودجه یا امکانات نباید مانع اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور شود. برنامه‌ریزی واقع‌بینانه، اولویت‌بندی فعالیت‌ها و استفاده خلاقانه از امکانات موجود، امکان اجرای بسیاری از برنامه‌ها را فراهم می‌کند (شکل ۱۵).

■ **توسعه حرفه‌ای و مستمر مربیان:** اجرای موفق فعالیت‌های جامعه‌محور، نیازمند یادگیری و به‌روز نگه داشتن دانش و مهارت‌های حرفه‌ای مربیان است. شرکت در دوره‌های آموزشی، مطالعه منابع تخصصی، مشاهده تجربه‌های موفق، گفت‌وگو با سایر مربیان و مشارکت در اجتماع‌های یادگیری حرفه‌ای، توانایی مربیان را در برنامه‌ریزی، برقراری ارتباط با جامعه و هدایت تجربه‌های یادگیری کودکان افزایش می‌دهد.

فعالیت ۲۸: کتاب «توتوچان، دخترک آنسوی پنجره»^۱ را مطالعه کرده و گزارشی از نقش مربی در زندگی توتوچان را ارائه دهید.

■ تقویت فرهنگ مشارکت و کار گروهی در

مرکز پیش از دبستان: هنگامی که مدیر، مربیان و سایر کارکنان در فضایی مبتنی بر همکاری، احترام متقابل و مسئولیت‌پذیری فعالیت کنند، برنامه‌های جامعه‌محور نیز با کیفیت بیشتری اجرا خواهند شد. مشارکت کارکنان در تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی مشترک و تقسیم مسئولیت‌ها، احساس تعلق و مسئولیت نسبت به اجرای برنامه‌ها را افزایش می‌دهد. (شکل ۱۶).

شکل ۱۶- فرهنگ مشارکت و کار گروهی در مرکز پیش از دبستان

■ **ایجاد سازوکارهای پایدار برای همکاری با جامعه:** تدوین برنامه سالانه ارتباط با جامعه، ثبت توافقی‌ها، تعیین مسئولیت هر یک از کارکنان، نگهداری اطلاعات نهادها و افراد همکار و پیگیری مستمر برنامه‌ها، به تداوم و پایداری همکاری‌ها کمک می‌کند و از وابستگی آنها به افراد جلوگیری می‌کند.

فعالیت ۲۹: در گروه‌های کلاسی، با توجه به یکی از مناسبت‌های پیش رو، یک فعالیت جامعه‌محور مانند بازدید، برگزاری نمایشگاه و... انتخاب کنید و موارد زیر را انجام دهید:

۱ دعوت‌نامه‌ای برای شرکت یکی از صاحبان مشاغل یا اجرای یک برنامه مشترک با یکی از نهادهای محلی برای یک مرکز پیش از دبستان طراحی کنید.

۲ در برنامه خود، نقش، مسئولیت و شیوه همکاری مدیر، مربیان و سایر کارکنان مرکز پیش از دبستان را مشخص کنید.

۳ برنامه را در اختیار یکی از مدیران یا مربیان مرکز پیش از دبستان قرار دهید و نظر او را درباره آن جویا شوید.

■ **مستندسازی، ارزشیابی و بهبود مستمر فعالیت‌ها:** فعالیت‌های جامعه‌محور باید به‌طور منظم مستندسازی، ارزشیابی و بازاندیشی شوند تا میزان تحقق اهداف آموزشی، کیفیت اجرای برنامه‌ها و میزان مشارکت کودکان و جامعه به‌درستی بررسی شود. ثبت عکس، فیلم، نمونه کارهای کودکان، یادداشت‌های مشاهده، بازخورد خانواده‌ها و گزارش فعالیت‌ها، شواهد ارزشمندی برای تحلیل نقاط قوت و ضعف برنامه‌ها فراهم می‌کند.

مدیریت چالش‌های مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک

مهم‌ترین راهکارهای کاهش چالش‌های مشارکت و تجربه یادگیری کودک عبارت‌اند از:

■ **طراحی فعالیت‌های متناسب با ویژگی‌های رشدی کودکان:** فعالیت‌های جامعه‌محور باید با در نظر گرفتن سن، توانایی‌ها، علایق و نیازهای رشدی کودکان طراحی شوند تا همه آنان بتوانند به‌طور فعال در

۱- نسخه چاپی کتاب را می‌توانید از سایت‌های معتبر تهیه کنید.

فرایند یادگیری مشارکت کنند. مربی باید فعالیت‌هایی را انتخاب کند که کوتاه، ملموس، تعاملی و متناسب با دنیای تجربه کودکان باشند و فرصت مشاهده، پرسشگری، گفت‌وگو، بازی، کاوش و انجام فعالیت‌های عملی را برای آنان فراهم کنند. همچنین، مدت‌زمان، میزان پیچیدگی و محیط اجرای فعالیت باید با توانایی کودکان متناسب باشد تا از خستگی، سردرگمی یا کاهش انگیزه آنان جلوگیری شود.

تمرین کنید

فعالیت ۳۰: در گروه‌های کلاسی، هر گروه یک فعالیت جامعه‌محور (مانند بازدید از کتابخانه، ناوایی، آتش‌نشانی، پارک، موزه یا اداره پست) انتخاب کنید:

- ۱ چهار فعالیت یادگیری متناسب با ویژگی‌های رشدی کودکان پیش از دبستان طراحی کنید.
- ۲ هر گروه با یک گروه دیگر جفت شود و گروه مقابل، فعالیت‌ها را بررسی کرده و درباره فعالیت‌هایی که نامتناسب با ویژگی‌های رشدی کودکان می‌داند، دلیل ارائه دهد و برای آنها فعالیت‌های جایگزین پیشنهاد کند.
- ۳ هر گروه با توجه به بازخوردهای دریافت‌شده، فعالیت‌های خود را اصلاح و تکمیل کند.

فراهم کردن فرصت برای مشارکت واقعی کودکان: مربی باید کودکان را، تا جایی که امکان‌پذیر است، در مراحل مختلف فعالیت‌های جامعه‌محور سهیم کند. از شنیدن دیدگاه‌ها و علاقه‌مندی‌های آنان هنگام برنامه‌ریزی گرفته تا فراهم کردن فرصت برای انتخاب، پرسشگری، اظهارنظر، همکاری و پذیرش مسئولیت در جریان فعالیت. مشارکت کودکان در این فرایندها، احساس تعلق، مسئولیت‌پذیری، اعتمادبه‌نفس و انگیزه یادگیری آنان را افزایش می‌دهد و نقش آنان را از مجری برنامه به مشارکت‌کننده‌ای فعال و اثرگذار تغییر می‌دهد.

گزارش دهید

فعالیت ۳۱: در گروه‌های کلاسی، به تصویر روبه‌رو با دقت نگاه کنید و سؤالات زیر را پاسخ دهید:

- ۱ فهرستی از فرصت‌هایی که مربی برای کودکان ایجاد کرده است، تهیه کنید.
- ۲ فهرست‌های تهیه شده در گروه‌ها را با هم مقایسه کنید.
- ۳ نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

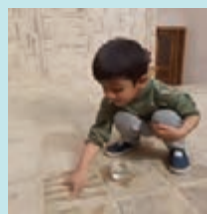
توجه به تفاوت‌های فردی کودکان: مربی باید فعالیت‌های جامعه‌محور را به گونه‌ای طراحی و اجرا کند که همه کودکان بتوانند در آن مشارکت داشته باشند. پیش‌بینی شیوه‌های متنوع برای انجام فعالیت، واگذاری نقش‌های گوناگون، فراهم کردن حمایت‌های لازم و ایجاد فرصت‌های مختلف برای مشارکت، به همه کودکان کمک می‌کند تا با احساس موفقیت و تعلق در فرایند یادگیری حضور داشته باشند.

گزارش دهید

فعالیت ۳۲: در گروه‌های کلاسی، به تصاویر زیر با دقت نگاه کنید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

- ۱ مواجهه هر کودک در بازدید از یک خانه تاریخی چه تفاوت‌هایی دارد؟
- ۲ نقش مربی در ایجاد علاقه به انجام فعالیت برای هر کودک، چگونه بوده است؟
- ۳ نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

■ **برنامه‌ریزی ایمن و مدیریت خطر:** پیش از اجرای هر فعالیت جامعه‌محور، لازم است خطرهای احتمالی شناسایی و برای پیشگیری از آنها برنامه‌ریزی شود. بررسی محل اجرای فعالیت، مسیر رفت‌وآمد، شرایط بهداشتی، پیش‌بینی تعداد کافی از بزرگسالان برای همراهی کودکان، آماده بودن وسایل و تجهیزات موردنیاز و برنامه‌ریزی برای موقعیت‌های پیش‌بینی‌نشده، از جمله اقداماتی است که به حفظ ایمنی کودکان کمک می‌کند. همچنین، اطلاع‌رسانی به خانواده‌ها و دریافت رضایت آنان پیش از اجرای فعالیت، بخش مهمی از این فرایند است.

تمرین کنید

فعالیت ۳۳: برای اجرای یک فعالیت جامعه‌محور مانند بازدید از یک کتابخانه، حضور در مراکز خرید، انجام بازی گروهی، برگزاری یک نمایشگاه و یا اجرای یک نمایشنامه، یک فهرست واریسی کنترل بهداشت و ایمنی و حفظ سلامت کودکان تهیه کنید.

■ **رعایت حقوق، کرامت و حریم خصوصی کودکان:** در همه فعالیت‌های جامعه‌محور، مربی باید حقوق و کرامت کودکان را در تمام مراحل برنامه‌ریزی و اجرا در نظر بگیرد. فراهم کردن محیطی امن و محترمانه، توجه به احساسات و خواسته‌های کودکان، خودداری از وادار کردن آنان به انجام فعالیت‌هایی که موجب ناراحتی یا اضطرابشان می‌شود و حفظ محرمانگی اطلاعات شخصی، از مهم‌ترین وظایف مربی است. همچنین انتشار تصویر، فیلم یا اطلاعات کودکان باید تنها با رضایت آگاهانه خانواده‌ها و مطابق مقررات انجام شود.

تمرین کنید

فعالیت ۳۴: برای رعایت حقوق و حریم خصوصی کودکان در فعالیت‌های جامعه‌محور یک پوستر آموزشی طراحی کنید.

تمرین کنید

- ۱ با استفاده از فهرست واریسی تهیه شده در فعالیت ۳۳، آن را در مورد مکان مورد نظر کامل کنید.
- ۲ برای یکی از راهکارهای ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه گزارشی با توجه به شرایط جامعه محلی خود تهیه کنید.
- ۳ درباره مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه، یک پوستر آموزشی طراحی کنید.
- ۴ برای رعایت حقوق و حریم خصوصی کودکان در یک فعالیت‌های جامعه‌محور، یک پوستر آموزشی طراحی کنید.

خودارزیابی

پودمان ۵: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با جامعه				
واحد یادگیری ۲: مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت				
مرحله ۲: مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۲ واحد یادگیری مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد			
۱	تا چه حد می‌توانید برای اجرای یک فعالیت جامعه‌محور مانند بازدید از یک کتابخانه و حضور در مراکز خرید، یک فهرست واریسی کنترل بهداشت و ایمنی و حفظ سلامت کودکان تهیه کنید و آن را کامل کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید برای یکی از راهکارهای ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه گزارشی با توجه به شرایط جامعه محلی خود تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید درباره راهکارهای ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه، یک پوستر آموزشی طراحی کنید؟			

۵- هدف توانمندسازی: مراحل طراحی فعالیت‌های جامعه‌محور را توضیح دهد.

طراحی فعالیت جامعه‌محور

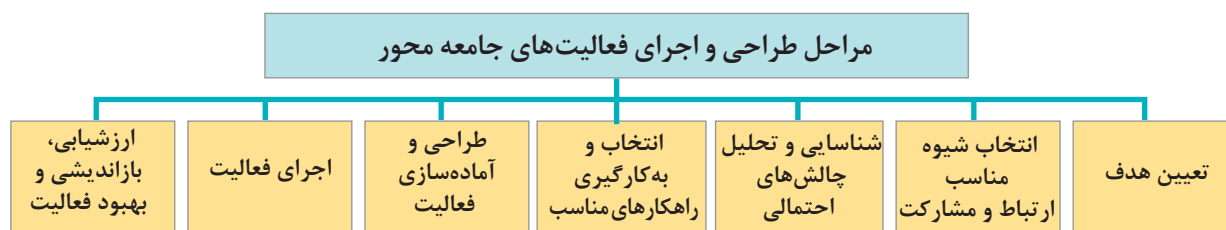
گفت و گو کنید

فعالیت ۳۵: یک مرکز پیش از دبستان تصمیم گرفته است با همکاری خانواده‌ها و شهرداری، پروژه بازیافت و کاهش پسماند را اجرا کند. هدف این پروژه، آشنا کردن کودکان با اهمیت حفاظت از محیط‌زیست و تقویت مسئولیت‌پذیری آنان نسبت به محیط پیرامون است. در گروه‌های کلاسی درباره پرسش‌های زیر گفت‌وگو کنید:

- ☐ اگر شما مربی این مرکز پیش از دبستان بودید، برای اجرای این فعالیت جامعه‌محور از کجا شروع می‌کردید؟
- ☐ برای برنامه‌ریزی و اجرای این فعالیت، چه مرحله‌ای را به ترتیب انجام می‌دادید؟
- ☐ مراحل پیشنهادی گروه خود را با مراحل پیشنهادی سایر گروه‌ها مقایسه کنید.

طراحی یک فعالیت جامعه‌محور باید بر پایه یک فرایند نظام‌مند انجام شود. در این فرایند، هر مرحله زمینه‌ساز مرحله بعد است و هر فعالیت فرصتی برای یادگیری و بهبود فعالیت‌های بعدی خواهد بود. طراحی و اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور در قالب هفت مرحله به‌هم‌پیوسته انجام می‌شود (نمودار ۷).

نمودار ۷- مراحل طراحی و اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور

مرحله اول - تعیین هدف: در این مرحله، هدف فعالیت مشخص می‌شود و مبنای تصمیم‌گیری در مراحل بعدی قرار می‌گیرد.

مرحله دوم - انتخاب شیوه مناسب ارتباط و مشارکت: براساس هدف، مناسب‌ترین شیوه ارتباط و مشارکت، با توجه به ویژگی‌های کودکان، امکانات مرکز پیش از دبستان و ظرفیت‌های جامعه انتخاب می‌شود.

مرحله سوم - شناسایی و تحلیل چالش‌های احتمالی: در این مرحله، چالش‌های احتمالی اجرای فعالیت شناسایی و تحلیل می‌شوند تا زمینه برای تصمیم‌گیری آگاهانه فراهم شود.

مرحله چهارم - انتخاب و به‌کارگیری راهکارهای مناسب: پس از تحلیل چالش‌ها، راهکارهای مناسب برای پیشگیری، کاهش یا مدیریت آنها انتخاب و برنامه‌ریزی می‌شوند.

مرحله پنجم - طراحی و آماده‌سازی فعالیت: در این مرحله، تصمیم‌های پیشین در قالب یک برنامه منسجم و قابل اجرا سازمان‌دهی و برای اجرای فعالیت آماده می‌شوند.

مرحله ششم - اجرای فعالیت: فعالیت در محیط واقعی اجرا می‌شود و در صورت بروز شرایط پیش‌بینی نشده، با توجه به شرایط جدید و در راستای هدف یا هدف تعدیل شده، تصمیم‌های متناسب برای ادامه فعالیت اتخاذ می‌شود.

مرحله هفتم – ارزشیابی، بازاندیشی و بهبود فعالیت: کیفیت یادگیری کودکان، کیفیت اجرای فعالیت و تجربه‌های به‌دست‌آمده بررسی می‌شود و نتایج آن برای بهبود فعالیت‌های آینده به کار گرفته می‌شود. این مراحل، فرایندی خطی و یک‌باره نیستند، بلکه چرخه‌ای از یادگیری و بهبود مستمر را تشکیل می‌دهند. تجربه‌ها و یافته‌های حاصل از هر فعالیت، مبنای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری برای فعالیت بعدی قرار می‌گیرند؛ بنابراین، خروجی هر فعالیت، ورودی فعالیت بعدی خواهد بود.

گزارش دهید

فعالیت ۳۶: به فعالیت یادگیری (پروژه بازیافت و کاهش پسماند) مراجعه کنید. در گروه‌های کلاسی:

الف) مراحل پیشنهادی‌تان را با چرخه هفت‌مرحله‌ای به‌کارگیری راهکارهای ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه مقایسه کنید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

۱) برنامه شما تا چه اندازه با این چرخه مطابقت دارد؟

۲) کدام مراحل را پیش‌بینی کرده‌اید و کدام مراحل را از قلم انداخته‌اید؟

۳) نتایج را در کلاس گزارش دهید.

ب) مراحل را برای بازیافت و کاهش زباله در هنرستان خود برای دو هفته اجرا کنید و گزارش را در کلاس ارائه دهید.

۶- هدف توانمندسازی: فعالیت‌های جامعه‌محور را به کار گیرد.

به کارگیری فعالیت‌های جامعه‌محور

گفت و گو کنید

فعالیت ۳۷: دو مربی تصمیم دارند کودکان را به موزه ببرند.

مربی اول: پیش از انتخاب محل بازدید، هدف آموزشی فعالیت را مشخص می‌کند. او تصمیم می‌گیرد کودکان با برخی پدیده‌های علمی ساده و شیوه مشاهده و پرسشگری آشنا شوند و سپس موزه را به‌عنوان مناسب‌ترین مکان برای تحقق این هدف انتخاب می‌کند.

مربی دوم: به‌دلیل اینکه موزه در نزدیکی مرکز پیش از دبستان قرار دارد و بازدید از آن به‌راحتی امکان‌پذیر است، آن را برای بازدید انتخاب می‌کند؛ اما هنوز هدف روشنی برای این فعالیت تعیین نکرده است. در گروه‌های کلاسی خود در مورد شیوه مناسب برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس به اشتراک بگذارید.

طراحی فعالیت‌های جامعه‌محور طی ۷ مرحله به شرح زیر انجام می‌شود:

مرحله اول: تعیین هدف

هر فعالیت ارتباط و مشارکت با جامعه باید با توجه به هدف‌های یادگیری کودکان طراحی و هدایت شود. این هدف‌ها ممکن است از ابتدا مشخص باشند یا در پی مشاهده یک موقعیت، مسئله یا فرصت موجود در جامعه شکل بگیرند. در هر صورت، پیش از اجرای فعالیت، مربی باید روشن کند که این تجربه چگونه به یادگیری کودکان کمک خواهد کرد.

در طراحی فعالیت‌های جامعه‌محور، گاهی مربی ابتدا هدف آموزشی را تعیین می‌کند و سپس به دنبال فرصت یا موقعیت مناسبی در جامعه می‌گردد. گاهی نیز یک فرصت، مکان یا مسئله واقعی در جامعه توجه مربی را جلب می‌کند و او می‌کوشد آن را به یک تجربه یادگیری معنادار برای کودکان تبدیل کند. در هر دو حالت، مهم آن است که میان فرصت موجود در جامعه و هدف‌های یادگیری کودکان ارتباطی روشن برقرار شود.

در حالت اول، ممکن است مربی تصمیم بگیرد کودکان را به کتابخانه ببرد، زیرا کتابخانه در نزدیکی مرکز پیش از دبستان قرار دارد یا امکان بازدید از آن فراهم شده است. این بازدید می‌تواند تجربه‌ای ارزشمند باشد.

شکل ۱۷- مراقبت کودکان از کتاب‌ها

در حالت دوم، اگر هدف فعالیت آموزشی این باشد که کودکان با کارکرد کتابخانه، شیوه استفاده از خدمات آن و اهمیت مراقبت از کتاب‌ها آشنا شوند، مربی می‌تواند فعالیت‌هایی مانند گفت‌وگو درباره کتابخانه و مشاهده بخش‌های مختلف آن و پرسش از کتابدار، آشنایی با شیوه‌های انتخاب کتاب و گفت‌وگو درباره روش مراقبت از کتاب‌ها را طراحی کند. در این صورت کتابخانه تنها یک مکان برای بازدید نیست، بلکه به محیطی برای یادگیری فعال کودکان تبدیل می‌شود (شکل ۱۷).

فعالیت ۳۸: در گروه‌های کلاسی، برای مشاهده فعالیت آتش‌نشانان، برگزاری نمایشگاه کتاب یا اجرای یک برنامه محیط‌زیستی چند هدف مناسب پیشنهاد دهید.

تمرین کنید

مرحله دوم: انتخاب شیوه مناسب ارتباط و مشارکت

در انتخاب شیوه مناسب، علاوه بر تعیین هدف، باید ویژگی‌های رشدی کودکان، امکانات مرکز پیش از دبستان، ظرفیت‌های جامعه محلی، محدودیت‌های زمانی، الزامات بهداشتی و ایمنی و شرایط فرهنگی نیز در نظر گرفته شوند. گاهی ممکن است یک شیوه در ابتدا، بهترین گزینه باشد، اما در عمل امکان اجرای آن وجود نداشته باشد. در چنین شرایطی، لازم است بدون تغییر هدف، شیوه مناسب‌تری انتخاب شود. این انعطاف‌پذیری، یکی

شکل ۱۸- بازدید کودکان از کتابخانه‌های عمومی

از نشانه‌های تصمیم‌گیری حرفه‌ای است. در برخی موقعیت‌ها نیز استفاده از یک شیوه به تنهایی کافی نیست و می‌توان از ترکیب چند شیوه برای غنی‌تر شدن تجربه‌های یادگیری کودکان استفاده کرد. برای مثال، اگر هدف، آشنایی کودکان با کارکرد کتابخانه و اهمیت کتاب‌خوانی باشد، مربی می‌تواند شیوه استفاده از جامعه به عنوان محیط یادگیری را انتخاب و بازدید از کتابخانه را در برنامه قرار دهد. اگر به هر دلیل امکان بازدید فراهم نباشد، بدون تغییر هدف می‌تواند از شیوه دیگری، مانند دعوت از کتابدار به مرکز پیش از دبستان، استفاده کند. همچنین در صورت فراهم بودن شرایط، می‌توان هر دو شیوه را در کنار یکدیگر به کار گرفت تا تجربه یادگیری کودکان غنی‌تر و اثربخش‌تر شود (شکل ۱۸).

مناسب‌ترین شیوه ارتباط و مشارکت، شیوه‌ای است که بیشترین تناسب را با هدف فعالیت آموزشی، ویژگی‌های کودکان و شرایط واقعی مرکز پیش از دبستان داشته باشد، نه شیوه‌ای که صرفاً اجرای آن آسان‌تر یا جذاب‌تر باشد.

نکته

فعالیت ۳۹: براساس آنچه درباره شیوه‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه در واحد یادگیری ۱ این پودمان آموخته‌اید، برای هر یک از هدف‌های فعالیت آموزشی زیر، شیوه یا شیوه‌های مناسب ارتباط و مشارکت با جامعه را مشخص کنید و دلیل انتخاب خود را به‌طور خلاصه در مقابل یادداشت کنید.

هدف فعالیت آموزشی	شیوه یا شیوه‌ها	دلیل انتخاب
آشنایی کودکان با اهمیت رعایت قوانین و مسئولیت‌های اجتماعی		
تقویت مهارت مراقبت از محیط زیست و مسئولیت‌پذیری اجتماعی کودکان		
آشنایی کودکان با فرهنگ، آداب و سنت‌های جامعه محلی		
تقویت مهارت گفت‌وگو، پرسشگری و ارتباط مؤثر با افراد جامعه		
تقویت مهارت مشاهده، کشف و پرسشگری کودکان		

مرحله سوم: شناسایی و تحلیل چالش‌های احتمالی

پس از انتخاب شیوه مناسب ارتباط و مشارکت، لازم است پیش از طراحی جزئیات فعالیت، چالش‌های احتمالی اجرای آن شناسایی و تحلیل شوند. از این‌رو، یکی از مهم‌ترین مهارت‌های مربی حرفه‌ای، پیش‌بینی چالش‌ها پیش از اجرای فعالیت آموزشی و آمادگی برای مدیریت آنها است. برای مثال، اگر قرار باشد کودکان از کتابخانه محله بازدید کنند، ممکن است چالش‌های مختلفی پیش روی مربی قرار گیرد. برای نمونه، کتابخانه در زمان موردنظر امکان پذیرش کودکان را نداشته باشد یا همکاری لازم را انجام ندهد (چالش مربوط به جامعه). همچنین ممکن است مرکز پیش از دبستان با محدودیت زمان، وسیله رفت‌وآمد یا نیروی انسانی برای همراهی کودکان روبه‌رو باشد (چالش مربوط به مرکز پیش از دبستان و مربی). از سوی دیگر، ممکن است برنامه بازدید برای گروه سنی کودکان طولانی، خسته‌کننده یا متناسب با توانایی و علایق آنان نباشد و فرصت مشارکت فعال همه کودکان را فراهم نکند (چالش مربوط به تجربه‌های یادگیری کودک).

هدف این مرحله، حذف همه چالش‌ها نیست زیرا بسیاری از آنها خارج از اختیار مربی هستند. آنچه اهمیت دارد، شناخت واقع‌بینانه شرایط و پیش‌بینی موانع احتمالی پیش از اجرای فعالیت است.

نکته

گفت‌وگو کنید

فعالیت ۴۰: در گروه‌های کلاسی، تصور کنید قرار است در یک جلسه برنامه‌ریزی، درباره بازدید کودکان از باغ پرندگان تصمیم‌گیری شود:

الف) هر یک از اعضای گروه یکی از نقش‌های مربی، مدیر مرکز پیش از دبستان، نماینده خانواده‌ها و مسئول باغ پرندگان را برعهده بگیرد.

ب) هر فرد با توجه به نقشی که دارد، چالش‌هایی را که ممکن است در اجرای این فعالیت ایجاد شود، شناسایی و بیان کند.

ج) اعضای گروه درباره چالش‌های مطرح‌شده گفت‌وگو کرده و نتایج گفت‌وگو را در کلاس ارائه دهند.

مرحله چهارم: انتخاب و به کارگیری راهکارهای مناسب

پس از شناسایی و تحلیل چالش‌های احتمالی، نوبت به انتخاب و به کارگیری راهکارهای مناسب می‌رسد. مهارت مربی در انتخاب، اولویت‌بندی و ترکیب آگاهانه آنها براساس شرایط واقعی فعالیت است. برای مثال، در فعالیت بازدید از کتابخانه، در مرحله قبل مشخص شد که برخی خانواده‌ها درباره خروج کودکان از مرکز پیش از دبستان نگرانی دارند و کتابخانه نیز تجربه میزبانی از گروه‌های پیش از دبستان را ندارد. در چنین شرایطی، مربی می‌تواند پیش از اجرای برنامه، هدف آموزشی و برنامه بازدید را برای خانواده‌ها توضیح دهد و آنان را از تدابیر ایمنی آگاه سازد. همچنین، پیش از روز بازدید با مسئول کتابخانه هماهنگی کند، درباره

شکل ۱۹- انجام فعالیت‌های هنری در بازدید از کتابخانه

نحوه حضور کودکان و فعالیت‌های پیش‌بینی شده گفت‌وگو کند و در صورت نیاز، تعداد کودکان هر گروه را کاهش دهد. افزون بر این، برای غنی‌تر شدن تجربه یادگیری کودکان، پیش از بازدید درباره کتابخانه با آنان گفت‌وگو کند و پس از بازدید نیز فعالیت‌هایی مانند نقاشی، داستان‌گویی یا گفت‌وگو درباره تجربه بازدید را در برنامه قرار دهد. در این مثال، چند راهکار به صورت مکمل به کار گرفته شده‌اند تا هم احتمال بروز چالش‌ها کاهش یابد و هم کیفیت تجربه یادگیری کودکان افزایش پیدا کند (شکل ۱۹).

راهکار مناسب، راهکاری است که علاوه بر کاهش یا مدیریت چالش‌ها، کیفیت تجربه‌های یادگیری کودکان را نیز حفظ یا تقویت کند.

نکته

فعالیت ۴۱: در گروه‌های کلاسی، برای چالش‌هایی که در فعالیت یادگیری ۴۰، شناسایی کردید، راهکارهای مناسب پیشنهاد دهید. فهرستی از پیشنهاد‌های خود را در کلاس ارائه دهید.

تمرین کنید

مرحله پنجم: طراحی و آماده‌سازی فعالیت

در این مرحله، تصمیم‌های مربوط به هدف آموزشی، شیوه ارتباط و مشارکت، چالش‌های احتمالی و راهکارهای مدیریت آنها در قالب یک برنامه منسجم و قابل اجرا سازمان‌دهی می‌شوند تا زمینه تحقق اهداف آموزشی با نظم و آمادگی بیشتر فراهم شود. در طراحی و آماده‌سازی فعالیت، توجه به موضوع‌های زیر ضروری است.

■ **آماده‌سازی کودکان:** پیش از اجرای فعالیت، لازم است کودکان با هدف فعالیت، محیطی که قرار است در آن حضور یابند، شیوه تعامل با افراد و قوانین و مسئولیت‌های خود آشنا شوند. این آمادگی، احساس امنیت بیشتری در کودکان ایجاد می‌کند، از اضطراب آنان می‌کاهد و مشارکت فعال‌تر آنان را در فرایند یادگیری امکان‌پذیر می‌سازد. اگر کودکان بدون آمادگی قبلی وارد فعالیت شوند، ممکن است بخش زیادی از توجه آنان صرف سازگاری با محیط جدید شود و فرصت‌های یادگیری کاهش یابد.

■ **هماهنگی با خانواده‌ها و نهادهای همکار:** پیش از اجرای فعالیت، لازم است هماهنگی‌های لازم با خانواده‌ها و نهادهای همکار انجام شود. اطلاع‌رسانی درباره هدف فعالیت، زمان و مکان اجرا، مسئولیت افراد، انتظارات آموزشی و سایر الزامات اجرایی، از بروز بسیاری از سوءتفاهم‌ها و مشکلات احتمالی جلوگیری می‌کند.

شکل ۲۰- پیش‌بینی الزامات ایمنی و اجرایی

■ **پیش‌بینی الزامات ایمنی و اجرایی:** در این مرحله، لازم است همه نیازهای اجرایی فعالیت، از جمله نیروی انسانی، امکانات، تجهیزات، زمان، مسیر اجرا و تدابیر ایمنی، از پیش مشخص شوند. همچنین باید خطرهای احتمالی شناسایی و برای پیشگیری یا کاهش آنها تمهیدات لازم در نظر گرفته شود. هدف این مرحله، آمادگی برای اجرای فعالیت است نه مدیریت موقعیت‌هایی که ممکن است در زمان اجرا به طور غیرمنتظره ایجاد شوند (شکل ۲۰).

■ **طراحی تجربه یادگیری کودکان:** تجربه‌های یادگیری، بستر تحقق اهداف آموزشی هستند؛ یعنی موقعیت‌هایی را فراهم می‌کنند که کودکان از طریق مشاهده، گفت‌وگو، پرسشگری، مشارکت و تجربه مستقیم، به یادگیری دست یابند. این تجربه‌ها کودکان را از دریافت‌کنندگان منفعل اطلاعات به یادگیرندگانی فعال تبدیل می‌کنند و زمینه دستیابی به اهداف آموزشی را فراهم می‌سازند. بنابراین، مربی باید مشخص کند کودکان در طول فعالیت چه چیزهایی را مشاهده خواهند کرد، درباره چه موضوع‌هایی گفت‌وگو خواهند کرد و در چه فعالیت‌هایی مشارکت خواهند داشت.

گزارش دهید

فعالیت ۴۲: یک مرکز پیش از دبستان تصمیم گرفته است با هدف آشنا کردن کودکان با خدمات عمومی، نقش آتش‌نشانان در حفظ ایمنی جامعه و رعایت نکات ایمنی، کودکان را به بازدید از یک ایستگاه آتش‌نشانی ببرد. اگر شما مربی این مرکز پیش از دبستان باشید، برای آنکه این بازدید به یک فعالیت ارزشمند تبدیل شود، چه تجربه‌های یادگیری برای کودکان طراحی می‌کنید؟ فهرستی از این تجربه‌ها را در کلاس گزارش دهید.

■ **پیش‌بینی برنامه جایگزین:** از آنجا که ممکن است در زمان اجرا شرایط مطابق برنامه پیش نرود، بهتر است پیش از آغاز فعالیت، برای موقعیت‌های قابل پیش‌بینی نیز برنامه یا راهکار جایگزین در نظر گرفته شود. برای مثال، اگر احتمال تغییر شرایط آب‌وهوا وجود دارد، می‌توان فعالیت یا شیوه اجرای دیگری را از پیش طراحی کرد.

تمرین کنید

فعالیت ۴۳: فرض کنید قرار است کودکان با هدف آشنایی با گیاهان، از مزرعه یا باغ گیاه‌شناسی بازدید کنند. در گروه‌های کلاسی، یک طرح اجرایی برای این فعالیت تهیه کنید. در طرح خود مشخص کنید:

- ☐ چگونه کودکان را برای این تجربه آماده می‌کنید؟
- ☐ چگونه با خانواده‌ها و مسئولان مکان موردنظر هماهنگ می‌کنید؟
- ☐ چه نکات ایمنی و اجرایی را در نظر می‌گیرید؟
- ☐ کودکان در جریان بازدید چه فعالیت‌های یادگیری انجام می‌دهند؟
- ☐ اگر اجرای برنامه با مشکل مواجه شد، چه برنامه جایگزینی در نظر می‌گیرید؟
- ☐ طرح خود را در کلاس ارائه کنید.

مرحله ششم: اجرای فعالیت

پس از انجام مراحل برنامه‌ریزی و آماده‌سازی، فعالیت جامعه‌محور وارد مرحله اجرا می‌شود. در این مرحله، برنامه طراحی شده در محیط واقعی اجرا می‌شود. در اجرای فعالیت، توجه به موضوع‌های زیر ضروری است:

■ **هدایت فرایند یادگیری کودکان:** در این مرحله، مهم‌ترین نقش مربی، هدایت و تسهیل یادگیری کودکان است. مربی باید کودکان را به مشاهده، پرسشگری، گفت‌وگو، مقایسه، کشف و تعامل با محیط تشویق کند و فرصت‌هایی فراهم آورد تا آنان تجربه‌های خود را به یادگیری معنادار تبدیل کنند. (شکل ۲۱).

شکل ۲۱- مربی به عنوان تسهیل‌گر یادگیری کودکان

■ **مدیریت موقعیت‌های پیش‌بینی نشده:** با وجود برنامه‌ریزی دقیق، ممکن است در جریان اجرای فعالیت شرایطی پیش آید که اجرای برنامه را با مشکل روبه‌رو کند. در چنین موقعیت‌هایی، مربی باید با توجه به شرایط جدید، شیوه اجرای فعالیت را اصلاح کند. هدف آموزشی همچنان راهنمای تصمیم‌گیری است اما اگر تحقق آن در شرایط جدید امکان‌پذیر نباشد، مربی می‌تواند هدف را متناسب با شرایط تعدیل کند یا اجرای آن را به فرصت مناسب‌تری موکول نماید.

فعالیت ۴۴: مربی یک مرکز پیش از دبستان تصمیم گرفته است کودکان را برای آشنایی با خدمات عمومی به ایستگاه آتش‌نشانی ببرد. هدف اولیه او این است که کودکان با شغل آتش‌نشان، تجهیزات آتش‌نشانی و راه‌های پیشگیری از آتش‌سوزی آشنا شوند. اما هنگام ورود به آتش‌نشانی، به دلیل وقوع یک حادثه، بیشتر آتش‌نشانان برای انجام مأموریت از ایستگاه خارج می‌شوند و مسئول آتش‌نشانی اعلام می‌کند که امکان اجرای برنامه بازدید و گفت‌وگو با آتش‌نشان وجود ندارد. تنها امکان آن است که کودکان برای چند دقیقه از حیاط ایستگاه بازدید کنند.

در گروه‌های کلاسی، درباره سؤال‌های زیر با یکدیگر گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید:

- ۱ اگر شما جای این مربی بودید، چه تصمیمی می‌گرفتید؟
- ۲ آیا هدف آموزشی اولیه را حفظ می‌کردید، یا آن را متناسب با شرایط تغییر می‌دادید یا بازدید را به زمان دیگری موکول می‌کردید؟
- ۳ دلایل خود را در کلاس ارائه دهید.

■ **ایجاد تعادل میان ابعاد مختلف فعالیت:** اجرای فعالیت جامعه‌محور مستلزم توجه هم‌زمان به تحقق هدف آموزشی، مشارکت فعال کودکان، رعایت اصول ایمنی، مدیریت زمان و برقراری تعامل مناسب با اعضای جامعه است. تمرکز بیش از اندازه بر یکی از این ابعاد، ممکن است سایر ابعاد را تحت تأثیر قرار دهد. برای مثال، اگر تمام توجه مربی صرف برقراری نظم و کنترل کودکان شود، فرصت مشاهده، گفت‌وگو و پرسشگری آنان کاهش می‌یابد. در مقابل، اگر تنها بر آزادی عمل کودکان تأکید شود، ممکن است ایمنی یا نظم فعالیت با مشکل روبه‌رو شود. بنابراین، اجرای موفق فعالیت مستلزم ایجاد تعادل میان همه این ابعاد است.

گزارش دهید

شکل ۲۲- مستندسازی فعالیت کودکان

■ **مستندسازی فرایند یادگیری:** در جریان اجرای فعالیت، لازم است شواهدی از فرایند یادگیری کودکان گردآوری شود. ثبت مشاهده‌ها، گفت‌وگوهای کودکان، عکس‌ها، نقاشی‌ها، نوشته‌ها یا سایر آثار آنان، تنها برای ثبت خاطره نیست، بلکه ابزاری برای ارزشیابی فعالیت، گفت‌وگو با خانواده‌ها، تحلیل کیفیت یادگیری و برنامه‌ریزی فعالیت‌های آینده است. مستندسازی، یادگیری کودکان را مشاهده‌پذیر می‌کند و شواهدی برای بررسی میزان تحقق اهداف آموزشی فراهم می‌آورد (شکل ۲۲).

فعالیت ۴۵: موقعیت‌های زیر را بخوانید. اگر شما مربی بودید، چه تصمیمی می‌گرفتید؟ فهرستی از تصمیم‌های خود را ارائه دهید.

تمرین کنید

موقعیت	تصمیم پیشنهادی و دلیل آن
هنگام بازدید از باغ پرندگان، یکی از بخش‌های اصلی باغ تعطیل است.	تصمیم: _____ دلیل: _____
یکی از کودکان از حضور در محیط جدید احساس نگرانی می‌کند.	تصمیم: _____ دلیل: _____
زمان بازدید کوتاه‌تر از برنامه‌ریزی اولیه شده است.	تصمیم: _____ دلیل: _____

مرحله هفتم: ارزشیابی، بازاندیشی و بهبود فعالیت

آخرین مرحله طراحی فعالیت جامعه محور، ارزشیابی، بازاندیشی و بهبود فعالیت است. در این مرحله، شواهد مربوط به چگونگی یادگیری کودکان و چگونگی اجرای فعالیت گردآوری و بررسی می‌شود، سپس علل نتایج به‌دست‌آمده تحلیل می‌شوند و در نهایت، یافته‌ها برای بهبود فعالیت‌های آینده به کار گرفته می‌شوند:

■ **ارزشیابی فعالیت:** ارزشیابی در فعالیت‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان با جامعه، تنها به معنای بررسی میزان اجرای برنامه نیست. پرسش اصلی این است که کودکان چه تجربه‌ها و یادگیری‌هایی کسب کردند و فعالیت تا چه اندازه به تحقق اهداف یا اهداف تعدیل شده کمک کرد؟ ممکن است همه مراحل فعالیت مطابق برنامه اجرا شده باشد، اما فرصت کافی برای مشاهده، گفت‌وگو، تجربه یا مشارکت فعال کودکان فراهم نشده باشد. در مقابل، ممکن است به دلیل شرایط پیش‌بینی نشده، بخشی از برنامه یا حتی هدف تغییر کرده باشد، اما کودکان تجربه‌ای عمیق و ارزشمند کسب کرده باشند.

در ارزشیابی، سه موضوع اصلی بررسی می‌شود:

- ۱- **یادگیری کودکان:** کودکان چه دانش، مهارت و تجربه‌هایی کسب کرده‌اند؟
- ۲- **تحقق اهداف:** فعالیت‌ها تا چه اندازه به تحقق اهداف منجر شده است؟
- ۳- **اجرای فعالیت:** هماهنگی با خانواده‌ها و نهادهای همکار، مدیریت زمان، رعایت تدابیر بهداشتی و ایمنی، سازمان‌دهی فعالیت و فراهم شدن فرصت مشارکت فعال کودکان تا چه اندازه مناسب بوده است؟

برای مثال، پس از پایان بازدید از کتابخانه، مربی با مشاهده رفتار کودکان، گفت‌وگو با آنها، بررسی نقاشی‌ها و بازخورد خانواده‌ها، دریافت که بیشتر کودکان با نقش کتابدار آشنا شده‌اند، می‌توانند بخش‌های مختلف کتابخانه را معرفی کنند و علاقه بیشتری به مطالعه کتاب نشان می‌دهند. همچنین مشخص شد برخی کودکان فرصت کافی برای ورق زدن و انتخاب کتاب نداشته‌اند. این شواهد نشان می‌دهد فعالیت تا چه اندازه به تحقق اهداف و ایجاد تجربه‌های یادگیری برای کودکان کمک کرده است.

تمرین کنید

فعالیت ۴۶: در گروه‌های کلاسی، با هماهنگی هنرآموز خود و مدیر هنرستان، برنامه‌ای برای معرفی رشته خود به هنرجویان رشته‌های دیگر ترتیب دهید که در آن چند ویژگی مشخص باشد:

الف) برنامه جمعی باشد (مشارکت همه اعضای کلاس)؛

ب) خروجی برنامه، یک فعالیت عملی باشد؛

با توجه به انجام فعالیت، به دو سؤال زیر پاسخ دهید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:

الف) در حین فعالیت چه چیزهایی یاد گرفته‌اید؟

ب) تا چه میزان در معرفی رشته خود موفق بوده‌اید؟

■ **بازاندیشی فعالیت:** پس از ارزشیابی، نوبت به بازاندیشی می‌رسد. در این مرحله، نتایج ارزشیابی به صورت انتقادی تحلیل می‌شوند تا روشن شود چرا فعالیت به نتایج کنونی رسیده است و چه عواملی در موفقیت‌ها یا چالش‌های آن نقش داشته‌اند. هدف بازاندیشی، یادگیری از تجربه و یافتن راه‌هایی برای ارتقای کیفیت فعالیت‌های آینده است. برای نمونه، می‌توان به پرسش‌های زیر اندیشید:

■ کدام بخش فعالیت بیشترین فرصت یادگیری را برای کودکان فراهم کرد؟

■ آیا هدف آموزشی انتخاب‌شده از ابتدا متناسب با نیازها و شرایط کودکان بود؟

■ آیا همه کودکان فرصت مشارکت فعال در فعالیت را داشتند؟

■ چه چالش‌هایی در عمل رخ داد که پیش‌تر پیش‌بینی نشده بودند؟

■ راهکارهای انتخاب‌شده تا چه اندازه در مدیریت چالش‌ها اثربخش بودند؟

■ اگر این فعالیت دوباره اجرا شود، چه تغییراتی در طراحی یا اجرای آن ایجاد خواهد شد؟

در این مرحله، بهره‌گیری از دیدگاه خانواده‌ها، نهادهای همکار، سایر افراد مشارکت‌کننده و مستندات گردآوری‌شده در جریان فعالیت، به تحلیل دقیق‌تر تجربه اجرا و تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر برای فعالیت‌های آینده کمک می‌کند.

شکل ۲۳- جلسه برای بازاندیشی در فعالیت

در مثال مربوط به بازدید از کتابخانه، پس از ارزشیابی، مربی به همراه همکاران و با استفاده از بازخورد خانواده‌ها و کتابدار، تجربه اجرای بازدید را تحلیل می‌کند. آنان به این نتیجه می‌رسند که گفت‌وگوی کتابدار با کودکان بیشترین فرصت یادگیری را فراهم کرده است، اما طولانی شدن این بخش باعث شد زمان کافی برای جست‌وجو و انتخاب کتاب باقی نماند. همچنین مشخص شد اگر کودکان پیش از بازدید با بخش‌های مختلف کتابخانه بیشتر آشنا می‌شدند، مشارکت فعال‌تری در فعالیت داشتند (شکل ۲۳).

فعالیت ۴۷: با توجه به انجام فعالیت ۴۶، به دو سؤال زیر پاسخ دهید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:
الف) کدام بخش فعالیت، فرصت بیشتری برای یادگیری فراهم می‌کرد؟
ب) چه چالش‌هایی برای شما در حین فعالیت ایجاد شد که در حین برنامه‌ریزی به آن فکر نکرده‌اید؟

■ **بهبود فعالیت:** ارزشیابی و بازاندیشی زمانی ارزش واقعی پیدا می‌کنند که نتایج آنها به تصمیم‌های عملی برای فعالیت‌های آینده تبدیل شوند. در این مرحله، یافته‌های مراحل پیشین مبنای اصلاح و ارتقای فعالیت‌های بعدی قرار می‌گیرند. این یافته‌ها می‌توانند به بهبود جنبه‌های مختلف فعالیت از جمله اصلاح یا بازنگری اهداف آموزشی، انتخاب شیوه‌های مناسب‌تر ارتباط و مشارکت، پیش‌بینی دقیق‌تر چالش‌های احتمالی، انتخاب راهکارهای مؤثرتر برای مدیریت چالش‌ها، بهبود طراحی و اجرای فعالیت‌های آینده کمک کنند. در غیر این صورت، بخش مهمی از ظرفیت یادگیری حرفه‌ای مربی و بهبود مستمر فعالیت‌ها از دست خواهد رفت. در مثال ما، براساس یافته‌های ارزشیابی و بازاندیشی، در بازدید بعدی از کتابخانه، زمان بیشتری برای جست‌وجو و ورق زدن کتاب‌ها در نظر گرفته می‌شود. همچنین هماهنگی لازم برای عضویت کودکان در کتابخانه پیش از اجرای برنامه انجام می‌شود و فعالیتی کوتاه برای آشنایی کودکان با بخش‌های مختلف کتابخانه پیش از بازدید طراحی می‌شود.

ارزشیابی و بازاندیشی، پایان فعالیت نیستند بلکه آغاز طراحی فعالیتی اثربخش‌تر هستند. در پایان این مرحله، تجربه‌های به‌دست‌آمده به نقطه آغاز چرخه بعدی تبدیل می‌شوند. به این ترتیب، خروجی هر فعالیت، ورودی فعالیت بعدی خواهد بود و چرخه تعیین هفت مرحله‌ای تکرار می‌شود.

فعالیت ۴۸: با توجه به انجام فعالیت ۴۶، به این سؤال زیر پاسخ دهید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید:
در اجرای فعالیت، اجزای کمک‌کننده در هنرستان کدام بودند؟
چه پیشنهادی برای بهبود فعالیت دارید؟

فعالیت ۴۹: با توجه به انجام فعالیت ۴۶، نمایشگاهی^۱ از عکس و مستندات نظرات از مواجهه با فعالیت خود برگزار کنید.

تمرین کنید

- ۱ برای مراحل طراحی و اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور یک فهرست واری طراحی کنید.
- ۲ براساس فهرست واری طراحی شده، یکی از فعالیت‌های جامعه‌محور یک مرکز پیش از دبستان را ارزیابی کنید.
- ۳ برای مراحل طراحی و اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور یک پوستر آموزشی مصور طراحی کنید.
- ۴ یک فعالیت جامعه‌محور براساس مراحل طراحی آن، برای بازدید از مرکز آموزش ترافیک طراحی و اجرا کنید.

۱- این نمایشگاه قابلیت اجرا در سطح منطقه، استان و کشوری را خواهد داشت.

خودارزیابی

پودمان ۵: پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با جامعه واحد یادگیری ۲: مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرحله ۳: به‌کارگیری فعالیت‌های جامعه‌محور در مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت				
این کاربرگ برای ارزیابی مهارت‌های شما در مرحله ۳ واحد یادگیری مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه تهیه شده است. در هر سؤال، بیشترین امتیاز ۳ و کمترین امتیاز ۱ است. بر این اساس، خود را ارزیابی نموده و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	مورد	۳	۲	۱
۱	تا چه حد می‌توانید برای مراحل طراحی و اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور یک فهرست واریسی طراحی کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید براساس فهرست واریسی طراحی شده، یکی از فعالیت‌های جامعه‌محور یک مرکز پیش از دبستان را ارزیابی کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید برای مراحل طراحی و اجرای فعالیت‌های جامعه‌محور یک پوستر آموزشی مصور طراحی کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید یک فعالیت جامعه‌محور براساس مراحل طراحی آن، برای بازدید از مرکز آموزش ترافیک طراحی و اجرا کنید؟			

ارزشیابی شایستگی مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت

نام و نام خانوادگی		شماره ملی	تاریخ ارزشیابی:
کد حرفه	۵۳۱۱۱۲	کد پیمانانه/پودمان	۵۳۱۱۱۲۰۳۵۲
کد وظیفه شغل	۵۳۱۱۱۲۰۳	سطح صلاحیت	۱۳
کد کار	۵۳۱۱۱۲۰۳۵۲	سطح شایستگی	مهارت

ردیف	مرا حل کار	شرایط انجام کار (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	ابزارهای ارزشیابی	استاندارد (شاخص‌ها/داوری/نمره دهی)	نتایج ممکن	نمره کسب شده
۱	توسعه شناخت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی با جامعه	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده، آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای توسعه شناخت چالش‌ها و موانع ارتباط و مشارکت با جامعه	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای توسعه شناخت چالش‌ها و موانع ارتباط و مشارکت با جامعه	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای توسعه شناخت چالش‌ها و موانع ارتباط و مشارکت با جامعه	۱	
۲	تعیین راهکارهای مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده، آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای تعیین راهکارهای مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای تعیین راهکارهای مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای تعیین راهکارهای مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت مرکز پیش از دبستان و مربی	۱	
۳	به کارگیری فعالیت‌های جامعه محور در مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت	ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری، جداول رشد اجتماعی، فیلم‌های آموزشی، کتاب‌های قصه کودک، مواد مصرفی و رایانه مکان: مرکز آزمون زمان: ۲۰ دقیقه استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی، آموزشی و دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش کشور	مشاهده، آزمون کتبی، پرسش و آزمون عملکردی	ارائه گزارش براساس موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای به کارگیری فعالیت‌های جامعه محور در مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت	۳	
				ارائه گزارش براساس حداقل ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای به کارگیری فعالیت‌های جامعه محور در مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت	۲	
				ارائه گزارش براساس کمتر از ۳ مورد از موارد ساختار گزارش (موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه گیری) برای به کارگیری فعالیت‌های جامعه محور در مدیریت چالش‌های ارتباط و مشارکت	۱	
۴	شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:	شایستگی‌های غیر فنی: (N51) اجتماعی (N72) مسئولیت پذیری، (N57) آموزش و کمک به فراگیری دیگران ایمنی: رعایت ایمنی وسایل و مواد مورد استفاده هنگام انجام فعالیت‌ها بهداشت: رعایت موارد بهداشتی توجهات زیست محیطی: احترام به طبیعت و آلوده نکردن آن هنگام انجام فعالیت‌ها، به حداقل رساندن دورریزها نگرش: احترام به حقوق جامعه - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها	مشاهده، آزمون عملکردی	احترام به حقوق جامعه - همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها - به حداقل رساندن دورریزها - پوشیدن روبوش	۲	
				همکاری و مشارکت در انجام برنامه‌ها - به حداقل رساندن دورریزها - پوشیدن روبوش	۱	

ارزشیابی کار (شایستگی انجام کار)	
☐ بلی ☐ خیر	
توضیحات: ۱- معیار شایستگی انجام کار: - کسب حداقل نمره ۲ از مراحل ۲ و ۳ (مراحل بحرانی) - کسب حداقل نمره ۲ از بخش شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش - کسب حداقل میانگین ۲ از مراحل کار ۲- تعریف سطوح شایستگی: صرف نظر از اینکه یک تکلیف کاری در چه سطحی از صلاحیت حرفه‌ای انجام می‌شود، در هر محیط کاری ممکن است انجام هر کار با کیفیت مشخصی مورد انتظار باشد. سطح شایستگی انجام کار، معیار اساسی ارزشیابی است. مهارت (سطح سه): ماهر و قادر به آموزش و هدایت دیگران، توانایی برنامه‌ریزی و تحلیل، پاسخ‌گویی در برابر کارهای خود، سروکار داشتن با سطح وسیعی از کارها و فعالیت‌ها تسلط (سطح چهار): خبرگی در انجام کار و آموزش دیگران، ایجاد نوآوری، سازگاری، عیب‌یابی، هدایت و راهنمایی دیگران.	

- ۱ اولیچ، رابرت. (۱۴۰۳)، مربیان بزرگ: تاریخ اندیشه‌های تربیتی (ترجمه علی شریعتمداری)، تهران: انتشارات سمت.
- ۲ برک، لورا. (۱۴۰۳)، روان‌شناسی رشد (جلد اول، ترجمه یحیی سیدمحمدی)، تهران: انتشارات ارسباران.
- ۳ ریو، مارشال. (۱۴۰۵)، انگیزش و هیجان (ترجمه یحیی سیدمحمدی، ویراست ۸)، تهران: انتشارات ارسباران.
- ۴ ریتولدز، پیتر اچ (۱۳۸۶)، نقطه، (ترجمه اکرم حسن)، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۵ سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک. (۱۴۰۲)، آیین‌نامه چارچوب شایستگی‌ها و وظایف مؤسس و نیروی انسانی کودکان، وزارت آموزش و پرورش، سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک.
- ۶ سرکارآرانی، محمدرضا. (۱۳۹۷)، درس‌پژوهی: ایده‌ای جهانی برای بهسازی آموزش و غنی‌سازی یادگیری، تهران: مؤسسه مدارس یادگیرنده مرآت.
- ۷ سیف، علی‌اکبر. (۱۴۰۴)، روان‌شناسی پرورشی نوین: روان‌شناسی یادگیری و آموزش (ویراست ۷)، تهران: انتشارات دوران.
- ۸ فیتز، مارکوس (۱۳۸۶)، یک تپه... یک گودال (ترجمه مهدی شجاعی)، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- ۹ قاسم‌تبار، سید امیر. (۱۴۰۱)، آموزش به کودکان خردسال با الهام از رویکرد رجیو امیلیا. تهران: انتشارات اریکه دانش.
- ۱۰ گاتمن، جان. (۱۳۹۹)، پرورش هوش هیجانی در کودکان (ترجمه حمیدرضا بلوچ، چاپ ششم)، تهران: انتشارات رشد.
- ۱۱ منصور، محمود. (۱۴۰۱)، روان‌شناسی ژنتیک: تحول روانی از تولد تا پیری، تهران: سمت.
- ۱۲ هیرام، ماس (۱۳۹۷)، فراموش کردم بگم دوستت دارم، (ترجمه ندا حرمتی)، تهران: انتشارات بین‌المللی حافظ.
- ۱۳ Albin-Clark, J., Shirley, I., Webster, M., & Woolhouse, C. (2016). Relationships in early childhood education – Beyond the professional into the personal within the teacher–child dyad: Relationships ‘that ripple in the pond’. *Early Child Development and Care*, 188(2), 88–101.
- ۱۴ Ata, A. (2015). Factors affecting teacher-child communication skills & self-efficacy beliefs: An investigation on preschool teachers (Master’s thesis, Middle East Technical University). Middle East Technical University.
- ۱۵ Bredekamp, S. (2017). *Effective practices in early childhood education: Building a foundation* (3rd ed.). Pearson.
- ۱۶ Bukowski, W. M., Laursen, B., & Rubin, K. H. (Eds.). (2018). *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (2nd ed.). The Guilford Press.
- ۱۷ Burns, S., Yu, E., Brathwaite, L., Masum, M., White, L., Dhuey, E., & Perlman, M. (2022). Improving young children’s peer collaboration in early educational settings: A systematic review. *Early Childhood Research Quarterly*, 61, 271–290.
- ۱۸ Chen, D. W., Fein, G. G., Killen, M., & Tam, H.-P. (2001). Peer conflicts of

preschool children: Issues, resolution, incidence, and age-related patterns. *Early Education and Development*, 12(4), 523–544.

19 Chen, S., & Phillips, B. (2018). Exploring teacher factors that influence teacher-child relationships in Head Start: A grounded theory. *The Qualitative Report*, 23(1), 80–97.

20 Cherrington, S. (2017). Professional learning and development in early childhood education: A shifting landscape of policies and practice. *New Zealand Annual Review of Education*, 22, 53–65.

21 Choi, J. Y., & Dobbs-Oates, J. (2016). Teacher-child relationships: Contribution of teacher and child characteristics. *Journal of Research in Childhood Education*, 30(1), 15–28.

22 Correia, N., Aguiar, C., & Amaro, F. (2019). Children's participation in early childhood education: A theoretical overview. *European Early Childhood Education Research Journal*, 27(6), 854–869.

23 Deszcz-Tryhubczak, J., & García-González, M. (2023). Thinking and doing with childism in children's literature studies. *Children's Literature in Education*, 54(4), 643–658.

24 Endedijk, H. M., Cillessen, A. H. N., Bekkering, H., Cox, R. F. A., & Hunnius, S. (2015). The role of child characteristics and peer experiences in the development of peer cooperation. *Social Development*, 24(3), 521–540. Castellaro, M. A., & Roselli, N. D. (2015). Peer collaboration in childhood according to age, socioeconomic context and task. *European Journal of Psychology of Education*, 30(1), 63–80.

25 Epstein, A. S. (2009). *Me, you, us: Social-emotional learning in preschool*. High-Scope Press.

26 Gestwicki, C. (2017). *Developmentally appropriate practice: Curriculum and development in early education* (6th ed.). Cengage Learning.

27 Greene, J. O., & Burleson, B. R. (Eds.). (2003). *Handbook of communication and social interaction skills*. Lawrence Erlbaum Associates

28 Gregoriadis, A., & Grammatikopoulos, V. (2014). Teacher-child relationship quality in early childhood education: The importance of relationship patterns. *Early Child Development and Care*, 184(5), 735–756.

29 Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. UNICEF International Child Development Centre.

30 Hay, D. F., Payne, A., & Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 84–108.

31 Heikka, J., Kahila, S., & Suhonen, K. (2022). Shadowing teachers as pedagogical leaders in early childhood education settings in Finland. *Journal of Early Childhood Education Research*, 11(2), 151–173.

- ۳۲ Heikka, J., Kettukangas, T., Turja, L., & Heiskanen, N. (2022). How educators commit to enhancing children's participation in early childhood education pedagogical plans. *South African Journal of Childhood Education*, 12(1), Article a1170.
- ۳۳ Heikka, J., Koivula, M., Hautakangas, M., Suhonen, K., & Halttunen, L. (2021). Pedagogical leadership in Finnish early childhood education and care through the lens of practice architectures. *Early Years*, 41(2–3), 164–178.
- ۳۴ Heiskanen, N., Juutinen, J., Alanko, A., & Vuorisalo, M. (2021). Children's participation and rights in early childhood education and care: Guest editorial. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10(1), 1–5.
- ۳۵ Jones, I. (2002). Social relationships, peer collaboration and children's oral language. *Educational Psychology*, 22(1), 63–73.
- ۳۶ Kahila, S., Heikka, J., & Sajaniemi, N. (2020). Teacher leadership in the context of early childhood education: Concepts, characteristics and enactment. *Southeast Asia Early Childhood Journal*, 9(1), 28–43. <https://doi.org/10.37134/saecj.vol9.1.3.2020>.
- ۳۷ Kernan, M., & Singer, E. (Eds.). (2011). *Peer relationships in early childhood education and care*. Routledge.
- ۳۸ Kostelnik, M. J., Soderman, A. K., Whiren, A. P., & Rupiper, M. L. (2014). *Developmentally appropriate curriculum: Best practices in early childhood education* (6th ed.). Pearson.
- ۳۹ Kostelnik, M. J., Soderman, A. K., Whiren, A. P., & Rupiper, M. L. (2018). *Guiding children's social development and learning: Theory and skills* (9th ed.). Cengage Learning.
- ۴۰ Lecusay, R., Mrak, L., & Nilsson, M. (2022). What is community in early childhood education and care for sustainability? Exploring communities of learners in Swedish preschool provision. *International Journal of Early Childhood*, 54(1), 51–74.
- ۴۱ Lippard, C. N., La Paro, K. M., Rouse, H. L., & Crosby, D. A. (2018). A closer look at teacher–child relationships and classroom emotional context in preschool. *Child & Youth Care Forum*, 47(1), 1–21.
- ۴۲ Mansikka, J.-E., & Lundkvist, M. (2022). Children's right to participation in early childhood education and care: An analysis in Finnish policy documents. *The International Journal of Children's Rights*, 30(3), 539–560.
- ۴۳ National Association for the Education of Young Children. (2020). *Developmentally appropriate practice: Position statement*. National Association for the Education of Young Children. <https://www.naeyc.org>.
- ۴۴ Neri Tejada, J., Li, L., & Hammer, M. (2024). Children's classroom experiences in building peer relationships. *Early Childhood Education Journal*, 52(6), 991–1000.
- ۴۵ Ridgway, A., Quiñones, G., & Li, L. (Eds.). (2023). *Peer play and relationships in*

early childhood: International research perspectives. Springer.

۴۶ Sansanwal, S. (2019). A conceptual framework for teacher-child relationships in early childhood. *Cultural and Religious Studies*, 7(6), 279–305.

۴۷ Scott, C., Nolan, A., & Kilderry, A. (2023). Facilitating children's agency in early childhood education and care. In A. Nolan & A. Kilderry (Eds.), *The SAGE handbook of research on the education of young children* (pp. 133–147). SAGE.

۴۸ Séguin, D. G., & MacDonald, B. (2018). The role of emotion regulation and temperament in the prediction of the quality of social relationships in early childhood. *Early Child Development and Care*, 188(8), 1147–1163.

۴۹ Shaik, N. (2021). Supporting student teachers for a participatory pedagogy through Shier's model of participation in Grade R (Reception Year) South Africa. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 42(4), 413–430.

۵۰ Shuey, E. A., & Jamet, S. (2023). Composition of staff teams in early childhood education and care centres in nine countries. *OECD Education Working Papers* (No. 290). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/3768cbb7-en>.

۵۱ Sirkko, R., Kyrönlampi, T., & Puroila, A.-M. (2019). Children's agency: Opportunities and constraints. *International Journal of Early Childhood*, 51(3), 283–300.

۵۲ Skrzypczak, M. (2023). The problem of children's right to participation in early childhood education and care. *Education Sciences*, 13(9), 909.

۵۳ Spilt, J. L., & Koomen, H. M. Y. (2022). Three decades of research on individual teacher–child relationships: A chronological review of prominent attachment-based themes. *Attachment & Human Development*, 24(2), 106–136.

۵۴ Tomasello, M., & Hamann, K. (2012). Collaboration in young children. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 65(1), 1–12.

۵۵ Van der Aalsvoort, G. M. (2010). Early social development and schooling. In P. Peterson, E. Baker, & B. McGaw (Eds.), *International encyclopedia of education* (3rd ed., pp. 693–699). Elsevier. Hartup, W. W. (1992). Early peer relations: Developmental significance and prognostic implications. In R. D. Parke & G. W. Ladd (Eds.), *Family–peer relationships: Modes of linkage* (pp. 5–23). Lawrence Erlbaum Associates.

۵۶ Vandell, D. L., Nenide, L., & Van Winkle, S. J. (2006). Peer relationships in early childhood. In K. McCartney & D. Phillips (Eds.), *Blackwell handbook of early childhood development* (pp. 455–470). Blackwell Publishing.

۵۷ Wood, B. E., & Loveridge, J. (2025). Children's rights: Belonging and participating in communities. *Global Studies of Childhood*, 15(1), 25–37.

۵۸ Yang, S. (2024). Exploring peer conflict types and resolution strategies in early childhood play. *Frontiers in Humanities and Social Sciences*, 4(11), 12–18.

هنرآموزان محترم، هنرجویان عزیز و اولیای آنان می‌توانند نظر اصلاحی خود را درباره مطالب کتاب‌های درسی از طریق سامانه «نظرسنجی از محتوای کتاب درسی» به نشانی «nazar.roshd.ir» یا نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۴۸۷۴ - ۱۵۸۷۵ ارسال کنند.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

